

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ANABİLİM DALI
ESKİ YUNAN DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HELLENİSTİK ÇAĞ'DA EPOS'UN DEĞİŞİMİNE
BİR ÖRNEK OLARAK
KALLIMAKHOS'UN HEKALE'Sİ

Mehmet Uğur AYBEY

2501170118

TEZ DANIŞMANI:

Prof. Dr. Güler ÇELGİN

İSTANBUL – 2021

ÖZ

HELLENİSTİK ÇAĞ'DA EPOS'UN DEĞİŞİMİNE BİR ÖRNEK OLARAK KALLIMAKHOS'UN HEKALE'Sİ MEHMET UĞUR AYBEY

Antik Yunan yazın alanında önemli bir yere sahip olan **epos**, Hellenistik Dönem'de bu alanda çağın gerekliliklerini karşılamak üzere bir dönüşüm süreci içine girmiştir. Bu tezde, söz konusu dönüşümü açıkça ortaya koyması dolayısıyla MÖ IV. yüzyılın sonlarına doğru Kyrene'de dünyaya gelen Kallimakhos'un kaleme aldığı **Hekale** adlı eser, minyatür **epos** olarak adlandırılan **epyllion** bağlamında incelenmiştir. **Hekale**'yle birlikte geleneksel **epos**'un biçimi ve içeriği değişmeye başlamıştır. Artık uzun uzadıya anlatılan kahramanlıklar dönemin **epos**'unun konusu olmaktan çıkmış, sıradan insanların günlük yaşamları ve duygu durumları bu türün konusu haline gelmiştir. Hellenistik Çağ'da **Hekale**'nin geleneksel **epos**'tan ne bakımdan ayrıştığı ya da hangi düzlemlerde bulunduğu ayrıntılı bir biçimde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında **epos-epyllion** ilişkisine değinilmiştir. Buradan hareketle, Hellenistik Çağ'da sıkça tercih edilen minyatür destanın (**epyllion**) daha iyi anlaşılması için büyük destanın, yani **epos**'un Homeros'tan Kallimakhos'a ve onun edebî rakibi olan Apollonios'a uzanan dönüşüm süreci ele alınmıştır. Bu bağlamda geleneksel uzun anlatıların Hellenistik Çağ'da da sürmesi gerektiği görüşünü savunan Apollonios'un **epos** anlayışı ve şiir sanatına dair görüşlerine karşın geleneksel epik şiirlerin belirli bir kısalıkta olması gerektiğini de ileri süren Kallimakhos'un şiir sanatı anlayışı karşılaştırılarak, iki ozan arasındaki edebî görüş ayrılığının izleri sürülmüştür.

Anahtar Sözcükler

Hellenistik Çağ, **Epos**, Kallimakhos, **Hekale**, **Epyllion**, Minyatür **Epos**, Destan, Epik Şiir, Rhodoslu Apollonios, **Argonautika**

ABSTRACT

HECALE OF CALLIMACHUS AS AN EXAMPLE OF THE CHANGE OF EPOS IN THE HELLENISTIC AGE

MEHMET UGUR AYBEY

Having a significant position in Ancient Greek literature, **epos** entered into a transformation process in the Hellenistic Age in order to supply the requirements of the age. In this thesis, the work named **Hecale**, written by Callimachus, who was born in Cyrene towards the end of the 4th century BC due to its present clearly on the transformation in question, was examined in the context of the **epyllion** called miniature **epos**. With the **Hecale**, the form and content of traditional **epos** began to change. The heroism that has been told at length is no longer the matter of the **epos** of the period, and daily lives and moods of ordinary people have become the subject of this genre. It has been tried to show in detail wherein **Hecale** differs from traditional **epos** or in which basis it meets in the Hellenistic Age. Therefore, with the opportunity of this study the **epos-epyllion** relationship has been mentioned in this study. Thus, in order to better understand the miniature epic (**epyllion**), which is frequently preferred in the Hellenistic Age, the transformation process of the great epic, that is, **epos**, from Homer to Callimachus and his literary rival Apollonius is discussed. In this context, the understanding of poetry art of Callimachus, who argued that traditional epic poems should be in a certain shortness too, despite Apollonius's understanding of **epos** and his views on the art of poetry, who defended the view that traditional long narratives should continue in the Hellenistic Age, by comparing the literary difference of opinion between the two poets traces have been followed.

Key Words

Hellenistic Age, **Epos**, Callimachus, **Hecale**, **Epyllion**, Miniature **Epos**, Epic, Epic Poetry, Apollonius of Rhodes, **Argonautica**

ÖNSÖZ

Bu tezin ana fikri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Eski Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'ndaki lisans öğrenimimin son yıllarında Prof. Dr. Güler ÇELGİN'den almış olduğum "Hellenistik Çağ Yunan Edebiyatı" adlı derslerin birinde iki ozanın son derece hararetli edebî bir tartışmaya giriştiklerini duymamla birlikte oluşmaya başlamıştır. Hellenistik Çağ'da Kallimakhos ve Apollonios adlı iki ozanın giriştiği, kendi adıma büyük bir merak duygusu uyandıran, bu entelektüel tartışmanın izlerini sürmeye karar verdim. Fakat tez danışmanımla uzun saatler süren konuşmalar zaman zaman tartışmalar sonrasında bu konunun bir tez çalışması için yeterli olamayacağı sonucuna vardık. Tabii böyle bir sonuç istediğim çalışmayı yapamayacağım düşüncesini getirse de kısa bir süre sonra yine danışmanımla bu duruma bir çözüm getirdik. Bu çözüme göre hem Kallimakhos'un Apollonios'la olan çekişmesini içine alan hem geleneksel **epos** anlayışını değiştiren hem de Hellenistik Dönem **epos** anlayışını yansıtan bir eseri ele almak bir tez çalışması için yeterli kaynakları da sağlayacaktı. En nihayetinde, biz de bunu Kallimakhos'un **Hekale**'si üzerinden gerçekleştirmede karar kıldık. Böylece bu tezin iskeleti, Hellenistik Çağ'da **epos** anlayışı ve bu anlayışın **Hekale** üzerinden dönüşümü (**epyllion**) ve Kallimakhos'la Apollonios'un şiir sanatları çerçevesinde kurulmuş oldu. Bu tez hem Kallimakhos'un **Hekale**'si hem de **epos**'un minyatürü olan **epyllion** konusunda Türkçede yapılmış ilk çalışmadır. Bu durum sorumluluğumuzu daha da artırırken kaynaklara erişim konusunda birtakım sıkıntılar yaşatmıştır. Bu alanla ilgili Türkçedeki kaynakların kısıtlı oluşu ve Batı dillerinde kaleme alınmış birçok temel yapıta ulaşmanın zorluğu bu sıkıntıların en başında gelmektedir. Buna COVID-19, yani Koronavirüs salgınının olumsuz etkisiyle yurtiçi ve yurtdışında ihtisas kütüphanelerinin kapanması da eklenmiş ve yurtdışı kaynaklara erişim daha da zor hale gelmiştir.

Kallimakhos ve Apollonios üzerine çalışmak istediğimi büyük bir heyecanla söylediğim zaman beni aynı heyecanla yönlendiren, bilgileriyle çalışmama ışık tutan, her konuda desteğini benden esirgemeyen, tükenmez sabrı ve konudan sapmamam için yaptığı kritik müdahaleleriyle bu tezi bitirmemi sağlayan tez danışmanım ve hocam Prof. Dr. Güler ÇELGİN'e; üniversite eğitimi başta olmak üzere eğitimin usta-çırak ilişkisine dayandığı fikrini aşıl原因, her konuda derin bilgi birikiminden

yararlandığım, çalışmamda tıkanıdığım noktalarda küçük bir dokunuşuyla büyük yollar katetmemi sağlayan değerli hocam Prof. Dr. A. Vedat ÇELGİN'e; Homeros ve epik şiir hakkında derin bilgisiyle çalışmama büyük katkı sunan, teknik bilgisiyle beni düzenli çalışmaya sevk eden, bilimsel bir çalışmanın aceleye getirilemeyeceği fikrini ilke edinmemi sağlayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Filiz CLUZEAU'ya; her fırsatta danışarak değerli fikirlerine başvurduğum hocalarım, Prof. Dr. Çiğdem DÜRÜŞKEN'e, Prof. Dr. Bedia DEMİRİŞ'e, Doç. Dr. Erman GÖREN'e, Doç. Dr. Emre ERTEN'e, Dr. Öğr. Üyesi Ekin ÖYKEN'e, Okt. Vicdan TAŞÇI'ya; kaynak konusunda her türlü desteği sağlayan Arş. Gör. Özge ACAR'a; eleştirileri ve önerileriyle tezime katkı sunan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı'ndan Doç. Dr. Bülent ÖZTÜRK'e; kendi çalışmalarının yanı sıra ulaşamadığım yurtdışındaki çeşitli kaynaklara ulaşmamı sağlayan Johannes Gutenberg Üniversitesi'nden Prof. Dr. Annemarie AMBÜHL'e; tezimde sistemli bir biçimde ilerlememi sağlayan Kocaeli Üniversitesi, Felsefe Bölümü'nden Arş. Gör. Cemil ULUDAĞ'a; çalışmamda karşılaştığım botanik ve zooloji konularında günün ve saatin ne olduğuna bakmadan yardımına koşan biyolog Renas KAYA'ya; çeşitli konularda birikimlerine başvurduğum Ozan METE'ye, Onur Can ŞAŞMAZ'a ve şair Taluy KOÇ'a; lise eğitimim sırasında Antik Yunan dünyasına dair büyük bir ilgi duymamı sağlayan, beni klasik filoloji eğitimine yönlendiren, eğitimle yaşamını kesiştirebilen, haliyle öğrencilerini de yaşamla birlikte eğiten, her konudaki derin bilgisini hiçbir karşılık beklemeden aktaran ve benim de bu durumdan bolca yararlandığım kıymetli hocam Dilber KOÇ'a; bu süreçte bıkmadan yılmadan bana destek olan, tezimde gördüğü hataları ya da eksiklikleri söyleyerek çalışmamın seyrini olumlu yönde etkileyen mimar Betül YILMAZ'a; adlarını burada tek tek sayamadığım tüm dostlarıma ve hocalarıma; son olarak uzun yıllar süren öğrenim hayatım boyunca beni her konuda sonsuz destekleyen ve son derece anlayışlı davranan annem Şehnaz AYBEY'e ve babam Salih AYBEY'e yürekten teşekkürü borç bilirim.

Mehmet Uğur AYBEY

Muğla, 24 Şubat 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ ÖNCESİNDE EPOS'A GENEL BAKIŞ

1.1. Homeros ve Heroik Şiir	7
1.2. Epikos Kyklos	12
1.3. Hesiodos ve Didaktik Epos	13
1.4. Klasik Çağ'da Epos ve Kolophonlu Antimakhos.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ EPOS'UNUN İKİ TEMSİLCİSİ:

KALLIMAKHOS VE APOLLONIOS

2.1. Kallimakhos: Yaşamı, Eserleri, Şiir Sanatı, Dil ve Üslup	27
2.1.1. Yaşamı	27
2.1.2. Eserleri	28
2.1.3. Kallimakhos'un Şiir Sanatı, Dil ve Üslup.....	32
2.2. Apollonios: Yaşamı, Eserleri, Argonautika , Şiir Sanatı, Dil ve Üslup	34
2.2.1. Yaşamı ve Eserleri	34
2.2.2. Argonautika	37
2.2.3. Apollonios'un Şiir Sanatı, Dil ve Üslup	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KALLIMAKHOS'UN HEKALE'Sİ

3.1. Hekale 'nin Yazılış Amacı ve Tarihlendirilmesi.....	48
3.2. Antik Çağ'dan Bizans'a Hekale Üzerinde Yapılmış Çalışmalar	52

3.3.	Yakın Çağ'dan Günümüze Hekale Üzerinde Yapılmış Çalışmalar	61
3.4.	Hekale 'nin Papirüsü	68
3.5.	Eserin Konusu, Kullanılan Kaynaklar.....	71
3.6.	Dil ve Üslup	85
3.7.	Ölçü	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HELLENİSTİK EPYLLION VE HEKALE

4.1.	Epyllion Terimi	102
4.2.	Epyllion 'un Kapsamı ve Temel Özellikleri.....	105
4.3.	Hellenistik Epos Bağlamında Hekale	109
4.3.1.	Hekale 'de Bilgi Unsurları.....	111
4.3.2.	Kahraman İmajının Değişimi:	
	Apollonios'un Iason'u ve Kallimakhos'un Theseus'u.....	118
4.3.3.	Minyatür Destan Hekale 'nin Büyük Destandan Farkı	120
4.4.	Kallimakhos ve Apollonios Arasındaki Edebî Tartışma.....	121
4.4.1.	Kallimakhos ve Apollonios Arasındaki Etkileşim.....	128
SONUÇ		131
KAYNAKÇA		135

KISALTMALAR

Genel Kısaltmalar

a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
bkz.	: bakınız
col.	: columen (bir kitap, bir parşömen vs. gibi yazılı materyallerdeki sütun)
çev.	: çeviren
ed.	: editör/editörler
fr.	: fragman
karş.	: karşılaştırınız
n.	: dipnot/dipnotlar
para.	: paragraf
ps.-	: pseudo [sahte (+ yazar adı)]
s.	: sayfa
s.v.	: sub verbo (... başlık altında)
v.d.	: ve diğerleri
vd.	: ve devamı/ve devamında
vol.	: volumen (cilt)
yak.	: yaklaşık

Antik Kaynaklara İlişkin Kısaltmalar¹

[Ant. Lib.] Antoninos Liberalis

Met. : **Metamorphoses** [Metamorphōseon Synagōgē]

[Anth. Pal.] Anthologia Palatina

[Antig. Car.] Antigonos Karystios

[Apoll. Rhod.] Apollonios Rhodios (Rhodoslu Apollonios)

[Apollod.] Apollodoros

Bibl. : **Bibliotheca** [Bibliothēkē]

Epit. : **Epitome** [Epitomē]

[Ar. Byz.] Aristophanes Byzantios

[Aristoph.] Aristophanes

Ach. : **Acharnenses** [Akharneis]

Nub. : **Nubes** [Nephelai]

Pax. : **Pax** [Eirēnē]

Ran. : **Ranae** [Batrakhoi]

[Aristot.] Aristoteles

An. post. : **Analytica posteriora** [Analytika Hystera]

Poet. : **Poetica** [Peri Poiētikēs]

[Ath.] Athenaios

[Auson.] Ausonius

¹ Eserlerin kısaltmasına kaynaklık eden Latince adının yanı sıra köşeli ayraç içinde orijinal başlığı harf çevirisiyle verilmiştir. Kısaltmalar yazar adının kısaltmasını temel alarak alfabetik sırayla dizilmiştir.

Cent. nupt. : Cento nuptialis

[Bacchyl.] Bakkhylides

Dith. : Dithyramboi

[Callim.] Kallimakhos

Aet. : Aetia [Aitia]

Epigr. : Epigrammata

Fr. : Fragmentum (H.=Hollis; Pf.=Pfeiffer)

H. : Hymni [Hymnoi]

1 : Eis Dia

2 : Eis Apollōna

3 : Eis Artemin

4 : Eis Dēlon

5 : Eis Loutra tēs Pallados

6 : Eis Dēmētra

Hec. : Hecale [Hekalē]

Ia. : Iambics [Iamboi]

[Cass. Dio.] Cassius Dio

[Catull.] Catullus

[Cic.] Cicero

Cato : Cato maior de senectute

De or. : De oratore

[Clem. Al.] Klementos Aleksandrinos

Strom. : **Stromateis**

[Diod. Sic.] Diodoros Sikeliotes (Sicilyalı Diodoros)

[Dion. Hal.] Halikarnassoslu Dionysios

Comp. : **De compositione verborum [Peri suntheseōs onomatōn]**

De imit. : **De imitatione [Peri mimēseōs]**

[EM] Etymologicum magnum [Etymologikon Mega]

[Epicharm.] Epikharmos

[Et. Gen.] Etymologicum genuinum

[Eudokia] Ailia Eudokia Augusta

S. Cyp. : **De martyrio sancti Cypriani [περὶ τοῦ μάγου Κυπριανοῦ τοῦ Ἀντιοχείως]**

[Eur.] Euripides

El. : **Electra [Elektra]**

Heracl. : **Heraclidae [Hērakleidai]**

Hipp. : **Hippolytus [Hippolytos]**

[Eust.] Eustathios

Comm. Dionys. Per. : **Commentaria Dionysius Periegeta**

Il. : **Ad Iliadem [Parekbolai eis tēn Homērou Iliada]**

Od. : **Ad Odysseam [Parekbolai eis tēn Homērou Odysseian]**

[Gell.] Gellius

NA : **Noctes Atticae**

[Greg. Naz.] Gregorios Nazianzenos

Epist. : **Epistulae [Epistolē]**

Carm. : **Carmina [Tomē A-B]**

[Hdt.] Herodotos

[Hes.] Hesiodos

Op. : **Opera et dies [Erga kai Hēmerai]**

Th. : **Theogonia**

Sc. : **Scutum [Aspis]** (M./W.= Merkelbach/West1967)

[Hipp.] Hippolytos

[Hom.] Homeros

Il. : **Ilias**

Od. : **Odysseia**

[Hor.] Horatius

Ars P. : **Ars poetica**

[Hsch.] Hesykhios

[Hyg.] Hyginus

Astr. : **Astronomica**

Fab. : **Fabulae**

[Isoc.] Isokrates

Or. : **Orationes [Rhēseis]**

[Lucil.] Lucilius

[Lycoph.] Lykophron

Alex. : **Alexandra [Aleksandra]**

[Nonnus] Nonnos

Dion. : **Dionysiaca [Periokhē tōn Dionysiakōn Poiēmatōn]**

[Orph.] Orpheus

A. : **Argonautica**

[Ov.] Ovidius

Ib. : **Ibis**

Met. : **Metamorphoses**

[Paulus Silentarius] Paulos Silentarios

Sanctae Sophiae : **Ekphrasis tou Naou tēs Agias Sophi**

[Paus.] Pausanias

[Petron.] Petronius

Sat. : **Satyrica**

[Pherec.] Pherekydes

[Philoch.] Philokhoros

[Philostr.] Philastratos

Her. : **Heroicus [Hērōikos]**

[Phot.] Photios

Bibl. : **Bibliotheca [Bibliothēkē]**

[Pind.] Pindaros

Ol. : **Olympian Odes [Olympionikai]**

Pyth. : **Pythian Odes [Pythionikai]**

[Pl.] Platon

Lach. : **Laches [Lakhēs]**

Leg. : **Leges [Nomoi]**

Resp. : **Res publica [Politeia]**

[Plut.] Plutarkhos

Cons. ad Apoll. : **Consolatio ad Apollonium [Paramythētikos pros Apollōnion]**

Lys. : **Lysander [Lysandros]**

Thes. : **Theseus [Thēseus]**

Tim. : **Timoleon [Timoleōn]**

[Posidon.] Poseidonios

[Proc.] Proklos

Chrestomathia : **Khrēstomatheia**

[Prop.] Propertius

[Ps.-Hdt.] Pseudo-Herodotos

Vita Homeri : **peri tēs tou Homērou Genesis kai Hēlikīēs kai Biotēs**

[Ps.-Herod.] Pseudo-Herodas

Vita Homeri : **peri tēs tou Homērou Genesis kai Hēlikīēs kai Biotēs**

[Ps.-Hyg.] Pseudo-Hyginus

Fab. : **Fabulae**

[Quint. Smyrn.] Kointos Smyrnaios

[Quint.] Quintilianus

Inst. : **Institutio oratoria**

[Schol.] Scholia [Skholia + Antik Yazar/Yapıt Kısaltması]

Schol. Aesch. **Sept.** : Scholia Aiskhylos **Septem adversus Thebas [Hepta epi Thēbas]**

Schol. **Apoll. Rhod.** : Scholia **Apollonios Rhodios** (Rhodoslu Apollonios)

Schol. Aristoph. **Av.** : Scholia Aristophanes **Aves [Ornithes]**

Schol. Aristoph. **Ran.** : Scholia Aristophanes **Ranae [Batrakhoi]**

Schol. Bob. in Cic. **Arch.** : Scholia Bobiensia in Ciceronis **Pro Archia poeta**

Schol. Eur. **Andr.** : Scholia Euripides **Andromache [Andromakhē]**

Schol. Flor. Callim. : Scholia Florentina in Callimachum

Schol. **H.** : Scholia (Kallimakhos) **Hymni [Hymnoi]**

Schol. **Hes.** : Scholia Hesiodos

Schol. Hom. **Il.** : Scholia Homeros **Ilias**

Schol. Nic. **Alex.** : Scholia Nikandros **Alexipharmaca [Aleksipharmaka]**

Schol. **Thuc.** : Scholia Thukydides

[Sil.] Silius Italicus

[Simon.] Simonides

[Steph. Byz.] Stephanos Byzantinos (Bizanslı Stephanos)

[Str.] Strabon

[Suda] Suda=Suidas

[Thuc.] Thukydides

[Tzetz.] Ionnes Tzetzes

Epist. : **Epistulae [Epistolē]**

[Vell. Pat.] Velleius Paterculus

[Verg.] Vergilius

Aen. : **Aeneis**

[Xen.] Ksenophon

Mem. : **Memorabilia [Apomnēmoneumata]**

Sürelî Yayınlara İlişkin Kısaltmalar

- Agora** : **The Athenian Agora**. Athens: The American School of Classical Studies at Athens.
- AJA** : **American Journal of Archaeology**. Boston: The Journal of the Archaeological Institute of America.
- AncSoc** : **Ancient Society**. Leuven: Peeters Publishers.
- Antichthon** : **Antichthon: Journal of the Australian Society for Classical Studies**. Sydney: Sydney University Press.
- APF** : **Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete**. Berlin: Walter de Gruyter.
- Arion** : **Arion: a Journal of Humanities and the Classics**. Boston: Boston University, Office of Scholarly Publications.
- BICS** : **Bulletin of the Institute for Classical Studies**. London: The Institute of Classical Studies, School of Advanced Study, University of London.
- Byzantion** : **Byzantion: Revue internationale des études byzantines**. Leuven: Peeters Publishers.
- CE** : **Cronache Ercolanesi**. Napoli: G. Macchiaroli.
- CJ** : **The Classical Journal**. Ashland: Randolph-Macon College, Department of Classics, Classical Association of the Middle West and South.
- Cl. Ant.** : **Classical Antiquity**. Berkeley: University of California Press.
- CPh** : **Classical Philology**. Chicago: University of Chicago Press.
- CQ** : **The Classical Quarterly**. Oxford: Oxford University Press.
- Entretiens** : **Entretiens sur l'antiquité classique**. Vandœuvres: Fondation Hardt.

- Eranos** : **Eranos: Acta Philologica Suecana.** Uppsala: V. Lundström.
- G&R** : **Greece and Rome.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Glotta** : **Glotta: Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache.** Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Gnomon** : **Gnomon: kritische Zeitschrift für die gesamte klassische Altertumswissenschaft.** München: C. H. Beck.
- Hermes** : **Hermes: Zeitschrift für klassische Philologie.** Stuttgart: Steiner.
- Hesperia** : **Hesperia: the Journal of the American School of Classical Studies at Athens.** Princeton: American School of Classical Studies at Athens.
- Historia** : **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte.** Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- HSPh** : **Harvard Studies in Classical Philology.** Cambridge: Harvard University Press.
- JHS** : **The Journal of Hellenic Studies.** London: Society for the Promotion of Hellenic Studies.
- Mnemosyne** : **Mnemosyne: Bibliotheca Philologica Batava/A Journal of Classical Studies.** Leiden: Brill.
- PdP** : **Parola del Passato.** Napoli.
- PhaoS** : **Revista de Estudos Clássicos.** Sao Paulo: Universidade Estadual de Campinas.
- PSI** : **Papiri greci e latini, Pubblicazioni della Società italiana per la ricerca dei papiri greci e latini in Egitto.** Floransa: Tipografia E. Ariani.
- RhM** : **Rheinisches Museum für Philologie.** Frankfurt am Main: Sauerländer.

- RIL** : **Rendiconti dell'Istituto Lombardo, classe di lettere, scienze morali e storiche.** Milan: Istituto lombardo di scienze e lettere.
- RPh** : **Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes.** Paris: C. Klincksieck.
- SFIC** : **Studi italiani di filologia classica.** Florence/Roma: Tipografia dei Fratelli Bencini.
- Spec.** : **Speculum: A Journal of Medieval Studies.** Chicago: The University of Chicago Press.
- TAPhA** : **Transactions and Proceedings of the American Philological Association.** Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press.
- ZPE** : **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.** Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.

Başvuru Kaynakları ve Metin Derlemeleri/Corpus'lar

- ADB** : **Allgemeine Deutsche Biographie** (1875-1912).
- BNP** : **Brill's New Pauly: Antiquity** (2006-).
- CGF** : G. Kaibel, **Comicorum Graecorum Fragmenta**, vol I (1899).
- CHCL-G** : **The Cambridge History of Classical Literature: Greek Literature**. (2003⁸).
- CollAlex** : I.U. Powell, **Collectanea Alexandrina** (1925).
- EpGF** : M. Davies, **Epicorum graecorum fragmenta** (1988).
- FGrH** : F. Jacoby, **Die Fragmente der griechischen Historiker** (1923-).
- GA** : A.S.F. Gow, D.L. Page, **The Greek Anthology**, vol. 1: **Hellenistic Epigrams** (1965); vol. 2: **The Garland of Philip** (1968).
- GEF** : M. L. West, **Greek Epic Fragments** (Loeb, 2003).
- GM** : M. L. West, **Greek Metre** (1982).
- Hell. Dicht.** : U. von Wilamowitz-Moellendorff, **Hellenistische Dichtung in der Zeit des Kallimachos** (1924).
- IG II²** : **Inscriptiones Graecae II et III** (1913-1940).
- LSJ** : H. G. Liddell, R. Scott, H. S. Jones, **A Greek-English Lexicon** (1996¹⁰).
- New PEPP** : **The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics** (1993).
- OCD** : **The Oxford Classical Dictionary** (2012⁵).
- P. Oxy.** : B. P. Grenfell, A. S. Hunt, v.d., **The Oxyrhynchus Papyri** (1898-).
- Pack** : R. A. Pack, **The Greek and Latin Literary Texts from Greco-Roman Egypt** (1965).

- PG** : J. P. Migne, **Patrologiae cursus completus, series Graeca** (1857-1866).
- PMG** : D. L. Page, **Poetae melici graeci** (1962).
- SH** : H. Lloyd-Jones, P. Parsons, **Supplementum Hellenisticum** (1983).

GİRİŞ

Yunanların epik şiiri edebî bir tür olarak ele almaya başladıkları zaman dilimi tam olarak saptanamamaktadır.¹ Nitekim Yunan yazınının en eski türlerinden biri olan **epos**'un ilk örnekleri **Ilias** ve **Odyseia**'nın Geç Tunç Çağı'na, başka bir deyişle Geç Hellas Dönemi'ne (MÖ yak. 1600 – 1100) kadar geriye giden sözlü gelenekten geldiği bugün birçok modern araştırmacı tarafından kabul edilmektedir.² Yunanların ataları olan Akhalar MÖ II. binyılın ortalarından itibaren merkezi Peloponnesos olmak üzere Yunan ana karasında yüksek bir uygarlık kurmuşlar; sarayları, kaleleri ve anıtsal mezar yapılarıyla, kısaca, mimari anlamda o dönemdeki Yunan ana karasına ve Ege havzasına damgalarını vurmalarına rağmen yazınsal alanda hiçbir iz bırakmamışlardır. Peloponnesos (Mora) Yarımadası'nda Mykenai ve Pylos gibi başlıca yerleşim yerleri ile Girit'teki Knossos sarayında ele geçen belgelerden anlaşıldığı üzere, Akhalar'ın, diğer bir söyleyişle Mykenailılar'ın³ yazının kullanımını kayıtları tutmakla (envanter listeleri) ve hesaplarla sınırlandırmaları dolayısıyla destanlar nesiller boyu yazılı biçimde değil, sözlü biçimde aktarılmıştır. Bu destanlar, kült ile ilişkili şarkılardan veya methiye şarkılarından ayrı olarak, çoğunlukla önemli krallar onuruna ya da dönemin krallarına söylenen şarkılardan oluşmuştur.⁴ Fakat, elimizdeki bilgilere göre, Yunan ana karasının kuzeyinde oturan Hint-Avrupa kökenli Dorlar'ın MÖ 1150 yıllarında güneye inerek Yunan ana karasının bir bölümünü işgal etmesi ile Akha egemenliğine son vermesi ve buna bağlı olarak bir karmaşa başlaması nedeniyle sözlü geleneğin nasıl evreler geçirdiğine dair elimizde yeteri kadar veri bulunmamaktadır.

¹ Antik Çağ'da söz konusu türü, **epos** olarak adlandırsalar da ilk başlarda belirli bir ada sahip değildi. Nitekim **epos**'un en önde gelen temsilcilerinden **Ilias** ve **Odyseia**'da bu terim edebi bir türe atıfta bulunmuyordu. Bu şiirlerin **epos** bağlamında ele alınması durumu, şiirlere ilk eleştirel yaklaşımı getiren Platon ve Aristoteles'le başlamıştır. Ancak söz konusu yazarlar, bugün bilinen anlamıyla **epos**'u kastetmek üzere sözcüğün çoğul halini, yani **epea**'yı (**ἔπεα**) kullanmışlardır. Homeros'la ilişkilendirilen bu şiirler için “**dize düzmesi**” ya da “**heksametron düzmesi**” anlamına gelen **epopoia** (“**ἐποποιία**”) ismi yaygın olarak kullanılmaya başlanılmıştır: Arist. **Poet.** 1447a13-28, 1449b9-14-18-20, 1455b16, 1459b8-18-23-26, 1460a13, 1462a2-12-15, 1462b15-16; A. Ford, “Epic as Genre”, **A New Companion to Homer**, ed. I. Morris & B. Powell, Leiden, Brill, 1997, s. 397.

² M. L. West, “The Rise of Greek Epic”, **JHS**, vol. 108, 1988, s. 151; G. Hokrocks, “Homer's Dialect”, ed. I. Morris & B. Powell, **A New Companion to Homer**, Leiden, Brill, 1997, s. 199; J. Bennet, “Homer and The Bronze Age”, **A New Companion to Homer**, ed. I. Morris & B. Powell, Leiden, Brill, 1997, s. 511-512.

³ Mısır, Mezopotamya, Kıbrıs, Anadolu ve özellikle Girit'le ticari ve kültürel ilişkilerinin yüksek düzeyde olduğu anlaşılan Akhalar, en güçlü temsil edildiği yer olan Argolis Bölgesi'ndeki Mykenai kentinden dolayı “Mykenailılar” ya da “Miken” uygarlığı olarak da adlandırılmaktadır.

⁴ Ford, **A.g.e.**, s. 396.

Dorlar Yunan anakarasının kuzeyinde yer alan Doris bölgesinde bir süre kaldıktan sonra, Yunan anakarasının güneyinde bulunan Peloponnesos'a, Ege Denizi'nin en büyük adalarından biri olan Girit'e, Anadolu'nun güneybatı kıyıları ve bu kıyıların önündeki adalara yerleşmişlerdi. MÖ 1000 yıllarına doğru olaylar yatışmaya ve ülke kendini toparlamaya başlamıştır. Fakat Dor istilasını izleyen birkaç yüzyıl, kabaca MÖ 1000 ile 700 yılları arasını kapsayan dönem hakkındaki bilgilerin çok az olmasından dolayı modern tarihçiler tarafından Avrupa Orta Çağı'na benzetilerek “Karanlık Çağlar” olarak nitelendirilmektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak Yunan **epos**'unun tam anlamıyla yükselişi MÖ II. binyılın ortalarından daha sonraya tarihlenmek zorunda kaldı. MÖ VIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde bu kadim edebî türün Anadolu'nun batısında yer alan Ionia bölgesindeki yorumu, kahramanların ve tanrıların yiğitliklerini anlatmanın bir yolu olarak arkaik versiyonlarının önüne geçmişti. Bu üslup, sanatını nerede icra ettiğine ya da nereden geldiğine bakılmaksızın belli bir ozan grubundan (ῥαψῳδοί) beklenebilecek temaların işlenmesi ve kendine özgü ölçü ve diyalakti olmasının yanı sıra, öncekilere göre daha büyük anlatı kalıplarını koruması gibi belirli şekilsel özellikler gerektiren belirgin bir “tür”, yani **epos** olarak karşımıza çıkar.⁵

Epos (ἔπος, εὖος, τό) “söz, laf, sözcük, kelime, söz verme, vaat; öğüt, öneri, tavsiye; kehanet; atasözü, mesel, özdeyiş; destan, söylence; satır, dize, mısra.” anlamlarını taşımaktadır.⁶ Edebî bağlamda ise **epos**, tanrıları, kahramanları, insanlara özgü bugün de geçerli olan evrensel duyguları konu edinen ve bunları **heksametron** ölçüsüyle aktaran şiir türüne denir. Başka bir deyişle uzun anlatı şiirleri, tek bir **hērōs**'un, yani kahramanın veya bir grup kahramanın başından geçen hadiseleri, savaş ve onun sonucunda gelişen olayları, kahramanlıkları ve geleneksel halk öykülerini konu edinir. Bunlarla birlikte gelenekler ve inançlar da anlatının merkezinde yerini alır. Epik anlatı, bir toplumun tarihsel, kültürel ve dinsel mirasının biriktiği ya da olgunluğa ulaştığı bir zaman diliminde, yine aynı toplumun kendine özgü sözlü kültüründe gelişmiştir.⁷

⁵ Ford, **A.g.e.**, s. 397.

⁶ G. Çelgin, **Eski Yunanca Türkçe Sözlük**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2018, s.v. ἔπος; karş. **LSJ** s.v. ἔπος.

⁷ J. K. Newman, “Epic”, **New PEPP**, s. 361-362.

Klasik Çağ'a gelindiğinde (MÖ V. -IV. yüzyıl) **epos**, tragedyanın edebî bir tür olarak ön plana çıkması ve insanların ilgisini daha fazla çekmesi dolayısıyla geri planda kalmıştır. Dönemin ozanlarından Panyasis **Herakleia**, Antimakhos da **Thebais** ve **Lyde**'siyle bu durumu tersine çevirmeye çalışsa da bu konuda çok başarılı olamamıştır. Gerçekten de Attik tragedya bu dönemde, deyim yerindeyse, altın çağını yaşıyordu. Aiskhylos, Sophokles ve Euripides gibi ünlü tragedya ozanları dönemin ilgisini tragedyaya yöneltmiş ve uzunca bir süre ilginin bu alanda yoğunlaşmasını sağlamışlardır.

Makedonyalı III. Aleksandros'un, diğer bir deyişle Büyük İskender'in Doğu seferini başlattığı MÖ 334 yılı ile Hellenistik krallıkların sonuncusu olan Ptolemaios'ların Actium Savaşı sonrası tarih sahnesinden silindikleri MÖ 30 yılı arasındaki yaklaşık 300 yıllık dönem Hellenistik Çağ olarak adlandırılmaktadır.⁸ Aleksandreia Dönemi olarak da adlandırılan bu süreçte ortaya konan edebî ürünlerin, nitelik bakımından önceki çağlardaki ürünlerle karşılaştırıldığında daha sönük kaldığı açıkça görülmektedir. Kuşkusuz bu durum, yaşanan dönemdeki ortam ve koşulların eskisinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu farklılığın temel nedeni olarak Yunan anakarasının özgürlüğünü kaybetmesi gösterilebilir. Çünkü vatanperverlik ve özgürlük tutkusu, dini duygular, gelenekler ve görenekler gibi unsurlar geçmiş dönemlerde sanatçıların ruhlarını besleyen kaynaklardı. Yunan dünyasının Aleksandros'un boyunduruğuna girmesiyle söz konusu kaynaklar kurumuş ve artık yaratılan eserler yalnızca öncekilerin taklitleri olmaktan öteye gidememiştir. Buna koşut olarak dönemin aydınları toplumdan koparak çalışma alanlarına kapanmayı tercih etmiş, böylece diğer sanat dallarıyla birlikte edebiyat da daha kurgusal bir hale gelmeye başlamıştır. Bu olumsuz şartlara rağmen Hellenistik Çağ'ın yazın alanında bazı yenilikler de olmuştur.

Bu noktaya kadar anlatılanlar, çalışmamızın içeriğine dair bir ön bilgi niteliği taşımaktadır. Böyle bir giriş yapmamızdaki amaç, **epos**'un bir dönüşüm geçirdiği Hellenistik Çağ'dan önceki biçimine kısaca değinmek ve Hellenistik Çağ'a kadarki

⁸ III. Aleksandros'la birlikte başlayan Hellen kültürünün Doğu'ya yayılması durumunu ve sonucunda oluşan ilişkileri ifade eden Hellenizm sözcüğünü bu anlamda ilk kez kullanan J. G. Droysen'dir. Bkz.: J. G. Droysen, **Geschichte des Hellenismus**, Hamburg, Friedrich Perthes, 1836, s. vi.

tarihsel dönüşüm sürecini özetle aktarmaktır. Çalışmamızın amacı ise Hellenistik Çağ'da **epos**'un ele alınış biçimini ve bu doğrultuda ne gibi yenilikler ya da değişiklikler yapıldığını ortaya koymaktır.

Yunan **epos** geleneği çok derin bir çalışma alanı olduğu için çalışmamızın kapsamını Hellenistik Çağ'da **epos** ile sınırlı tutmuş ve bu sınırlamayı da Kallimakhos'un **Hekale** adlı eseriyle, Apollonios'un **Argonautika** adlı eserlerinin **epos** bağlamında değerlendirilmesi şeklinde belirlemiştik. Ancak böyle bir sınırlamanın yüksek lisans tez süresinin dışına çıkacağını gördüğümüz için konu kapsamını biraz daha daraltma yoluna gittik. Böylece Hellenistik Çağ'da **epos**'u hem geleneksel **epos**'un temsilcisi hem de yeni **epos**'un, yani **epyllion** türünün ilk örneklerinden olması dolayısıyla Kallimakhos'un **Hekale** adlı eseri üzerinden ele almaya karar verdik. Bunu yaparken de geleneksel **epos**'u savunan ve bu minvalde bir eser kaleme alan Apollonios'un yaklaşımını Kallimakhos'un yaklaşımını karşılaştırma yoluna giderek inceledik. Tezin kapsamını **Hekale** ile sınırlı tutarken yeri geldiğinde önceki dönemlerden ne gibi etkiler ya da unsurlar aldığına değindik; yeri geldiğinde eserin yazıldığı dönem şartlarını aktardık; yeri geldiğinde metnin el yazmalarının nasıl bir süreçten geçtiği konusu üzerine eğildik. Özetle, çalışmamızın kapsamını temelde **Hekale** ve **epyllion** ekseninde tayin etmiş olsak da **Hekale**'yi anlamak için Homeros'tan Apollonios'a uzanan geleneksel **epos**'un yolculuğunu da ele aldık.

Yukarıda değindiğimiz bilgileri sistematik bir biçimde aktarabilmek için bu tez dört bölümden oluşturulmuştur. İlk bölümde **epos**'un önemli temsilcilerine dair bir bakış açısı sağlaması açısından ve **Hekale**'deki etkilerinden dolayı, **Ilias** ve **Odyseia**'nın yaratıcısı kabul edilen Homeros, destan çemberi şeklinde dilimize aktarılmış olan **Epikos Kyklos**, yaşadığı toplumun sosyal yapısındaki değişikliklerden beslenerek eserler kaleme almış olan Hesiodos ve Klasik Çağ'da geleneksel **epos**'un izini sürmeye çalışan Antimakhos'u anlatmak hedeflenmiştir. İkinci bölümde Kallimakhos ve Apollonios'un yaşamı, eserleri ve şiir sanatları ele alınmıştır. Devamında iki ozanın şiir sanatına bakışı incelenmiştir. Üçüncü bölümde, Kallimakhos'un **Hekale**'si tüm yönleriyle ele alınmıştır. İlk **Hekale**'nin oluşum süreci bazı tanıklıklara başvurularak aktarılmaya çalışılmıştır. Daha sonra, **Hekale** üzerine yapılmış Antik Çağ ve Bizans Dönemi çalışmaları ortaya konmuş ve eser

üzerine Yakın Çağ'dan günümüze kadarki yapılmış çalışmalar incelenmiş ve metnin fragmanlarının papirüslerine ayrıntılı bir biçimde değinilmiştir. Bunların yanı sıra söz konusu bölümde eserin konusu ve kullanılan kaynaklar üzerinde durulmuştur. Devamında **Hekale**'nin dil ve üslup özellikleri anlatılmış ve eserin ölçüsü ele alınmıştır. Son bölümde, yani dördüncü bölümde ise Hellenistik **epyllion**'un **epos**'tan farkı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu terimin ne gibi unsurlardan meydana geldiği ve biçimsel özelliğinin ne gibi farklılıklar taşıdığı tartışılmıştır. Ayrıca Hellenistik Dönem edebî eserlerinde sıkça görülen bilgi unsurlarının bu türe nasıl dahil edildiği ve kahraman imajının nasıl bir değişim geçirdiği anlatılmıştır. Yine aynı bölümde Kallimakhos ve Apollonios'un aralarındaki edebî kavgaya değinilmiş ve buradan hareketle, Hellenistik Dönem'de **epos**'a dair oluşan iki zıt görüşün nedenleri araştırılmıştır.

Tezde kullanılan **Hekale** metinleri için A. S. Hollis tarafından hazırlanmış **Callimachus, Hecale (Intro., text, trans. comm.), Oxford, Oxford University Press, 2009²** künyeli edisyon temel alınmış, yapılan Eski Yunanca alıntılarda bu metinden yararlanılmıştır. Yeri geldiğinde R. Pfeiffer tarafından hazırlanmış **Callimachus, vol. I, Fragmenta (ed.), Oxford, Clarendon Press, 1949** künyeli edisyona başvurulmuştur. Çok sık olmamakla birlikte O. Schneider'ın yayımladığı **Callimachea, vol II (ed.), Leipzig, in aedibus B.G. Teubneri, 1873** künyeli çalışmadan da faydalanılmıştır.

Tezimizin yazımında esas alınan teknik noktalara da değinmekte yarar görüyoruz. Gönderme ya da alıntı yaptığımız antik kaynakların basımları ve varsa alıntıladığımız Türkçe çevirileri, o yazarın adının başlığı altında **KAYNAKÇA, 1. Antik Kaynaklar** kısmında verilmiştir. Tez metni içinde bu kaynaklar yazarın adı ve satır numaraları ile verildiği için sayfa numarasını belirtmeye ihtiyaç duyulmamıştır. Antik yazarın adının başlığı altında aynı metnin birden fazla edisyonu varsa, mutlaka tez metni içinde hangi basımın kaynak metin için temel alındığı belirtilmiştir. Gönderme yaptığımız yayının ilk basımı değilse, bu durum **KAYNAKÇA** bölümünde ve gönderme yapıldığı kısımda basım yılının üstünde üslü rakam ("2," "3," "4" gibi) ibaresiyle belirtilmiştir. Yayın yeniden tıpkı basımıysa aynı şekilde üslü "re" ibaresiyle gösterilmiştir. Çok yazarlı veya anonim yapıtlardan yapılan alıntılar ya da

göndermeler, tez metni içinde verilmiş ve **KAYNAKÇA, 1.2. Diğer Antik Kaynaklar** kısmında künyesi verilmiştir. Dipnotlarda ve tezin genelinde kullanılan teknik kısaltmalarda Türkçe standart kısaltmaları kullanılmış, Antik Çağ kaynaklarına ilişkin kısaltmalarda ise uluslararası standart kısaltmaların kullanımına özen gösterilmiştir. Tezde kullanılan tüm kısaltmalar **KISALTMALAR** başlığı altında açıklanmıştır. Burada bir bakışta anlaşılan genel geçer kısaltmalara (MÖ, MS gibi) yer verilmemiştir. Bu listedeki Antik Çağ yazarlarının adları ve eserlerinin kısaltması için **BNP** temel alınmış, **BNP**'de bulunmayan kısaltmalar için **OCD**'ye başvurulmuştur. Epigrafik eserler için ise **SEG**'deki kısaltma sistemi esas alınmıştır. Dipnotlarda bu eserlere gönderme yapılırken **KISALTMALAR** başlığında verilen biçime uyulmuştur. Antik metinlerden yapılan alıntılarda aksi belirtilmedikçe Türkçe çeviriler tezin yazarına aittir. Tez metninde **Hekale**'den yapılan fragmanların çevirileri ve ilgili antik kaynaklar çoğunlukla Eski Yunanca orijinal metinle birlikte verilmiştir.

Tez metninde çok geçen **epos**, **epyllion** gibi sözcüklere Yunanca harf çevirisi yapılarak yer verilmiştir. Bazı kavramlar ise Eski Yunanca şekliyle verilmiş, işaret ettiği (tam ya da olası) anlamlar akışa göre ya tırnak içinde ya da parantezle belirtilmiştir. Yunanca sözcükleri Latin harflerine çevirirken uzun e (**ēta**) ve o (**ōmega**) harfleri “ē” ve “ō” şeklinde belirtilmiştir. Fakat Yunanca özel adlarda bu işaretlere yer verilmemiştir. Tez metni içerisinde yer alan Oidipous, Ploutarkhos ya da Mousa gibi bazı özel isimlerde görülen “ou” çift seslisi, “u” (Oidipus, Plutarkhos, Musa) olarak okunmuştur. Latince özel ad ve sözcüklerin orijinal şekilleri de harf nicelikleri belirtilmeden olduğu gibi korunmuştur. Özel adların yazılışında Yunan kökenli adlarda harf çevirisi yapılırken, Roma yurttaşlarının adlarında ya da Roma yurttaşlığına sonradan hak kazanmış Yunan kökenli kişilerin **praenomen** ve **nomen**'lerinde Latince özgün formlar korunmuştur. Yunanca isimlerde uyguladığımız sistem aynı biçimde kent adlarında da sürdürülmüş, Yunan kökenli kent adlarında ise Yunanca yazılış formlarına uyularak harf çevirisi yapılmıştır. Bu yapılırken Erasmus transliterasyon yöntemine bağlı kalınarak Latin alfabesine uygun hale getirilmiştir.⁹

⁹ Bkz.: D. Erasmus, **De recta Latini Graecique Sarmonis Pronuntiatione**, Menston, 1528.

BİRİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ ÖNCESİNDE EPOS'A GENEL BAKIŞ

1.1. Homeros ve Heroik Şiir

Homeros,¹ Akhalar ve Troialılar ile onların müttefikleri (σύμμαχοι) arasındaki mücadeleyi konu edinen yaklaşık 15.700 dizeden oluşan **Ilias** (**Ιλιάς**) ve ünlü Ithake kralı Odysseus'un anavatanına dönüşünü anlatan yaklaşık 12.400 mısradan oluşan **Odyseia** (**Ὀδύσσεια**) adlı iki **epos**'u oluşturduğuna inanılan kişinin adıdır.² **Heroik** şiirin, yani kahramanlık destanının en büyük temsilcisi olan Homeros'un yaşadığı tarihler ve doğduğu yer kesin olarak saptanamamıştır. Diğer bir deyişle, ozanın kimliğiyle ilgili bir belirsizlik söz konusudur. F. Cluzeau bu belirsizliğin tam olarak Troia **mythos**'unun nesilden nesile sözlü olarak aktarılmasından ve çok sonradan yazıya geçirilen bu geleneksel şiirlerin ya da şarkıların anonim olma özelliğinden kaynaklandığını dile getirmektedir.³ Doğruluğu kanıtlanmamış olmakla birlikte ozanın Ionia bölgesinde yer alan Smyrna şehrinde doğduğu düşünülmektedir. Homeros üzerinde yoğun araştırmalar yapan U. von Wilamowitz "... Homaros ya da Homeros'un Smyrnalı olduğundan şüphe duymamak gerekir." yorumunu yapmıştır.⁴ Ozanın yaşadığı dönem üzerine çeşitli görüşler vardır. Ancak bunlardan **Ilias** ve **Odyseia**'yı adlarıyla ilk defa anan Herodotos'un **Historiai** adlı eserine dayanılarak ortaya konulan görüş geniş kitlelerce desteklenmiştir. Buna göre ozanın MÖ IX. yüzyılda, yani Troia'nın düşüşünden en az dört yüz yıl sonra, MÖ yak. 850 yıllarında

¹ Burada özellikle vurgulamak istediğimiz önemli bir nokta vardır: Çalışmamızda Homeros'tan bahsederken aslında **Ilias** ve **Odyseia** adlı yaratıları kastetmekteyiz. Bunun nedeni, böyle bir kişinin tarih sahnesinde yer alıp almadığının kesin olarak bilinmemesidir. Söz konusu kişinin varlığına dair yöneltilecek her soru tarihsel bir gerçeklikten uzak olup aynı zamanda ona dair söylencenin tekrarlanmasından başka bir şey olmayacaktır. Böyle olmasına karşılık, yani elimizde hiçbir tarihsel kanıt yokken, "O halde Homeros adlı ozanın yaşamış olduğuna nasıl inanıyoruz?" sorusu cevapsız kalacak gibi görünebilir. Ancak West buna net bir cevap verir: "İnanıyoruz, çünkü antik çağlardan beri süregelen köklü ve herkesçe kabul edilmiş bir gelenek söz konusudur." M. L. West, "The Invention of Homer", **CQ**, vol. 49, no. 2, 1999, s. 364.

² Ayrıca Pausanias, Kallinos'un (MÖ VII. yüzyıl) Homeros'u **Thebais**'in yazarı olarak andığını belirtmektedir: Paus. VIII 22.1.

³ F. Cluzeau, "Mythos'tan Bios'a Homeros", **Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları**, Ed. Ş. T. Duralı, vol. 30, 2016, İstanbul, s. 944.

⁴ U. von Wilamowitz-Moellendorff, **Die Ilias und Homer**, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1916, s. 376.

yaşamış olması gerekir.⁵ Ancak günümüzde ünlü ozanın yaşadığı dönem olarak MÖ 750-700 yılları arası kabul edilmektedir. Homeros'un yaşamına dair kesin verilerin olmaması ve **Ilias** ve **Odysseia**'nın Panhellenik bir eser olmaları dolayısıyla ozanı bir **polis**'e mal etme çabaları Antik Çağ epigramlarına da yansımıştır. Bunlardan birinde ozan, Homeros'un bilinmezliği ve **polis**'lerin onu benimsemesi durumuna atıfta bulunmaktadır:

“Ποίας, γοῦν, ἀστὸν Ὅμηρον ἀναγραφώμεθα πάτρης,
κεῖνον ἐφ' ᾧ πᾶσαι χεῖρ' ὀρέγουσι πόλεις,
ἧ τὸ μὲν ἐστὶν ἄγνωστον, ὁ δ' ἀθανάτοις ἴσος ἦρως
ταῖς Μούσαις ἔλιπεν πατρίδα καὶ γενεήν.”⁶

“Nerenin yurttaşı olarak kaydedeceğiz Homeros'u
bütün *polis*'ler ona el uzatmışken?
Bu gerçekten bir muamma mı yoksa ölümsüzlere eş kahraman
yurdunun ve soyunun sırrını bir tek Musa'lara mı açtı?”⁷

Ilias destanında Troia Savaşı konu edinilmiştir. Eser, ilk dizelerden de anlaşılacağı üzere, Akhilleus'un öfkesini ve bu öfke sonucunda meydana gelen olayları aktarmaktadır. Ancak 10 yıl süren Troia Savaşı'nın yalnızca son 50 günlük bir dönemi işlenmiştir. Hemen belirtmek gerekirse, Homeros'un eserlerinde odaklanma tekniği oldukça etkileyicidir. Nitekim ozan neredeyse 10 yıl süren Troia Savaşı'nın son günlerine odaklanmıştır. Başka bir deyişle ozanın eserinin özü 13.500 dizeden oluşan 6 günü anlattığı kısımdan oluşmaktadır. **Ilias** yine de Troia Savaşı'nın başlangıcından kentin yıkımına kadarki olayları kapsamaktadır.⁸

Ilias'ın devamı niteliğinde olan **Odysseia** destanında, Odysseus adlı kahramanın Troia'nın alınışından sonra yurduna dönüşünü ve bu yolculukta başından geçen olaylar anlatılmaktadır. 10 yıllık bir dönüş yolculuğunu konu alan destandaki

⁵ Homeros'un kendisinden en fazla dört yüz yıl önce yaşamış olabileceğini iddia eden Herodotos'un Troia'nın düşüşü için verdiği tarih MÖ yak. 1250 yılıdır; Hdt. II 145.

⁶ **Anth. Pal.** XVI. 294.

⁷ Çev.: Cluzeau, “Mythos'tan Bios'a Homeros”, s. 960.

⁸ **Ilias**'ta zamanın strüktürü için bkz.: J., Latacz “The Structure of the *Iliad* (STR)”, **Homer's Iliad: The Basel Commentary: Prolegomena**, ed. A. Bierl & J. Latacz, Berlin, Walter de Gruyter, 2015, s. 151-163.

olaylar, tıpkı **Ilias** gibi, kısa bir zaman dilimine, yani 40 güne yayılmıştır. Bu süreçte, yine **Ilias**'taki gibi sınırlı bir sürede, yani 16 gün ve 8 gecede olaylar anlatılır, diğer günlerden ise sadece bahsedilir. J. Latacz, **Odyseia**'nın dinleyici ya da okuyucuda oldukça uzun bir zaman geçmiş izlenimi yaratmasının nedenini “bir yandan Odysseus'un Phaiaklar'a kendini anlatması ile Troia Savaşı sonrasında Skheria'ya gelişine kadar olan (yak. 10 yıl süren) maceralarını anlatması, diğer yandan da ozanın Odysseus'un 35. günün gecesinde Ithaka'ya gelişinde oluşan olayları anlatması” şeklinde açıklamaktadır.⁹ Yaklaşık 12 bin dizeden oluşan **Odyseia**'da geçen olaylar beş ana bölümde incelenebilir:¹⁰

- i. Odysseus'un dönüşünden önce Ithaka'nın durumu (I. ve II.).
- ii. Telemakhia'nın babasının durumu hakkında bilgi toplamak amaçlı Pylos ve Sparta'ya seyahati, başka bir deyişle, “Telemakhia” olarak bilinen bölüm (III. ve IV.).
- iii. Odysseus'un bir sal ile Ogygia'dan Skheria'ya yolculuğu (V.).
- iv. Odysseus'un Skheria'da Phaiakların arasında: Odysseus'un Troia'nın zapt edilmesinden sonra Skheria'ya gelinceye kadar geçen sürede başından geçen maceraları anlatması (VI. ve XII.).
- v. Odysseus Ithaka'da (XIII.-XXIV.).

Homeros'a mal edilen diğer eserler ise **Ilias**'ın komik bir taklidi olan ve farelerle kurbağalar arasındaki savaşı anlatan **Batrakhomyomakhia**, giriştiği bütün işleri ters yapan veya altüst eden birini konu edinen **Margites** ve çeşitli tanrılara hitap şeklinde kaleme alınmış **hymnos**'lardır.

Ünlü hatip Cicero, **De oratore** adlı eserinde Antik Çağ'da en üstün nitelikli şiirler olarak değer gören Homeros'un önceden dağınık hâlde bulunan destanlarının (“primus Homeri libros confusos antea”) ilk kez Peisistratos tarafından düzenlendiğini

⁹ J. Latacz, **Homeros: Batının İlk Ozanı**, çev. D. Ç. Sazcı, İstanbul, Homer Kitabevi, 2001, s. 139-140.

¹⁰ A.e.

aktarır;¹¹ ama bu dağınık hâldeki parçaların ilk yazıldığı yerle Atina'nın mı yoksa Ionia'nın mı kastedildiği açık değildir.¹²

Homeros'un dili Ionik ve Aiolik lehçe unsurlarının birleşiminden oluşan bir dildir. Oldukça canlı ve uyumlu bir anlatımı vardır. G. Çelgin bu durumun “sessizlere oranla sesli harflerin daha fazla bulunmasından kaynaklandığını” aktarmaktadır.¹³ Ozan günlük yaşamda kullanılmayan ve yalnızca şiire özgü bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Bu dilin en belirgin özelliği kalıp ifadelerin oldukça sık yer almasıdır. Bu ifadeler genelde ya kişi ve tanrı isimlerinin yanında epitetler şeklindedir, ya da zaman zaman hiç değişmeden tekrarlanan bazı mısra veya sözlerden oluşmaktadır. Bu yöntemin kullanılmasında iki amaç vardır; ilki ozan terennüm ederken dizeleri hatırlamasına yardımcı olmak; ikincisi ise ölçüyle ilgili bazı kolaylıklar sağlamak.¹⁴

Her iki destanda da nutuklar önemli bir yer tutmaktadır. Ozan kahramanlarını ikna etmek ve heyecanlandırmak üzere en uygun biçimde konuşur. Kişiler idealize edilmiş olmakla birlikte insani davranışlar da sergilemektedirler. Tanrılar insanlar gibi tasvir edilmiştir; duyguları vardır, yaralanırlar, acı çekerler ancak insana göre daha güçlüdürler ve ölümsüzdürler. Olayları anlatırken ozan yeri geldiğinde geri dönüş tekniğine başvurur. Bazen meraklandırmak için konunun anlatımını yarıda bırakarak başka bir konuyu anlatmaya başlar. Ozan iki eserinde de destan türüne özgü bir ölçü olan **heksametron** ölçüsünü kullanmıştır. Bu ölçü altı ayaktan meydana gelmektedir. Her ayakta bir uzun, iki kısa hece (**daktylos**) veya iki uzun hece (**spondeios**) yer almaktadır.¹⁵

Homeros, Erken Yunan **epos** dilini dizeler halinde, kafiye zorunluluğu olmadan, ritmik bir üslupta kullanmıştır.¹⁶ Hemen yukarıda da belirttiğimiz gibi, her

¹¹ Cic. **De or.** III 137.

¹² Cluzeau, “Mythos’tan Bios’a Homeros”, s. 947, n. 23.

¹³ G. Çelgin, **Eski Yunan Edebiyatı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1990, s. 33.

¹⁴ **A.e.**, s. 34.

¹⁵ Homeros’ta ölçü-belleg ilişkisinin tartışması için bkz.: F. Cluzeau, “Homeros’ta Epik Bellek”, ed. E. Öyken, **Navisalvia: Sina Kabağaç’ı Anma Toplantısı: Memoria**, İstanbul, Arkeoloji Sanat Yayınları, 2009, s. 12-27.

¹⁶ Bkz.: R. Nünlist, “Homeric Meter”, **Homer’s Iliad: The Basel Commentary: Prolegomena**, ed. A. Bierl & J. Latacz, Berlin, Walter de Gruyter, 2015, s. 116-121.

mısra **heksametron**'dan, yani 6 ayaktan oluşmaktadır.¹⁷ Baştan sona ritmik bir ölçüyle söylenen heroik, yani kahramanlık anlatısında altı ayağın tümünün de **spondeios**'lardan oluşmasına pek rastlanılmadığı için bu ölçü **daktylikon heksametron** olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu ölçü, altı ayağa sahip olup her bir ayakta **daktylos** (– ˘ ˘, bir uzun iki kısa) ya da **spondeios** (– –, iki uzun) hecesi bulunmaktadır. Son hece uzun ya da kısa olabilir, fakat dizenin son bulması dolayısıyla son hece genellikle uzun bitmektedir. Başka bir deyişle, **heksametron** sıklıkla **spondeios** ile bitmektedir. B. Powell'a göre heroik **epos**'un en büyük temsilcisi Homeros, ölçünün bu biçimde formüle edilmekte olduğunu bilmesine de her bir ölçünün, ritme uygun olacak şekilde, kısa ya da uzun vuruş takip etmesi ve altıncı hecenin yani son hecenin daima tek vuruşla sonlanması gerektiğine dair bir ritim hissine sahiptir.¹⁸ Dolayısıyla M. Parry'nin "Homeros'ta sözcük seçimi ve sözcük-biçimleri **heksametron** ölçüsünde oluşturulan dizenin şekline bağlıdır." önermesi bu duruma açıklık getirmektedir.¹⁹ Cluzeau'ya göre Parry'nin önermesi, bir sözcüğün detaylı bir şekilde anlamına bakılmadan o an ölçünün gerektirdiği bir sözcük seçilebilmesi ya da anlam bakımından birbirinin yerine geçebilecek bir grup sözcük ve sözcük-biçimlerinin bulunabileceği anlamına gelmektedir.²⁰ Başka bir deyişle sözcüklerin seçimini o anki ölçünün gereksinimi belirlemektedir.²¹

Homeros'un epik şiirleri belirli bir dönemde belirli bir kültürü, tarihi, savaşı, barışı, aşkı, inançları, tanrıları, kısacası, o dönemde insanoğlunu ilgilendiren her şeyi konu edinir. Ozanın MÖ VI. yüzyılda yazıya dökülen **Ilias** ve **Odyseia** adlı eserlerinin, genel kaniya (**communis opinio**) göre, dönemin zevkini yansıtan, sadece okuyucularının ya da dinleyicilerinin beğenisine hitap etmesi için yaratılmış bir eser

¹⁷ Anon. Gramm. **Supplementa artis Dionysianae vetusta**, 1.1.121.11: "Τὸ ἡρωϊκὸν μέτρον ἐξάμετρον ἐστίν· ἐξ γὰρ χώρας ἔχει" ("Kahramanlık anlatısının ölçüsü heksametron'dur; çünkü altı ayaktan oluşur.")

¹⁸ B. B. Powell, **Homer**, Oxford, Blackwell Publishing, 2004, s. 16.

¹⁹ M. Parry, **The Making of Homeric Verse**, ed. A. Parry, Oxford, Clarendon Press, 1971, s. xix, xx.

²⁰ Cluzeau, "Homeros'ta Epik Bellek", s. 22.

²¹ Parry, **A.g.e.**, xx.

olmadığı, bilakis genelgeçer bir yapıt olduğu Antik Çağ'da²² ve günümüzde yapılan ve yapılmakta olan bilimsel çalışmalarla da desteklenerek ortaya konmuştur.²³

1.2. Epikos Kyklos

Antik Yunan edebiyatında, başlangıçtan Kahramanlık Çağı'nın sonuna kadarki süreyi kapsayan mitolojik anlatıların tümü **epikos kyklos** (ἐπικός κύκλος) başlığı altında toplanmaktadır.²⁴ Başka bir deyişle, Homeros'tan sonra da (kabaca MÖ VI. yüzyıla kadar) devam eden ve bu süre zarfında oluşturulan –**Ilias** ve **Odyseia** dışında– epik şiirlere **epikos kyklos** adı verilmektedir.²⁵

Buradaki **kyklos** terimi Antik Çağ'da kullanılsa da tam olarak bildiğimiz anlamını milattan sonraki yıllarda almıştır. Ancak Aristoteles'te **destan çemberi** ile özdeş olabilecek Homerik veya **epikos kyklos**'u ima eden göndermeler vardır.²⁶ Bununla birlikte Hellenistik Çağ'da da **destan çemberi**'ne ya da bu minvalde yazmış şairlere atıflar karşımıza çıkmaktadır.²⁷ **Destan çemberi** hakkında tek detaylı bilgi muhtemelen MS II. yüzyıla tarihlenen Proklos adında bir kişinin yazdığı bir inceleme yazısına dayanmaktadır.²⁸ Bu bilgi leksikograf Photios sayesinde bizlere ulaşmıştır.²⁹ Aynı kişi, epik şiir yazar birçok şairin adını vermekte ve bunlar arasında bir sıralama yaparak en iyilerinin Homeros, Hesiodos, Peisandros, Panyasis/Panyassis ve Antimakhos olduğunu söylemektedir.³⁰

Destan çemberi veya **epik çevre** şeklinde dilimize çevrilen bu kavram Troia Savaşı'nı, savaşın öncesini ve sonrasını konu alan epik şiirler için kullanılır. Yukarıda

²² Sonraki Yunan ozanları Homeros'un yaratılarının etkileyiciliğinin farkındadır. Örnek vermek gerekirse, tragedya ozanı Aiskhylos (MÖ V. ve VI. yüzyıl) tragedyalarını "Homeros'un büyük sofrasından kırıntılar" olarak adlandırır; Ath. 8.36.16-18.

²³ E. Visser, "Homer and Oral Poetry", **Ancient Greece: From The Mycenaean Palaces to the Age of Homer**, ed. S. D. Jalkotzy & I. S. Lemos, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2006, s.427-438.

²⁴ M. L. West, **The Epic Cycle: A Commentary on the Lost Troy Epics**, Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 1.

²⁵ Çelgin, **Eski Yunan Edebiyatı**, s. 35.

²⁶ Bkz.: Aristot. **An. post.** 77b 32 vd.

²⁷ Callim. fr. 28.1 Pf.; Hor. **Ars P.** 136; Schol. Eur. **Andr.** 10; Ath. 465e.

²⁸ West, **the Epic Cycle: A Commentary on the Lost Troy Epics**, s. 2.

²⁹ Phot. **Bibl.** 239.319a.21-29.

³⁰ Phot. **Bibl.** 239.319a.17-19: "Τεγόνασι δὲ τοῦ ἔπους ποιηταὶ κράτιστοι μὲν Ὅμηρος, Ἡσίοδος, Πείσανδρος, Πανύασις, Ἀντίμαχος."; karş.. Procl. **Chrestomathia**, 1-2: "Ἐπῶν ποιηταὶ γεγονάσι πολλοί· τούτων δ' εἰσὶ κράτιστοι Ὅμηρος Ἡσίοδος Πείσανδρος Πανύασις Ἀντίμαχος".

da belirttiğimiz gibi, bu çember tanrıların kökenleri, Thebai Savaşı, Troia Savaşı etrafında dönmektedir. MÖ VII. ve VI. yüzyıllarda yazılan bu destanlardan geriye oldukça az sayıda fragmanlar kalmıştır. Hatta, **epikos kyklos** kapsamındaki bazı eserler günümüze ulaşmamış ancak başka eserler sayesinde varlıklarını öğrenmek mümkün olmuştur. Özetle, **epikos kyklos**, Troia Savaşı'nı konu edinen destanları,³¹ Thebai destanlarını,³² Herakles hakkındaki destanları,³³ Argonaut'lar hakkındaki destanları³⁴ kapsamaktadır.³⁵

1.3. Hesiodos ve Didaktik Epos

Didaktik (öğretici) **epos**'un yaratıcısı Hesiodos, Hellas'ın Boiotia bölgesinde bulunan Helikon Dağı'nın eteklerindeki Askra'da doğmuştur. Yazarın hayatına ilişkin bilgilerin çoğunu kendi eserlerinden öğrenmekteyiz. Dolayısıyla bilim insanları tarafından Hesiodos, Yunan edebiyatında bireyselliğin altını çizen ve şiirlerinde yaşamına dair bilgiler veren ilk ozan olarak kabul edilmektedir.³⁶ A. Lesky, Hesiodos'un yaşam ve dönem şartlarını kendi ağzından aktarması nedeniyle Homeros'a nazaran daha tarihi bir kişilik olduğunu dile getirmektedir.³⁷ Ozanın yaşamı ve dönemi konusunda Antik Çağ kaynaklarında yer alan bilgiler birbirleriyle çelişmektedir. Bazı yazarlar onun Homeros'tan önce bazıları ise daha sonraki bir tarihte yaşadığını ileri sürmektedirler. Her iki ozanın aynı dönemlerde yaşamış olabileceği ihtimali üzerinde duran yazarlar da söz konusudur. Söz gelimi, Posidonios Hesiodos'un Homeros'tan çok sonraları dünyaya geldiğini ve Homeros şiirlerini yani

³¹ Bu bağlamda yazılmış ve varlığından haberdar olunan eserler şunlardır: **Aithiopsis, Iliou Persis, Ilias Mikra, Kypria Epe, Nostoi, Telegonia.**

³² Bu bağlamda yazılmış ve varlığından haberdar olunan eserler şunlardır: **Oidipodeia, Thebais, Epigono.**

³³ Bu bağlamda yazılmış ve varlığından haberdar olunan eserler şunlardır: **Herakleis, Minyas, Oikhalias Halosis.**

³⁴ Bu bağlamda yazılmış ve varlığından haberdar olunan eserler şunlardır: **Argonautika, Naupaktika, Korinthiaka.**

³⁵ Photios'a göre **epikos kyklos**, **Theogonia** adlı eserle başlamıştır. Phot. **Bibl.** 239.319a.21-29: "... ἐπικού κύκλου, ὃς ἄρχεται μὲν ἐκ τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μίξεως ..."; Bunun dışında Titanomakhia adlı eser de **epikos kyklos** içinde değerlendirilmektedir.

³⁶ Bkz.: M. Griffith, "Personality in Hesiod", **Cl. Ant.**, vol. 2: 1, 1983, s. 38; karş. S. Østerud, "The Individuality of Hesiod", **Hermes**, vol. 104, 1976, s. 13.

³⁷ A. Lesky, **A History of Greek Literature**, çev. J. Willis & C. de Heer, London, Methuen, 1966, s. 91.

epos'larını bozduğunu iddia etmektedir.³⁸ Plutarkhos Hesiodos'un Homeros'tan sonra yaşamış olduğunu söylemektedir.³⁹ Aynı bilgi Romalı tarihçi Velleius Paterculus (MÖ yak. 19-MS yak. 31) tarafından da verilmektedir.⁴⁰ Ünlü bilgin Cicero da Hesiodos'un Homeros'tan sonraki çağlarda yaşadığı konusunda aynı fikirdedir.⁴¹ **Gnomologicum Vaticanum**'da ise Hesiodos'un Homeros'tan önce yaşadığı iddia edilmektedir.⁴² Romalı yazar ve gramerci Aulus Gellius (MS yak. 125-180) ise iki ozanın da aynı dönemde –Homeros'un biraz daha önceki zamanda– yaşadığı fikrini savunmaktadır.⁴³ Aleksandreialı Klemens de bu görüştedir.⁴⁴ Philostratos ise her iki ozanın da Troia Savaşı'ndan yaklaşık 160 yıl sonra yaşadığını ileri sürmektedir.⁴⁵ Ünlü tarihçi Herodotos, Homeros ve Hesiodos'un kendinden 400 yıl önce yaşamış olduklarını dile getirmektedir ki bu da MÖ 850 yıllarına rastlamaktadır.⁴⁶ Fakat yapılan modern araştırmalar, ozanın eserlerinin MÖ 800 ila 600 yılları arasında yazılmış olduğunu, dolayısıyla Hesiodos'un da bu tarihler arasında yaşamış olduğu düşüncesini kanıtlar niteliktedir. Diğer bir deyişle Hesiodos'un Homeros ile aynı çağda yaşamadıkları söylenilse de Homeros'a yakın bir çağda yaşamış olduğu fikri geniş çevrelerce kabul görmektedir.⁴⁷

³⁸ Posidon. fr. 459: “Καὶ τοῦ Ποσειδωνίου οἶμαι μὴ ἀκηκοὺς λέγοντος αὐτὸν τὸν Ἡσίοδον ὕστερον γενόμενον πολλὰ παραφθεῖραι τῶν Ὀμήρου ἐπῶν.”

³⁹ Plut. **Cons. ad Apoll.** 105d. 6-7: “ὁ δὲ μετὰ τοῦτον καὶ τῇ δόξῃ καὶ τῷ χρόνῳ, καίτοι τῶν Μουσῶν ἀναγορεύων ἑαυτὸν μαθητὴν Ἡσίοδος ...”

⁴⁰ Vell. Pat. 1.7.1: “Huius temporis aequalis Hesiodus fuit, circa CXX annos distinctus ab Homeri aetate, uir perelegantis ingenii et mollissima dulcedine carminum memorabilis, otii quietisque cupidissimus, ut tempore tanto uiro, ita operis auctoritate proximus. Qui uitauit ne in id quod Homerus incideret, patriamque et parentes testatus est, sed patriam, quia multatus ab ea erat, contumeliosissime.”

⁴¹ Cic. **Cato**. 54. 4: “at Homerus, qui multis ut mihi videtur ante saeculis fuit.”

⁴² Simon. **FGrH**, 1a.8.6.1 (= **Sent. Vat. Gr.** 1144): “Σιμωνίδης τὸν Ἡσίοδον κηπουρὸν ἔλεγε, τὸν δὲ Ὀμηρον στεφανηπλόκον, τὸν μὲν ὡς φυτεύσαντα τὰς περὶ θεῶν καὶ ἡρώων μυθολογίας, τὸν δὲ ὡς ἐξ αὐτῶν συμπλέξαντα τὸν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας στέφανον.”

⁴³ Gell. **NA**, 17.21.3: “de Homero et Hesiodo inter omnes fere scriptores constitit aetatem eos egisse uel isdem fere temporibus uel Homerum aliquanto antiquiorem, utrumque tamen ante Romam conditam uixisse Siluii Albae regnantibus annis post bellum Troianum, ut Cassius in primo annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo *Chronicorum* de Homero dixit, annis circiter centum et sexaginta.”

⁴⁴ Clem. Al. **Strom.** 1.21.117.4-5: “Εὐθυμένης δὲ ἐν τοῖς Χρονικοῖς συνακμάσαντα Ἡσιόδῳ ἐπὶ Ἀκάστου ἐν Χίῳ γενέσθαι περὶ τὸ διακοσιοστὸν ἔτος ὕστερον τῆς Ἰλίου ἀλώσεως. ταύτης δὲ ἐστὶ τῆς δόξης καὶ Ἀρχέμαχος ἐν Εὐβοϊκῶν τρίτῳ.”

⁴⁵ Philostr. **Her.** 727.5: “... οἱ δὲ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη γεγονέναι μετὰ τὴν Τροίαν ἐπὶ Ὀμηρόν τέ φασὶ καὶ Ἡσίοδον, ὅτε δὴ ἄσαι ἄμφω ἐν Χαλκίδι ...”

⁴⁶ Hdt. II 53.2-3: “Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὀμηρον ἡλικίην τετρακοσίοις ἔτεσι δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλέοσι.”

⁴⁷ Yapılan birçok araştırma sonucunda Hesiodos'un MÖ 700 yıllarında yaşamış olduğu kabul edilmektedir. Bkz.: S. A. Nelson, **God and the Land: The Metaphysics of Farming in Hesiod and**

Hesiodos'un şiirleri kahramanlık anlatılarına dayanan Homerik şiirlerden çok farklı bir niteliğe sahiptir. Homeros'ta yiğitler **timē**'sini olduğu gibi muhafaza etmek ve daha da arttırmak için uğraşırlar. Dolayısıyla Homeros'ta ve onun savaş toplumuna özgü davranış düsturuna sahip erkekler arasındaki rekabetçilik anlayışı bu değerler üzerinden anlam kazanırken, Hesiodos'ta bu durum artık farklılaşmaya başlamıştır.⁴⁸ Bu farklılık her şeyden önce toplumun sosyal yapısındaki değişikliklerden ileri gelmektedir. Ozanın döneminde krallık yerine aristokrasi hakimdir. Artık yurttaşlar, önceki dönemlere göre daha yoksul durumdadır. Durum böyleyken şiirde de işlenen konular değişmeye başlar, bundan sonra şiir gerçek konularla ve günlük hayatın çeşitli sorunlarıyla örülür. Diğer bir deyişle, Homeros destanlarında ortaya konan ahlaki yargılar, Hesiodos'ta insan yaşamında karşılığını bulmaya başlamıştır. Böylelikle didaktik anlatı **epos**'taki yerini almaya başlamıştır.⁴⁹ Hesiodos'un eserlerine kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Erga kai Hēmerai (Ἔργα καὶ Ἡμέραι) eserinde “Yoksul bir çiftçi komşusunun zenginleştiğini görünce hırsıyla canını dişine takıp çalışır ... çömlekçi çömlekçiyi çekemez, marangoz marangozu; dilenci dilenci, şarkıcı da şarkıcıyı.”⁵⁰ diyen Hesiodos artık alelade insanların hayatlarından söz etmektedir. Başka bir deyişle, Hesiodos, Homeros'un **İlias** ve **Odyseia**'sında kalabalık asker veya halk kitleleri şeklinde toplu roller üstlenen veya çiftçiler, ev hanımları, çobanlar veya zanaatkârlara dair kısa hikâyelerde ortaya çıkan, sadece sosyal arka planın parçası olarak yer alan sıradan insanları eserinin malzemesi haline getirmiştir. Ozanın günümüzde Batı edebiyatında didaktik olarak adlandırılan edebî türün atası sayılan, tarımsal meseleleri ve çeşitli çalışmalar için elverişli olan ve olmayan günleri anlattığı iki ana bölümden oluşan 828 dizelik **Erga kai Hēmerai** adlı bu eserinde okuyuculara çeşitli işler hakkında aktardığı bilgiler yer almakta, ayrıca kalan mirasın paylaşılmasında hileye başvuran kardeşi Perses'e çeşitli öğütlerde bulunmaktadır.

Virgil, New York, Oxford University Press, 1998, s. 32; karş. M. L. West, “Hesiod,” **OCD**, ed. S. Hornblower & A. Spawforth, Oxford, Oxford University Press, 2012⁴, s. 678; M. L. West, **Hesiod: Theogony**, Oxford, Oxford University Press, 1966, s. 40-48.

⁴⁸ J. B. Gittler, **Social Thought among the Early Greeks**, Athens, The University of Georgia Press, 1941, s. 19.

⁴⁹ Ayrıntılı tartışma için bkz.: M. Heath, “Hesiod's Didactic Poetry”, **CQ**, vol. 35: 2, 1985, s. 245-263.

⁵⁰ Hes. **Op.** 21-25.

Ozan bir tüccarın ya da zanaatkârın değil de bir çiftçinin hayatını anlattığı eserinde çiftçilik konusunda genel bilgilerin yanı sıra toprağı ekip-biçme konusunda da öğütler vermektedir.

Theogonia (Θεογονία) adlı 1022 dizeden oluşan eseri ise tanrıların kökenini ve onların soy kütüklerini anlatmaktadır. Evrenin oluşumunu çeşitli efsaneler yardımıyla açıklama çabasına girişmesi açısından Hesiodos'un eseri Yunan edebiyatının düşünceye dayanan ilk eseri olarak kabul edilebilir. Hesiodos, dediğine göre, Helikon Dağı eteklerinde mal güderken Musa'ların kendisine tanrıların şarkısını söylemek için seslendiğini işitir (**Theog.** 22-35) ve eseri için esin kaynağı olan Musa'lara seslenerek şiirine başlar: İlk bölüm Musa'lara yalvarışına ayrılmıştır. İkinci bölüm, nesnelerin kökeni, evrenin oluşumuna dair açıklamaları içerir. Üçüncü bölümde Uranos'un saltanatı ve Kronos'un yanı sıra Titanların, Kyklops'ların ve Hekatonkheirler'in doğuşu anlatılır. Dördüncü bölüm Uranos saltanatının Kronos tarafından ele geçirilmesini ve Kronos ile Rhea'nın birleşiminden doğan tanrıları ele alır: Hestia, Demeter, Hera, Hades, Poseidon, Zeus. Son bölümde ise Zeus'un egemenliği ele geçirmesinin öyküsü konu edilmiştir.

Hesiodos da tıpkı Homeros gibi şiirlerini **heksametron** ölçüsünde yazmıştır. Kendisi Ionia'lı olmamasına rağmen, Aiolik unsurların da yer aldığı, Ionik Lehçe'yi tercih ederek ve Homerosçu geleneğe uygun söyleyişleri kullanarak eserlerini oluşturmuştur. M. L. West'e göre, ozan şiirleri için en uygun olan ya da dönemin modasına uyarak bu üslubu seçmiş olmalıdır.⁵¹ Ancak içerik ve anlatım bakımından Homeros'tan farklıdır; **Erga kai Hemera**i gerçeği, günlük yaşamı aktarmak ve öğretmek amacıyla yazılmıştır. **Theogonia** ise pozitif ve bilimsel düşüncenin ilk örneği olarak kabul edilebilir.⁵²

Herakles ile Kyknos'un çarpışmasını ve Herakles'in kalkanının tasvirini konu edinen **Aspis Herakleous**, **Theogonia**'nın devamı niteliğinde olup, tanrılar tarafından sevilen ve kahramanların anneleri olan kadınların listesinin verildiği **Gynaikon**

⁵¹ M. L. West, **Hesiod, Theogony and Works and Days**, Oxford, Oxford University Press, 1988, s. ix.

⁵² Çelgin, **Eski Yunan Edebiyatı**, s. 40.

Katologon, Theseus'un yeraltına inişini konu alan **Melampodia** adlı eserler de Hesiodos'a mal edilmiştir.⁵³

Hesiodos'tan yaklaşık iki yüzyıl sonra, başka bir deyişle Yunanların Klasik Çağı'nın ortalarına denk düşen tarihlerde **epos** şairlerinden, Pfeiffer'ın deyimiyle, Hellenistik Çağ öncesi ilk Homeros kritikçisi⁵⁴ ozan Kolophonlu Antimakhos'u görmektediriz. Plutarkhos'un aktardığına göre Platon'un hayranlık duyduğu⁵⁵ Antimakhos, kimi zaman modern araştırmacılarca Hellenistik Çağ yazınının habercisi olarak da görülmektedir.⁵⁶ Kendisinden sonraki yazarlar tarafından çeşitli yönlerden ele alınan Kolophonlu (bugünkü Değirmendere) şair hakkında yeterince değerlendirme yapmak için bugün elimizde çok fazla veri bulunmamaktadır. Ancak Antik Çağ'da edebî anlamda otorite sayılabilecek bilginler Antimakhos'un eserlerinin zor anlaşılır ve üslup bakımından da bir o kadar karışık olduğu konusunda ortaklaşmaktadırlar.⁵⁷ Ayrıca onun –Homeros üzerine yaptığı kritik çalışmalarına bağlı olarak gelişen– arkaik terimlere olan tutkusu bir **poeta doctus**⁵⁸ olarak ünlenmesine zemin hazırlamıştır.⁵⁹ Hemen belirtmek gerekirse, Kolophonlu Antimakhos çalışmamız açısından önemli bir zemin oluşturmaktadır. Zira ozan, ileride

⁵³ Hesiodos'a ait olduğu düşünülen fakat gerçekliği kesin olmayan bazı eserler, eser isimleri ve fragmanlar da vardır; bunlardan bazılarının ismi şunlardır: **Astronomia, Daktyloi, Idaioi, Aigimios, Keykos, Gamos, Kheironos, Hypothekai, Megalai Eoiai, Megala Erga.**

⁵⁴ R. Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, Oxford, Clarendon Press, 1968, s. 72.

⁵⁵ Plut. **Lys.** 18.5.1-6.

⁵⁶ A. W. Bulloch, "Hellenistic Poetry", **CHCL-G**, s. 546.

⁵⁷ V. J. Matthews, Antimakhos'la ilgili bilgileri ve ona doğrudan veya dolaylı olarak etki eden kişileri tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır. Bkz.: V. J. Matthews, **Antimachus of Colophon: Text and Commentary**, Leiden, Brill, 1995, s. 1-20.

⁵⁸ Bu terim modern bir deyiş olup terimin asıl işaret ettiği nokta, Latin ozanların gerektiği ölçüde ya da bütünüyle ünlü Yunan ozanları taklit etmeleridir. Fakat Yunanlarda şiirlerin aktarımı uzun bir süre sözlü olarak yapıldığından ve Yunan ozanlar da kendinden önceki ozanlardan bu yolla öğrendiklerini aktarmaları dolayısıyla söz konusu terim Yunan ozanlar için de kullanılmaktadır. Türkçeye **bilgili ozan** olarak aktarılabilir.

⁵⁹ Bulloch, "Hellenistic Poetry", s. 546: Bu noktada belirtmemiz gerekir ki, Bulloch, Antimakhos'u Homeros'la ilgili edisyonların kritikçisi (édition critique) konumunda değerlendirmekten öte, onun Homeros hayranı bir şair olduğunu aktarmaktadır. Fakat Pfeiffer, Antimakhos'tan, Hellenistik Çağ öncesi ilk Homeros kritikçisi diye bahsederken aynı zamanda Kolophonlu ozanın Homeros şiirlerini düzeltme işini (Lat. **recensio**) el yazmalarını karşılaştırarak ve metin üzerinde düzeltmeler yaparak gerçekleştirdiğine dair elimizde somut bir kanıt olmadığını da vurgular. Bu bağlamda onun eserinin asla bir "diorthōsis" (Yun. **διόρθωσις**, Lat. **emendatio**) olarak adlandırılmayacağını belirtir. Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, s. 94. Bulloch'un buradaki Antimakhos'a yüzeysel yaklaşımına karşın Pfeiffer konuyu derinlemesine ele alarak neden sonuç ilişkisi içerisinde bizlere sunmuştur.

daha detaylıca ele alacağımız Hellenistik Çağ'ın büyük ozanlarından Kyreneli Kallimakhos ve Rhodoslu Apollonios üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Nitekim bugün elimizde Kallimakhos'un Antimakhos'un şiir görüşüne dair yaklaşımını doğrudan gösteren fragmanlar mevcuttur. İki ozanı şiir sanatı bakımından farklı açılardan etkilemiş olması nedeniyle Antimakhos'u biraz daha derinlemesine ele almak gidişatımız açısından yerinde olacaktır.

1.4. Klasik Çağ'da Epos ve Kolophonlu Antimakhos

Suda'ya göre, Hyparkhos'un oğlu Kolophonlu Antimakhos (MÖ V.-IV. yüzyıl) bir gramerci ve şairdir. Panyassis'in ve Stesimbrotos'un öğrencisi olmuş ve Platon'dan önce yaşamıştır.⁶⁰ Atinalı Apollodoros (MÖ yak. 180-120) ise Antimakhos'un doğum yılı olarak MÖ 444 yılını kastederek olgunluk döneminin (Yun. ἡνθηκέναι, Lat. **floruit**) çağdaşı II. Dareios'un ölümüne denk düşen zamanlarda olduğunu söylerken Peloponnesos Savaşı'nın bitiminden kısa bir süre sonrasını yani MÖ 404 yılı dolaylarını işaret etmektedir.⁶¹ Ozanın yaşadığı tarihlere dair bir belirsizlik olması dolayısıyla V. J. Matthews bu tarihlemelerin muhtemelen, diğer birçok tanınmış antik yazar ya da şairde olduğu gibi, Antimakhos'un kariyerinde gerçekleşen olayların yansımından kaynaklandığı görüşündedir.⁶² Plutarkhos (MS I.-II. yüzyıl) **Lysandros** adlı yapıtında, Spartalı devlet adamı ve komutan Lysandros onuruna Samos'ta düzenlenen **Lysandreia** (Λυσάνδρεια) adlı festivalde,⁶³ Antimakhos'un ünlü komutanın huzurunda yarışmalarda yer aldığını söyler ve şöyle devam eder:⁶⁴

⁶⁰ Suda, α 2681; “Ἀντίμαχος, Κολοφώνιος, υἱὸς Ὑπάρχου, γραμματικὸς καὶ ποιητής. τινὲς δὲ καὶ οἰκέτην αὐτὸν ἀνέγραψαν Πανυάσιδος τοῦ ποιητοῦ, πάνυ ψευδόμενοι. ἦν γὰρ αὐτοῦ ἀκουστῆς καὶ Στησιμβρότου. γέγονε δὲ πρὸ Πλάτωνος.”

⁶¹ FGrH 244F; karş. Diod. Sic. 13.108.1; “Μικρὸν δὲ τῆς εἰρήνης ὕστερον ἐτελεύτησε Δαρεῖος ὁ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς, ἄρξας ἔτη ἑννεακαίδεκα, τὴν δ' ἡγεμονίαν διεδέξατο τῶν υἱῶν ὁ πρεσβύτατος Ἀρταξέρξης καὶ ἥρξεν ἔτη τρία πρὸς τοῖς τεσσαράκοντα. καθ' ὃν δὴ χρόνον καὶ Ἀντίμαχον τὸν ποιητὴν Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος φησιν ἡνθηκέναι.”

⁶² Matthews, **A.g.e.**, s. 15.

⁶³ Karş. Hsch. s.v. **Λυσάνδρεια**; Plut. **Lys.** 18; Bkz.: P. Cartledge, **Sparta and Lakonia: A Regional History 1300-362 BC**, London, Routledge, 2002², s. 229.

⁶⁴ Plut. **Lys.**, 18.4.6.-18.5.1.

“ ... ἐπ' αὐτοῦ τὸν Νικήρατον ἐστεφάνωσεν, ὁ δὲ Ἀντίμαχος
ἀχθεσθεὶς ἠφάνισε τὸ ποίημα.”

“[Lysandros] ödülü Nikeratos’a verdi, bunun üzerine Antimakhos
öfkelenerek eserini yok etti.”

Plutarkhos’un bu anlatımı ayrıca Antimakhos’un eserinin günümüze niçin eksiksiz bir
şekilde ulaşmadığı konusunda bilgi vermesi bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Kolophonlu Antimakhos Antik Çağ’da hem **epos** hem de **elegia** türünde
eserler veren bir şair olarak bilinmektedir. Ozanın eserleri günümüze az sayıda
fragmanlar halinde ulaşmıştır. **Thebais** adlı eseri bir **epos**’tur. Kesin olmamakla
birlikte, 5 kitaptan oluştuğu düşünülen eser, Thebailılara karşı yapılan ilk seferi
anlatmaktadır.⁶⁵ **Epos** geleneğinin devamı olarak görülen **Thebais**, başta **epos**’a ait
özelliklerin yanı sıra diğer şiir türlerinin de yapısal özelliklerini taşımaktadır.
Antimakhos bu eseriyle Aleksandreialı **epos** ozanlarının belirlediği **epos** kriterlerine
uyması dolayısıyla örnek **epos** şairi olarak değerlendirilmiştir.⁶⁶ Fragmanlardan
anlaşıldığı üzere, eserin kapsamı Thebai’a karşı Yediler’in hikâyesiyle sınırlı
tutulmuştur. Diğer bir deyişle eser, **Epigonoı**’un yaptığı seferi anlatım dışında
bırakmıştır.⁶⁷

Thebais’ın I. kitabı Musa’lara seslenişle başlayıp (fr. 1 Wyss) ve Zeus ile
Europe’nin hikâyesinin (fr. 3 ve 4 Wyss) bir parçası olan ünlü Teumessos kentinin
tasviri (fr. 2 Wyss) ile devam etmektedir. Sonrasında gelen fragmanlar günümüze

⁶⁵ Matthews, **A.g.e.**, s. 22; Antik Çağ’da dize sayısına göre kitap bölümlene ve kitapların uzunluğu
hakkındaki tartışma için bkz.: J. Van Sickle, “The Book-Roll and Some Conventions of the Poetic
Book”, **Arethusa**, vol. 13: 1, 1980, s. 9.

⁶⁶ **Anth. Pal.** XVIII. 218; **Anth. Pal.** VII. 409; Prop. 2.34, 41-46; Dion. Hal. **Comp.** 2.98. 6 vd.; Dion.
Hal. **De imit.**, 2. 204. 8 vd.; Quint. 10.1.52 (=2. 578 Winterbottom); Plut. **Timoleon**, 36.3; Greg. Naz.
Epist. 54; Suda, π 248.10-11; Cass. Dio. 69.4.6.

⁶⁷ Bilindiği üzere Thebai savaşları efsanesi ikiye ayrılmıştır; Yediler tarafından Thebai’a karşı
gerçekleştirilen başarısız girişim ve kahramanların **Epigonoı** olarak adlandırılan oğullarının başarılı
saldırıları. G. Serrao, bir fragmandan yola çıkarak Diomedes’in Thebai’dan geldiğini dolayısıyla eserin
Epigoni’yi de kapsadığını ileri sürmektedir: G. Serrao, “Antimaco di Colofone primo ‘poëta doctus’”,
Storia e civiltà dei Greci, vol. III: 5, 1979, s. 308; Fakat V. J. Matthews söz konusu fragmanın **Lyde**’ye
ait bir fragman olduğunu ve onun da Diomedes’in Troia’dan dönüş hikâyesinin anlatıldığı bir parça
olduğunu söylemektedir: Matthews, **A.g.e.**, s. 21.

ulaşmadığı için kitabın devamında ozanın Thebai kentinin kuruluşunu ve tanrıların öfkesinin nedenlerini anlattığı düşünülmektedir.⁶⁸

B. Wyss'e göre II. kitap, Tydeus ve Polyneikes'in nasıl sürgün edildiklerini anlattıkları konuşmaya ayrılmıştır. Yine bu kitapta Tydeus'un domuz çobanları arasında yetiştirilme hikâyesinin (fr. 13 Wyss) de yer aldığı düşünülmektedir.⁶⁹

Günümüze ulaşmış olan üç fragman III. kitapla ilişkilendirilmektedir. Bu fragmanlar (fr. 14, 15, 173 Wyss) kitabın içeriğine dair çok az bilgi vermektedir. Fakat Wyss'e göre bu bölümde Tydeus'un Polyneikes adına Thebai'a elçilik görevini yerine getirdiği kısım anlatılmaktadır. Wyss, Antimakhos'un fragman 14'te Tydeus'u Aigaion/Briareos ile kıyaslamış olma ihtimalinin yüksek olduğunu ileri sürmektedir. Fragman 15'te Iokaste'nin Polyneikes ve Eteokles'in annesi olduğuna vurgu yapılmaktadır.⁷⁰ Ancak Matthews devamındaki fragmanda Antimakhos'un Arkadia bölgesinde yer alan Nonakris'teki Styks Nehri'nden niçin bahsettiği konusunda kimsenin bir fikri olmadığını dile getirmektedir.⁷¹

IV. kitapla ilişkilendirilen bir fragman bulunmamaktadır. Ancak Wyss bu bölümde Argoslu kuvvetlerin anlatıldığı bir katalogun söz konusu olduğunu düşünmektedir.⁷²

V. kitapla ilişkilendirilen fragmanların çoğu Adrastos'un kendi sarayında verdiği ziyafetin tasviri ile ilgilidir. Matthews, bu ziyafetin büyük ihtimalle Thebai seferine çıkmadan hemen önce verildiğini söylemektedir.⁷³ Bu ziyafet sırasında bazı konuklar Dyme'nin yağmalamasından bahsetmektedir. İki Epeiroslu, tıpkı Dyme'yi yağmaladıkları gibi Thebai'ı da yağmalayacaklarını söyleyerek oradakileri açıkça tehdit etmektedir (fr. 27 Wyss). Bir başkası ise aynı çarpışmaya, karşı safta katıldığını anlatmaktadır (fr. 28 Wyss).

⁶⁸ Matthews, **A.g.e.**, s. 22.

⁶⁹ B. Wyss, **Antimachi Colophonii reliquiae, collegit, disposuit, explicavit**, Berlin, Weidmannos, 1974², s. x.

⁷⁰ Wyss, **A.e.**

⁷¹ Matthews, **A.g.e.**, s. 23; karş. Antimakhos, fr. 173 Wyss.

⁷² Wyss, **A.g.e.**, s. x.

⁷³ Matthews, **A.g.e.**, s. 23.

Antimakhos'un **Thebais** adlı eseri yukarıda verdiğimiz biçimde kitaplara ayrılrsa da ele geçen fragmanların hangi kitaba ait olduğu konusunda büyük bir belirsizlik vardır. Ancak anlatımın bütününe ufak da olsa canlandırmak açısından kısaca özetlemek yerinde olacaktır. Argoslu birlikler Thebai'a vardıklarında Antimakhos, kenti "meyveleriyle ihtişamlı" şeklinde tasvir etmektedir (fr. 40 Wyss). Sonrasında ise Thebai'ın giriş kapıları olan Onka Kapıları'nı⁷⁴ betimleyerek kente yapılan saldırıyı anlatmaktadır (fr. 41 Wyss). Fragman 42'de her iki tarafın da savaş hazırlıkları anlatılırken fragman 43'te Argosluların bozguna uğratılması tasvir edilmektedir. Sonraki fragmanların (fr. 45-48 Wyss) Thebai'a yapılan saldırıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.⁷⁵

Antimakhos'un **Thebais** eserini oluştururken eserini **Thebai Kyklos**'unun dışında tutmadığı oldukça açıktır.⁷⁶ Ancak bu duruma kanıt oluşturabilecek antik yorumcular ozanın eserinin, önceki Thebai destanıyla⁷⁷ birçok yönden benzediğine neredeyse hiç değinmemişlerdir. Adları aynı olan bu iki destanın arasındaki dikkate değer benzerlik ise tragedyalarda ve destan geleneğinin devamında Arkadialı olarak belirtilen Parthenopaios'un Argoslu olmasıdır.⁷⁸ **Thebais** ile birlikte Antimakhos, Periboia hikâyesinin (fr. 13 Wyss) işleniş ve Arion'un atlarının sahiplerinin listesini (fr. 33 Wyss) vermesi bakımından önceki **epos** ozanlarından ayrılmaktadır.⁷⁹

Antimakhos'un sözcük dağarcığında Homeros etkileri görülmesine karşılık Homeros dışındaki epik şairlerin etkisi belli değildir. Ancak eserin girişindeki Musa'lara sesleniş Hesiodos'u ve **Homerik hymnos**'ları hatırlatmaktadır. Antimakhos'un Aigaion/Briareos'u Titanlar'ın müttefiki konumunda çizdiği rolde ise **Titanomakhia**'nın etkisi sezilmektedir.⁸⁰ Öte yandan ozanın MÖ V. yüzyıl koro liriği ve tragedya yazarlarından önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir. Ancak bu etki mitolojik malzemeden daha çok sözcük dağarcığı ile ilişkilidir. Diğer bir deyişle,

⁷⁴ Bkz.: Schol. Aesch. **Sept.** 164.

⁷⁵ Matthews, **A.g.e.**, s. 23.

⁷⁶ Matthews, **A.g.e.**, s. 26.

⁷⁷ Yazarı tam olarak bilinmemektedir. Fakat Kallinos yazarının Homeros olduğunu ileri sürmüştür: Paus. 9.9.5.5; Ayrıca Bkz.: **GEF**, s. 8-9.

⁷⁸ Antimakhos, fr. 17 Wyss; karş. **EpGF** fr. 4.

⁷⁹ Matthews, **A.g.e.**, s. 26

⁸⁰ Antimakhos, fr. 14 Wyss; karş. **EpGF (Titan)** fr. 3.

Antimakhos'un **Thebais**'i oluşturmak için tragedyalardan önemli ölçüde etkilendiği kabul edilmesine rağmen Wyss bu etkinin yalnızca sözcük dağarcığıyla sınırlı kaldığını belirtmektedir.⁸¹

Ozanın diğer bir eseri olan **Lyde**'ye dair günümüze ulaşan veriler, **Thebais**'a göre, daha sınırlıdır. Ancak en az iki kitaptan oluştuğu düşünülen yapıtın **elegion** ölçüsünde kaleme alındığı konusunda bir fikir birliği sağlanmıştır.⁸² Antimakhos eserini, karısı veya sevgilisi Lyde'nin ölümünden sonra onun anısına ithafen kaleme almıştır.⁸³ Eserin fragmanlarının oldukça az sayıda günümüze ulaşması ve **testimonia**'sının da yetersiz olması dolayısıyla şiirin içeriği ve gidişatı hakkında sınırlı ölçüde bilgiye sahip bulunmaktayız. Ancak şiir sanatı bakımından ozanın epik şiiri olan **Thebais**'la bazı benzerlikler göstermektedir.⁸⁴ Hermesianaks (MÖ III. yüzyıl) Antimakhos'un **Lyde**'yi, mitolojik hikâyelerden çok fazla söz etmeden, eserini hüznün verici (γῶον) unsurlarla doldurduğunu söylemektedir.⁸⁵ Plutarkhos ise Antimakhos'un eserinde kahramanlık anlatılarını sıralayıp (τὰς ἥρωικὰς συμφοράς) böylece başkalarının dertlerini anlatarak onlar üzerinden kederini hafiflettiğini öne sürmüştür.⁸⁶ Antimakhos bu durumu Demeter'in gezintileri ve Oidipus'un hikâyeleri üzerinden aktarmış olabilir.⁸⁷ Ayrıca ilişkisinin yarattığı olumsuz etkiyi gösteren diğer mitolojik anlatılar arasında Argonaut'ların yolculuğu (fr. 56, 106 Wyss), Bellerophon (fr. 69, 100 Wyss), Adonis (fr. 102 Wyss), Erysikhton (fr. 72 Wyss), Idas, Marpessa ve Apollon'un (fr. 77-78 Wyss) hikâyeleri ve Diomedes'in dönüşü (fr. 79 Wyss) yer almaktadır. Diğer bir deyişle ozan, adlarını saydığımız mitolojik anlatılar üzerinden aşk acısının yarattığı yıkımı eserine aktarmıştır. R. Heinze, Antik Çağ yazarlarıyla aynı kanıda olduğunu söyleyerek eserin Argonaut'ların hikâyesine yapılan çeşitli atıfların toplandığı bir katalog olarak nitelendirilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁸⁸ Eserde Argonaut'ların kataloğu dışında Argo Gemisi'nin inşasından (fr. 56 Wyss) ve yolculuk sırasında gerçekleşen olaylardan (fr. 58-60 Wyss), Iason'un Kolkhis'teki

⁸¹ Wyss, **A.g.e.** s. xii-xiii.

⁸² Ath. 13. 70. 17-26; Plut. **Cons. ad Apoll.** 106b.10-106c.3.

⁸³ Ath. 13. 70. 17-26, 13. 71. 41-43; Plut. **A.g.e.**

⁸⁴ Wyss, **A.g.e.** s. xxi-xxii.

⁸⁵ Hermesianaks, fr. 7. 41.

⁸⁶ Plut. **Cons. ad Apoll.** 106c. 1-3.

⁸⁷ Antimakhos, fr. 67, 70 Wyss.

⁸⁸ R. Heinze, **Ovids elegische Erzählung**, Teubner, Leipzig, 1919, s. 86-87.

maceralarından (fr. 62-63 Wyss), Iason ve Medeia'nın birlikteliğinden (fr. 64 Wyss) ve Argonaut'ların dönüş yolculuğundan bahsedilmektedir (fr. 65, 106 Wyss). West'e göre eserin tamamı mitolojik anlatılarla örülü değildir.⁸⁹ Zira ozan Lyde'ye duyduğu aşk yüzünden Paktolos Nehri'ne nasıl geldiğini ve sevgilisiyle kıyıda nasıl oturduğunu bizzat kendisi söylemektedir.⁹⁰

Antimakhos'un **Lyde** ve **Thebais** dışında **Artemis**⁹¹ ve **Deltai**⁹² adlı yapıtları yazdığı düşünülmektedir.⁹³ Ancak eserlere dair günümüze oldukça az sayıda fragman ulaşması dolayısıyla yapıtların içerikleri hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır.

Antimakhos'un Kyreneli ozan Kallimakhos ve Rhodoslu Apollonios üzerinde etkisi olduğunu, bu yüzden çalışmamızda kısaca yer vermiş olduğumuzu yukarıda da belirtmiştik. Ancak Apollonios, konu ve üslup bakımından Antimakhos'un etkisinde kalmış görünse de hocası Kallimakhos ondan aynı biçimde etkilenmemiş ve Antimakhos'a ağır eleştiriler yapmıştır. Bu duruma istinaden Del Corno, Kallimakhos'un eleştirilerinin **Lyde**'nin genel yapısıyla ilgili olmadığını sadece üsluptan kaynaklandığını ileri sürmektedir.⁹⁴ Kallimakhos'un Antimakhos'un şiirini eleştirmek için kullandığı “παχύ”⁹⁵ sıfatı antik çağda tartışmalara yol açtığı gibi günümüzde de birçok araştırmacı için çalışma alanı yaratmıştır.⁹⁶ Söz gelimi, N. Krevans bu sıfatın, “şişman” ya da “kalın” anlamlarının yanı sıra retorik ve müzik üzerine yazılan teknik yazılarda “ağdalı” ve “kaba” anlamında kullanıldığının da altını çizmektedir.⁹⁷ Diğer yandan, birçok araştırmacıya göre Kallimakhos, şiir sanatı bakımından **Lyde**'yi eleştirdiği meşhur epigramını Antimakhos'un şiirini öven

⁸⁹ M. L. West, **Studies in Greek Elegy and Iambus**, Berlin, Walter De Gruyter, 1974, s. 170; karş. N. Krevans, “Fighting against Antimachus: the **Lyde** and the **Aetia** reconsidered”, ed. M. A. Harder, R. F. Regtuit, G. C. Wakker, **Hellenistica Groningana**, vol. I, Groningen, 1993, s. 153-154.

⁹⁰ Hermesianax, fr. 7. 41; Antimakhos, fr. 191 Wyss.

⁹¹ Steph. Byz. 379.11 s.v. Κοτύλαιον: ὄρος Εὐβοίας ἀνακείμενον Ἀρτέμιδι, ὥς φησιν Ἀρχέμαχος ἐν Εὐβοϊκῶν β'.

⁹² Ath. 7.56.15-24.

⁹³ Bkz.: Matthews, **A.g.e.**, s. 39-46.

⁹⁴ D. Del Corno, “Ricerche intorno alla **Lyde** di Antimaco”, **Acmé**, vol. 15, 1962, s. 66-67; karş. P. E. Knox, “Wine, Water, and Callimachean Polemics”, **HSPH**, vol. 89, 1985, s. 115; N. Krevans, “Fighting against Antimachus: the **Lyde** and the **Aetia** reconsidered”, s. 149-160.

⁹⁵ Callim. fr. 398 Pf.: “Λύδη καὶ παχὺ γράμμα καὶ οὐ τορόν”

⁹⁶ Bkz.: Knox, **A.g.e.**, 112; **Anth. Pal.** VII. 409.

⁹⁷ Krevans, “Fighting against Antimachus: the **Lyde** and the **Aetia** reconsidered”, s. 157-158.

Asklepiades'e ithafen⁹⁸ yazmıştır.⁹⁹ D. Vessey'e göre Antimakhos, şiir sanatı tartışmalarının bir parçası olduğu için oldukça talihsiz bir ozandır. Çünkü Kallimakhos'un tutumu ve edebî alandaki otoritesinden dolayı Kolophonlu ozan kötü ünlenmiş ve epik bir şair olarak değil de **elegeia** şairi olarak anılmıştır.¹⁰⁰ Nitekim ozan, birçok bilim insanı tarafından **elegeion** ölçüsünde yazılan **elegeia** tarzı uzun anlatım ustası olarak görülürken bu durum, Aristoteles'in Antimakhos'u Arkhilokhos, Mimnermos ve Solon ile birlikte **elegeia** türünde şiirler yazan şairler arasında adını anmasına¹⁰¹ dayandırılmaktadır.¹⁰² Ancak Antik Çağ yazarlarından Halikarnassoslu Dionysios'un Antimakhos'u bir **elegeia** ozanı olarak eleştirmesinden öte onu epik bir şair olarak övdüğünü belirtmemiz gerekmektedir.¹⁰³

Matthews göre Kallimakhos, Antimakhos'un **elegeia** türündeki şiiri **Lyde**'de **epos** unsurları görmüş olduğundan ya da **elegeia**'nın dışına çıkarak eserini bir **epos** gibi kaleme aldığından onu sert bir biçimde eleştirmektedir.¹⁰⁴ Kallimakhos, geleneksel anlatı motiflerini **elegeia** türü içerisinde ustalıkla işlemesi bakımından Antimakhos'u **elegeia** alanında kendi öncülü olarak görmüş, fakat onun geleneksel **epos** dilini ve o türe özgü ifadeleri kullanması Kyreneli ozan için kabul edilemez bir durum yaratmıştır.¹⁰⁵ P. Green, Kallimakhos'un **epos** karşıtı ve kahramanlık geleneğini (ἔθος) reddeden bir tutum içerisinde olduğunu ileri sürmektedir.¹⁰⁶ Ancak

⁹⁸ Anth. Pal. IX. 63.

⁹⁹ Matthews, **A.g.e.**, s. 74; Knox, **A.g.e.**, 113; D. W. T. C. Vessey, "The Reputation of Antimachus of Colophon", **Hermes**, vol. 99: 1, 1971, s. 2-3; Krevans, "Fighting against Antimachus: the *Lyde* and the *Aetia* reconsidered", s. 157-158; G. R. McLennan, **Callimachus: Hymn to Zeus**, Rome, Edizioni dell'Ateneo & Bizzarri, 1977, s. 71; McLennan Kallimakhos'un Antimakhos'la sürekli ayrıştığını ve Kallimakhos'un bunu fırsat buldukça dile getirdiğini iddia etmektedir.

¹⁰⁰ Vessey, **A.g.e.**, s. 10.

¹⁰¹ Bkz.: Schol. Bob. in Cic. **Arch.** 25 (=164 Hildebrandt).

¹⁰² Matthews, **A.g.e.**, s. 33; Heinze, **A.g.e.**, s. 86; G. Luck, **The Latin Love Elegy**, London, Methuen, 1959, s. 25; Vessey, **A.g.e.**, s. 2; West, **Studies in Greek Elegy and Iambus**, s. 18, 75-75; karşı. Cameron, "Genre and Style in Callimachus", **TAPA**, vol. 122, 1992, s. 351; Krevans, "Fighting against Antimachus: the *Lyde* and the *Aetia* reconsidered", s. 151; Matthews, Antimakhos'un **elegeia** yazarı olarak anılmasının oldukça önemli olduğunu vurgulayarak adının **elegeia** türünde eserler veren bir şair olarak geçmesinin onu unutulmaktan kurtardığını ileri sürmektedir (Matthews, **A.g.e.**, s. 75). İmparator Hadrianus dönemine kadar adı çok anılmazken aynı imparatorun Antimakhos'a ilgi duymasıyla şair de ön plana çıkmaya başlamıştır (Cass. Dio 69.4.6).

¹⁰³ Dion. Hal. **Comp.** 22.38-44.

¹⁰⁴ Matthews, **A.g.e.**, s. 29.

¹⁰⁵ Matthews, **A.g.e.**, s. 31; karşı. Del Corno, **A.g.e.**, s. 67.

¹⁰⁶ P. Green, **Alexander to Actium: The Historical Evolution of the Hellenistic Age**, Berkeley, University of California Press, 1990, s. 172.

A. Cameron, Kallimakhos'un **Aitia**'nın ön sözünde yer alan eleştirinin, Mimnermos ve Philetas'a yapılan göndermelerden de anlaşılacağı gibi, **epos**'la değil **elegeia** ile ilişkili olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁰⁷ Cameron ayrıca Kallimakhos'un **Lyde**'yi geleneksel epik bir üslupla yazılmış bir **elegeia** olarak kabul etmediğini varsaymaktadır.¹⁰⁸ Kallimakhos'un, Antimakhos'un şiir sanatını, özellikle ozanın **Lyde**'sini hedef aldığı açıkça görülmektedir. Buna karşılık Krevans, Kallimakhos'un **Lyde**'nin teması ve uzunluğu konusunda **Aitia**'ya model olabileceği şeklinde bir öneri sunmuştur.¹⁰⁹ Matthews ise bunun mümkün olabileceğini söylese de elimizdeki bulguların bu öneriyi kanıtlayacak kadar yeterli olmaması durumunun altını çizmektedir.¹¹⁰

Elimizdeki veriler ışığında Rhodoslu Apollonios'un Argonaut'lar mitini anlatan **Lyde**'den ziyade **Thebais** adlı eserden daha fazla etkilendiği görülmektedir. Matthews'a göre bu durum elimize ulaşan yazılı kaynakların ve çeşitli materyallerin oldukça az olmasından kaynaklanmaktadır.¹¹¹ Apollonios **scholia**'sında **Lyde**'ye ait sekiz fragman yer alsa da söz konusu fragmanların içeriği mitolojik ayrıntılardan oluşmaktadır.¹¹² Bunun yanı sıra Apollonios, Argonaut'ların başından geçen olayları anlatan Antimakhos'tan içerik dışında da bazı unsurlar ödünç almıştır. Söz gelimi, **Lyde**'deki "γαίης ἔκτοθι Δωτιάδος" ifadesi (fr. 72 Wyss), Apollonios'ta "γαίης Παναχαΐδος ἔκτοθι" (I. 243) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte eserde yer alan ve Attika Lehçesi'ne özgü bir form olan "κάλωας" ve "ἥδυμος" sözcükleri de Apollonios tarafından kullanılmıştır.¹¹³ Özetle, Apollonios sözcük dağarcığı ya da cümle kurgusu bakımından **Lyde**'nin yanı sıra **Thebais**'dan da çok sayıda unsur ödünç almıştır. Bu benzerlikleri doğrudan göstermek ve karışıklığı engellemek amacıyla karşılaştırmalı vermek yerinde olacaktır.¹¹⁴

¹⁰⁷ Cameron, "Genre and Style in Callimachus", s. 309.

¹⁰⁸ **A.e.**

¹⁰⁹ Krevans, "Fighting against Antimachus: the *Lyde* and the *Aetia* reconsidered", s. 154.

¹¹⁰ Matthews, **A.g.e.**, s. 37.

¹¹¹ Matthews, **A.g.e.**, s. 55.

¹¹² Bkz.: Schol. **Apoll. Rhod.** 1.211-15c, 1.1289-91a-4.156-66a; karş. Antimakhos, fr. 56, 58-63 Wyss:

¹¹³ "κάλωας" için bkz.: Antimakhos, fr. 57.2 Wyss; karş. Apoll. Rhod. I. 566, II. 725; "ἥδυμος" için bkz.: Antimakhos, fr. 94 Wyss; karş. Apoll. Rhod. II. 407.

¹¹⁴ Matthews, **A.g.e.**, s. 55.

- Antimakhos fr. 3-4 Wyss: “... ὥς ῥά ἐ μή τις
μηδὲ θεῶν ἄλλος γε παρὲξ φράσσαιτό κεν αὐτοῦ”
- Apoll. Rhod. IV. 181-2: “... ὄφρα ἐ μή τις
ἀνδρῶν ἢ θεῶν νοσφίσσεται ἀντιβολήσας.”
- Antimakhos fr. 34 Wyss: “ἐγγύθι δὲ προχοαὶ ποταμοῦ Λάδωνος ἔασιν”
- Apoll. Rhod. II. 743: “ἐνθα δὲ καὶ προχοαὶ ποταμοῦ Ἀχέροντος ἔασιν”
- Antimakhos fr. 35 Wyss: “Δήμητρος τόθι φασὶν Ἑρινύος εἶναι ἔδεθλον”
- Apoll. Rhod. IV. 331: “τῶν ἦτοι ἐτέρη μὲν ἐν ἱερὸν ἔσκεν ἔδεθλον”
- Antimakhos fr. 39 Wyss: “τῷ δ' αὖτ' ἀμφὶ κονισάλεον πεπονήατο δίφρον”
- Apoll. Rhod. I. 752: “ἐν δὲ δὺω δίφροι πεπονήατο δηριόωντε”
- Antimakhos fr. 44.1-2 Wyss: “λέχρις δὲ δρεπάνωι τέμνων ἄπο μήδεα πατρός
Οὐρανοῦ Ἀκμονίδεω λάσιος Κρόνος ἀντιτέτυκτο.”
- Apoll. Rhod. IV. 984-6: “ἢ ὑπο δὴ κεῖσθαι δρέπανον φάτις –ἴλατε Μοῦσαι,
οὐκ ἐθέλων ἐνέπω προτέρων ἔπος– ᾧ ἀπὸ πατρός
μήδεα νηλειῶς ἔταμε Κρόνος.”
- Antimakhos fr. 53.3-4 Wyss: “... ποταμοῖο παρὰ ῥόον Αἰσῆποιο,
ἐνθα τετίμηται τε καὶ Ἀδρήστεια καλεῖται.”
- Apoll. Rhod. I. 1115-6: “ἐκ δ' ἐτέρης ποταμοῦ ῥόος Αἰσῆποιο
ἄστν τε καὶ πεδίον Νηπήιον Ἀδρηστείης.”
- Antimakhos fr. 71.1-2 Wyss: “ἤυτε τις καύηξ δύπτηι < >
ἄλμυρὸν ἐς πέλαγος”
- Apoll. Rhod. I. 1007-8: “... ἄλλοι μὲν ἐς ἄλμυρὸν ἀθρόοι ὕδωρ
δύπτοντες ...”

Sıraladığımız benzerlikler dışında, Apollonios Antimakhos'tan çok sayıda sözcük ödünç almıştır. Ancak bu örneklerin çok sayıda olması dolayısıyla burada tümüne yer vermek bizi konumuzun dışına sevk edeceğinden, en belirgin örnekleri karşılaştırmalı biçimde vererek iki ozan arasındaki benzerliğe karmaşa yaratmadan vurgu yapmayı tercih ettik.

İKİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ EPOS'UNUN İKİ TEMSİLCİSİ: KALLIMAKHOS VE APOLLONIOS

2.1. Kallimakhos: Yaşamı, Eserleri, Şiir Sanatı, Dil ve Üslup

2.1.1. Yaşamı

MÖ IV. yüzyılın sonlarına doğru Kyrene’de dünyaya gelen Kallimakhos döneminin üretken şairlerinden olmakla birlikte aynı zamanda bir gramerciydi.¹ Suda’ya göre oldukça çalışkan ve tüm ölçülerde şiirler yazmış olan Kallimakhos 800’den fazla eser kaleme almıştır.² Üretkenlik açısından Hellenistik Dönem’in malumat yüklü şiirlerinin en önde gelen ozanlarından biri sayılmasının yanı sıra kendi dönemine ulaşmış Yunan edebiyatına ilişkin eserleri sistematik biçimde kataloglama işini (**Pinakes**) yapması dolayısıyla Aleksandreia kütüphanesi için ayrı bir önemi vardır. Kallimakhos seçtiği konuya göre ölçüler ve diyalektlerde değişiklikler yapan, nazımda oldukça titiz, **mythos**’lara ilgi duymakla birlikte onlara açıklama getiren ve onlardan okuyucuda ya da dinleyicide hoş a gidecek imgeleri yaratmayı seven bir şairdi.³ Ünlü ozan, MÖ VII. yüzyılda ortaya çıkan ve lirik şiirin en eski biçimlerinden olan aynı zamanda dil ve şekil bakımından **epos**’a benzeyen **elegia** türünde en üst düzeye ulaşmıştır. Nitekim, Latin hatip Quintilianus ozana karşı duyduğu hayranlığı dile getirmek için ona **elegiae princeps** unvanını layık görmüştür.⁴ Konstantinopolisli bilge Ioannes Tzetzes’in (MS XII. yüzyıl) Kallimakhos için kullandığı Türkçeye “saray delikanlısı” olarak aktarabileceğimiz “ $\nu\epsilon\alpha\nu\acute{\iota}\sigma\kappa\omicron\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \alpha\upsilon\lambda\eta\varsigma$ ” ifadesi, ozanın MÖ 280 ve 240’lı yılları arasında Ptolemaios krallığında en önde gelen isimlerden biri olduğuna vurgu yapmaktadır.⁵ Kallimakhos Ptolemaios II Philadelphos’un maiyetinde bulunuyordu ve özellikle de kralın kız kardeşi II. Arsinoe’ye oldukça yakındı.

¹ Ozanın doğduğu ve öldüğü tarihler çok kesin değildir fakat doğum tarihi MÖ 320/303 yılları arasına, ölümü ise MÖ yak. 235 yılına tarihlendirilmektedir.

² Suda, κ 227: Suda, Kallimakhos’u diğer antik kaynaklara göre daha ayrıntılı biçimde anlatan tek birincil kaynaktır.

³ G. Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000, s. 51.

⁴ “Tunc et elegiam uacabit in manus sumere, cuius princeps habetur Callimachus, ...” Quint. **Inst.** 10.1.58.4.

⁵ **CGF**, s. 31.

Dolayısıyla ozanın bu statüsü, hem çok yönlü bilimsel çalışmalarının hem de şiirlerinin kurgusunda büyük rol oynamıştır.⁶ Biraz önce de bahsettiğimiz gibi, Kallimakhos Aleksandreia'nın kültürel yaşamında yaşamının en tanınan simaları arasındadır, fakat Museion'un kütüphanecisi olarak görev yapmadığı düşünülmektedir.⁷ Iasoslu Hermokrates'in öğrencisi olmuş, ilerleyen zamanlarda Rhodoslu Apollonios'un, Kyreneli bilginin hemşerileri olan coğrafya ve tarih yazarı Eratosthenes, Philostephanos ve gramerci Byzantionlu Aristophanes gibi tanınmış isimlerin öğretmenliğini yapmıştır.

2.1.2. Eserleri

Yapıtlarında genellikle tanrılar ve kahramanlardan, doğduğu kent Kyrene'den, yöneticilerden ve edebî rakiplerinden bahseden Kallimakhos'un eserlerinin oldukça büyük bir bölümü kayıptır.⁸ Ancak ozanın **Aitia** (Αἴτια), **Iamboi** (Ἰαμβοί) ve **Hekale** (Ἑκάλη) adlı üç yapıtı da çok sayıda fragmanlar halinde günümüze ulaşmıştır.

Aitia, dört kitap ve yaklaşık 4 ile 6 bin dizeden oluşan, ozanın **elegion** ölçüsünde kaleme aldığı şiirlerinin en önemlisidir. Ancak kitapların yazımı aynı zamana tarihlenmemektedir. Söz gelişi, **Aitia**'nın I ve II. kitabı MÖ yak. 270, III ve IV. kitabı ise MÖ yak. 245-240 tarihlerinde yazılmıştır.⁹ Söz konusu yapıttan günümüze pek az fragman ve alıntı ulaşmıştır. Yapıt iki bölüme ayrılıyor ve bireysel kültlerin ve ritüellerin kökenini (αἴτιον, τό) farklı biçimlerde ele alıyordu; Musa'larla olan bir rüya diyalogu ilk bölüm için iskelet oluştururken ikinci kısım bütünlüklü biçimde değil de dağınık **elegia**'lardan oluşmaktadır. Akontios ve Kydippe'nin aşkının öyküsüyle başlayan ikinci kısım II. Berenike'ye ithafen bir şiirle devam eder ve bu şiirle sonlanır. Ancak bu noktada hemen belirtmemiz gerekir ki, ön söz ve son sözün ikinci edisyona sonradan eklendiği konusu uzun bir süredir güncelliğini koruyan

⁶ G. Weber, "Poet and Court", **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Brill, Leiden, 2011, s. 231.

⁷ Kütüphanenin yürütücülüğünü üstlenen kişilerin listesini veren **P. Oxy. X. 1241**'de Kallimakhos'un adı geçmez.

⁸ Suda bunları mitolojik şiir, dramatik şiir, gramer üzerine yazdıkları, coğrafya ve etiyoloji şeklinde listeler. Bkz: Suda, κ 227.

⁹ A. Cameron, **Callimachus and His Critics**, Princeton-New Jersey, Princeton University Press, 1995, s. 104; karş. A. Harder, **Callimachus: Aetia: Introduction, Text, and Translation Commentary**, vol. I, Oxford, Oxford University Press, 2012, s. 2-4.

bir tartışmadır.¹⁰ Eserin ilk kitabı uzun bir **prologos**'la başlayarak şairi acımasızca eleştiren ve görüş olarak tamamen zıttı olan **Telkhinler** (Τελχίνες) denilen kişilere ağır sözler söyleyerek devam eder (fr. 1 = prolog). Şiir sanatına dair görüşlerini eserlerinde açıkça, bazen de üstü kapalı olarak ifade eden ozanın, bu bağlamda, en çok ilgi çeken ve inceleme konusu olan dizeleri “Telkhin'lere Yanıt” olarak adlandırılan fragmanıdır.¹¹ Bu kişiler arasında daha önce öğrencisi olmuş ve sonrasında fikir ayrılığı yaşadığı ve edebî bir tartışmaya giriştiği Rhodoslu Apollonios'un adı açıkça belirtilmez; fakat **Scholia Florentina** bazılarının isimlerini vermektedir: Kimlikleri hakkında en ufak ip ucu bulunmayan Dionysios adında iki kişinin yanı sıra Kolophonlu Antimakhos'un **Lyde** eserini örnek alan ve sıkı bir hayranı olan Samoslu Asklepiades, epigram ustası Pellalı Poseidippos, hatip ...yrippus (?) ve peripatetik filozof Mytileneli Praksiphanes bu **telkhin**'ler arasında yer almaktadır.¹² Kallimakhos kendisini suçlayanlara karşı nükteli bir biçimde kendini savunurken Antimakhos'un **Lyde** adlı eserini de eleştirmektedir.¹³ Hemen belirtmek gerekir ki, ozan geleneksel epik şiirin büyük temalarını bu biçimde reddetse de bu türde eserler veren ve **elegeia** türünde ustalaşmış Mimnermos ve Philitas'ın şiirlerini övmektedir.¹⁴ Kyreneli şair **Aitia**'nın I ve II. kitabında etiyojik hikâyeleri, kendisinin gençlik yıllarında gördüğü bir rüyada Musa'larla yaptığı bir diyalog üzerinden aktarmıştır. Ozan Helikon Dağı'nda Musa'lara **Aitia**'ya dair merak ettiği tüm soruları sorar ve yanıtlarını alır. Artık Kallimakhos, dokuz tanrıçanın her biri tarafından Doğu ve Batı'daki tüm dini törenlerin **aitia**'sı (αἴτια) hakkında bilgilendirilmiştir. Daha sonra Apollon'un ağzından şiir sanatına dair görüşlerini bildirir: Tanrı ona kurbanlıkları semirtmesini (“θύος πάχιστον”) fakat Musa'yı hafif, narin veya ince (“Μοῦσαν λεπταλέην”)

¹⁰ Bkz.: R. Pfeiffer, “Ein Neues Altersgedicht des Kallimachos”, **Hermes**, vol. 63, 1928, 302-341; Wilamowitz'ten J. Loeb'e mektup, tarih 28/4/1931 (W. M. Calder, **Wilamowitz: Selected Correspondence 1869-1931**, Napoli, Antiqua 23, 1983, 223-224; L. Lehnus, **Bibliografia Callimachea 1489-1988**, Genova, Pubblicazioni del Darficet, 1989, s. 55-62; E. Livrea, “Callimaco, Fr. 114 Pf., il “Somnium” ed il “Prologo” Degli “Aitia””, **Hermes**, vol. 123, 1995, s. 47-62. Prolog yorumunun tarihi için bakınız: G. Benedetto, **Il sogno e l'invettiva**, La Nuova Italia, Floransa, 1993; Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 104 vd.

¹¹ G. Çelgin, “Kallimakhos'un “Telkhin'lere Yanıtı”na Yansıyan Şiir Sanatına Dair Görüşleri”, ed. M. Alparslan, M. Doğan-Alparslan, H. Peker, **Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan: VITA**, İstanbul, Ege Yayınları, 2007, s. 164.

¹² Schol. **Flor.** Callim., 1.1-1.10; **PSI**. 11. 1219=Mertens-Pack³ 196.

¹³ Callim. fr. 398 Pf.

¹⁴ Bulloch, “Hellenistic Poetry”, s. 558.

tutmasını tembihler.¹⁵ Tanrının ozana sonraki öğüdü ise arabasını herkesin gelip geçtiği geniş yollarda değil, dar yollarda kullanması gerektiği yönündedir.¹⁶ Ozan yaşlarının ilerlemesinden dolayı edebî çizgilerinden saptıklarını ve daha uysal bir hale geldiklerini öne sürerek Telkhinler'i tamamen niceliksel bir şiir anlayışına sahip olmakla suçlamaktadır.

İkinci bölümünde, yani **Aitia**'nın III ve IV. kitabında hikâyeler belli bir kurgu olmaksızın sıralanmıştır. Ancak ilk kitabın içeriğini hatırlatan unsurlar yer almaktadır. Birkaç **aitia**, bir soru ya da tanımla başlar (fr. 79'daki bir doğum tanrıçası olarak Artemis'e soru gibi). İlerleyen kısımlarda Akontios ve Kydippe'nin aşkı karşımıza çıkar. Daha sonra eser II. Berenike'nin Nemea Oyunları'nda (MÖ 244?) boy göstermiş olan dört atlı yarış arabasının zaferi üzerine bestelediği bir **epinikion**'la devam eder ve kraliçenin perçeminin yıldızların arasına yerleştirmesiyle sonlanır. Hellenistik Dönem'de **Aitia**, yalnız Aleksandreia'nın kültürel ve sanatsal yaşamı içerisinde yenilikçi bir şiir kitabı prototipi olmamış aynı zamanda Homeros ve Hesiodos'un yeniden ve farklı bir biçimde yorumlanmasının mümkün olduğunu göstermiştir.¹⁷ Ozan, **Aitia**'yı **pentametron** (fr. 112,9) ölçüsünde sonlandırırken ardından **Iamboi**'a geçer.¹⁸

Aitia'nın hemen sonrasını, yazarın amaçladığı gibi, 17 **iambos** izler; bunlardan 13'ü **kholiambos/skazon** ve çeşitli ölçülerde, diğerleri ise çeşitli lirik ölçüleriyle kaleme alınmış dizelerden oluşmaktadır. **Iamboi**, Hipponaksçı unsurların bir bileşimidir.¹⁹ Zira Kallimakhos, **iambos**'larını yazarken Ephesoslu Hipponaks (MÖ VI. yüzyıl) ile aynı ölçüyü kullanmıştır. Gene onun kullandığı lehçeyi, yani Ion diyalektini benimsemiştir. Kallimakhos edebî dehasıyla özel yaşamdan ve kent **mimos**'undan sahnelerin yanı sıra cinsel aşırılıkları da etiyolojik ironi ile dile getirir, ayrıca epigram ve **epinikion** tarzında ögelere de yer verir. Bunların yanında, **mele** (μέλη) olarak tanımlanan dört şiir arasında Arsinoe'nin ölümüne ithafen yazdığı²⁰ ağıt

¹⁵ Callim. **Aet.** 1.22-24.

¹⁶ Callim. **Aet.** 1. 25-28.

¹⁷ L. Lehnus, "Callimachus [3] of Cyrene", **BNP** 2, s. 974.

¹⁸ Şiirlerin sıra düzeninde Pfeiffer'in uyguladığı düzeni esas aldık: R. Pfeiffer, **Callimachus, vol. I, Fragmenta**, Oxford, Clarendon Press, 1949, s. xi (Summarium).

¹⁹ Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 372-373.

²⁰ Callim. **Ia.** 228.

(θρῆνος) oldukça çarpıcıdır; kraliçenin evinde ölümünden sonra tutulan yas vesilesiyle ona duyulan bağlılığının gösterilmesi ve tanrısallaştırılması (ἀποθέωσις) işlenmiştir. Bilindiği üzere **iambos**, kişisel eleştiri ve yergi konularından oluşan şiirlerdir. Bu durum Kallimakhos’la birlikte bir dönüşüm geçirmiş ve edebî ya da ahlaki tartışmalar, öğüt verici hikâyeler gibi çok çeşitli konuların yer aldığı bir şiir türü haline gelmiştir.²¹ Şair burada **Aitia**’daki geleneğini, yani etiyolojik araştırmalar ve saptamalarını sürdürmüş, fakat tanrılar ve kahramanlardan ziyade din dışı konulara, gelenek ve göreneklere ağırlık vermiştir. Ozan konular arasındaki dikkat çekici geçişler yapıyor, bir anlatıcı olarak kendisinin ya da başkasının araya girmesiyle farklı olayları birbirine bağlıyordu. Aynı zamanda edebî veya ahlaksal tartışmaların ardından ilgi çekici hikâyeler geliyordu.²² **Iambos**’lar anlatım olarak **Aitia**’yı andırsa da daha serbest ve farklı bir üslupla kaleme alınmıştır.²³

Kallimakhos’un **iambos**’larının dışında 1084 dizeden oluşan altı **hymnos**’u eksiksiz bir biçimde günümüze ulaşmıştır. Sırasıyla Zeus, Apollon, Artemis, Delos ve Demeter’e olmak üzere ilk dört **hymnos** ve altıncı **hymnos heksametron**; beşinci **hymnos** da **elegeion** ölçüsünde yazılmıştır. Kallimakhos **hymnos**’larını oluşturmak için Homeros’a atfedilen arkaik **hymnos**’ları örnek almıştır.²⁴ Ozanın **hymnos**’larında ilk bakışta fark edilebilen bu hiyerarşik düzenli geçişin ardında, kronolojik bir düzen yaratma çabası olduğu görülmektedir; **Zeus’a Hymnos**, hanedanlığın Ptolemaios Soter’den Ptolemaios Philadelphos’a geçişini betimler; **Apollon’a Hymnos**, **Aitia**’nın girişine (prolog) oldukça yakın şiirsel yansımaları içerir; **Delos’a Hymnos**, Kos Savaşı’ndan (MÖ yak. 262-256?) önce Lagidler’in denizler üstündeki hakimiyetin günden güne arttığını dile getirmek için kaleme alınmıştır;²⁵ **Demeter’e Hymnos**,

²¹ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 74.

²² B. Acosta-Hughes, **Polyeideia: The Iambi of Callimachus and the Archaic Iambic Tradition**, Berkeley-California, University of California Press, 2002, s. 3-9.

²³ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 74.

²⁴ G. O. Hutchinson, **Hellenistic Poetry**, Oxford, Oxford University Press, 1988, s. 63.

²⁵ Söz konusu **hymnos**’un, Latin ozan Catullus’un **epyllion** türünde kaleme aldığı 64. şiiri üzerindeki etkisi için bkz.: A. Ambühl, “Epyllion as idyll or enigma? Thessaly as a mythico-literary landscape of war in Catullus 64 and in Callimachus’ Hymn to Delos”, **Aitia**, (Çevrimiçi) <https://journals.openedition.org/aitia/1459>, 1 Mart 2019.

muhtemelen II. Berenike'ye atıfta bulunmaktadır.²⁶ Şairin üç **hymnos**'u, yani **Apollon**, **Pallas** ve **Demeter Hymnos**'u, kutsal bir **mimos**'tan bahsederken diğer **hymnos**'ların sarayda resitasyon (ezberden okuma) için ya da rhapsodosçu geleneği temsil etmesi amacıyla yazılmış olabileceği düşünülmektedir.²⁷ Bunlarla birlikte ozanın **hymnos**'larında iktidara duyduğu hayranlık, birçok konudaki derin bilgisi ve anlatımındaki ustalığı dikkat çekici diğer unsurlardır.

Kallimakhos'un bu yapıtlarının yanı sıra çeşitli konularda yazılmış 60'tan fazla epigramı **Anthologia Palatina**'da korunarak günümüze ulaşmıştır. Bunlardan bazılarını sade bir biçimde kaleme alırken, Arsinoe ve Berenike'nin şaşaalı saray yaşantısını (14 ve 15) ayrıntılarıyla aktarmıştır. Bazı epigramlarında ise Eros'u ele almıştır.

2.1.3. Kallimakhos'un Şiir Sanatı, Dil ve Üslup

Düşüncelerini ve edebî yaklaşımını eserlerinde bütünlüklü bir biçimde aktarmaya çalışan Kallimakhos, başta **epos** türü olmak üzere, Hellenistik Dönem'in şiir anlayışına birçok bakımından yenilikler getirmiştir. Döneminin şiir dünyası içinde kendini dil ve üslup bakımından güçlü bir şekilde var eden Kallimakhos, Hutchinson'a göre, gelenekselci yapıyı kasten "küçümsemiştir".²⁸ Rossi'ye göre, yaşadığı dönemde geleneksel edebî türlere karşı "yeni ve devrimci" bir duruşun temsili olmuştur.²⁹ Clayman'e göre, Kallimakhos, bir türün şeklini başka bir içerikle karıştırarak her ikisinin de eksikliğini ortaya koymaktadır.³⁰ Cameron ise Kallimakhos'un geleneksel edebî türlere bağlı kalarak eser vermeyi reddettiğini, tamamen yenilikçi bir üslubu benimsediğini ve ozanın **elegeion** ve **iambos** ölçülerinde **epinikion**'lar yazmasının kesinlikle büyük bir yenilik olduğunu dile getirmektedir.³¹

²⁶ Clayman **hymnos**'un kime atıfta bulunduğunu ya da bulunabileceğini ayrıntılı bir biçimde tartışmaktadır: D. L. Clayman, **Berenice II and the Golden Age of Ptolemaic Egypt**, Oxford, Oxford University Press, 2014, s. 79-80, 84-89.

²⁷ A. W. Bulloch, **Callimachus: The Fifth Hymn**, Cambridge, Cambridge University Press, 1985, s. 8.

²⁸ Hutchinson, **A.g.e.**, s. 55.

²⁹ L. E. Rossi, "I Generi letterari e Loro Leggi Scritte e non Scritte nelle Letterature Classiche", **BICS**, vol. 18, 1971, s. 83.

³⁰ D. L. Clayman, **Callimachus' Iambi**, Leiden, Brill, 1980, s. 51.

³¹ Cameron, "Genre and Style in Callimachus", s. 305.

Aitia'da **elegia** geleneğinin etkileri; **iambos**'larında ise Arkhilokhos ve Hipponaks'ın etkileri ve **hymnos**'larında Homeros etkileri³² görülmektedir. Diğer bir deyişle, Kallimakhos farklı üslupları ve diyalektleri kendine has bir şekilde harmanlayarak yapıtlarında kullanmıştır. **Hymnos**'larında karma bir Ion diyalekti kullanmakla birlikte Dor diyalektine de yer vermiştir. Kyreneli şair başta Attika diyalekti olmak üzere Yunan anakarasının tüm diyalektlerini bilmekte ve bunu ustalıkla kullanmaktadır.³³ Lengüistik açıdan ise ozan, Homerik sözcüklerin yanı sıra, sözcük dağarcığı açısından zengin ve eğlendirici sözcük biçimlerini kullanma yoluna gitmiştir. Örneğin, “σῖτον”un zıttı olarak “ἄρτους” (alt sınıf tarafından tüketilen ekmek) ve “κατέθηκεν” (Homerik ἐν ... ἔθηκεν kullanımının yerine geçen) sözcükleri **iambos** ve komedya geleneğinden gelmektedir.³⁴ Böylelikle ozan hem bilgi derinliğini sergileme fırsatı bulmuş hem de bir canlılık yaratmıştır.³⁵ Kısa şiirlerinde **hyperbaton** ve **elision** kullanımına sık sık başvurmuş ve söz dizimini bozarak kendini ifade etme yoluna gitmiştir. Ayrıca günlük dilden aldığı sözcükleri yapıtlarında (özellikle kendisinden bahsettiği ya da doğrudan soru sorduğu ve nida kısımlarında) kullanması güçlü bir etki yaratmaktadır. Dile getirmek istediği düşünceleri net bir biçimde iletir. Zaman zaman Kallimakhos'un şiirsellikten çok netliğe daha fazla önem vermesi dolayısıyla Çelgin'in “bu netlik çabası yüzünden bazen esneklikten uzaklaşır” yorumu, ozanın netliğe ne kadar yer verdiğini anlatması açısından oldukça yerindedir.³⁶ Bunların yanında, gelişen teknolojiye övgülerde bulunmakla birlikte yeni terimlere de yapıtlarında sıkça yer verir. Ayrıca ozanın eserlerinde **hapax legomenon** (ἁπαξ λεγόμενον) gözden kaçmamaktadır. Ozanın üslubunun dikkat çekici en önemli özelliklerinden bir diğeri de anlatımında kontrast tekniğini ustalıkla kullanmasıdır. Söz gelimi V. **hymnos**'ta tanrıça Athena'nın hem savaşçı yanı hem de fiziksel güzelliği bir kontrast oluşturacak biçimde tasvir edilmiştir.³⁷

³² Kallimakhos'un **hymnos**'larındaki Homeros-Hesiodos etkisi üzerine tartışma için bkz.: M. A. Harder, “Callimachus”, **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. R. Nünlist, A. M. Bowie & I. De Jong, Leiden, Brill, 2004, s. 67.

³³ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 78.

³⁴ A. T. Cozzoli, “The Poet as a Child”, **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, Susan Stephens, Leiden, Brill, 2011, s. 421; karşı. Hipp. fr. 115.8 ve Epicharm. 71.3.

³⁵ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 78.

³⁶ A.e.

³⁷ Callim. H. 5. 5-12, 13-32.

Yaratıcı şair ve öğretici bilgin olarak görülen Kallimakhos'un şair olarak en karakteristik özelliği anlatımda yenilik yaratmasıdır.³⁸ Söz konusu yeniliğin iki ögeden meydana geldiği düşünülmektedir: Bunlardan ilki, kısalık ve yenilik, alışılmışın dışına çıkma, ironi ve kinaye; ikincisi ise, duygusal yoğunluk ve **pathos**'un yerli yerinde kullanımıdır.³⁹ Ayrıca, Naeke ve Hilberg'e göre, Kallimakhos şiirlerinde **heksametron** ölçüsünün kullanımını azaltıp başka ölçülere yer vermesi dolayısıyla ölçü bakımından da birtakım yenilikler getirmiştir.⁴⁰ Bunun yanı sıra Homeros'a kıyasla ritimde sadeleşme, **daktylos** ve **spondeios**'ların diziliminde farklılık yaratma yoluna gitmiş, ayrıca ulamanın sık olacağı durumlar ve **caesura** için **kata triton trokhaion** ve **bukolik diairesis** kullanımını tercih etmiştir.⁴¹

Kallimakhos edebî rakibi olan şairlerin eski ozanların yolundan giderek Homeros gibi yeni **Ilias** ve **Odysseia**'lar ve Antimakhos gibi yeni **Lyde**'ler yaratma isteğine karşı eleştirel bir duruş sergilemiştir. Bu bağlamda Kyreneli şairin mitolojik ya da kahramanlık anlatılarının daima yeni bir şey ekleyerek oluşturulması, yani özgün olunması gerektiğini dile getirmiştir.

2.2. Apollonios: Yaşamı, Eserleri, Argonautika, Şiir Sanatı, Dil ve Üslup

2.2.1. Yaşamı ve Eserleri

MÖ III. yüzyıl Aleksandreia'sının en önde gelen edebî şahsiyetlerinden birisi Rhodoslu Apollonios'tur. Günümüze ulaşmış veriler ışığında Apollonios'un doğduğu ve yaşamını yitirdiği yıllara dair çok detaylı bir araştırma işine girişmiş F. Vian, ozanın yaşadığı olası tarih aralığını üç maddede özetlemiş, ozanın yaşamış olabileceği tarih aralığını yaklaşık olarak en erken MÖ 300, en geç 265 yılına, ölümünü ise MÖ 235-190 yılları arasına tarihlendirmiştir.⁴² Fakat tarih aralıklarının çok muğlak olması Vian

³⁸ Str. 17.3.22.14-17: "Καλλίμαχος ... ποιητής ἄμα καὶ περὶ γραμματικὴν ἐσπουδακός."

³⁹ Lehnus, "Callimachus [3] of Cyrene", s. 975.

⁴⁰ A. F. Neake, "Callimachi: Hecale", **RhM**, vol. III, 1835, s. 540-550; P. Maas, **Greek Metre**, çev: H. Lloyd-Jones, Oxford, Clarendon Press, 1966², s. 89-100; Ayrıca Neake ve Hilberg'in örnek olarak oluşturduğu ölçü şeması için bkz: S. Oswald, "Metrical Laws", **Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics**, ed. G. K. Giannakis, Leiden, Brill, 2014, s. 422.

⁴¹ **GM**, s. 153-157.

⁴² F. Vian, E. Delage, **Apollonios de Rhodes: Argonautiques** (Chant I-II), Paris, Presses Universitaires de France, 1974, s. vii, xiii: İlk kronolojiye göre Apollonios, MÖ yak. 295 yılında doğmuş, MÖ 275

tarafından tatmin edici bulunmamakla birlikte yine aynı bilim insanı tarafından **Argonautika**'nın yazıldığı tarih, yaklaşık olarak MÖ 250/240 yıllarına tarihlendirilmiştir.⁴³

Yazarın yaşamına dair başlıca kaynaklarımızdan biri, Aleksandreia Kütüphanesi'nin kütüphane görevlilerinin listelendiği, MS II. yüzyıla tarihlenen **P. Oxy. X 1241**'dir.⁴⁴ Diğer **Argonautika**'nın el yazmasıyla birlikte korunmuş iki **vitae**'ın yer aldığı **scholia**'dır.⁴⁵ Sonuncusu ise Suda'da yer alan "Ἀπολλώνιος" maddesidir.⁴⁶ Kaynaklarda Apollonios'un Aleksandreialı ya da Naukratisli olabileceği konusunda bilgiler yer almaktadır. Rhodoslu lakabı ise yaşamının bir dönemini adada geçirmiş olabileceği varsayımından hareketle eklenmiştir. Buna karşılık onun veya ailesinin de aslen Rhodos'lu olması durumu da ihtimal dahilindedir.⁴⁷ **P. Oxy. X 1241**'te yer alan bilgiye göre, Apollonios kütüphane sorumluluğu ve kraliyet öğretmenliği pozisyonunu Zenotodos'tan sonra, Eratosthenes'ten önce yerine getirmiştir.⁴⁸ Söz konusu kaynakların uzlaştığı diğer bir görüş ise Apollonios'un Kallimakhos'un öğrencisi olmasıdır. Ancak Suda'da yer alan **Kallimakhos** maddesinde Apollonios, Kallimakhos'un yazdığı taşlama niteliğindeki **Ἴβις** adlı şiirde yerilen muhalif yazar olarak tanımlanmaktadır.⁴⁹ Bununla beraber, Kallimakhos'la

yılında **Argonautika**'yı halka okumuş (**epideiksis**) daha sonra Rhodos'a çekilmek zorunda kalmış, MÖ 265 yılında tekrar Aleksandreia'ya dönmüş ve Museion'daki kitaplığın yönetimini ve o zamanlar prens olan Ptolemaios'un (Euergetes) eğitimini üstlenmiş ve MÖ 235/230 yıllarında hayatını kaybetmiştir. İkinci kronolojik iddiaya göre MÖ 300/295 yıllarında doğmuş, MÖ 265 yılında kütüphanecilik ve Ptolemaios'un (Euergetes) öğretmenliğini yapmış, MÖ 250/240 yıllarında **Argonautika**'yı ilk defa halka okuduktan sonra Rhodos'a gitmiş ve ölünceye kadar orada kalmıştır. Üçüncü ve son kronolojik varsayımına göre MÖ yak. 265 yılında doğmuş, MÖ yak. 245 yılında **Argonautika**'yı okumuş sonrasında Rhodos'a gitmiş, MÖ yak. 240/235 yılında yani Kallimakhos'un ölümünden sonra yeniden Aleksandreia'ya dönmüş, MÖ 195 yılında yani Eratosthenes'in ölümünden sonra kütüphanecilik ve Ptolemaios V Epiphanes'in öğretmenliğini yapmış ve MÖ 190 yılında ölmüştür.

⁴³ Tartışmanın tamamı için bkz.: **A.e.**, s. x-xiii.

⁴⁴ Bkz.: J. Murray, "Burned after reading: the so-called list of Alexandrian librarians in **P. Oxy. X 1241**", **Aitia**, (Çevrimiçi) <https://journals.openedition.org/aitia/544>, 17 Temmuz 2020.

⁴⁵ Bkz.: Scholia Apoll. Rhod. 1.5-2.2, 2.4-2.14.

⁴⁶ Suda, α 3419.

⁴⁷ M. Lefkowitz, "The Quarrel between Callimachus and Apollonius", **ZPE**, vol. 40, 1980, s. 13; bkz.: Ath. VII. 283.

⁴⁸ **P. Oxy. X 1241**, col. ii 13-15: "οὗτος ἐγένετο καὶ διδάσκαλος τοῦ πρώτου βασιλέως τοῦτον δ[ι]εδέξατο Ἐρατοσθένης."

⁴⁹ Suda, κ 227: "Ἴβος (ἔστι δὲ ποίημα ἐπιτετηδευμένον εἰς ἀσάφειαν καὶ λοιδορίαν, εἰς τινὰ Ἴβον, γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχου· ἦν δὲ οὗτος Ἀπολλώνιος, ὁ γράψας τὰ Ἀργοναυτικά)."; "Ibis: Kallimakhos'un hasmı olan bir Ibis'e kasıtlı olarak yazılan belirsiz ve aşağılamaya yönelik bir şiirdir; bu kişi Argonautika'nın yazarı Apollonios'tur."

Apollonios arasındaki edebî kavganın, geride bıraktıkları yapıtlarda böylesi bir kavgayı işaret eden kısımların seçilmesi sonucu yaratılmış olabileceği ihtimali de söz konusudur.⁵⁰ Hellenistik Çağ'ın önde gelen şairleri Kallimakhos ve Apollonios'un yazın alanına damga vuran –ya da öyle olduğu varsayılan– tartışması ilerleyen kısımlarda daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Apollonios'un **Argonautika** dışında günümüze ulaşmamış ancak varlığından haberdar olduğumuz başka yapıtları da vardır. Mısır efsaneleri üzerine **kholiambos** (aksak **iambos**) ölçüsünde yazdığı **Kanobos** adında bir şiiri ile Kaunos, Aleksandreia, Naukratis, Rhodos ve Knidos gibi kentlerin kuruluşunu (κτίσις) konu edindiği **heksametron** ölçüsünde kaleme aldığı şiirleri de bilinmektedir.⁵¹ Ozanın, epigramlar da dahil olmak üzere çok sayıda başka kayıp şiirinden bahsedilmektedir.⁵² Bu epigramlardan birinde Kallimakhos'u hedef aldığı düşünülse de bu durum oldukça belirsizdir.⁵³ Apollonios ayrıca **Pros Zenodoton** başlıklı düz yazı biçiminde kaleme aldığı bilimsel inceleme niteliğindeki eserinde Homeros üzerine derinlemesine bir araştırma yapmıştır.⁵⁴ Yazarın Arkhilokhos ve Hesiodos'u tartıştığı başka çalışmaları da söz konusudur. Bir araştırması **Aspis Herakleous**'un Hesiodos'un bir eseri olup olmadığı konusu üzerinde yoğunlaşırken aynı zamanda ozanın **Erga kai Hemera**i adlı eserinden hareketle **Ornithomanteia** (Ὀρνιθομαντεία) adlı eserin de gene ona ait olmadığını kanıtlama işine girişmiştir.⁵⁵ Ozan bunların dışında, Athenaios'a göre, denizcilik terimlerini içeren **Trierikos** adlı bir eser yazmıştır.⁵⁶

Apollonios'un yazdığı **Argonautika** adlı yapıt Homeros'un **Ilias** ve **Odyseia** eserleriyle Latin ozan Vergilius'un (MÖ 70-19) **Aeneis**'i kaleme aldığı zaman

⁵⁰ Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 264.

⁵¹ Bkz.: N. Krevans, "On the Margins of Epic: The Foundation-poems of Apollonius", **Hellenistica Groningana**, vol. 4, ed. M. A. Harder, R. F. Regtuit & G. C. Wakker, Leuven, Peeters Publishers, 2000, s. 69-84.

⁵² Karş. Ant. Lib. **Met.** 23.

⁵³ Bkz.: **Anth. Pal.** XI. 275; karş. D. N. Levin, "Apolloniana Minora", **TAPhA**, vol 93, 1962, s. 159, 163.

⁵⁴ Bkz.: A. Rengakos, "Apollonius Rhodius as a Homeric Scholar", **A companion to Apollonius Rhodius**, ed. T. Papanghelis & A. Rengakos, Leiden, Brill, 2001, s. 208-211; karş. J. Michaelis, **De Apollonii Rhodii fragmentis**, Halis Saxonum, 1875, s. 16-56.

⁵⁵ Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, s. 144.

⁵⁶ Ath. III. 52.

aralığında oluşturulmuş ve günümüze eksiksiz ulaşmış olan tek **epos**'tur. Dört kitaptan oluşan eserde 5,835 dize yer almaktadır. Eserin yazar tarafından kitaplara ayrılması oldukça dikkat çekicidir.⁵⁷ Buradan hareketle Çelgin, Homeros ve Herodotos gibi yazarların yapıtlarının kitaplara ayrılması işinin Aleksandreialı araştırmacılar tarafından yapıldığını dile getirerek Apollonios'un yapıtını kitaplara ayıran tek yazar olduğunu vurgulamaktadır.⁵⁸ Apollonios **heksametron** ölçüsünde kaleme aldığı **Argonautika**'da Argonaut'ların ve onların altın postu arayışlarını, yani bilinen bir efsaneyi konu edinmiştir. Iason'un kumandasındaki Argonaut'ların bindiği gemi Thessalia'dan yelken açarak Kolkhis'e gelir. Iason burada ülkenin kralının kızı Medeia'nın da yardımıyla ünlü "Altın Post"u ele geçirir sonrasında da Argonaut'ların dönüş yolculuğu başlar ve öylece sefer sona erer. Bu ana öyküye ikinci derecede başka birçok olay ve tasvirin katılmasıyla eser çeşitlendirilmiştir. Argonaut'ların maceraları şairlere sürekli esin kaynağı olmuştur. Öyle ki R. Carpenter, Argo gemicilerinin hikâyesinin Karanlık Çağ'ın ilk bölümüne, yani MÖ IX. veya X. yüzyıla kadar gidebileceğini öne sürmektedir.⁵⁹ Ancak diğer ozanlara kıyasla Apollonios farklı bir yoldan giderek tüm gemi yolculuğunu tek bir öyküde şiir halinde anlatmaktadır.

2.2.2. Argonautika

Apollonios eserini oluştururken Atinalı Pherekydes'in (MÖ V. yüzyıl) düzyazı biçiminde yazdığı **Historiai** (**Ἱστορίαι**) adlı eserinden, MÖ IV ve III'üncü yüzyılda Herakleialı Herodoros ve Tauromenionlu Timaios'un kapsamlı coğrafi ve tarihi bilgiler içeren yapıtlarından ve yerel inançlar ile gelenekler üzerine yazılmış monografilerden yararlanmıştır. Ayrıca ozanın söz dağarcığı Homeros dışında Kallimakhos, Aratos ve Lykophron'un etkilerini de taşımaktadır.⁶⁰ Apollonios "destan çevresi"nden (**epikos kyklos**) alınmış bu temayı yeniden ele alırken birçok şairden (özellikle Pindaros'un dördüncü **Pythia ode**'sinden) esinlenmiş ve **epos**'un kalıplaşmış tekrarlarından kaçınarak seferi kısaca tasvir etmiştir.

⁵⁷ C. A. Trypanis, **Greek Poetry: From Homer to Seferis**, London, Faber & Faber, 1981, s. 284.

⁵⁸ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 84.

⁵⁹ R. Carpenter, "The Greek Penetration of the Black Sea", **AJA**, vol. 52, 1948, s. 1 vd.

⁶⁰ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 101.

Apollonios **Argonautika**'ya Homeros'un ilk dizelerini hatırlatan “Ἀρχόμενος σέο Φοῖβε” (senden başlayarak ey Phoibos!) şeklinde bir ifadeyle başlamaktadır. Phoibos'a (Apollon) yaptığı bu seslenişten sonra asıl konusunu bir çırpıda açıklayarak sefere katılan gemicilerin listesini sıralar ve ayrıntılı bir biçimde 55 kahramanın adını aktarır.⁶¹ Bunlar arasında Orpheus, Herakles, Telamon, Polydeukes, Kastor, Peleus gibi ünlü simalar bulunmaktadır. Argo gemicilerine ilişkin bu listelere benzer kataloglar başka ozanlar tarafından da yapılmıştır. **Ilias**'ta savaşta yer alan kahramanların ve gemilerin tasviri ikinci kitapta verilirken Apollonios, bu listeyi şiirin başına yerleştirerek farklı bir yol izlemeyi tercih etmiştir. Eserdeki diğer anlatımlara göre daha hareketsiz kalan bu bölümden sonra kahramanların ayrılık esnasındaki duygusal hareketlerini betimleyen dizeler gelmektedir. Özellikle, Iason'un annesi Alkimede'den ayrılması dokunaklı bir şekilde anlatılmaktadır. Iason'un veda gözyaşları Apollonios'un kahramanları için karakteristik bir davranıştır. Homeros'un kişilerinin de ağladığı anlatımlar karşımıza çıkmaktadır, fakat bu durum çok sık görülen bir durum değildir. Vergilius da bu bakımdan Aleksandreia ozanlarının etkisinde kalmıştır.⁶² Seferden hemen önce son olarak kurban törenleri yapılır ve Orpheus bir şarkı söyler.

Geminin yola çıkışından Lemnos'a varıncaya kadar seyahat esnasında bir olay gerçekleşmez fakat yolculuk esnasında geçen coğrafi ayrıntıların gerçeğe yakın olması dikkat çekicidir. Apollonios'un sözü Lemnos adasına getirmesiyle birlikte kitabın ilgi çekici bölümleri başlamış olur; adanın kadınları Aphrodite'ye armağan sunmadıkları için tanrıça, eşlerini onlardan uzaklaştırmıştır. Böyle olunca kadınların kocaları Thrakialı esir kızlara ilgi göstermeye başlamış, bunun üzerine kadınlar da bir gecede adadaki tüm erkekleri öldürmüşlerdir. Argonaut'lar adaya geldiğinde adada yaşayan kadınlar telaşlanır. Kadınların önderi Hypsipyle, Argonaut'larla konuşmak için onların şefini çağırır. Iason'un bu görüşme için giydiği erguvan rengi pelerin Apollonios'a – dönemin diğer ozanlarının da yaptığı gibi– ayrıntılı bir tasvir yapma olanağı sağlamıştır.⁶³ Apollonios geleneksel **epos**'ta kullanılan tasvir yönteminden farklı bir

⁶¹ Apoll. Rhod. I. 23-233.

⁶² Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 85.

⁶³ Bkz.: Apoll. Rhod. I. 721-773: Bu tasvirlerden biri, Zeus için parıltısıyla gözleri kamaştıran bir yıldırım yapan Kyklops'larla, diğeri ise Aphrodite'yle ilişkilidir. Tanrıçanın açılan elbisesinden göğsü

yöntem ortaya koymaya çalışmış ve yarattığı yeni tip kahramanın fiziksel görünüşünü, kahramanın en önemli özelliği olarak ortaya çıkarmıştır.⁶⁴ Lemnos'taki moladan sonra gelişen olaylar çok ilgi çekici değildir. Ancak ozanın bilgin kişiliğini sergilediği unsurlar ve Kallimakhos'un **Aitia**'sında olduğu gibi bazı olaylara ya da geleneklere getirdiği etiyolojik açıklamalar oldukça dikkat çekicidir. Birinci kitabın sonunda Hylas efsanesi yer almaktadır: Argonaut'lar, Mysia'a ayak bastıklarında Herakles'in çok sevdiği Hylas su almak için bir kaynağın başına gelir ve orada Hylas'ın güzelliğinden etkilenen suyun dibindeki nymphe delikanlıyı derhal kaçıtır. Herakles ve Polyphemos Hylas'ı ararlar, fakat bulamazlar. Gemidekiler Herakles'i uzun bir süre bekleyip gelmediğini görünce demir almaya karar verirler. Bu sahne için Çelgin, Apollonios'un kasıtlı bir biçimde Hylas'ın güzelliği ve Herakles'in vahşi gücünün arasında bir kontrast oluşturduğunu vurgularken ozanın bu öyküye kattığı unsurların ve ayrıntıların sahnenin etkileyiciliğini ortadan kaldırdığını dile getirmektedir.⁶⁵

İkinci kitap Polydeukes ile Amykos'un döğüşü ile başlamaktadır. Bu konu Theokritos tarafından da işlenmiştir. Fakat hikâyenin, ozanların hangisinin diğerini örnek olarak oluşturduğunu saptamak oldukça zordur.⁶⁶ Daha sonra yaşlı Phineus'un hikâyesi gelmektedir. Phineus kahinlik yeteneği nedeniyle Zeus tarafından gözleri kör edilmiş ve kötü bir cezaya çarptırılmıştır; ne zaman yemeğinin başına otursa Zeus tarafından başına musallat edilen Harpyia'lar gelip yemeğini elinden alıyor ya da kirletiyorlardı. Yaşlı adam bu yüzden yemek yiyemez olmuştur. Argonaut'ların gelmesiyle yaşlı adam bu beladan kurtulur ve onlara sefer için önemli bazı öğütler

görünürken gölgesi kalkanın parlak yüzeyine yansımaktadır. Apollonios bu sahneyi bir ressam titizliğinde betimlemiştir. Bu tür tasvirlerin kökeni, Homeros'un **Ilias**'ındaki Akhilleus kalkanına (XIX. 373 v.dd.) kadar uzanmaktadır; G. Zanker, "The Love Theme in Apollonius Rhodius' Argonautica", **Wiener Studien**, vol. 92, 1979, s. 54; Trypanis, **Greek Poetry: From Homer to Seferis**, s. 284; Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 88.

⁶⁴ Bkz.: Zanker, "The Love Theme in Apollonius Rhodius' Argonautica", s. 54; Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 88: Buradan hareketle C. A. Trypanis, adanın önderi Hypsipyle'nin Iason'u görüp ondan etkilendiği sahneyle Odysseia'daki Nausikaa, Kalypso ve Kirke'nin Odysseus'tan etkilendikleri sahneler arasında bir benzerlik ilişkisi kurar. Bu analojinin nedeni ise Apollonios'un hem Homerosçu yanını hem de kahramanı görünüşüyle ön plana çıkartarak yenilikçi duruşunu göstermektir: Trypanis, **Greek Poetry: From Homer to Seferis**, s. 285.

⁶⁵ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 88.

⁶⁶ Apoll. Rhod. I. 1220 v.dd.; Bu efsaneyi **bukolik** ozan Theokritos da işlemiştir. Trypanis, Apollonios'un hem Hylas'ı hem de eserinde yer verdiği dövüş hikâyesini Theokritos'tan alarak onunla edebi bir rekabet içerisinde olduğunu ileri sürmektedir: Trypanis, **Greek Poetry: From Homer to Seferis**, s. 285.

verir. Bunlardan “Symplegad Kayaları”na dikkat etmeleri konusundaki öğüdü Argonaut’ların oldukça ilgisini çeker. Bu kayalıklara geldiklerinde bir güvercin uçurmalarını ve bu güvercinin sağ salim geri dönmesi durumunda kendilerinin de oradan geçebileceklerini anlatır. Phineus’un söylediğini yapan kahramanlar bu geçidi aşmayı başarırlar. Bundan sonra Argo gemisinin demirlediği yerler anlatılır. Aynı zamanda bu anlatımlar ozanın coğrafi bilgisini sergilemek için bir fırsat niteliğindedir.

Üçüncü kitap Musa’lardan Erato’ya seslenişle başlamaktadır. Ozanın Eros ile aynı kökten gelen Erato ismini seçmesi –kitapta egemen olan aşk teması göz önünde tutulduğunda– bir rastlantı gibi görünmemektedir.⁶⁷ Bu seslenişten sonra, Iason’un koruyucu tanrıçası Hera ve Athena, Aprodite’den oğlu Eros’un Medeia’yı Iason’a aşık etmesini istemek ve onunla iş birliği içerisinde olmak üzere tanrıçaya giderler. Eros tanrıçaların isteklerini yerine getirebileceğini söyler. Apollonios, aşkı hikâyede ön plana çıkartmak üzere Aphrodite ve Eros’u seçmiş böylelikle geleneksel **epos**’tan bu yolla ayrılmıştır.⁶⁸ Bu sahne **İlias**’taki (XVIII. 367-467) Thetis’in Hephaistos’u ziyaret ettiği sahneyi hatırlatmaktadır. Ancak ozan, bu sahneyi Homeros’tan daha farklı bir biçimde betimlemiştir; Homeros’ta Thetis’i sabahleyin iş başında karşılayan kişi Hephaistos iken Apollonios’ta tanrıçaları (Hera ve Athena) karşılama işini gerçekleştiren kişi Aphrodite’dir; Thetis’in Akhilleus için istediği silahların yerine tanrıçaların Eros’tan yardım isteklerini koymuştur. Bir komedya sahnesini andıran bu pasajda tanrıçalar sıradan, süslü kadınlar olarak karşımıza çıkarken Eros’un da çocuksu bir biçimde tasvir edilmesi son derece eğlendiricidir. Aphrodite bir tanrıçadan çok oğlunun yaramazlıklarından bıkan ve ona sözünü geçiremeyen bir anne görüntüsündedir.⁶⁹ Açık bir biçimde görülüyor ki, Apollonios burada mitolojiyi günlük yaşama indirgeyerek efsanevi kişileri sıradan insan olarak göstermektedir.⁷⁰ Bu sahneden sonra Homeros’taki toplantıları hatırlatan ve Iason’un arkadaşlarıyla

⁶⁷ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 89.

⁶⁸ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 90; Zanker, “The Love Theme in Apollonius Rhodius’ *Argonautica*”, s. 58.

⁶⁹ Benzer bir sahnenin gene Hellenistik Dönem ozanlarından Bion’un şiirinde de geçmektedir. **Bukolik** ozan Bion’un, Eros’un çocuksu tavırları, Aphrodite’nin ona söz geçirememesi ve ondan bıkkınlığını doğrudan konu edindiği şiiri için bkz.: M. U. Aybey, “Hellenistik Çağ’da Çobanlama Türünün Üç Büyük Ozanından Biri Olan Bion’un X. Fragmanın Çevirisi”, **Hayıt: Üç Aylık Kültür, Sanat, Edebiyat ve Bilim Dergisi**, sayı: 14, 2020, s. 75.

⁷⁰ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 90; Trypanis, **Greek Poetry: From Homer to Seferis**, s. 286.

yaptığı toplantı sahnesi gelmektedir. Bu sırada Eros, tanrıçaların istediğini yerine getirmek üzere oklarını Medeia'nın kalbine fırlatmıştır.⁷¹ Ozan bu kez genç kızın fizyolojik ve psikolojik durumunu tanımlarken bir başka alandaki bilgisini sergilemeye başlamıştır.⁷² Genç kızın ruhunu kaplayan şaşkınlığı izleyen Aşk Tanrısı Eros bu esnada çok neşelenmektedir. Medeia gözlerini Iason'dan hiçbir biçimde ayıramaz. Zira kalbi, bilemediği bir güç tarafından etkilenmiştir. Ondan başka hiçbir şey düşünemez bir hale gelmiştir. G. Zanker bu tasvirden hareketle, Apollonios'un Medeia'nın Iason'a âşık olduğu sahneyi anlattığı pasajı olasılıkla **Odysseia**'daki Nausikaa'dan örnek alarak oluşturduğunu söylemektedir.⁷³ Bu sahneden sonra Kral Aietes ile Argonaut'ların konuşması gelmektedir. Kral, Iason'a "Altın Post"u vermek için bazı şartları yerine getirmesini buyurur. Bu kısmı çok uzatmadan ozan, tekrar Medeia'nın duygularındaki dalgalanmayı anlatma işine döner.⁷⁴ İlerleyen dizelerde Medeia'nın kardeşi Khalkiope'nin oğlu Argos, Iason'a Medeia'nın büyü gücünden yararlanabileceğini söyler. Bu sırada kral Aietes ise kahramanları ortadan kaldırmannın planını yapmaktadır. Medeia duygularının yoğunluğu nedeniyle yorgun düşerek uykuya dalmıştır. Rüyasında Iason'un "Altın Postu" almaya geldiğini değil de kendisiyle evlenmek için geldiğini, onun kralın şartlarını tek tek yerine getirdiğini, ancak babasının sözünü tutmayıp ülkesine gelen kahramanlarla anlaşmazlık içine düştüğünü görür. Medeia korkuyla uyandıktan sonra tereddütlerini dile getirdiği bir monologla karşımıza çıkar. Bu yoğun ve karmaşık duyguları yüzünden kız kardeşine gidip düşüncelerini anlatmaya karar verir. Ancak utanma duygusu nedeniyle kardeşine gidip anlatıp anlatmama konusunda ikilime düşer. Medeia utanç ve tutku arasında sürekli gidip gelir. Aşkın ele geçirdiği genç kız en sonunda kahramanlara yardım edeceğini söylemek üzere kardeşinin yanına gider ve gördüğü kötü düşü anlatarak konuşmaya başlar. Bu sırada Medeia'nın yanakları utancından kızarmıştır. Medeia'yı gözyaşları içinde dinleyen kardeşi Khalkiope ise oğulları için duyduğu endişeyi dile getirerek onun dizlerine kapanıp kahramanlara yardım etmesi ister. Medeia ertesi gün şafak vakti Hekate Tapınağı'na giderek Iason'a boğaları yatıştırıcı ilaçlar vereceğini

⁷¹ Apoll. Rhod. III. 275.

⁷² Apoll. Rhod. III. 284-298.

⁷³ Zanker, "The Love Theme in Apollonius Rhodius' Argonautica", s. 59.

⁷⁴ Apoll. Rhod. III. 439-470.

söyler. Bunları yaptıktan sonra Medeia tek başına kalır ve çelişkili duygular içerisinde düşer; aşkıyla ailesine karşı sorumluluk duyguları çatışmaktadır. Fakat Eros'un kalbine fırlattığı oklar o kadar etkilidir ki aşk bütün bu çatışmalarını yener. Çelgin, Medeia'nın Iason'a karşı duyduğu aşkın anlatıldığı bu dizelerin hem üçüncü kitabın hem de bütün eserin en ilgi çekici kısımlarından biri olduğunu vurgulamış ve Eski Yunan edebiyatında Sappho'dan sonra yalnızca Apollonios'un aşkın ilk uyanışını bu kadar canlı bir biçimde betimleyen ilk ozan olduğunu söyleyerek bu durumun önemini belirtmiştir.⁷⁵ Sonunda Medeia tereddütlerinden sıyrılarak büyü güçlerini Argonaut'lara yardım etmek için kullanmaya karar verir. Şafak vakti en güzel elbisesini giyen ve en güzel esansları sürünen Medeia Hekate Tapınağı'na gider ve Iason'u beklemeye koyulur. Bir süre bekledikten sonra Iason gelir ve konuşma başlar. Burada dikkat çekici bir anlatım vardır. Sahnenin başından sonuna kadar sürdürülen ve duyguları yavaşça ortaya çıkaran ritmik bir hareket vardır. Medeia'nın hisleri sahnenin sonunda tüm açıklığıyla okuyucuya aktarılmaktadır. Apollonios'un bu ince analiz için hiç şüphesiz, Theophrastos (MÖ yak. 371-287) ve Yeni Komedi'nin öncüsü Menandros'tan (MÖ yak. 342/1-290) faydalandığı açık bir biçimde görülmektedir.⁷⁶

Dördüncü kitap ise, tıpkı üçüncü kitap gibi, bir **prologos** ile başlamaktadır. Apollonios Musa'ya seslenerek Medeia'nın karakter dönüşümüne vurgu yapar. Burada ele alınan aşk, üçüncü kitaptaki aşktan çok farklı olmakla birlikte aşkın tahrip edici ve zarar veren tarafı ön plana çıkarılmıştır. Üçüncü ve dördüncü kitabın başındaki **prologos**'lar, eserdeki kadın kahramanın aşık bir genç kızıdan, tutkulu ve hain bir kadına dönüşmesini açık bir biçimde vermektedir. Bu sahnenin hemen ardından ozan asıl konuya döner. Medeia'nın yardımıyla Iason, kral Aietes'in tüm şartlarını yerine getirerek "Altın Postu" alır ve dönüş için yelken açar. Kral onları takip etmeleri için oğlu Apsyrtos'u gönderir. Ancak Medeia kardeşine buluşmak istediği haberini yollar ve buluşacakları yere geldiğinde Apsyrtos karşısında Medeia yerine Iason'u bulur ve onun tarafından öldürülür. Devamında ise kitabın en etkileyici sahnesi olan

⁷⁵ Çelgin, *Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri*, s. 92; Trypanis, *Greek Poetry: From Homer to Seferis*, s. 286.

⁷⁶ Çelgin, *Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri*, s. 93.

Medeia'nın babasının kendilerine yetişmesini engellemek üzere kardeşini parçaladığı kısım karşımıza çıkmaktadır. Peşlerindeki Apsyrtos'un parçalarını toplamak için onları izlemekten vazgeçer ve böylece Argonaut'lar kaçıp kurtulur. Ancak Zeus, Iason ve Medeia çiftinin Apsyrtos'u öldürmelerine öfkelenerek kahramanların yurtlarına dönüşünü türlü olaylarla geciktirmeye karar verir. Ozanın bu tasviri hemen Homeros'un **Odyseia**'sını akıllara getirir.⁷⁷ Apollonios, dönüş yolculuğunda kahramanların rotasını anlatırken yine bilgisini sergilemek üzere birçok yer adını sayıp döker. Kahramanların büyücü Kirke'nin yanına gidişleri, onun Iason ve Medeia'yı günahlarından arındırması ve seyir esnasında uğradıkları yerler anlatılır. Ozan kitabında yer verdiği Seirenes, Skylla ve Kharybdis efsanelerini Homeros'tan almış fakat onları bazı değişiklikler yaparak okuyucuya aktarmıştır. Dönüş yolculuğunda Medeia ve Iason evlenir. Daha sonra Argonaut'ların gemisi seyir sırasında patlak veren bir fırtına nedeniyle Syrtis adındaki körfezde karaya oturunca büyük uğraşlar sonucu gemiyi Triton gölüne sokmayı başarırlar. Poseidon'un oğlu Triton onlara kılavuzluk yaparak tekrardan kahramanları denizle buluşturur. Böylelikle eser, Argo gemisinin görevini tamamlayarak kahramanların "Altın Post"la birlikte geri dönmeleriyle sonlanır.

2.2.3. Apollonios'un Şiir Sanatı, Dil ve Üslup

Apollonios'un oldukça kapsamlı anlatı tekniklerini içeren ve günlük yaşamdan kesitlerle harmanlanan şiirsel tekniği Hellenistik Çağ'da Homeros'un bir yansıması olarak görülmektedir.⁷⁸ Başka bir deyişle, ozanın eseri kaleme almaktaki amacı çağın taleplerine göre yeni baştan düzenlenmiş bir çeşit **Ilias** ve **Odyseia** yazarak zamanının Homeros'u olmaktır.⁷⁹ Zira ozan, **epos** geleneğinin kendisine sunduğu birçok malzemeyi, döneminin Aleksandreia'sının zevkine uyan konularla sentezlemeye çalışmıştır. Eski destanlar büyük ölçüde mucizeler, savaşlar, kahramanlıklar ve kataloglardan oluşurken Apollonios bu temalara coğrafi ögeler, yeni veya çok bilinmeyen efsaneler, etimolojik ve etiyolojik unsurlar, gelenek ve görenekler, egzotik

⁷⁷ Bilindiği üzere, Odysseus ve adamları Poseidon ile Helios'u öfkелendirdikleri için başlarına türlü olaylar gelmiştir.

⁷⁸ R. Hunter, M. Fantuzzi, "Apollonius [2] Rhodius", **BNP** 1, s. 870.

⁷⁹ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 96.

ve eski ritüelleri dahil ederek bilgince ayrıntılar eklemiş, ayrıca eski destanlarda çok yer tutmayan aşkın tasvirini alışlagelmişin dışına çıkarak ön planda tutmuştur. Apollonios'un yarattığı çeşitlilik (“ποικιλία”) oldukça dikkat çekicidir. Örnek vermek gerekirse, II. kitaptaki aksiyon sahneleri (Amykos ile Polydeukes'in dövüşü, Harpyia'lar), etnografik ya da coğrafi uzun tasvirlerle keskin bir kontrast oluşturmaktadır. III. kitap ise başlı başına şiirsel bir eser niteliği taşıırken IV. kitapta ilgi odağı tekrar Argonaut'lar ve Medeia'ya kaymaktadır. Böylece ozan, okuyucusunun ya da dinleyicisinin ilgisini kaybetmeyecek canlılıkta bir eser ortaya koymuş, dolayısıyla özgün ve yenilikçi bir şair olarak kendini ispatlamıştır. Buradan hareketle, Çelgin, yeni edebî bir tür yaratmak yerine geleneksel edebî bir türü değiştirmeyi başaran Apollonios'u kastederek, destanın geleneksel konularını epik bir tarzda işlemek için yenilikçi ve büyük bir şair olunmasının gerekliliğine vurgu yapmakta, buna karşın ozanın mitoloji ve coğrafya konularındaki bilgisini ne pahasına olursa olsun sergileme amacının eserde bir bütünlük oluşturmaya engel teşkil ettiğinin gözden kaçırılmamasının gerektiğini söylemektedir.⁸⁰ Eser garip ve ilgi çekici geleneklerin derlemesi niteliğinde olması ve az bilinen konuların işlenmesi gibi unsurları barındırması bakımından Hellenistik Çağ edebiyatının özelliklerini birebir taşımaktadır.

Büyük ölçüde Homeros'a yaslanan **Argonautika**'nın dili, epik dildeki kalıpların kullanılması ve ön plana çıkmayan unsurların görünür kılınmasıyla zenginleştirilmiştir. Ozan, Homeros'un sözcük dağarcığına yeni anlamlar kazandırmış ayrıca sözcüklerinin morfolojisini de değiştirmiş ve Homeros'ta nadir veya seyrek olarak kullanılan ifadeler onda sıradan hale gelmiştir. Apollonios, epitet ve isimlerin kombinasyonları ve tanınmış figürler gibi Homerosçu basmakalıp unsurları okuyucunun ya da dinleyicisinin beğenisine uygun bir biçimde uyarlayarak eserine almıştır. Bununla birlikte Homeros'un hiçbir satırını birebir kopyalamamış, sözcük seçimini güçlü ve şiirsel bir dil oluşturmaya yardımcı olacak şekilde gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla cümleleri de hareketli ve ritimlidir. Homeros'tan hareketle türettiği giriş cümlelerini daha da ileriye taşımış ve böylece bölümler arasında yapı bakımından belirgin bir farklılık yaratmıştır. **Argonautika**'da, Homeros'ta hiçbir yerde karşımıza

⁸⁰ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 97.

çıkmayan **verba dicendi** (konuşma fiilleri) vardır.⁸¹ Diğer bir deyişle, ozan “konuşma fiilleri”nin aşına olunmayan (εἶπε, ἔλεγε, ἔφη, φάτο/ἔφατο/ἔκφατο ve ἀμείβεσθαι gibi) biçimlerini kullanmayı daha fazla tercih etmiştir. Apollonios konuşmaları ustaca kurgulamış ve yetkin bir dille kişilerin duygularını, iyi ya da kötü olsun, açığa çıkarmayı başarmıştır. Buna Medeia’nın monologlarını örnek olarak göstermek mümkündür.

Apollonios, Homeros’un söz dağarcığından faydalanmış, ayrıca birçok sahnenin iskeletini de onun etkisi altında kurgulamıştır. Başka bir deyişle, vedalaşma ya da karşılaşma, savaş, deniz yolculuğu, gün ve gecenin doğuşu, yemek ve kurban sahneleri gibi tasvirlerde açıkça Homeros etkisi hissedilmektedir. Olay kurgusunda da Homeros’u taklit etmiş ya da ondan büyük oranda esinlenmiştir. Bunlara kısaca örnek vermek gerekirse Iason tıpkı Paris gibi bir savaş atıyla kıyaslanır.⁸² **Odysseia**’da (VI, 100) sahilde top oynayan Nausikaa ve yanındaki hizmetçi kızlar, Artemis ve avcı **nymphe**’lerle karşılaştırılabilir; Apollonios (III, 876) bu sahnedeki kadın kahramanı ve etrafındaki kızları, Iason’la tanışmak için dışarı çıkan Medeia ve maiyetindeki kızlarla (ἀμφίπολοι) değiştirerek Homeros’tan ödünç almıştır.⁸³ Ayrıca Iason’un denize kafa tutan bir kaya gibi boğalara karşı gelmesi,⁸⁴ Boreas oğullarının tıpkı tavşan peşinde koşan tazılar gibi Harpyia’ların peşinden koşması,⁸⁵ Lemnoslu kadınların tıpkı çiçeklerin etrafında vızıldayan arılar gibi Argonaut’ların etrafında toplanması⁸⁶ gibi sahneler de Homerosçu bir çerçevede oluşturulmuştur. Webster, Apollonios’un Homerosvari konularla kendi konuları arasında karşılaştırma işine girdiğini dile getirerek ozanın bilinçli bir biçimde okuyucunun ya da dinleyicinin sahnenin özgün halini hatırlayıp hatırlamadığını sınıadığını öne sürmektedir ve bunu yaparken örneklerini karşılaştırmalı olarak vermektedir.⁸⁷ Iason’un Seirios yıldızına benzetilmesi Akhilleus tasvirini;⁸⁸ Medeia’nın Hekate Tapınağı’na gidişi,

⁸¹ M. Fantuzzi, “‘Homeric’ Formularity in the Argonautica of Apollonius of Rhodes”, **A Companion to Apollonius Rhodius**, ed. T. Papanghelis & A. Rengakos, Leiden, Brill, 2001, s. 178-179.

⁸² Apoll. Rhod. III. 1259; karş. Hom. II, 6, 506.

⁸³ T. B. L. Webster, **Hellenistic Poetry and Art**, London, Methuen, 1964, s. 73-75.

⁸⁴ Apoll. Rhod. III. 1293; karş. Hom. II, XV, 618.

⁸⁵ Apoll. Rhod. II. 278; karş. Hom. II, XV, 579.

⁸⁶ Apoll. Rhod. I. 879; karş. Hom. II, II, 87.

⁸⁷ Webster, **A.g.e.**, s. 74.

⁸⁸ Apoll. Rhod. III. 957; karş. Hom. II, XXII, 26 v.dd.

Nausikaa'nın sahile gidişini;⁸⁹ Hera'nın Iason'u Medeia ile buluşmadan önce süslemesi ise Athena'nın Phaiak'lar kumsalında Odysseus'u süslemesini⁹⁰ açık bir biçimde hatırlatmaktadır. Ancak Apollonios, Homeros'tan bu denli yararlanırken ondan aynen aldığı tek bir dize bile yoktur. Ozan bu sahnelerde ya da benzetmelerde değişikliğe giderek bütün bunları kendisine mal etmeye çalışmıştır.⁹¹ Apollonios bunu gerçekleştirmek üzere söz konusu değişiklikleri farklı kişiler ve kahramanlar üzerinde uygulamış ya da sahnelerine bazı unsurlar eklemiştir. Kısaca söylemek gerekirse, geleneksel **epos**'un varisi Apollonios yaptığı değişiklikleri sürekli okuyucuya hatırlatarak Homeros'u ve kendini tekrar etmemiştir.

Ozan, **Argonautika**'yı **heksametron** ölçüsünde oluşturmuş, dizelerini kurgulamak üzere çeşitli **heksametron** kalıplarına başvurmuştur. Ancak Homeros, 32 farklı **heksametron** kalıbını –bunlardan özellikle 22 tanesini daha çok– kullanmayı tercih ederken, Apollonios eseri için 26 farklı **heksametron** kalıbından –bunlardan da 11 tanesinden daha fazla– yararlanmayı uygun görmüştür. Eserinde **spondeios** kullanımından ziyade çağdaşları gibi **daktylos**'u tercih etmiş ve **bukolik diairesis**'e çok başvurmuştur. Bunu anlatımın heyecan uyandırdığı ya da acının (“πάθος”) yarattığı etkiyi göstermeye çalıştığı sahnelerde dizelerin bütünlüğüyle bağlantılı olacak biçimde kullanmıştır.⁹²

Apollonios'un anlatım tekniği Homeros'tan farklıdır. Zira Homeros'ta aynı zamanda farklı mekanlarda iki olay meydana gelmemektedir. Yani, bir olay gerçekleşirken kişiler hareketsiz kalmakta, yalnızca bir sahne bittikten sonra başka bir sahneye geçilmektedir.⁹³ Apollonios'ta ise birçok sahne aynı anda gerçekleşebilmektedir. Bu durum en açık bir biçimde üçüncü kitapta karşımıza çıkmaktadır. Kahramanların toplantıları ya da karar alma sahneleri anlatılırken aynı

⁸⁹ Apoll. Rhod. III. 870 v.dd.; karş. Hom. **Od**, XXII, 26.

⁹⁰ Apoll. Rhod. III. 919 v.dd.; karş. Hom. **Od**, VI, 230 v.dd.

⁹¹ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 102; Trypanis, **Greek Poetry: From Homer to Seferis**, s. 288.

⁹² Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 102.

⁹³ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 103; F. Vian, E. Delage, **Apollonios de Rhodes: Argonautiques** (Chant II-III), Paris, Presses Universitaires de France, 1980, s. 5.

zamanda başka bir kahramanın konuşmaları, onun duygulanımları ve düşünceleri aktarılmaktadır.

Eserinde en ince detayları olay örgüsünü karmaşıkleştırmadan ustalikle işleyen ozan, karşılaştırmalı anlatımlara ya da betimlemelere sık sık yer vermektedir. Anlatımında akıcılığı ön planda tutmuş ve anlaşılabilir olmaya özen göstermiştir. Tasvirleri son derece canlıdır. Üslubu ise anlattığı konunun içeriğine bağlıdır; aktardığı konu basit olduğunda ya da üzerine düşmek istemediğinde üslubu da canlılıktan yoksundur.⁹⁴

Son olarak, Çelgin Apollonios'un bir düşüncelyi en ince ayrıntısına kadar net bir biçimde ortaya koyarak bütünü bozmayı, daha sonra da ozanın bütün ayrıntıların yerli yerinde olduğu eksiksiz bir tablo resmetmeyi başarabildiğini söyleyerek onun şiir sanatını kısaca özetlemiştir.⁹⁵

⁹⁴ Çelgin, *Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri*, s. 103.

⁹⁵ A.e.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KALLIMAKHOS'UN HEKALE'Sİ

3.1. Hekale'nin Yazılış Amacı ve Tarihlendirilmesi

Antik dönemde Kallimakhos'un **Hekale**'sinin oluşumundan yalnızca **Scholia in Hymnos**'ta (2.106) bahsedilmiştir:

“ἐγκαλεῖ διὰ τούτων τοὺς σκώπτοντας αὐτὸν μὴ δύνασθαι ποιῆσαι μέγα ποίημα, ὅθεν ἠναγκάσθη ποιῆσαι τὴν Ἑκάλην.”¹

“[Kallimakhos] burada büyük bir şiir yazma yeterliliği olmadığı konusunda kendisini alaya alanları [sert bir üslupla] eleştirmektedir; bu yüzden de [ozan,] **Hekale**'yi kaleme almak zorunda kaldı.”

Antik yorumcular, **scholion**'da yer alan açıklamayı Kallimakhos'un **Hekale**'yi kaleme almasının amacına dair bir ipucu olarak yorumlamışlardır. Fakat, M. Lefkowitz'in de belirttiği gibi, antik yorumcular ozanların yazdıklarının altında bir “açıklama” veya “gönderme” olduğu konusunda zoraki bir anlam çıkarma çabasına girmişlerdir.² Buradan hareketle, **scholion**'daki hemen hemen her yazılına şüpheli bir yaklaşım sergilemek yazarımıza ve eserine nesnel bakmamıza olanak verecektir. **Hekale**'nin kinayeli bir ön deyişle başladığı görüşü, ilk fragmanın (fr. 1 H.) keşfiyle geçerliliğini yitirmiştir. Biraz önce de belirttiğimiz gibi ilk fragmanın keşfinden önce **Aitia**'ya ait ön sözün **Hekale**'ye ait olduğu düşünülmüştür. Hollis, antik yorumcuların **scholion**'da geçen “μέγα ποίημα” ve Kallimakhos'un uzun şiirler hakkındaki olumsuz görüşlerine dayanarak, **Hekale**'nin kaleme alınmasının nedeninin tek bir amacı olduğu savını kanıtlamak için böyle bir “hikâye” uydurmuş olabileceklerini düşünmektedir.³

Scholion'daki dizeden **Hekale**'nin Kallimakhos'un ilk şiiri olmadığına dair başka bir ipucu daha elde etmekteyiz. Buna ek olarak yazıldığı tarih tam olarak

¹ Schol. H. 2.106; karş. R. Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, Oxford, Clarendon Press, 1953, s. 53.

² M. Lefkowitz, **The Lives of the Greek Poets**, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2012², s. 117; Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 437.

³ A. S. Hollis, **Callimachus: Hekale**, Oxford, Oxford University Press, 2009², s. 3.

saptanamasa da eser yazarın edebî ilkelerinin olgunlaştığı, yazın alanında yetkin bir seviyeye ulaştığı ve edebiyat camiasında kendisine muhalif bir grup oluşturacak kadar iyi tanındığı bir dönemde (MÖ 270?) yazılmış olmalıdır. **Scholion**'daki bu eleştirinin Kallimakhos'un başka bir eseri olan **Aitia** için daha uygun olabileceği konusunda birtakım görüşler ileri sürülmüştür.⁴ Bu durumda **Hekale**, zeki, modern bir şairin geleneksel bir **epos** konusunu, **epos**'a özgü bir ölçüyle nasıl ele alınması gerektiğini somut bir şekilde göstererek eleştirilere cevap veren, ayrıca ozanın şiir sanatını ortaya koyan bir eser niteliğini taşımaktadır.⁵ Kyreneli şair Kallimakhos, **Hekale**'de şiir sanatındaki ilkelerinden taviz vermemiş, deyim yerindeyse edebî rakiplerine, teslim olacağına dair en ufak bir belirti göstermemiştir. H. Lloyd-Jones'a göre **Hekale**'nin, en uzun ve en iyi şekilde korunmuş pasajlarından (fr. 69 ve fr. 74) anlaşıldığı üzere, ozanın hem şiir sanatını yansıtmaları hem de eleştirilere cevap niteliği taşıması –**Aitia** kadar olmasa da⁶– dolayısıyla Kallimakhos'un değerli yapıtlarından biri olarak sayılması gerekmektedir.⁷ Fakat Hellenistik Çağ'da yazın alanına damga vuran Kyreneli ozan, kendisine yöneltilen düşmanca eleştirilere **Hekale**'nin son vereceğine inanmamış olmalıdır.⁸ Hollis ise Kallimakhos'un kendisine yöneltilen eleştirilere **Hekale**'nin cevap vereceğini umut etmişse, büyük ihtimalle hayal kırıklığına uğramış olabileceğini ileri sürmüştür.⁹

Bu noktada belirtmek gerekir ki, bazı araştırmacılar, ozanın **Εἰς Ἀπόλλωνα** başlıklı şiirinin 26. dizesindeki “ἐμῷ βασιλῆϊ” (“benim kralıma”) sözüne düşülen şerhten¹⁰ hareketle, yaşamının sonuna yaklaşmış olsa bile Kallimakhos'un yapılan

⁴ Karş. A. Harder, “Some Thoughts about Callimachus SH 239 and 253”, **ZPE**, vol. 67, 1987, 21-30; A. W. Bulloch, “A New Interpretation of a Fragment of Callimachus' Aitia: Antinoopolis Papyrus 113 fr. I(b)”, **CQ**, vol. 20, 1970, s. 269-276.

⁵ P. M. Fraser, Couat'nın **Hekale**'nin Kallimakhos'un şiir sanatını savunduğu eseri olmadığını fakat yeniliklerle dolu edebî bir eser olduğu görüşünü her bakımdan destekler. Bkz.: P. M. Fraser, **Ptolemaic Alexandria**, vol. II, Oxford, Clarendon Press, 1972, s. 905 n. 203; A. Couat, E. Cahen, **Alexandrian poetry under the first three Ptolemies, 324-222 B.C.**, çev. J. Loeb, London, William Heinemann Ltd., 1931, s. 408.

⁶ Bkz.: Çelgin, “Kallimakhos'un ‘Telkhin’lere Yanıtı’na Yansıyan Şiir Sanatına Dair Görüşleri”, s. 164-173; A. Harder, **Callimachus: Aitia: Introduction, Text, and Translation Commentary**, vol. I, Oxford, Oxford University Press, 2012, s. 2-12.

⁷ Karş. H. Lloyd-Jones, “A Hellenistic Miscellany”, **SIFC**, vol. 77, 1984, s. 67.

⁸ Çünkü ozan ilerleyen yıllarda kendisini eleştiren rakiplerine ithafen **Aitia**'nın giriş bölümünü yazacaktır; bkz.: Çelgin, “Kallimakhos'un ‘Telkhin’lere Yanıtı’na Yansıyan Şiir Sanatına Dair Görüşleri”, s. 165.

⁹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 4.

¹⁰ Schol. **H.** 2.26.

eleştirilere karşı hala duyarlı olduğu ve savunma yaptığı sonucunu çıkarma eğilimindedir.¹¹ Kallimakhos'un ileriki yaşlarında kaleme aldığı **Aitia** adlı eserinin ön sözünde Telkhin'ler hâlâ şikayetlerine devam etmektedir.¹²

“εἵνεκεν οὐχ ἔν ἄεισμα διηνεκὲς ἢ βασιλ[ήων
πρήξι]ας ἐν πολλαῖς ἡνυσσὰ χιλιάσιν
ἢ προτέρ]ους ἥρωας ...”

“çünkü ne kral[ların yengileri] üzerine sonu gelmeyen
binlerce dizeden oluşan tek bir şarkı yazdım
ne de [önde gelen] kahramanlar üzerine ...”

Yukarıda alıntıladığımız dizeler Kallimakhos'un şiir tarzına dair ufak da olsa başka ipuçları vermektedir. Söz gelimi, **Hekale**'nin ozanın döneminde yaşamış krallar üzerine yazılmış bir **eulogia** (εὐλογία) **epos**'u olmadığını vurgulamaktadır. Buradan hareketle Hollis, **eulogia**'nın kesinlikle Kallimakhos'un tercih edebileceği bir tarz olmayacağını altını çizmiştir.¹³ Ancak bazı araştırmacılar krallar üzerine yazılmış **eulogia**'ların Kallimakhos'un tarzı olmadığı görüşüne karşı çıkmaktadırlar. Bu araştırmacılara göre tanrı **eulogia**'ları ve kral lehine **enkomion** (ἐγκώμιον) üslubunda yapılan propaganda, Kallimakhos'un dini söylemlerinin alt metninde tamamen birbirine geçmiş durumdadır.¹⁴ Fantuzzi, Kallimakhos'u türleri harmanlayarak düşüncesini aktarmaya iten durumun, ozanın **hymnos**'ların **eulogia**'yı da kapsadığına inanmasından kaynaklandığını dile getirmektedir.¹⁵ Başka bir deyişle, Kallimakhos'ta **hymnos**'la **enkomion** (ἐγκώμιον) arasındaki ayrım çok net olmasa bile, ozanın

¹¹ Schol. H. 2.26; “βασιλῆι: τῷ Πτολεμαίῳ τῷ Εὐεργέτῃ” (“[benim kralım II] Philadelphos'tan ziyade [Ptolemaios III] Euergetes'tir”); Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxxviii-xxxix; F. Williams, **Callimachus: Hymn to Apollo: A Commentary**, Oxford, Clarendon Press, 1978, s. 1, 36; ayrıca bkz: Callim., H. 2, 25-31.

¹² Callim. fr. I. 3-5 Pf (olası eklerle birlikte).

¹³ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 5; Buna karşın S. West, ozanın özellikle saray mensuplarını övdüğü şiirlerin daha ustalıkla olduğunu ileri sürmektedir; bkz.: S. West, “Venus Observed? A Note on Callimachus, Fr. 110”, **CQ**, vol. 35, 1985, s. 66.

¹⁴ Isyllos'un yazıtı bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bkz.: **IG VI²**, 1.128; Ayrıca: M. Fantuzzi, “Sung Poetry: The Case of Inscribed Paeans”, **A Companion to Hellenistic Literature**, ed. J. J. Clauss & M. Cuypers, Chichester, Wiley-Blackwell, 2010, s. 183-188; M. Fantuzzi, “Speaking with Authority: Polyphony in Callimachus' Hymns”, **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, 2011, s. 438.

¹⁵ **A.e.**

eulogia'ları geleneksel çizgiyi bozmadan oluşturduğu kabul edilmektedir.¹⁶ Böylelikle, şairimiz biri tanrıları diğeri insanı övmek için kullanılan bu iki tür arasındaki sınırları ortadan kaldırarak insanı dilediği gibi ön plana çıkartabilmektedir.¹⁷ Bu nedenle söz konusu övgülere, Kallimakhos tarafından “antik kahramanın” yiğitliklerinin anlatıldığı **Hekale**'de ayrıca yer verilmemiştir.¹⁸ Çünkü Kallimakhos “πολλὰς ... χιλιάσιν” diyerek şiir sanatındaki görüşünü ortaya koymuş ve yüksek mevkilerde bulunan kişileri övmek için farklı şiir tarzlarını harmanlayarak oluşturduğu üslubu kullanmayı yeğlemiştir. Yazıldığı dönemde ve sonrasında yarattığı etkiden dolayı **Hekale**'nin oldukça önemli bir şiir olduğu düşünülmektedir.¹⁹ Fakat konunun işlenişi ve sınırlandırılışı nedeniyle **Hekale**'yi tam anlamıyla bir **Theseis** anlatısı olarak ele almak mümkün görünmemektedir.

Yeni **epos**'un (**epyllion**) bir örneği sayılan **Hekale**'nin yazıldığı tarih ise tam olarak saptanamamaktadır. Ancak bu konudaki görüşler incelendiğinde eserin, ozanın diğer yapıtları **Aitia** ve IV. **Iambos**'tan önce (MÖ yak. 270-268) kaleme alındığı konusunda fikir birliğine varıldığı görülmektedir.²⁰ Ozanın **elegion** ölçüsünde kaleme aldığı en ünlü şiirlerinden biri olan **Aitia**'nın yazıldığı tarihe ilişkin kesin bir bilgi yoktur. Ancak ozanın MÖ 270 yılından sonra yazmaya başlamış olabileceği (I. ve II. kitap) ve yaşlılık dönemlerinde de yazmaya devam (III. ve IV. kitap) ettiği düşünülmektedir.²¹ Dört kitaptan oluşan bu eserden günümüze çok az sayıda fragman veya alıntılar kalmıştır.

İçerik bakımından birçok yönden **Hekale**'yle benzeşen IV. **Iambos**'ta defne ve zeytin arasındaki farklar anlatılmaktadır. Bu akla hemen **Hekale**'yi getirmektedir. Şiirin ilk dizelerinden 77. dizesine, yani Hekale'nin Theseus'u yemeğe davet edişine

¹⁶ Bu iki tür arasındaki ayrım için bkz.: Pl., **Resp.** 10.607a, **Leg.**, 801e.

¹⁷ Fantuzzi, **A.g.e.**, s. 438.

¹⁸ Bu durum sonraki yıllarda Mytileneli Krinagoras (MÖ 70- MS 18) ve Petronius (MS yak. 27- 66) tarafından da vurgulanmıştır. **Anth. Pal.** XI. 545; Petron. **Sat.** 135.8.15.

¹⁹ Bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 337-340.

²⁰ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 4; karş.: Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 437; Callim. fr. 194 Pf.

²¹ Harder, **Callimachus: Aetia: Introduction, Text, and Translation Commentary**, vol. I, s. 21-23; karş. Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 341.

kadar zeytinin defneye göre daha üstün oluşundan bahsedilmektedir.²² Ayrıca 61., 62. ve 63. dizelerde zeytin ağacının dallarına oturmuş iki çenebaz kuşun anlatıldığı kısım da **Hekale**'yle ilişkili olan bir başka dizedir.²³ Burada söz edilen kuşlardan birinin ilerleyen dizelerdeki anlatımı, **Hekale**'de ağaca tüneyip çene çalan kargayı hatırlatmaktadır.²⁴

Ayrıca hem IV. **Iambos** hem de **Hekale** Attika bölgesinin tanrısı olmak için mücadele eden tanrı Poseidon ve tanrıça Athena arasındaki çekişmeye değinmektedir. Ancak iki metin arasında ufak bir farklılık vardır: **Hekale**'de Kekrops iki tanrı arasındaki mücadelede üstün geleni değerlendirmek amacıyla bir tanık durumundayken **Iambos**'da bir yargıç konumundadır.²⁵ Son olarak, **Iambos**'un sonundaki (194.101) defnenin öfkeli bakışı **Hekale**'nin 72. dizesini hatırlatmaktadır.²⁶

3.2. Antik Çağ'dan Bizans'a Hekale Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Hekale'nin antik çağlardaki yüksek şöhretine kanıt olarak, çalışma alanlarını şiire kaydirmiş olan yorumcu ve gramercilerin çalışmalarının yanı sıra fragmanları sağlam bir şekilde korunmuş papirüs metinleri de gösterilmektedir. Ancak **Hekale**'nin dokuz kopyasının –genellikle çok küçük kalıntıların– MS II. yüzyıldan, belki de MS VII. yüzyıldan sonra yalnızca **Oksyrrynkhos** papirüslerinde bulunduğunu

²² Callim. fr. 194.77 Pf.: “ἐν [δ' ἢ κολ]υμβᾶς ἦν ἔπωνε χὼ Θησεύς;” (“Theseus'un bir anda midesine indirdiği salamura [zeytin.]”); karş. Callim. fr. 36.3-5 H; Ayrıca bkz.: Callim. Fr. 194.74 Pf. = “... μήτε πίνε ...”

²³ Callim. fr. 194.61-63 Pf: “.... ἀλλά μοι δὴ ὀρνίθεσ ἐν τοῖσι φύλλοις ταῦτα τινθυρίζουσαι πάλαι κάθονται· κωτίλον δὲ τὸ ζεύγος.” (“.... fakat cıvıldaayan şu iki kuş uzunca bir süredir yapraklarının arasında oturuyordu, bu çift gevezeydi de.”)

²⁴ Callim. fr. 194.82 Pf. = “λαιδρὴ κορώνη, κῶς τὸ χεῖλος οὐκ ἀλγεῖς;” (“ahmak karga, nasıl oluyor da dudağın canını yakmıyor?”); karş. Callim. fr. 74.11 H: “σῦφαρ ἐμόν, ναὶ τοῖϋτο τὸ δένδριον αἶον ἐόν περ—” (“benim pörsümüş cildimi, evet bu ağacı; can suyu çekilmiş olmasına rağmen.”)

²⁵ Callim. fr. 70.11 H. = “ἀθανάτων ὀφίος τε κατέλλαβε μαρτυρίησιν,” (“tanrıların ve de Yılan-adamın (Kekrops) tanıklığıyla [oylamayı = ψήφω (260.25)] kazandı.”); karş. Fr. 194.66-67-68 Pf. = “Παλλάς, ἦμος [ἦρ]ιζ[ε] | τῷ φυκιοίκῳ κηδίκασεν ἀρχαίοις | ἀνὴρ ὀφίς” (Pallas yarıştığı sırada | yosunların arasında-yaşayanla [yani Poseidon] yargısını verdi kadim kenttekiler adına | yılan-adam (Kekrops)....)

²⁶ Callim. fr. 72 H.: “ἣ δὲ πελιδνωθεῖσα καὶ ὀμμασι λοξὸν ὑποδράξ ὀσσομένην” (“fakat o (Pallas) öfkесinden deliye döndü ve acımasız gözlerle baktı.”); karş. Callim. fr. 194.101-102. Pf. = “ὑποδράξ ... | ἔβλεψε” (“kaşlarını çatarak ... | baktı”); Pallas'ın bu dizedeki öfkесinin nedeni, karganın Erikthionios'un ortaya çıkış hikâyesini anlattığı için olabilir; bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 226-229.

söyleyebiliriz.²⁷ Bu papirüslerde Kallimakhos’a atfı yapılmasının nedenlerinden biri Byzantionlu Aristophanes (MÖ yak. 255-180) dönemindeki gramercilerin, Homeros dışında, en çok ondan alıntı yapmalarındır.²⁸ Ayrıca Kallimakhos’un çalışmalarını ve yaşamını Aleksandreia’da sürdürmüş olması, kendisinden sonra gelen Aleksandreialı araştırmacılar üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Ozanın kraliçe Berenike için kaleme aldığı şiir (**Aitia** III) ve birbirinden farklı şerhlerin bulunduğu **Lille Papirüs**’ü, sonraki kuşakların Kallimakhos üzerinde çalışmalar yapmış olduğunun bir göstergesi sayılmaktadır.²⁹

Kallimakhos’un **Hekale**’si üzerine çalışan ilk antik yorumculardan Artemidoros’un oğlu Theon, Epaphroditos ve gramerci Salustios’un esere ait yorumları bulunmakla birlikte bunlardan yalnızca sonuncusu ele aldığımız esere ilişkin kapsamlı bir yorum yazmıştır.

Söz konusu üç yorumcudan en ünlüsü olan Theon³⁰ (MÖ I. yüzyıl), Roma imparatoru Augustus döneminde (MÖ I.-MS I. yüzyıl) faaliyet göstermiş ve **Hekale**’den (fr. 71. 1-2.) bir alıntıyla³¹ **Aitia** I ve **Aitia** II’ye bir **ὑπόμνημα** hazırlamıştır.³² Theon’un **Hekale** üzerine yaptığı çalışma, diğer iki yorumcuya göre daha az kapsamlı olduğu için Pfeiffer, bu çalışmanın merkezinde **Hekale**’nin olmayabileceği ihtimalinin göz önünde bulundurulması gerektiğini dile getirmektedir.

²⁷ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxvi, n. 2: “Urbe ... litterarum humanarum studiosissima inde ab Augusti aetate.”

²⁸ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxvi, xxx-xxxi.

²⁹ Bu papirüs, Fransız filolog Pierre Jouguet ve Gustave Lefebvre tarafından 20. yüzyılın başında Mısır’dan Fransa’ya getirilip Lille Üniversitesi’nin deposuna konulmuş ve daha sonra 1976 yılında Ancher, Boyaval, Meillier adlarında üç Fransız araştırmacı tarafından düzenlemesi yapılarak yayımlanmıştır; bu çalışma “Lille Papirüs”ü olarak adlandırılmıştır.; ayrıca bkz.; P. J. Parsons, R. Kassel, “Callimachus: Victoria Berenices”, **ZPE**, vol. 25, 1977, s. 4.

³⁰ Theon diğer ozanların yanı sıra Hellenistik ozanlar üzerine de çalışmıştır. Pfeiffer’a göre günümüze ulaşmış **Lykophron**, **Rhodolu Apollonios**, **Theokritos** ve **Nikandros scholia**’larındaki Kallimakhos’tan yapılan alıntılarının zenginliği muhtemelen Theon’da büyük bir etki yaratmıştır. Bkz.: Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxx.

³¹ Bir metinde Theon, “ἄμωι” yani “son günlerde” temiz bir nefes alması gerektiğini savunarak **Hekale**’den (fr. 45.1) alıntı yapar: **Etymologicum Genuinum** tarafından aynı zamanda örneklendirilen Kallimakhos üslubunda yazılmış diğer alıntılarının (fr. 383.4 Pf.) aslında **Aitia** III’e ait olduğunu görmekteyiz; bunun Theon’un **Aitia** III’e getirdiği yorumun bir parçası olması mümkün görünüyor.

³² Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxx, cii: “Ἀστυάγης γραμματικός. τέχνην γραμματικὴν ... καὶ εἰς Καλλίμαχον τὸν ποιητὴν ὑπόμνημα.”

Aynı yazar buradan hareketle, Theon'un **Hekale** üzerine yaptığı çalışmanın bir varsayım olarak kalması gerektiğini ileri sürmektedir.³³

Yorumculardan ikincisi olan Epaphroditos'un yaşadığı dönem tam olarak belli olmamakla birlikte genel kanıya göre, MS I. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı varsayılmaktadır. Yorumcu, Kallimakhos'a özgü sözcükleri sıraladığı **Lekseis** (Λέξεις) adlı yapıtının yanı sıra, Theon'un çalışmasını esas alarak **Aitia** II üzerine de yorum yazmıştır.³⁴ Bu yüzden Epaphroditos'un adı **Hekale** üzerine çalışmalar yapan yazarlar arasında anılmaktadır.

Hekale'yi bütünüyle yorumlayan üçüncü yorumcu ise, ele aldığımız diğer iki yorumcudan hemen hemen birkaç yüzyıl sonra yaşamıştır.³⁵ Salustios ismindeki bu yorumcu Sophokles metinleri üzerine şerhler düşen Salustios'la aynı kişidir.³⁶ Onun adı 9. ("οὐτῷ Σαλούστιος"), 29. ("οὐτῷ Σαλούστιος εἰς τὴν Ἑκάλην Καλλιμάχου") ve 179. ("οὐτῷ Σαλούστιος") fragmanlarla ilişkili olarak **Etymologicum Genuinum**'da belirtilmiştir. Pfeiffer'a göre, MS VI.-VII. yüzyıllara tarihlenen **P. Oxy. XX 2258**'in içerik bakımından zengin bir **scholion** olmasının sebebi, Salustios'un çalışmalarının bu papirüste yer almasıdır.³⁷ Onun **Hekale**'ye dair getirdiği yorumlar Suda'da da kullanılmıştır.³⁸ Salustios'un **Hekale** için büyük önem teşkil eden yorumları, daha sonraki çalışmalara temel oluşturması açısından oldukça önemlidir. Zira **Hekale**'ye atfedilen fragmanların pek çoğu Bizans Sözlükleri'nde anonim alıntılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

³³ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxix.

³⁴ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 59 = Callim. fr. 52 Pf.: "Ἐπαφρόδιτος ἐν ὑπομνήματι Καλλιμάχου Αἰτίων β' φησί: "Μελανθοῦς τῆς Δευκαλίωνος καὶ Κηφισοῦ τοῦ ποταμοῦ γίνεται Μέλαινα τοῦνομα, Μελαίνης δὲ καὶ Ποσειδῶνος Δελφός, ἀφ' οὗ οἱ Δελφοί". ("Epaphroditos, Kallimakhos'un **Aitia**'nın II. kitabı üzerine yaptığı bir yorumda şöyle diyor; "Deukalion'un Melantho, Kephisos Nehri'nin de Melaina adında bir kızı oldu. Melaina ve Poseidon'dan da Delphos [doğdu] ki Delphos'lular [onun soyundan gelmedir].")

³⁵ Wilamowitz, Salustios'un MS IV. ya da MS V. yüzyılda yaşamış olabileceğini düşünmektedir. Bkz.: U. von Wilamowitz-Moellendorff, **Einleitung in die griechische Tragödie**, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1907, s. 198.

³⁶ Pfeiffer, Salustios'tan gelen Sophokles üslubunda yazılmış scholia'nın genellikle Kallimakhos'tan alıntılar içerdiğini belirtmektedir: Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxix.

³⁷ A.e.; M. T. Ciresola, "Gli scoli della Chioma di Berenice di Callimaco nel Papiro 2258 della raccolta di Ossirinco", **RIL**, vol. 92, 1958, 283-285.

³⁸ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxix.

Bazı kaynaklar adı geçen üç yorumcu dışında, **Hekale** üzerine çalışmalar yapmış, ancak hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan ve büyük olasılıkla MS 100'den önce yaşadığı düşünülen başka bir yorumcudan da söz etmektedir. Bu kişi okuduğu bir yorumdan yola çıkarak Kallimakhos'un şiirlerine şerhler düşmüş ve ozanın kaleme almış olduğu şiirlerin özetlerini derlemiştir. Sözünü ettiğimiz araştırmacının notları **Aitia** I üzerine olan daha detaylı papirüs **scholion**'larında ve ozanın, **Hekale** de dahil olmak üzere, daha kısa **Diēgēsis**'leri üzerine düşülen şerhler halinde karşımıza çıkmaktadır.³⁹

Sonuç olarak MÖ I. yüzyılın sonundan MS II. yüzyılın başlarına kadar Kallimakhos'un şiirleri üzerinde pek çok araştırmacının çalışmış olduğu görülmektedir.⁴⁰

Kallimakhos'un **Hekale**'sine olan ilginin Bizans döneminde de giderek arttığını görmekteyiz. Nitekim yaşadığı dönemde Konstantinopolis Başpiskoposluğu görevini yerine getiren ünlü teolog Nazianzoslu Gregorios'un (MS yak. 330-389), teolojide ünlenmiş başka bir bilgin Laodikeialı Pseudo-Apollinaris'in (MS IV. yüzyıl) ve **Dionysiaka** adlı yapıtın yazarı Panopolisli Nonnos'un (MS IV. yüzyılın sonu, V. yüzyılın başları) Kallimakhos'un üslubunu taklit ederek oluşturdukları eserler, **Hekale**'nin MS IV. ve V. yüzyıllarda iyi bilindiğini açıkça ortaya koymaktadır.⁴¹ Bizans imparatoru Anastasius döneminde (MS 491-518) Konstantinopolis patrikliği görevine tayin edilmiş olan Eleutheropolisli Marianus; **bukolik** ozan Theokritos, Rhodoslu Apollonios, Nikandros, Aratos, ve Kallimakhos'un eserlerini yorumlamıştır.

³⁹ Yorumcunun yaptığı çalışmaların yer aldığı **PSI** 1219 ve **P. Oxy.** XX 2263 MS II. ve III. yüzyıllara tarihlenmektedir. Ayrıca bkz.; Cameron, **Callimachus and His Critics**, Princeton, Princeton University Press, 1995, s. 120-126; M. R. Falivene, "The Diegeseis Papyrus: Archaeological Context, Format, and Contents" **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, 2011, s. 88, 89.

⁴⁰ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xxxii-xxxiii.

⁴¹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 37.

Suda'ya göre Marianus,⁴² Kallimakhos'un **Hekale**, **Hymnoi**, **Aitia** ve epigramlarını 6.810 dizede özetlemiştir.⁴³

Hekale'yi içeren en son papirüs'ün (**P. Oxy.** XX 2258) MS 500-700 yılları arasında yazılmış olduğu varsayılmaktadır. Ancak ele geçen diğer papirüslerle karşılaştırıldığında el yazısı biçiminden ötürü bu parçanın özgün olmadığı görüşü ağır basmaktadır.⁴⁴

İtalyan klasik filolog Ignazio Cazzaniga **Hekale**'nin etkilerinin sonraki yıllarda da kesintisiz şekilde devam ettiğini vurgulamak için, Amnia'lı St. Philaretos'un (702-792) oğlu Niketas tarafından yazılan Philaretos'un yaşam öyküsünün baştan sona **Hekale** etkisi altında kaleme alındığını ileri sürmüştür. Bu görüşün dayanak noktası ise yazın alanında Bizanslılar'ın sık sık misafirperverlik temasından faydalanyor olmasıdır.⁴⁵ Cazzaniga'nın bu görüşüne karşılık İngiliz filolog A. S. Hollis, Niketas'ın kaleme aldığı Amnialı St. Philaretos'un yaşam öyküsü için, böyle bir benzerliğin olduğu ya da ilgili bölümün⁴⁶ tamamen **Hekale** etkisi altında yazıldığı görüşüne şüpheyle yaklaşır.⁴⁷ Bununla birlikte, eserin Bizans döneminde de devam eden misafirperverlik temasının popülerliğini göstermekte olduğunu da vurgular.⁴⁸ Nitekim, Cazzaniga ve Hollis'in dile getirdiği Bizans'taki misafirperverlik teması ile **Hekale**'deki misafirperverlik temasının benzerliği, St. Philaretos'un Bizans imparatorluk elçilerini karşıladığı kısımda daha net bir biçimde karşımıza çıkmaktadır:

⁴² Suda, μ 194: "Μαριανός ... πατρίκιος γεγονώς ... κατὰ τὸν βασιλέα Ἀναστάσιον. ἔγραψε βιβλία τοσαῦτα ... Μετάφρασιν Καλλιμάχου Ἑκάλης, Ὑμνων καὶ τῶν Αἰτίων καὶ Ἐπιγραμμάτων ἐν ἰάμβοις ,ζωί (= 6810)."

⁴³ A. Cameron, "Wandering Poets: A Literary Movement in Byzantine Egypt", **Historia**, vol. 14, 1965, s. 482; A. Cameron, "Notes on the Sophiae, the Sophianae and the Harbour of Sophia", **Byzantion**, vol. 37, 1967, s. 15 n. 6: Kallimakhos tarafından yazılmış diğer şiirlerle birlikte **Hekale**'yi özetleyen ve **iambos** ölçüsüyle kaleme alınmış isimsiz bir epigram, milattan sonra altıncı veya sonraki yüzyıllara tarihlenebilir: Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. lv.

⁴⁴ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 37.

⁴⁵ I. Cazzaniga, "Uno spunto dell'Hecale Callimachea in un passo della Vita di S. Filareto di Niceta d' Amnia?", **Parola del Passato**, vol. 23, 1968, s. 224-227; Cazzaniga çalışmasında **Hekale** ile Niketas'ın eserinde misafirlik temasının benzerlik gösterdiği kısımlar arasında net bir karşılaştırma yapmaz.

⁴⁶ Bkz.: L. Ryden, **Life of st Philaretos the Merciful Written by His Grandson Niketas: A Critical Edition with Introduction, Translation, Notes, and Indices**, Uppsala, Uppsala University Library, 2002, s.84-88.

⁴⁷ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 353.

⁴⁸ **A.e.**

“Ο δὲ φιλόξενος ἀνὴρ ἀληθῶς καὶ φιλόθεος λαβὼν τὴν βακτηρίαν αὐτοῦ ὑπήντησε τοὺς βασιλικοὺς ἔξωθεν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, μετὰ χαρᾶς πολλῆς προσπτυσσόμενος αὐτοὺς καὶ λέγων· ‘Καλῶς ὁ θεὸς ἤνεγκε τοὺς ἐμοὺς δεσπότης εἰς τὰ δουλικά αὐτῶν· τί ἐμοὶ τοῦτο, ὅτι κατηξιώσατε εἰς πτωχοῦ καλύβην εἰσελθεῖν;’”⁴⁹

“Tam anlamıyla misafirperver ve dindar bir adam [olan Philaretos] bastonunu alıp imparatorluk elçilerini evinin dışında karşıladı [ve] onları oldukça neşeli bir şekilde kucaklayarak dedi ki: ‘Hoş geldiniz fakirhanemize saygıdeğer efendilerim, Tanrı misafirisiniz! Ne oldu da gariban bir adamın kulübesine gelmeye tenezzül ettiniz?’”⁵⁰

Bizans döneminde **Hekale** üzerine yapılan çalışmalar Arethas’la devam etmiştir. Konstantinopolisli ünlü eğitimci Photios’un (yak. 810-893) öğrencisi olan ve ilerleyen yıllarda (903) memleketi Kaisareia’da başpiskoposluk görevine tayin edilen Arethas (yak. 850- yak. 935), Kallimakhos’un Salamis Adası için başka metinlerinde karşımıza çıkmayan arkaik bir ad (Κούλουρις) kullandığına dair bir bilgi elde etmemizi sağlar.⁵¹ Hollis, Arethas’ın bu adı biraz yanlış yazdığını söylese de bu aktarımın güvenilir olabileceğini, ancak Salamis Adası’nın arkaik adının geçtiği metnin **Hekale**’nin asıl metninden mi yoksa daha eski ikincil bir kaynaktan mı alındığı konusunda emin olmadığını dile getirir.⁵² Wilson ise, Arethas’ın metinlere gelişigüzel

⁴⁹ Niketas, **Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Φιλαρέτου τοῦ Ἑλεήμονος**, 397-453; karş. M. H. Fourmy, M. Leroy, “La vie de s. Philarete”, **Byzantion**, vol. 9, 1934, s. 137, 138.

⁵⁰ Misafirlik temasının, mal varlığı bakımından Paphlagonia bölgesinin sayılı zenginlerinden biri olan St. Philaretos’ta oldukça mütevazı biçimde işlenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Niketas’ın **Hekale**’deki misafirperverlik teması ile büyük benzerlikler taşıyan eseri, bu temanın Bizans döneminde ele alınış biçimini görmemiz, karşılaştırmalar ve analiz yapmamız bakımından oldukça önemli bir konumdadır. Ayrıca bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 341-354.

⁵¹ Bizanslı araştırmacı Arethas, Kallimakhos’un **Hekale**’de Salamis Adası’nın adı için arkaik dönemlerde kullanılan Koulouris ismini tercih ettiğini dile getirir. Şimdiki araştırmacıların bazıları Antik Çağ’da ismin kullanımına dair yeterli kanıt olmamasından dolayı böyle bir kullanımın mümkün olmayacağını dile getirir. Buna karşılık Κούλουρις(ς) ya da Κόλουρις(ς) ismi Orta Çağ’dan Modern Çağ’a kadar iyi bilinen bir isimdi. Hatta günümüzde de Salamis Koyu, Yunanistan’ın sahil kesimlerinde “Koulouris Koyu” olarak adlandırılmaktadır (S. Rossiter, **Blue Guide to Greece**, Ernest Benn Limited, London, 1981⁴, s. 205); S. Kougeas, **Ο Καισαρείας Αρέθας και το έργον αυτού: συμβολή εις την ιστορίαν της πρώτης αναγεννήσεως των ελληνικών γραμμάτων εν Βυζαντίω**, Βιβλιοπωλείον Ελευθερουδάκη και Μπάρτ, Atina, 1913, s. 54.3; “... αὕτη γάρ Κούλουρις πάλα ἐλέγετο, ὥς καὶ Καλλ. ὁ Κυρηναῖος ἐν τῇ Ἑκάλῃ φησὶν ...” (“... Zira eskiden Koulouris denilirdi, tıpkı Kyreneli Kallimakhos’un **Hekale**’de dediği gibi ...”)

⁵² Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 279.; karş. Fr. 91 H.; Suda, κ 2239: “Κωλιάδος κεραμῆες”

şerh düştüğünü söyleyerek böylesi durumlara şüpheyile yaklaşmak gerektiğinin altını çizmektedir.⁵³

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Salustios'un yorumu IX. yüzyılın ikinci yarısında **Etymologicum Genuinum**'da kullanılmış ve Suda olarak bilinen sözlüğe çok sayıda seçme metinler kopyalanana kadar, muhtemelen X. yüzyılın ortasına değin varlığını korumuştur.⁵⁴

XII. yüzyılda Konstantinopolis'te yaşamış ünlü şair ve araştırmacı Ioannes Tzetzes (yak. 1110-1180), fragman 113.3'ün bağlamını açıklamak için metin üzerinde yeni denilebilecek birtakım çalışmalar yapmaya başlamıştır. Fakat Hollis, Tzetzes'in metin üzerinde yaptığı yeni düzenlemeye uzmanlar tarafından şüpheyile yaklaşıldığını belirterek Tzetzes'in bu konudaki çalışmasının özgün olup olmadığı konusunda bir fikir birliği sağlanamadığının altını çizmektedir.⁵⁵ Bununla birlikte, **Hekale**'nin eksiksiz kopyaları Tzetzes'in yaşadığı dönemde neredeyse varlığını tam anlamıyla korumaktadır. Bunu elinde bulunduran son kişinin de Phrygia bölgesinde yer alan Khonai/Kolassai (günümüzde: Honaz) kentinde dünyaya gelen ve daha sonra Frankların 1205'teki işgaline kadar yirmi ya da otuz yıl boyunca Atina Başpiskoposluğu görevini yerine getiren Mikhael Khoniates'ten (Akominatos olarak da bilinir.) (yak. 1138-1222) başkası değildir.⁵⁶ Kendisi Konstantinopolis'ten çıkıp görev yerine gelirken içinde **Aitia** ve **Hekale**'nin de bulunduğu büyük bir kütüphaneyi de yanında getirmişti. Khoniates, Atina'ya geldiği ilk zamanlar şehri düşündüğü gibi bulamamasından dolayı hayal kırıklığına uğramış olsa da bir zamanlar şaşılağan fakat şimdi viraneye dönmüş bu şehrin, kendisini karşılamak üzere hazırladığı törenle, yaşlı Hekale'nin Theseus'u mütevazı bir şekilde karşılaması arasında ilişki kurar:

⁵³ N. Wilson, **Scholars of Byzantium**, Massachusetts, The Medieval Academy of America, 1996re, s. 131 (ayrıca s. 122 ve 125).

⁵⁴ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 38.

⁵⁵ **A.e.**; Ionnes Tzetzes, **Epist.**, 43(=Leone 63): οὐδὲ γὰρ κατὰ τὸν Κυρηναῖον Καλλ. “ἐσπέριον-ἐῶιον”; karşı. A. S. Hollis, “Callimachus: Light From Later Antiquity”, **Entretiens**, vol. 48, 2002, s. 49-51; F. Pontani, “Callimachus Cited”, **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, 2011, s. 114-115.

⁵⁶ Bkz.: K. M. Setton, “Athens in the Later Twelfth Century”, **Speculum**, vol. 19: 2, 1944, s. 179-207; Wilson, **A.g.e.**, s. 204-206.

“τὸν Θησέα φασὶν ἐκεῖνον τὸν συνοικιστὴν τῶν ἐμῶν Ἀθηνῶν· δεξιωτέον γὰρ Ἀττικοῖς διηγήμασιν ἄνδρα Μουσῶν καὶ λόγου θεράποντα καὶ σοφὸν ὑποφήτην Θέμιδος, ἐπεὶ νῦν πρῶτως ἦκεν Ἀθήναζε ταμίας εὐνομίας καὶ σωτὴρ Ἑλλάδος [5] καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος· τὸν Θησέα τοίνυν ἐκεῖνον, βαδίζοντά ποτε Μαραθῶνάδε κατὰ ὑβριστοῦ ταύρου μυρία παρεχομένου τοῖς ἐκεῖ που Τετραπολίταις πράγματα, καταλῦσαί φασι καὶ ἐπιξενωθῆναι παρά τινι γυναικὶ (Ἐκάλῃ τῇ γυναικὶ τὸ ὄνομα ἦν), γραῖ μὲν πεμπέλῳ καὶ πενιχρᾷ, ξενοδόχῳ δ’ ἄλλως [10] ἀγαθῇ καὶ τοῖς παροδεύουσιν ἄκλειστον αἰεὶ προβαλλομένη τὸ οἶκημα καὶ οὕτω τι φιλοφρονηθῆναι ἥδιον ὥς αἰεὶ μεμνησθαι τῆς ὀλίγης τραπέζης ἐκείνης καὶ αὐχμηρᾶς καὶ μὴ ἂν ἄλλην οὕτω ποτὲ τερπνοτέραν λογίσασθαι.”⁵⁷

“Atina’nın kurucusunun Theseus olduğunu söylerler; çünkü Musalar’a, düzgün konuşmaya ve Themis’in bilgili sözcüsü olmaya kendini adanmış bir adam (tıpkı sizin gibi)⁵⁸ Attika hikâyelerindeki gibi karşılanmalıdır. Nitekim [o] Atina’ya geldiği andan itibaren hem adaletli düzenin kurucusu hem de Hellas’ın hem de Pelops’un ülkesinin kurtarıcısı oldu. Ayrıca, Theseus’un bir zamanlar Tetrapolisliler’e problem yaratan azılı boğayı etkisiz hale getirmek için Marathon’a gittiğini ve orada Hekale adında bir kadın tarafından karşılandığını söylerler. Kadın yaşlı ve yoksuldu fakat kusursuz derecede misafirperverdi ve gelen geçen [tüm] gezginlere evi her daim açıktı. Kadın o kadar iyi davrandı ki [Theseus] onun gariban sofrasını hayatı boyunca unutmadı ve ondan başka kimsenin bu kadar gönlü zengin olabileceğini düşünmedi.”

Khoniates hem nesir hem de nazım şeklinde kaleme aldığı yazılarında **Hekale**’ye sıklıkla atıfta bulunmuştur. Metinlerinde bu göndermelerin bazıları dikkat çekmeyecek şekilde ustalıkla yerleştirilmiş olsa da imaların birçoğu fark edilmektedir. Khoniates’in metninde geçen “ἀποικία Σκυθική, ἥ τοῖς Ἀσιανοῖς κακὴ παρενάσσατο γείτων”⁵⁹ ifadesi ile **Hekale**’de geçen Kerkyon “κακὸς παρενάσσατο γείτων (Κερκύων)”⁶⁰ ifadesi bu etkileşimi açık bir biçimde ortaya koymaktadır.⁶¹ Son

⁵⁷ S. P. L. Lambros, **Μιχαὴλ Ακομινάτου Τα Σωζόμενα**, vol. I, Atina, 1879, 157.1-13.

⁵⁸ Khoniates bu pasajda, Konstantinopolis’te yak. 1180 yılında Bizans bürokrasisinde üst düzey bir yetkili anlamına gelen **protoasekretis** (**πρωτοασηκρήτης**) görevini yerine getirmiş daha sonra yak. 1183-1185 yılları arasında Hellas ve Peloponnesos’ta praetor (vali) görevine tayin edilmiş Demetrios Drimys’ü onurlandırmaktadır; A. Kaldellis, **Hellenism in Byzantium: The Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition**, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, s. 318. Lambros, **Μιχαὴλ Ακομινάτου Τα Σωζόμενα**, vol. I, 142-149.

⁵⁹ S. P. L. Lambros, **Μιχαὴλ Ακομινάτου Τα Σωζόμενα**, vol. II, Atina, 1880, 353.24-25.

⁶⁰ Callim. fr. 49.10 H.

⁶¹ Khoniates’in Atina’ya geldiğindeki duygu durumunu betimlemek için **Hekale**’ye gönderme yaptığı paragrafı hemen yukarıda alıntılamaştık. Bu alıntıda “ξενοδόχῳ δ’ ἄλλως ἀγαθῇ καὶ τοῖς παραδεύουσιν

dönemlerde Khoniates'in Kallimakhos'un metinlerinin özetinden daha fazlasına ulaşp ulaşmadığı konusunda şüpheler artmaktadır. Ancak Bulloch, bu duruma şüpheli yaklaşılmasının gereksiz olduğu görüşündedir.⁶² Çünkü Khoniates'in Kallimakhos'un adından hiç bahsetmemesi ve metinlerinde gerçek bir el yazmasına atıfta bulunmaması bu durumu şüpheli kılmaya yetmemektedir.⁶³ Khoniates'in sahip olduğu **Hekale** metninin Kallimakhos'un üslubunu yansıtan Bizans dönemi özeti olması da ihtimal dahilindedir. Hollis bu durumun tatmin edici bir açıklama olmadığını söyleyerek söz konusu görüşe karşı çıkmaktadır. Diğer bir deyişle Hollis, bir kimsenin, Khoniates'in Theseus'un boğanın boynuzunu gürzüyle kırdığı anın tasvirinin⁶⁴ (“κορύνῃ θάτερον κεράτων ἠλοήσεν”) **Hekale**'nin 69. fragmanının⁶⁵ özetinden (“οἰόκρω· ἕτερον γὰρ ἀπηλοῖσε κορύνῃ”) alıntılanmış olduğunu ileri sürerek bu konunun tartışmaya açılması gerektiği görüşündedir.⁶⁶ Buna karşılık Hollis'in, “Khoniates, οἰόκρω birleşik sözcüğünü mısralarında oldukça az kullanır”, çözümlemesi bu ihtimali ortadan kaldıracaktır.⁶⁷ Verdiğimiz örnekten Khoniates'in, **Hekale**'yi ve Kallimakhos'un diğer metinlerini iyi bildiği açıkça görülmektedir.

Khoniates'in el yazmaları, Atina Akropolisi'nde (sonraki dönemlerde Ortodoks katedrali ve başpiskoposun ikamet ettiği yer) saklanmıştır. Söz konusu el yazmaları 1205 yılında gerçekleşen IV. Haçlı Seferi'nde Franklar Montferratlı Boniface'ın önderliğinde kenti yağmalarken yok edilmiş olabilir. Bütün bunlar gerçekleşirken Khoniates Kos Adası'na kaçmış ve talan edilen kütüphanesinden kalanları kurtarmaya çalışmıştır. Bu durumda **Hekale**'nin, efsanevi tarihini övdüğü kentte, yani Atina'da, yaklaşık bin beş yüz yıl varlığını koruduktan sonra kaybolmuş olması muhtemel görünmektedir.⁶⁸

ἀκλειστον αἰεὶ προβαλλομένη τὸ οἶκμα” (i. 157. 9-10) şeklinde kurduğu cümle hemen Kallimakhos'un **Hekale**'deki “τίον δέ ἐ πάντες ὀδῖται | ἦρα φιλοξενίης· ἔχε γὰρ τέγος ἀκλήιστον” (fr. 2 H.) dizelerini anımsatmaktadır.

⁶² Bulloch, **Callimachus: The Fifth Hymn**, s. 82; n. 1.

⁶³ Wilson, Khoniates'in atıfta bulunduğu kitapların 1205 yılından sonra ele geçenlerle ilgili olduğunu dile getirmektedir: Wilson, **A.g.e.**, s. 205.

⁶⁴ Lambros, **Μιχαήλ Ακομινάτου Τα Σωζόμενα**, vol. II, 345.10-11.

⁶⁵ Callim. fr. 69 H.

⁶⁶ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 39.

⁶⁷ **A.e.**

⁶⁸ Karş. U. von Wilamowitz-Moellendorff, **Callimachi Hymni et Epigrammata**, Weidmann, Berlin 1907, s. 6-7: n. 3; Wilson, **A.g.e.**, s. 218.

3.3. Yakın Çağ'dan Günümüze Hekale Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Daha önce de belirttiğimiz gibi, **Hekale**'nin el yazma kopyalarının çoğu 1205 yılında gerçekleşen IV. Haçlı Seferi'nin birçok alanda yarattığı tahribat nedeniyle kaybolmaya başlamıştır. Uzun yıllar sonra Kallimakhos'un **Hekale**'sine dair bazı testimonia ve fragmanlar ilk defa Angelo Poliziano'nun (1454-94) **Miscellanea** adlı eserinde karşımıza çıkmaktadır.⁶⁹ Başka bir deyişle, el yazması metinlerin yavaş bir biçimde gerçekleşecek bir araya getirilme işinin 1489'dan, yani **Miscellanea**'adlı eserin yayınlanmasından sonraki süreçte başlamış olabileceği düşünülmektedir.⁷⁰ Poliziano, daha yaygın bilinen ismiyle Politian, Kallimakhos'un **Hekale**'sinin testimonia ve fragmanlarını, ayrıca Latin ozan Catullus (MÖ 84-54) tarafından çevrilen ve Kallimakhos'un üslubunu çok belirgin biçimde yansıtan (66) **Βερενίκης πλόκαμος** adlı şiirin fragmanlarını bir araya getiren ilk kişidir.⁷¹ Pfeiffer XIX. yüzyıldan önceki düşünürler tarafından atılan adımları ayrıntılı bir biçimde açıklamıştır.⁷² Richard Bentley'in (1662-1742) antik yazarların **Hekale**'den alıntılardığı fragmanları bir araya topladığı eserleri ve onların düştüğü şerhleri tüm açıklığıyla vermesi nedeniyle çok değerli olan ve kalıcı bir etki yaratmasını sağlayan çalışması ise Alman klasikçi ve eleştirmen Johann Georg Graevius'un (1632-1703) 1697 tarihli edisyonuna büyük bir katkı sağlamıştır.⁷³

XIX. yüzyıla gelindiğinde araştırmacılar **Hekale**'yi daha ayrıntılı bir biçimde ele almaya başlamışlardır. Bu araştırmacıların başında, çalışma tarzı geniş çevrelerce benimsenmiş ve günümüzde "Naeke İlkesi" olarak bilinen yöntemin yaratıcısı olan Alman klasik filolog Augustus Ferdinandus Naeke (1788-1838) gelmektedir. Yaptığı

⁶⁹ R. Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from 1300 to 1850**, Oxford, Clarendon Press, 1976, s. 42-46; karş. A. Harder, "Politian and the Fragments of Callimachus", **Studi Umanistici Piceni**, vol. IX, 1989, s. 77-83.

⁷⁰ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 40.

⁷¹ Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from 1300 to 1850**, s. 45; Kallimakhos'un Latin ozanların üzerindeki etkisi için bkz.: G. Çelgin, "Kallimakhos'un Lâtin Ozanlarına Etkisi", İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1999, s. 15-18.

⁷² Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xliii; Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from 1300 to 1850**, index s.v. Callimachus.

⁷³ Bkz. R. Bentley, **The correspondence of Richard Bentley**, ed. C. Wordsworth & J. H. Monk, vol I, London, John Murray, 1842, s. 138-139, 143-150.

metin analizlerinde ve getirdiği yorumlarda çoğunlukla Kallimakhos'u üslubundan ve kullandığı ölçüden ötürü takdir ettiği göze çarpmaktadır.⁷⁴ Yazarın **Hekale**'yi, Plutarkhos'un **Theseus**'unda verilen hikâyenin ana hatlarını takip ederek bir bağlama oturtma girişimi, kendisinden sonra gelecek araştırmacılar için örnek niteliğindedir. Ancak Hollis, Naeke'in Kallimakhos'un kullandığı anlatı tekniğini basit ve sade bulduğunu, buradan hareketle çalışmasında da şairi karakterize eden ayrıntıları tümüyle ele almadan değerlendirme yoluna gittiğini ileri sürmektedir.⁷⁵

İtalyan klasik filolog L. Lehnus, "Antik çağlarda papirüs üzerine çalışma yapan araştırmacılardan Bentley'e kadar uzanan süreçte, Kallimakhos'un fragmanları üzerine en iyi çalışmayı yapmış kişi Groningenli Alphons Hecker'dir" der.⁷⁶ Groningen'li Hecker'e ithafen söylenen "Ingeniosissimum omnium criticorum Callimacheorum" sözü ise Pfeiffer'a aittir.⁷⁷ Hecker 1842 yılında "Commentationes Callimacheae" adını taşıyan çalışmasında "prologus galeatus" ("tartışmacı ön söz") olarak tanımladığı bölümün **Hekale**'de yer almaması gerektiğini dile getirmiş ve böyle bir ön sözün, Naeke'in de daha önceden önerdiği gibi, **Hekale**'ye değil **Aitia**'ya ait olduğunu öne sürmüştür.⁷⁸ 1927 yılında ele geçen **P. Oxy. XVII 2079** papirüsü de Hecker'in ortaya atmış olduğu iddiayı kanıtlamaktadır.⁷⁹ Ayrıca Hecker, doktora tezinde ileri sürdüğü bu savı kanıtlamak üzere günümüzde "regula Heckeriana" adını taşıyan ilkeyi formüle etmiştir. Bununla birlikte, sonraki yıllarda öne sürdüğü savların doğrulanacağından son derece emindir:⁸⁰

"Nam illud urgemus nullum in Suidae lexico legi versum heroicum alibi non inventum, qui non in Hecale olim affuerit, adeo ut non nisi gravissimis argumentis aliis poëtis aliisve carminibus vindicari possint, i.e. si de iis certiores nos fecerit disertum veteris scriptoris testimonium. Talibus autem indiciis, si adhuc inedita in lucem

⁷⁴ Bkz.: A. F. Naeke, **Opuscula philologica: Callimachi: Hecale Fragmenta collegit et disposuit**, ed. F. T. Welcker, vol. II, Bonn, 1845.

⁷⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 41.

⁷⁶ L. Lehnus, "Callimachus Rediscovered in Papyri", **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, 2011, s. 25.

⁷⁷ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. xlv.

⁷⁸ A. Hecker, **Commentationum Callimacheorum Capita duo**, Groningen, 1842, s. 52-58, 142; karşı. Lehnus, "Callimachus Rediscovered in Papyri", s. 25.

⁷⁹ A. S. Hunt (ed.), **The Oxyrhynchus Papyri 17: 2065-2156**, London, 1927, s. 47-51.

⁸⁰ Hecker, **A.g.e.**, s. 133.

proferantur, vel jam e tenebris eruta nos latuerint, vix dubitamus nostras conjecturas firmatum iri.”

“Şöyle ki; zamanında **Hekale**’de ve başka bir yerde de olmadığı halde [sadece] Suda Sözlüğü’nde heroik ölçüyle (**heksametron**) yazılan bir dizenin olmadığı konusunda ısrar etmekteyiz. Buradan şöyle bir sonuç çıkabilir; [**heksametron** ölçüsündeki bu şiirler] başka yazarlara ya da şiirlere sadece ve sadece mutlak kanıtlar ışığında atfedilebilir; yani, eğer bir antik yazarın tanıklığı bizi bunlar (farklı atıflar) hakkında tüm açıklığıyla haberdar ederse. Fakat eğer henüz düzenlenmemiş parçalar büyük keşifler sonucunda gün yüzüne çıkartılırsa ya da keşfedildikleri halde bunlar bizim için bilinmez olarak kalırlarsa ancak o zaman kendi tahminlerimizin kesinliğinden emin olabiliriz.”

Alphons Hecker, Suda’da Kallimakhos’un **Hekale**’sine işaret eden birçok alıntının var olduğuna inanmaktadır. Hecker’in yaklaşımı ve yaptığı analizler, bilim camiasındaki birçok düşünürü memnun etmemiştir. Buna koşturarak R. Reitzenstein’in (1861-1931) Suda’nın bazı maddelerinin, **Hekale** metninin kendisinden ziyade eser hakkında yazılmış bir yorumdan oluşturulduğu yönündeki görüşü, yaşadığı dönemde bilim camiasından gerekli desteği göremeyen Hecker’in tezini destekler niteliktedir. Söz konusu yorum **Etymologicum Genuinum**’da adı anılan gramerci Salustios’un (MS yak. IV. yüzyılda) yorumu olabilir.⁸¹ Nitekim Suda’da **Hekale**’den yapılmış ancak kaynağı belirtilmemiş alıntılar yer almaktadır.⁸² Söz gelimi, **Hekale**’nin fragman 74. 25-6’sından alıntı yapan Suda yazarın adını ve şiirini vermektedir; “Καλλίμαχος Ἑκάλη”.⁸³ Aynı pasaja atıfta bulunan “ὕδατηγός ἀνήρ” maddesinde yazarın adı belirtilmemiştir ve muhtemelen Kallimakhos’un orijinal metninden ziyade yorumundan alınmıştır.⁸⁴ Suda “ἐρωήσας” maddesinde (fr. 67) ise yalnızca şairi işaret etmektedir.⁸⁵ Fragman 69 (“στόρνῃσι: περί Θησεώς”)⁸⁶ ve fragman 80’de (“ἐπαύλια: περί Ἑκάλης θανούσης”)⁸⁷ görüldüğü üzere iki durumda da doğrudan yapıttan ya da şairden bahsedilmez, yalnızca metnin bağlamı verilir. Suda’da

⁸¹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 42.

⁸² Vereceğimiz örnekler dışında Suda’da Hekale’den yapılmış on alıntının ayrıntılı tartışması için bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 358-361.

⁸³ Suda, ι 343: “Ἰμαῖον ἄσμα: ... Καλλίμαχος Ἑκάλη.”)

⁸⁴ Suda, υ 38.

⁸⁵ Suda, ε 3064.

⁸⁶ Suda, σ 1145.

⁸⁷ Suda, ε 1990.

Hekale'nin fr. 36'sında geçen “γεργέριμον” sözcüğü için bir madde oluşturulmuş ve buraya düşülen notta sözcük metnin bağlamından koparılmış ve Salustios stilinde bir yorum eklenmiştir.⁸⁸ Sonuç olarak, Suda'da, Kallimakhos'tan yapılan alıntıların açık biçimde verilmediğini söyleyebiliriz.

Hecker'in teorisinin temelini büyük bir kısmını fragmanların “alibi non inventum” (“başka yerde olmayan”) ilkesi oluşturuyordu. Hecker'in bu ilkeyle fragmanların başka gramerci veya leksikograflar tarafından anonim olarak korunmasını kastettiği söylenebilir. Ancak bunu daha bilimsel ve şüphe edilmeyecek hale getirmek için süregelen temellendirmeler dışında özgün bir temellendirme işine girişmesi gerekmekteydi.⁸⁹ Çünkü Suda'da yer alan, **Hekale**'ye ait olduğu düşünülen ve Salustios'un yorumlarını da içeren bazı anonim alıntılar, **Etymologicum Genuinum** gibi büyük eserlerde geçen alıntılarla uyumludur. Hollis ise bu duruma istinaden, Hecker'in Suda'da yer alan maddelerin bilinen herhangi bir yapıta doğrudan atıfta bulunamayacağını vurgulamış olabileceğini ileri sürmektedir.⁹⁰ Bilindiği üzere, Suda **heksametron** ölçüsünde yapıt veren başka şairlerden anonim olarak alıntı yapmaktadır. Söz gelişi, “οὐρίαχος” maddesi⁹¹ metinden bağımsız içeriğine rağmen Ida Kapp'ın 1915 yılında yayınlanan edisyonunda (fr. 140) ve sonraki yıllarda diğer araştırmacılar tarafından **Hekale**'nin bir fragmanı olarak kayda geçirilmiştir. Ancak bu sözlerin yazarı MS VI. yüzyılda yaşamış olan Konstantinopolisli Paulos Silentiarios'tur.⁹² Suda'da yer alan “οἶδμα” maddesinde⁹³ geçen ifade (καὶ ἄγριον οἶδμα θαλάσσης) Nazianzolu Gregorios'un eserinde iki defa karşımıza çıkmaktadır. Lakin alıntının Greorios'tan ziyade Kallimakhos'tan geldiği konusunda görüş ayrılıkları olduğu için günümüzde de tartışmaya açıktır.⁹⁴ Hollis bu ifadenin hâlâ tartışmaya açık olduğunu düşünmekte ve **Mythika** (Μυθικά) olarak adlandırılan bir

⁸⁸ Suda, γ 187: “πίτυρίν τε, καὶ ἦν ἀπεθήκατο λευκὴν | εἰν ἀλλὶ δὲ νήχεσθαι φθινοπωρίδα.” (“Salamurada bıraktığı olgunlaşmış zeytininden, zeytin kepeğinden ve soluk (sonbahar) zeytininden getirdi.”)

⁸⁹ Lehnus, “Callimachus Rediscovered in Papyri”, s. 26.

⁹⁰ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 43.

⁹¹ Suda, o 950: “... ὄφρα κεν ἐξ ὕδαλιος πυρικμήτοιο ταθέντας | οὐρίαχους δέξαιτο”

⁹² Paulus Silentiarius, **Sanctae Sophiae**, 824-5 = “ὄφρα κεν ἐξ ὕδαλιος πυρικμήτοιο ταθέντας | οὐρίαχους δέξαιτο ...”; karşı. Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, s. L.

⁹³ Suda, o 35.

⁹⁴ Karşı. Gregorius Nazianzenus, **ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΕΑΥΤΟΝ**, 971.10.; karşı. R. Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 300.

yapıtın şaibeli bir biçimde Kallimakhos'a atfedildiğini unutmamak gerektiği uyarısında bulunmaktadır. Tartışmanın sınırlarını daha da genişleterek yanlış atıf yapma ihtimalinin her zaman akılda tutulması gerektiğini dile getirmektedir.⁹⁵

Hecker, **Hekale** hakkında ileri sürdüğü savların, biraz önce de belirttiğimiz gibi, ilerleyen zamanlarda ele geçecek bulgular ışığında kendi teorisini doğrulayacağından emindir ve metnin tam kopyasının bir yerlerde eksiksiz bir biçimde korunduğunu düşünmektedir.⁹⁶ Nitekim Hecker'in yazdıklarından yaklaşık elli yıl sonra Mısır'da ele geçen papirüsler ve ahşap Viyana tabletleri onun varsayımlarını kanıtlar niteliktedir ve bu durum oldukça dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra, Pfeiffer'in edisyonunda papirüslerle doğrulanan Suda'da **Hekale**'den alınmış ve yazarı gösterilmeden yapılmış yirmi beş atıf Hecker'i destekler niteliktedir. Hecker'in başarısı ilerleyen yıllarda yayımlanan papirüsler aracılığıyla da devam etmiştir. Diğer bir deyişle, Pfeiffer'in zamanından bu yana, Suda'daki dokuz maddenin **Hekale**'yle ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Hecker, fr. 18'e yapılan anonim atıfları en olası şekilde sıralamıştır. Hecker'in getirdiği sıralama 1948 yılında yayınlanan ve MS III. yüzyıla tarihlenen **P. Oxy. XIX 2216** tarafından kanıtlanmaktadır.⁹⁷ Hecker bu düzenlemesini "alibi non inventum" ilkesinden, başka bir deyişle Suda'daki anonim **daktylos** ölçüsünde yazılmış dizelerin fragmanlarının **Hekale**'ye atfedilmesi gerektiği düşüncesinden yola çıkarak gerçekleştirmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki P. J. Parsons, Hecker İlkesi'nin dikkatle incelenmesi gerektiğine vurgu yaparken, Kallimakhos'un aynı sözcüğü veya tümceyi birden çok kez kullanabileceğinin örneklerle altını çizmektedir.⁹⁸ Hiç şüphe yok ki bu tartışmaların çıkış noktası, Suda'da **Hekale**'yle ilişkili olan neredeyse iki yüz madde başlığının bulunmasıdır.

Klasik filolog Otto Schneider 1873 yılında yayınladığı kitabında Bentley'in **Hekale** için öngördüğü fragman sıralamasını, diğer bir deyişle, numaralandırmasını esas alarak yeni bir düzenleme yapmaya çalışmıştır.⁹⁹ L. Lehnus, Schneider'in sözünü

⁹⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 43.

⁹⁶ Hecker, **A.g.e.**, s. 133-134.

⁹⁷ Karş. **A.e.**, s. 105; H. Lloyd-Jones, "Callimachus Fr. 46: An Addendum to P. Sorbonne Inv. 2248", **ZPE**, vol. 26, 1977, s. 57-58.

⁹⁸ Parsons, Kassel, **Ag.e.**, s. 50.

⁹⁹ Bkz.: O. Schneider, **Callimachea: Fragmenta**, vol. ii, Leipzig, Teubner, 1873.

ettiğimiz sıralamayı yaparken dizelerin ya da sözcüklerin sırasını değiştirme, çıkarma, ekleme ve çapraz referans yapma yoluna gittiğini ve bu nedenle bağlamdan kopuk yapay bir sıralama oluşturduğunu dile getirir ve eleştirisine şöyle devam eder:¹⁰⁰

“Schneider’s own theory concerning the structure of the Aetia ... has long been disproved; to say the least, it heavily underestimated Callimachus’ striving for variety.”

“Schneider’in **Aitia**’nın kurgusu ile ilgili ortaya koyduğu kuram ... uzunca bir süre onaylanmamıştır. Kısaca söylemek gerekirse, Kallimakhos’un farklılık yaratma çabasını hiçbir biçimde ciddiye almamıştır.”

Birinci Dünya Savaşı’nın patlak verdiği sıralarda, yani 1915 yılına geldiğimizde Wilamowitz’in öğrencisi Alman klasik filolog Ida Kapp (1884-1979), **Hekale**’nin oldukça kapsamlı bir edisyonunu ortaya koymuştur.¹⁰¹ **Callimachi Hecala fragmenta** adlı çalışmasında ünlü filolog Wilamowitz’in fazlasıyla desteğini alan Kapp, Kallimakhos’un kayıp fragmanlarının kurtarılması ve ortaya çıkarılması işinde Pfeiffer-öncesi dönemin son çalışmalarını yapmıştır.¹⁰²

İlerleyen yıllarda Alman klasik filolog Rudolf Pfeiffer (1889-1979), Kallimakhos üzerinde yeniden çalışılmaya başlanmasında dönüm noktası olan iki edisyon (1949-1953) yayımlamıştır.¹⁰³ 1949 yılında yayımladığı edisyonu, Kallimakhos’un üslup ve ölçüsündeki sadeliği en olası şekilde koruyarak oluşturmuştur.¹⁰⁴ Hollis, Pfeiffer’ın fragmanlara duygusallıktan uzak ve şüpheci bir tavırla yaklaştığını, diğer araştırmacıların ise Kallimakhos’un metinlerine materyalist bir tutumla değil idealist bir tutumla yaklaştığını ve Pfeiffer’ın “plane incertum”, “at

¹⁰⁰ Lehnus, “Callimachus Rediscovered in Papyri”, s. 24.

¹⁰¹ I. E. Kapp, **Callimachi Hecala Fragmenta**, Apud Mayer & Müller, Berlin, 1915.

¹⁰² Lehnus, “Callimachus Rediscovered in Papyri”, s. 26.

¹⁰³ Eserlerin künyesi: R. Pfeiffer, **Callimachus**, vol I: *Fragmenta*, Oxford, Clarendon Press, 1949; R. Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II: *Hymni et Epigrammata*, Oxford, Clarendon Press, 1953.

¹⁰⁴ Pfeiffer’ın Kallimakhos’a dair 1921 yılında yaptığı *Callimachi Fragmenta nuper Reperta* adlı çalışma 1949 yılında yayımladığı çalışması kadar kapsamlı değildir: Bkz.: R. Pfeiffer, **Callimachi fragmenta nuper reperta**, Marcus et Weber, Bonn, 1921.

haec omnia incertissima esse moneo” gibi kesinlik bildiren görüşler eklediğini söyleyerek ona duyduğu saygıyı ve hayranlığı dile getirmiştir.¹⁰⁵

Pfeiffer’dan sonraki dönemde, yani 1983 yılında, İngiliz klasik filolog Hugh Lloyd-Jones (1922-2009) ve İngiliz papirolog, klasik bilimci Peter J. Parsons’ın (d. 1936) iş birliğiyle hazırlanan **Supplementum Hellenisticum** adlı çalışma Kallimakhos’un **Hekale**’si için önemli bulgular içermektedir.¹⁰⁶

Adrian Hollis’in (1940-2013); H. Lloyd-Jones ve P. J. Parsons’un çalışmasından yedi yıl sonra, yani 1990 yılında ilk baskısını yaptığı ve daha sonra genişletilmiş haliyle 2009 yılında tekrar basılan **Callimachus: Hecale. With Introduction, Text, Translation, and Enlarged Commentary** adlı çalışması günümüzde **Hekale** üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmadır. Bu çalışmayla Hollis’in **Hekale**’yi uzun yıllar sonra standart bir hale getirdiği görüşü geniş çevrelerce desteklenmiştir. Hollis tarafından yeniden düzenlenen ve yeniden numaralandırılan **Hekale**’den yapılan alıntılar günümüzde “H” kısaltması kullanılarak belirtilmektedir.¹⁰⁷ Söz konusu edisyonda, Pfeiffer ve **Supplementum Hellenisticum**’da yer almayan fragman 6¹⁰⁸ ve fragman 85¹⁰⁹ olmak üzere iki fragman yer alır. Bu iki fragmandan yalnızca fragman 85, kurgu bakımından metne önemli bir katkı yapmaktadır.¹¹⁰ Çalışmamızda **Hekale** metni için güncel olması, son bulguları barındırması ve metnin iskeletinin kuruluşu, fragmanların dizilişi bakımından A. Hollis’in çalışmasını esas almayı uygun görmekteyiz. Bununla birlikte, R. Pfeiffer’in 1942 ve 1953 yıllarında yayımlamış olduğu iki eser de temel başvuru kaynağı olarak kullanılacaktır.

Hemen yukarıda belirttiğimiz gibi, Kallimakhos’un **Hekale**’si üzerine yapılmış hem en son hem de kendinden önceki diğer tüm çalışmaları içermesi dolayısıyla

¹⁰⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 45.

¹⁰⁶ Bkz.: H. Lloyd-Jones, P. J. Parsons, **Supplementum Hellenisticum**, Berlin, De Gruyter, 1983.

¹⁰⁷ S. Stephens, “Introduction”, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus and S. Stephens, **Brill Companion to Callimachus**, Leiden, Brill, 2011, s. 8.

¹⁰⁸ Kallimakhos **scholia**’sının okunabilen parçalarından yola çıkılarak fr. 8’den anlaşılabilecek birkaç harf saptanabilmiştir.

¹⁰⁹ **P. Oxy.** VI 853’ün yeniden okunmasıyla Thukydides **scholia**’sında **Hekale**’den yapılmış alıntılar tespit edilmiştir: Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 280 (=Callim. fr. 305 Pf.).

¹¹⁰ Karş.: Callim. fr. 85 H; Callim. fr. 305 Pf.

metnin fragmanlarının diziliminde Hollis'i tercih ettik. Hollis elindeki materyali "Fragmenta Hecaleae" (**Hekale Fragmanları**) ve "Fragmenta Incerta" (**Kesinliği Kanıtlanmamış Fragmanlar**) olmak üzere iki kısma ayırmıştır.¹¹¹ İlk grup, yani "Fragmenta Hecaleae" eserle doğrudan ilişkilendirilen ya da yüksek ihtimalle onun olduğu düşünülen parçalardan oluşmaktadır. Diğer grup, yani "Fragmenta Incerta" ise şiire ait olma olasılığının fazla olduğu parçalardan oluşmaktadır. Hollis'in papirüs fragmanlarını dizerken tercih ettiği çalışma sistemi Pfeiffer ve SH'den farklıdır. Zira papirüslerin kenarlarındaki veya sütunlarındaki (**columen**) ayrı fragmanlar tek parça olarak ayrıca numaralandırılmaktadır. Hollis, Pfeiffer'ın fragmanları dizerken "ad ordinem narrationis" ya da "secundum res narratas" kurallarından ziyade dizilimde daha serbest bir biçimi tercih ettiğini dile getirmektedir. Bu yüzden anlatının kahramanlarından Hekale'yle okuyucu arasında kurulan ilişkiyi kaybetmemek adına fragman 65 ve 66'yı ve fragman 75-7'yi peş peşe koyduğunu söylemektedir.¹¹² Hollis, 1. fragmandan 83. fragmana kadar anlatımı esas alarak bir dizilim yapmış diğer fragmanları, yani 84. fragmandan sonrakileri ise içeriğe ("res Atticae") göre dizmiştir.¹¹³

3.4. Hekale'nin Papirüsü

Bu başlıkta **Hekale** metninin papirüslerinin buluntu yerini ve tarihini ayrıntılı bir şekilde aktarmaya çalışacağız. XIV. yüzyılın sonlarından itibaren Kallimakhos ve eserleri hakkındaki bilgilerimiz birtakım papirüslerin ve ahşap tabletlerin keşfi ile tamamen değişmiştir.¹¹⁴ I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde **P. Oxy. VII 1011**'in ele geçmesiyle ozanın eserlerinin önemli kısmı keşfedilmiş ve 1910 yılında A. S. Hunt tarafından yayımlanmıştır.¹¹⁵ Bu yıllardan sonra Kallimakhos'un metinlerinin yeni

¹¹¹ Hollis "Fragmenta Incerta" bölümü için "frag. incert. sed." ve "incert. auct." şeklinde ayrı bölümler açan Pfeiffer'ı takip etmemiş ancak her bir **fragmenta incerta**'nın hangi gruba düştüğünü ayrıntılı bir şekilde not etmiştir, bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 318-332, 333-336, 425-435.

¹¹² Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 48.

¹¹³ **A.e.**

¹¹⁴ Kallimakhos'un metinlerine ilk antik tanıklıklar (testimonia), papirüslerde değil "Tabula Vindobonensis" olarak adlandırılan ahşap tabletlerde keşfedilmiştir ve bu keşifler Theodor Gomperz tarafından 1893 yılında Viyana'da yayımlanmıştır (bkz.: T. Gomperz, **Aus der Hekale des Kallimachos: Neue Bruchstücke anlässlich der XLII. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Wien**, Wien, K.K. Hof- und staatsdruckerei, 1893.). Bu tabletlerde **Hekale**'ye ait yaklaşık 60 dize yer almaktadır (Callim. fr. 69, 70, 73, 74 H.).

¹¹⁵ A. S. Hunt, D. Litt, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. VII, London, Egypt Exploration Fund, 1910.

edisyollarının yapılması ihtiyacı doğar. En nihayetinde, Walther Kranz ve Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff'un öğrencisi ve daha sonra Münih'te Otto Crusius'un öğrencisi olan Rudolph Pfeiffer bu ihtiyacı gidermek için Kallimakhos üzerine çıkır açacak olan çalışmalara başlamıştır. Kendisi de giriştiği çalışmanın önemini oldukça iyi bilmektedir ve 1921 yılında yazdığı eserinin **praefatio**'sunda (ön söz) bunu tüm samimiyetiyle aktarmıştır.¹¹⁶

Papirüsleri numaralandırma işinde Hollis'in yöntemini izledik.¹¹⁷ Her maddede Pfeiffer ve Pack'ın çalışmalarına, çok daha açıklayıcı olması ve daha fazla bibliyografya içermesi dolayısıyla, parantez içinde ayrıca yer verdik.¹¹⁸ Aşağıda vereceğimiz listedeki tüm tarihler milattan sonraya aittir. Sıralama ise fragman numaraları –küçükten büyüğe– esas alınarak oluşturulmuştur.

1. **P. Med.** 18 (8 Pf., 211 Pack²), I. ve II. yüzyıllara tarihlenmektedir. Kodeks, **Hekale**'nin **Diēgēsis**'ini ve fr. 1'i içermektedir.¹¹⁹ 1934 yılında Aşağı Mısır'da yer alan Tebtunis'te keşfedilmiştir. Metnin tamamı 1937 yılında A. Vogliano'nun editörlüğünde yayımlanmıştır.¹²⁰
2. **P. Oxy.** XX 2258 (37 Pf., 186 Pack²), VI. ya da VII. yüzyıllara tarihlenmektedir. Kodekste **Argumentum Hecalae** ve 5., 6., 96., 97. fragmanlar yer almaktadır. 1952 yılında Lobel'in editörlüğünde yayımlanmıştır.¹²¹
3. **P. Oxy.** XIX 2216 (30 Pf., 226 Pack²), III. yüzyıla tarihlenen kodeks fr. 17, fr. 18. 3-18, fr. 20-23'ü içermektedir. 1948 yılında Lobel, Wegener ve Roberts'ın editörlüğünde yayımlanmıştır.¹²²

¹¹⁶ Pfeiffer, **Callimachi fragmenta nuper reperta**, s. 2.

¹¹⁷ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 48.

¹¹⁸ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. II *Hymni et Epigrammata*, s. ix-xxvi; R. A. Pack, **The Greek and Latin Literary Texts from Greco-Roman Egypt**, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1965².

¹¹⁹ Ayrıca burada **Aitia**'nın III ve IV. kitabının **Diēgēsis**'i, **Iambos**, **Melē** ve I. ve II. **Hymnos** eserleri de yer almaktadır.

¹²⁰ A. Vogliano, "Diegeseis di poemi di Callimaco", **PRIMI**, vol. I, 1937, s. 66–145.

¹²¹ E. Lobel, E. P. Wegener, C. H. Roberts, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XX, London, Egypt Exploration Society, 1952, s. 69.

¹²² E. Lobel, E. P. Wegener, C. H. Roberts, H. I. Bell, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XIX, London, Egypt Exploration Society, 1948, s. 41.

4. **P. Oxy. XXX 2529** (Pfeiffer ve Pack'e göre oldukça yeni bir keşiftir; F. Uebel tarafından kataloglama işi yapılmıştır),¹²³ III. ya da IV. yüzyıla tarihlenen kodeks 27., 36. (muhtemelen 37.) fragmanları içermektedir. 1964 yılında Lobel'in editörlüğünde yayımlanmıştır.¹²⁴
5. **PSI 133** (32 Pf., 201 Pack²), IV. veya V. yüzyıla tarihlenen kodeks¹²⁵ Oxyrhynchus'ta keşfedilmiştir. Fr. 40 ve fr. 42 yer almaktadır. 1913 yılında Vitelli'nin editörlüğünde yayımlanmıştır.¹²⁶ 1959 ise yılında Bartoletti tarafından gözden geçirilerek tekrar yayımlanmıştır.¹²⁷
6. **P. Oxy. XXIII 2377** (230 Pack²), III. ya da IV yüzyıla tarihlenen kodekste 47. ve 49. fragmanlar yer almaktadır. 1956 yılında Lobel'in editörlüğünde yayımlanmıştır.¹²⁸
7. **P. Oxy. XXIII 2376** (229 Pack²), II. yüzyıla tarihlenen kodekste fr. 48'in son, fr. 49'un ise ilk dizeleri (7-16) yer almaktadır. 1956 yılında Lobel'in editörlüğünde yayımlanmıştır.¹²⁹
8. **P. Rain. IV** (36 Pf., 227 Pack²), 1877-1878 yıllarında kraliçe Arsinoe ile aynı ismi taşıyan Arsinoe (günümüzde Medinet el-Fayum) kentinde ele geçen ve **Hekale** ile ilgili en önemli kaynaklarımızdan biri olan bu papirüs, Viyana Kraliyet Kütüphanesi'ndeki Arşidük Erzherzog Rainer'ın papirüs arşivinde yer alan ahşap tabletlerde korunmaktadır. Bu tablette fr. 69. 1-14, fr. 70, fr. 73, fr. 74. 14-28 yer almaktadır. Tabula Vindobonensis ya da Viyana Tableti olarak adlandırılan tabletin ilk düzenlenmesi, hemen yukarıda bahsettiğimiz gibi, 1893 yılında T. Gomperz tarafından yapılmıştır.¹³⁰ Tabletın bir yüzünde **Hekale**'ye ayrılmış dört sütun (Lat. column, n.) yer almaktadır (İkinci ve üçüncü sütunlar oldukça zarar görmüş durumdadır.). Diğer yüzünde ise Euripides'in **Phoinissai** adlı eserinin 1097-1107 ve 1126-1137 dizeleri yer

¹²³ F. Uebel, "Literarische Texte unter Ausschuß der cristlichen", **APF**, vol. XXII, 1973, s. 351, no: 1246.

¹²⁴ E. Lobel, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXX, London, Egypt Exploration Society, 1964, s.89.

¹²⁵ Bkz.: E. Lobel, C. H. Roberts, E. P. Wegener, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XVIII, London, Egypt Exploration Society, 1941, no: 2168.

¹²⁶ G. Vitelli, M. Norsa, V. Bartoletti v.d., **PSI**, vol. II, Floransa, 1913, s. 54.

¹²⁷ V. Bartoletti, "Un verso di Callimaco", **SIFC**, vol. 31, 1959, s. 179.

¹²⁸ E. Lobel, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXIII, London, Egypt Exploration Society, 1956, s.92.

¹²⁹ Lobel, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXIII, s.89.

¹³⁰ Gomperz, **a.g.e.**

almaktadır. Tablette yer alan **Hekale**'ye ait dizeler, 1968 yılında H. Lloyd-Jones ve J. Rea editörlüğünde yeniden dizilerek yayımlanmıştır.¹³¹

9. **P. Oxy. XXIV 2398** (231 Pack²), II. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen kodekste fr. 74. 1-17 yer almaktadır. Fakat malzemenin zarar görmesi nedeniyle sadece dizelerin başı anlaşılabilir durumdadır. 1957 yılında Lobel'in editörlüğünde yayımlanmıştır.¹³²

10. **P. Oxy. XXV 2437** (Pack²), II. yüzyıla tarihlenen kodekste fr. 74. 1-6 yer almaktadır. Fakat ele geçen bu malzemede söz konusu dizelerin yalnızca orta kısımları mevcuttur. 1959 yılında Lobel'in editörlüğünde yayımlanmıştır.¹³³

11. **P. Oxy. XIX 2217** (33 Pf., 228 Pack²), IV. yüzyıla tarihlenen kodekste fr. 74. 3-17 yer almaktadır. 1948 yılında Lobel'in editörlüğünde yayımlanmıştır.¹³⁴

3.5. Eserin Konusu, Kullanılan Kaynaklar

Hellenistik Çağ'ın **epos**'unu temsil eden eserlerden biri olan **Hekale**, Theseus'un Attika bölgesinde yer alan Marathon'u altüst eden boğaya karşı kazandığı zaferi anlatmaktadır. Kallimakhos'un Theseus'undan önce, onun kahramanlıkları birçok şair tarafından da işlenmiştir. Dolayısıyla, Attik bir kahraman olan Theseus efsanesini bu noktada kısaca hatırlatmak yerinde olacaktır.

Mitolojik kral ve Atinalıların ulusal kahramanı Theseus, Troia Savaşı'ndan önceki kuşağa mensuptur. Troizen kralı Pittheus'un kızı olan Aithra'nın oğludur. Babası ise Atinalı kral Aigeus'tur. Theseus, Troizen'de Pittheus'un yanında yetişmiştir. Zira babası Aigeus bir kâhinin kehaneti üzerine hamile Aithra'yı terk etmiştir. Kahraman gençlik çağına geldiğinde Aigeus'un oradan ayrılırken arkasında bıraktığı kılıç ve sandaleti alarak Atina'nın yolunu tutmuş, yolculuğu boyunca düşmanlarıyla ve karşısına çıkan bir canavarla hayatı pahasına çetin mücadelelere

¹³¹ Bkz.: H. Lloyd-Jones, J. Rea, "Callimachus, Fragments 260-261", **HSCP**, vol. 72, 1968, s. 125-145.

¹³² E. Lobel, C. H. Roberts, E. G. Turner, J. W. B. Barns, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXIV, London, Egypt Exploration Society, 1957, s.97.

¹³³ E. Lobel, E. G. Turner, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXV, London, Egypt Exploration Society, 1959, s.123.

¹³⁴ Lobel, Wegener, Roberts, Bell, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XIX, s. 44.

girişmek zorunda kalmıştır.¹³⁵ Başka bir deyişle, **lex talionis**'e¹³⁶ mahkûm edilmiştir. Theseus ilk olarak Hephaistos'un oğlu Periphetes'i-taşıdığı gürzün adından dolayı Korynetes olarak da bilinir-öldürür ve onun meşhur gürzü **κορύνη**'yi alır. Bu olaydan sonra, Korinthos Kıstağı'nda (Isthmos'ta) Isis'in üstesinden gelir.¹³⁷ Bu işin üstesinden gelmek için Isis'in kızı Perigune'den yardım alır. Perigune ile kısa süreli bir ilişki yaşayan Theseus'un bu ilişkiden Melanippos adında bir oğlu olur.¹³⁸ Daha sonra birçok insanın ölümüne sebep olan Krommyon Domuz'unu ("Υς Κρομμύων") ortadan kaldırır.¹³⁹ Megara'da yoldan gelen geçeni uçurumdan aşağı atan Korinthoslu bednam haydut Skiron'la karşılaşır. Theseus tüm çevikliğiyle haydutu tuttuğu gibi uçurumdan aşağı, denize fırlatır. Yoluna devam eden kahramanımız, Eleusis'te yolcuları güreş yapmaya zorlayarak onları fena şekilde mağlup eden pehlivan Kerkyon'un hakkından gelir. Hemen belirtmemiz gerekir ki ünlü coğrafyacı Pausanias'a göre (MS II. yüzyıl) bu olay, güreş sporunun çıkış noktası olmuştur.¹⁴⁰ Attika sınırlarına girdiğinde diğer bir haydut Prokrustes'i ağır biçimde cezalandırır. Çünkü bu haydut durduk yere insanlara saldırır, onları evindeki demirden yapılmış yatağın boyutlarına uymaları için ya el ve ayaklarından çekerek gerer ya da bacaklarını keserdi. Kimisini de çekiçe vurarak ezerdi.¹⁴¹ Theseus, Kephissos'ta Phytalidai ailesi tarafından oldukça dostane bir şekilde karşılanır.¹⁴² Atina'ya vardıktan sonra, tıpkı Herakles'in üstesinden geldiği Girit Boğa'sı gibi, Poseidon tarafından gönderilen Marathon Boğa'sını alt eder.¹⁴³ Daha sonra üvey annesi Medeia'nın kendisini zehirlemek için yaptığı plândan son anda kurtulur.¹⁴⁴ Bunun yanı sıra Theseus, amcası Pallas ve elli oğlunun (Παλλαντίδαι) düzenlediği suikast girişimini de savuşturur ve

¹³⁵ Bacchyl. **Dith.** 18, 19-30; Diod. Sic. 4.59.2-5; Apollod. **Bibl.** 3. 217; Plut. **Thes.** 8-11.

¹³⁶ Suç işleyen kişiye verilecek cezanın mağdura karşı işlenen kötülüğe denk olması yasası, deyim yerindeyse "kana kan" yasası da denilebilir; bkz.: J. Hengstl, "Talion", **BNP** 14, s. 121.

¹³⁷ Eur. **Hipp.** 977; Ov. **Met.** 7.440-442

¹³⁸ Plut. **Thes.** 8.3.

¹³⁹ Pl. **Lach.** 196e; Apollod. **Epit.** 1.1; Str. **Geo.** 8. 6. 22; Plut. **Thes.** 9.1; Diod. Sic. 4.59.4; Paus. 2.1.3; Ps. Hyg. **Fab.** 38; Ov. **Met.** 7.443

¹⁴⁰ Paus. 1.39.3.

¹⁴¹ Bacchyl. 18,19-30; Xen. **Mem.** 2.1.14; Diod. Sic. 4.59; Hyg. **Fab.** 38; Ov. **Met.** 7.43 8; Plut. **Thes.** 11.

¹⁴² Attika bölgesinin efsanevi kralı Phytalos'un ataları; Paus. 1.37.2; Plut. **Thes.** 12.1.

¹⁴³ Isokrates, boğanın Poseidon tarafından gönderildiğini aktarmaktadır: Isoc. **Or.** 10.25; Apollodoros ise olayın Herakles anlatısıyla benzerliğine vurgu yapmaktadır: Apoll. **Bibl.** 2.5.

¹⁴⁴ Apollod. **Epit.** 1.5; Plut. **Thes.** 12; Diod. 4.55.4-6; Paus. 2.3.8; Schol. Hom. **II.** 11.741; Eust. **Comm. Dionys. Per.** 1017; Ov. **Met.** 7.406-424; Ovidius'a göre Medeia, Theseus'u zehirlemek için kurt-boğan otu (Yun. ἀκόνιτον, τό; Lat. aconitum, n.) vermiştir.

onları öldürür. Bu girişimin Aigeus'un saltanatına son vermek amacıyla yapıldığı çeşitli yazarlar tarafından dile getirilmiştir.¹⁴⁵

Theseus'un Girit'e yaptığı yolculuk ve Minotauros'u öldürmesi, efsanenin anlatımının ana bölümünü oluşturmaktadır. Theseus, Minos'a, yani Minotauros'a kurban verilmek üzere seçilen Atinalı gençlere eşlik ederek Girit'e gider. Yolculuk sırasında su altındaki Amphitrite'yi ziyaret ederek tanrı soyundan gelme ailesine şükranlarını sunar.¹⁴⁶ Girit'e vardığında Minotauros'u öldürme işini Minos ve Pasiphae'nin kızı Ariadne'nin yardımıyla sorunsuz bir biçimde tamamlar ve onun verdiği ip sayesinde labirentten çıkmayı başarır. Daha sonra Ariadne Theseus ile kaçır, fakat seyir sırasında dinlenmek için Naksos'ta mola verdiklerinde Ariadne uykuya dalar dalmaz Theseus onu bırakarak adadan ayrılır. Neler olup bittiğine anlam veremeyen Ariadne adanın tanrısı Dionysos tarafından bulunur. Bazı yazarlar tarafından Theseus'un bu tutumu, yani Ariadne'yi terk etmesinin nedeni onun sadakatsizliğiyle ilişkilendirilirken bazı yazarlar tarafından ise bu durumun tamamen tanrı buyruğu olduğu ileri sürülmektedir.¹⁴⁷ Atina'ya dönüşünde, daha yolculuğa çıkmadan önce babasına dönüşte yelken direğine beyaz yelken asma sözünü vermiş olduğunu unuttur. Babası Aigeus, Theseus'un gemisini siyah yelkeniyle ufukta görünce oğlunun ölmüş olduğunu düşünerek üzüntüden perişan olur ve kendisini Akropolis'ten aşağı –ya da denize– atar.¹⁴⁸

Theseus, Herakles'in Amazon seferine katıldığında Herakles ona ganimet olarak Antiope'yi verir ve bu birliktelikten kahramanın Hippolytos adında bir oğlu olur.¹⁴⁹ Birtakım olaylardan sonra, Amazonlar Attika bölgesini istila ederler fakat konuşlandıkları Areios Pagos'ta (Ἄρειος Πάγος) Theseus tarafından bozguna uğratılırlar.¹⁵⁰ Kahramanımız daha sonra Phaidra ile evlenir ve bu birliktelikten Demophoon ve Akamas adlarında iki oğlu doğar. Arkadaşı Peirithus'un Hippodameia ile evlendiği gece Lapithler ile konuklar içinde bulunan Kentauroslar arasında türlü

¹⁴⁵ Philoc. **FGrH** 328 F 107; Apollod. **Epit.** 1.11.

¹⁴⁶ Bacchyl. 17; Paus. 1.17.3; Hyg. **Astr.** 2.5.

¹⁴⁷ Hes. fr. 298 M./W.; Pherec. **FGrH** 3 F 148; Diod. Sic. 5.51.4; Prop. 2,24,43; Ov. **Her.** 10; Hyg. **Fab.** 43

¹⁴⁸ Catull. 64.207-245; Ov. **Ib.** 495; Apollod. **Epit.** 1.10.

¹⁴⁹ Eur. **Heracl.** 215-217.

¹⁵⁰ Isoc. **Or.** 12.193; Diod. Sic. 4.28.1-4; Apollod. **Epit.** 1.16.

sebeplerden dolayı Theseus'un da dahil olduğu büyük bir kavga çıkar.¹⁵¹ Theseus'un karısı Phaidra'nın ve Peirithus'un karısı Hippodameia'nın ölümünden sonra iki arkadaş Zeus'un kızı Helene'yi¹⁵² kendilerine eş olarak almaya karar verirler. Böylelikle Theseus ve Peirithus genç Helene'yi kaçırlar ve onu Aphidna'ya götürürler. Ancak Helene orada Dioskuroi, başka bir deyişle kutsal ikizler Kastor ve Polydeukes tarafından serbest bırakılır. Dostu Peirithus, Hades'in karısı Persephone'ye göz koyar ve onu kaçırmak için Theseus'la birlikte ölümler diyarına inerler. İki arkadaş orada yakalanırlar ve kaçmamaları için iyice bağlanırlar, fakat daha sonra Herakles onları kurtarır.¹⁵³ Bu sırada Menestheus Atina'da iktidarı ele geçirir. Sonunda Theseus, Skyros'a çekilir ve orada adanın kralı aynı zamanda Menestheus'un arkadaşı Lykomedes tarafından öldürülür.¹⁵⁴

Kallimakhos, şiirinde Theseus'un boğayı alt etmek için Marathon'a gitmesinden, kısaca, onun işlerinden ve başarılarından ziyade fırtına nedeniyle kulübesine sığındığı yaşlı, soylu bir aileden gelen fakat yoksul Hekale figürünü ön planda tutmuştur. Başka bir deyişle eser, Theseus'un Hekale'nin evinde geçirdiği gece, av ve Hekale'nin ölümü olmak üzere üç tablodan oluşmaktadır.¹⁵⁵ Eserde boğanın öldürülüşü geri planda tutularak Theseus ile Hekale'nin konuşmaları, yaşlı kadının evinin tasvirine ve konuk severliği öne çıkarılmıştır. Kallimakhos bu öyküyü **Diēgēsis**'de de görüldüğü üzere genel anlatıdan daha bağımsız ve şiirsel bir üslupla ele almıştır:

“(20) Θησεὺς φυγὼν τὴν ἐκ Μηδείης ἐπιβουλὴν διὰ πάσης ἣν φυλακῆς τῷ πατρὶ Αἰγεί, ἅτ' αἰφνίδιον ἀνακομισθὲν ἐκ Τροίζῃνος μειράκιον αὐτῷ οὐ προσδοκήσαντι. βουλόμενος δ' ἐπὶ τὸν λυμαινόμενον τὰ περὶ (25) Μαραθῶνα ταῦρον ἐξελθεῖν ὅπως χειρώσαιο, καὶ εἰργόμενος, κρύφα τῆς οἰκίας ἐξελθὼν περὶ ἐσπέραν ἀπῆρεν. αἰφνίδιον δὲ ὑετοῦ ραγέντος κατ' ἐσχατιὰν οἰκίδιον θεασάμενος (30) Ἐκάλῃς τινὸς πρεσβύτιδος ἐνταῦθα ἐξενοδοκῆθη. πρὸς δὲ τὴν ἔω ἀναστὰς ἐξήει ἐπὶ τὴν χώραν, χειρωσάμενος δὲ τὸν ταῦρον ἐπανήει ὡς τὴν Ἐκάλῃν· (1) αἰφνίδιον δὲ ταύτην εὐρὼν τεθηκυῖαν ἐπιστε[νάξ]ας ὡς ἐψευσμένος τῆς προσδοκίας, ὁ ἐφ[....]εν

¹⁵¹ Isoc. **Or.** 10.26; Diod. Sic. 4.70.3.

¹⁵² Hom. **II.** 3.418; **Od.** 4.184; 219; 227.

¹⁵³ Hes. fr. 280 M./W.; Hellanicus **FGrH** 4 F 134; 168; Diod. Sic. 4.26.1.

¹⁵⁴ Plut. **Thes.** 35.6.

¹⁵⁵ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 63.

μετὰ θάνατον εἰς ἀμοιβὴν τῆς ξενίας ταύτῃ παρασχέσθαι, τοῦτο ἐπετέλεσεν (5) δ[ῆ]μον συνστησάμενος ὃν ἅπ' αὐτῆς ὠνόμα[ς]εν, καὶ τέμενος ἰδρύσατο Ἑκαλείου Δι[ό]ς.”¹⁵⁶

“(20) Theseus, Medeia’nın hain planından kaçtıktan sonra, Troizen’den bir delikanlı olarak ansızın geri dönünce babası Aigeus tarafından pürdikkat korunur. [Kendisi] boğayı alt ederek Marathon ve civarını (25) huzura kavuşturmayı ister. Ancak gözetim altında tutulduğu için geceleyin gizlice evden kaçarak yola koyulur. Birdenbire bir fırtına patlak verince dağın eteğinde gözüne bir ev ilişir. (30) Orada Hekale adında yaşlı bir kadın onu misafir eder. Şafakla birlikte hazırlanıp Marathon’a gider ve boğayı alt ettikten sonra Hekale’nin yanına gelir. (1) Onun cansız bedeniyle karşılaşınca afallar ve ölmeden önce onun hayallerini gerçekleştiremediği için feryat eder; bu yüzden ölümünden sonra misafirperverliğinin karşılığını vermeye söz verir. (5) Onun adını verdiği bir **demos** oluşturur ve Zeus **Hekaleios**’a adadığı bir tapınak inşa ettirir.”

Şiir, Pentelikon’un doğu yamacında yaşayan Hekale’yle başlar.¹⁵⁷ İkinci dizelerde Hekale’nin misafirperverliğiyle ünlenmiş olduğuna vurgu yapılır.¹⁵⁸ Sonraki dizelerde Theseus yetiştirildiği yerden ayrılıp babasının yanına gider, ancak annesi Medeia tarafından tanınır. Medeia Theseus’u zehir içirerek öldürmeye kalkışır. Ancak babası Aigeus da oğlunu hemen tanır ve zehri içmesini engeller.¹⁵⁹ Daha sonra, yani 9., 10., 11., 14., dizelerde Theseus’un tanınmasını sağlayan elbise, kılıç ve sandalet gibi unsurlar ve 17. dizelerde Aigeus’un Aithra’yla (?) yaptığı konuşma anlatılır.¹⁶⁰ Devamında gelen dizeler, öğlen vakti açık havanın ve daha sonra kızların annelerinden akşam yemeği istedikleri akşam vaktinin tasviri ile devam eder.¹⁶¹

18. dizeden itibaren bir bulut kümesinin Attika dağlarının üzerine çöktüğünü ve poyrazın (Boreas) da bu bulutları önüne katarak sürüklediğini görürüz. Parnes, kekik kaplı Aigaleos ve sarp Hymmettos dağlarından gelmeye başlayan fırtına Theseus’u bir süre takip eder. Theseus sığınacak bir yer ararken Hekale’nin kulübesini

¹⁵⁶ Callim. **Dieg.** x. 18-xi. 7; **P. Med.** 18 (= pap. 1).

¹⁵⁷ Callim. fr.1 H.

¹⁵⁸ Callim. fr. 2 H.

¹⁵⁹ Callim. fr. 3, 4, 7, 13 H: İlgili fragmanların zarar görmüş olmalarından dolayı Hollis, Medeia’nın Theseus’u zehirlleme ve babasının bu duruma engel olma sahnesinin bu dizelerde yer aldığını ileri sürmektedir: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 140-143, 144-45, 149.

¹⁶⁰ Callim. fr. 9, 10, 11, 14; 17, H.

¹⁶¹ Callim. fr. 18 H.

görür ve oraya sığınır.¹⁶² Hekale de onu büyük bir misafirperverlikle karşılar.¹⁶³ 28. dizede Theseus pelerinini çıkardıktan sonra Hekale onu bir divana oturtup ateşi yakar, yıkanması için su kaynatır ve yemesi için de bir şeyler hazırlar.¹⁶⁴ 40. dizede Theseus, Hekale'ye kendisini tanıtarak Marathon'a gideceğini anlattıktan sonra ona kim olduğunu sorar.¹⁶⁵ Hekale ise önceden maddi durumunun çok iyi olduğunu ve varlıklı bir aileden geldiğini söyler.¹⁶⁶ Bir anda varlıklı zamanlarını anlatmaya koyulur.¹⁶⁷ Hemen devamındaki dizelerde ise Theseus tasviri karşımıza çıkar; başında yepyeni bir Thessalia şapkası (*πέτασος*)¹⁶⁸ ve uzun bir khiton ile.¹⁶⁹ Hekale yüzünün güzelliğini ve saçlarının ölmez otu gibi sapsarı olduğunu anlatır.¹⁷⁰

47. ve devamındaki dizelerde ise Orneus'un oğlu Peteos, Eurotas'tan atların alınması, Malea Burnu, bir saldırı için yelken açılması ve bazı krallardan bahsedilmektedir. Ancak ilgili dizelerin yer aldığı papirüsün zarar görmesi nedeniyle bu kısımlar tam anlaşılamamaktadır.¹⁷¹ Sonraki dizelerde Hekale'nin refah içinde yetiştirdiği iki çocuktan bahsettiği görülmektedir.¹⁷² Bu sahnenin anlatıldığı fragmanlar oldukça zarar gördüğü ve bir kısmı eksik olduğu için ilgili dizeler hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip değiliz. 49. dizede Theseus'a çok çabuk ısınan Hekale yetiştirdiği çocukların ölümünü anlatır.¹⁷³ Aynı dizede Hekale Theseus'u traş ederken Kerkyon'un yolculara yaptığı zulmü anlatmaya başlar. Ancak Hekale, Theseus'un zalim Kerkyon'u zaten öldürmüş olduğunu bilmemektedir.¹⁷⁴ Devamındaki dizelerde ise Hekale, yaşamının ilerleyen zamanlarında tüm mal varlığının elinden alındığını ve krallara şikayetlerde bulunduğunu, bunun üzerine fakir çiftçilerin arasında yaşadığı

¹⁶² Callim. fr. 25-26 H

¹⁶³ Callim. fr. 27 H

¹⁶⁴ Callim. fr. 29-34, 36.4-5, 60 H. Ayrıca bkz.: fr. 106, 110, 37 ve 156 inc. sed. H.

¹⁶⁵ Callim. fr. 40 H.

¹⁶⁶ Callim. fr. 41 H.

¹⁶⁷ Callim. fr. 42 H.

¹⁶⁸ Thessalia'ya özgü yuvarlak biçimli keçeden yapılma bir şapka.

¹⁶⁹ Callim. fr. 43, 46 H.

¹⁷⁰ Callim. fr. 44, 45 H.

¹⁷¹ Callim. fr. 47 H.

¹⁷² Callim. fr. 48 H.

¹⁷³ Callim. fr. 49.2-3. H; Ayrıca burada Hekale'nin, yetiştirmiş olduğu diğer çocuğun Peteos tarafından bir sefere katıldığını ya da keşif gezisine gönderildiğini ve denizde bir felakete uğrayarak öldüğünü anlattığı varsayılmaktadır: Webster, **A.g.e.**, s. 116.

¹⁷⁴ Callim. fr. 49.6-15 H.

Kolonos'tan buraya geldiğini ve başka birkaç şey daha anlatır.¹⁷⁵ Hekale bunları anlattıktan sonra yatağına gider.¹⁷⁶ Theseus ise dışarda başını bir taşa koyup yatar.¹⁷⁷ Daha sonra Hekale, Theseus'un kalkıp gitmek için hazırlandığını görür ve Zeus'a onun sağ salim dönmesi dileğinde bulunur.¹⁷⁸ Devamında gelen 65. dizede misafirperverliğiyle ünlenmiş Hekale'yi, başında dikkat çekici genişlikte bir çoban şapkası, elinde bir çoban değneği ve yorulduğunda yaslandığı bir baston ile görürüz.¹⁷⁹

Theseus, Marathon'a gelir ve canını kurtarmak için vadiye doğru kaçmaya başlayan boğayı etkisiz hale getirir.¹⁸⁰ Boğayı sürüyerek köylülerin önünden geçirince köylüler dehşete kapılırlar. Theseus onlara babası Aigeus'a bir haberci göndermelerini söyler. Onlar da bir **paian** söyleyerek Theseus'u onurlandırmak adına kurumuş yaprakları onun üzerine atarlar ve kadınlar da kemerleriyle onu taçlandırırlar.¹⁸¹

70. dizede karga sahnesi karşımıza çıkmaktadır. Geveze bir karga konuşmaya başlar ve sabaha kadar da susmaz. Karganın ağzından Pallas'ın, Erikhthonios'un ve Kekrops'un çocuklarının hikâyeleri dökülmeye başlar.¹⁸² İlerleyen dizeler Apollon'a Koronis hakkında bilgi verdiği için siyaha dönüşecek olan karganın Thriai kehanetiyle devam eder.¹⁸³ Erikhthonios'un hikâyesini anlatmadan önce Hekale'nin ölüm haberini alan karga, diğer kuşun bu kötü haberi Theseus'a iletmesine engel olur. Daha sonra, karga ve onu dinleyen kuş¹⁸⁴ şafak sökmeden hemen önce uyumaya giderler. Bu sırada şafağın keskin soğuğu, işlerini çoktan bitiren hırsızlar, yanan kandiller (λύχνος), suçken adamın şarkısı, arabaların gıcırırları ve demircilerin demir dövüşü ozan tarafından canlı bir biçimde tasvir edilir.¹⁸⁵ Buradaki karga anlatısı Çelgin'e göre

¹⁷⁵ Callim. fr. 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57; 111, 118, 162 ve 163 inc. sed. H.

¹⁷⁶ Callim. fr. 63 H.

¹⁷⁷ Callim. fr. 153 H.

¹⁷⁸ Callim. fr. 64 H.

¹⁷⁹ Callim. fr. 65, 66, H.

¹⁸⁰ Callim. fr. 67, 68, 89, 149, 119 H.

¹⁸¹ Callim. fr. 69 H.

¹⁸² Callim. fr. 70, 71 H.

¹⁸³ Callim. fr. 74.9 H.

¹⁸⁴ Kargayı dinleyen diğer kuşun hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Webster bu kuşun baykuş olabileceğini önermektedir: Webster, **A.g.e.**, s. 117; Ayrıca bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 225-226. B. Gentili, "The Oxyrhynchus Papyri part 25 by E. Lobel, E. G. Turner and R. P. Winnington-Ingram", **Gnomon**, vol. 33: 4, 1961, s. 342.

¹⁸⁵ Callim. fr. 74.23-28 H; Webster bu dizelerden hareketle Kallimakhos ve Apollonios'un şiir sanatındaki ışık-karanlık metaforunu tartışmaktadır. Bkz.: Webster, **A.g.e.**, s. 118.

“sanki Hekale’nin hikâyesinin bir parodisidir.”¹⁸⁶ Çünkü ona göre buradaki anlatı hem karganın hem Hekale’nin kara bahtıyla bir benzerlik içerisindedir. Kuş da tıpkı Hekale gibi önceden mutlu mesut yaşarken şimdi eskisinden uzak bir yaşam sürmektedir. Ayrıca karganın kendisinin yaşlı olduğunu söylemesi de Hekale’nin yaşlılığını çağrıştırmaktadır.¹⁸⁷

Eserin üçüncü ve son tablosunda ise Theseus Marathon’dan çıkarak Hekale’nin yanına gitmek için yola koyulur. Ancak Hekale’nin yanına gittiğinde onun cansız bedenini **pyra**¹⁸⁸ üzerinde bulacaktır. Kuşlar haber vermediği için Hekale’nin ölümünden habersiz olan Theseus, Hekale’nin yaşadığı yere geldiğinde cenazenin kimin olduğunu sorar.¹⁸⁹ Bu dizelerin ancak bir kısmı günümüze ulaştığı için sadece komşuların¹⁹⁰ ve Theseus’un yasının tasvirini görebiliyoruz.¹⁹¹ Ardından gelen dizelerde ise Hekale **demos**’unun ve Zeus **Hekaleios temenos**’unun tesis edilişi anlatılmaktadır.

Görüldüğü üzere, Kallimakhos Theseus efsanesini, önceki şairlere göre, daha serbest ve şiirsel bir üslupta işlemiştir. Theseus, sıradan bir insan gibi günlük rutin işleri bile yapmaktadır. Çelgin’e göre bu durum, yani mitolojik kahramanların günlük bir hayat sürmesi ve onların mütevazı koşullarda işlenmesi, Hellenistik Çağ’da yeni bir şey değildir. Homeros’un **Odyseia** eserinde, Odysseus’u çoban Eumaios’un kulübesine misafir olduğu sahne buna bir örnektir.¹⁹² Bununla birlikte Çelgin, Homeros dönemindeki edebî yaklaşımla Hellenistik Çağ’daki yaklaşımın farkını Kallimakhos üzerinden kısaca özetlemektedir:

“... ünlü ozan Homeros, kahramanlarını daha çok, parlak ve görkemli mekanlarda tasvir etmişti. Hellenistik Çağ’da ise yaşam düzeyi yükselmiş ve gösteriş merakı artmıştı, öyle ki İskenderiye sarayları Homeros’unkileri gölgede bırakacak nitelikteydi. Bu yüzden efsanevi kişiliklerin İskenderiyeli aydınların alıştıkları zengin bir çevreden

¹⁸⁶ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 64.

¹⁸⁷ **A.e.**

¹⁸⁸ Ölülerin yakıldığı odun yığını: Çelgin, **Eski Yunanca Türkçe Sözlük**, s.v. **πυρά**.

¹⁸⁹ Callim. fr. 79 H.

¹⁹⁰ Callim. fr. 80 H.

¹⁹¹ Callim. fr. 83 H.

¹⁹² Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 62.

çok, onlara ilginç gelecek bir çevrede gösterilmesi her halde Kallimakhos'a daha etkileyici gelmiş ve *Odysseia*'dan ... [bir sahneyi] kendisine örnek alarak anlattığı olayı farklı bir dekorla çevrelemiştir.”¹⁹³

Eserin üç tabloda oluştuğunu hemen yukarıda belirtmiştik. Bu şekilde bakıldığında **Hekale**, geleneksel epik şiir çerçevesinde yazılmış gibi görünse de konunun işleniş biçimi ve kısalığı gibi unsurlar nedeniyle geleneksel **epos**'tan biraz daha farklı bir konumda bulunmaktadır. Bununla birlikte, eserde **epos**'ta işlenen heroik unsurlara az da olsa yer verilmiştir. Diğer bir deyişle **Hekale**'de en az bir tane arkaik **Theseis**¹⁹⁴ (**Θησῆϊς**) unsuru mevcuttur. Ancak **Theseis** adlı eserin günümüze ulaşmaması dolayısıyla **Hekale**'deki bu unsurlar hakkında oldukça az bilgi sahibiyiz.¹⁹⁵

MÖ VI. yüzyılın son çeyreğine kadar Theseus Attik sanatta da çok ön planda yer almamıştır.¹⁹⁶ Theseus'u betimleyen sahnelerin daha fazla işlenmeye başlandığı ya da fazlaca atıfta bulunduğu döneme bakıldığında vatanperver Atinalı kahramanın şiiri **Theseis**'in MÖ yak. 510 yılında ortaya çıkmış olabileceği düşünülmektedir.¹⁹⁷ Kyreneli ozan Kallimakhos'un **Theseis** unsurlarını anlatılarında kullanıp kullanmadığı oldukça belirsizdir. B. B. Shefton'un boyunduruk altına alınmış boğayı sürükleyen

¹⁹³ A.e., s. 63.

¹⁹⁴ Theseus'un kahramanlıklarının anlatıldığı şiire verilen ad.

¹⁹⁵ G. Kinkel, Herakles ve Theseus gibi yiğitlerin kahramanlıklarının anlatıldığı diğer **epos**'lara benzer bir biçimde **Hekale**'de de arkaik **Theseis** unsurların yer aldığını ileri sürmüş ve üstelik bu konuda dört tane referans göstermiştir. Ancak sözcükleri doğrudan vermeyip ilgili pasajları vermeyi tercih etmiştir; G. Kinkel, **Epicorum Graecorum Fragmenta**, Leipzig, Teubner, 1877, s. 217-218. Aristoteles ise Herakles gibi Theseus'un da kahramanlıklarının anlatıldığı başka destanların da yazılmış olduğuna dair bir bilgi aktarmaktadır: Aristot. **Poet.** 1451a20-21: “ὅσοι τῶν ποιητῶν Ἡρακλῆϊδα Θησῆϊδα καὶ τὰ τοιαῦτα ποιήματα πεποιήκασιν” (... **Herakleis**, **Theseis** ve bunlara benzer şiirler yazmış ozanların birçoğu...); M. L. West ise Diphilos'un (Δίφιλος ὁ τὴν Θησῆϊδα ποιήσας) (**Theseus**'un yazarı Diphilos) (schol. Pind. **Ol.** 10.83b.7-8) **kholiambo** ölçüsünde **Θησῆϊς** adında bir komedya yazdığını tartışmaktadır: M. L. West, **Iambi et Elegi Graeci: Ante Alexandrum Cantati**, vol. II, Oxford, Oxford University Press, 1989-1992², s. 61-62. Ayrıca bkz.: G. L. Huxley, **Greek Epic Poetry from Eumelos to Panyassis**, Cambridge, Harvard University Press, 1969, s. 116.

¹⁹⁶ Bkz.: B. B. Shefton, “Herakles and Theseus on a Red-Figured Louterion”, **Hesperia**, vol. 31: 4, 1962, s. 347.

¹⁹⁷ Theseus'un çokça işlenmesi ve vatanseverlik temasının ön plana çıkması konusunda araştırmacılar iki karşıt görüşe ayrılmış durumdadır. Bazı araştırmacılar vatanseverlik temasını Peisistratos'un maiyetindekilerin, diğerleri ise Peisistratos'un düşmanlarının ön plana çıkardığını ileri sürmektedirler: C. Sourvinou-Inwood, “Theseus Lifting the Rock and a Cup near the Pithos Painter”, **JHS**, vol. 91, 1971, s. 98-99; karşı. F. Jacoby, **Atthis: The Local Chronicles of Ancient Athens**, Oxford University Press, Oxford, 1949, s. 394, n. 23.

Theseus tasviri, tipik olarak vazo resimlerinde betimlendiği gibi **Hekale**'nin fr. 68 ve 69.1'inde de açıkça görülmektedir.¹⁹⁸ Fakat Kallimakhos'un Sophokles'i de örnek almış olabileceği ihtimali daha geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Hem Sophokles hem de Euripides bir **Aigeus** kaleme almış olsalar da iki şairin de eserleri günümüze eksiksiz bir biçimde ulaşmamıştır. Kallimakhos'un her iki tragedyanın olay örgüsünü izleyip izlemediğine dair elimizde kesin veriler olmamakla birlikte ozanın her ikisinden az da olsa yararlanmış olabileceği tahmin edilmektedir.¹⁹⁹ Ayrıca Theseus tarafından öldürülen haydut Skiron ve Kerkyon, **satyr** oyunları ve komedya için uygun karakterler olarak düşünülmüştür.²⁰⁰ Hemen belirtmek gerekir ki, Theseus efsanesi, bu iki tragedya ozanı dışında, ünlü şair Bakkhylides'in (MÖ VI- V. yüzyıl) 17. ve 18. şiirlerinde de işlenmiştir.²⁰¹ Bunun dışında tarihçiler tarafından da konu edinilmiştir. Söz gelimi, ünlü tarihçi Thukydides (MÖ V. yüzyıl), Theseus'tan bir yasa koyucu olarak bahsetmiş;²⁰² Lesboslu Hellanikos (MÖ V. yüzyıl) ise Theseus'un tüm kahramanlıklarını **Atthis** adlı eserinde anlatmıştır.²⁰³

Yukarıda adı geçen şairlerde, başka birçok metinde ve **epos** türündeki eserlerin çoğunda olayların gerçekleştiği mekânlar anlatıcıların ya da yazarların kendi ana yurdundadır. Fakat Kallimakhos'un **Hekale** de dahil olmak üzere ele aldığı pek çok konuda böyle bir yol izlememesi geleneksel olmayan bir duruş sergilemektedir. Kallimakhos eserine doğrudan “Ἀκταίη τις ἔναίεν Ἑρεχθέος ἔν ποτε γουνῶ” (“Bir zamanlar Erekhtheos'un tepesinde Attikalı bir kadın yaşardı.”) şeklinde, yani doğrudan Hekale ile giriş yapmış (fr. 1) ve Theseus'un muzaffer dönüşünden ziyade

¹⁹⁸ Shefton, **A.g.e.**, s. 348.

¹⁹⁹ R. C. Jebb, W. G. Headlam, A. C. Pearson (ed.), **The Fragments of Sophocles**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009 (Dijital Baskı), s. 16; Hollis, **Callimachus: Hecale**, s.67-69; Ayrıca Euripides'in üslubuyla benzer olduğu düşünülen fragmanlar için bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 95, 127.

²⁰⁰ B. Seidensticker, “Dithyramb, Comedy, and Satyr-Play”, **A Companion to Greek Tragedy**, ed. J. Gregory, Chichester, Wiley-Blackwell, 2005, s. 53, n. 3.

²⁰¹ Bkz.: Bacchyl. 17; 18; Ayrıca bkz.: H. J. Walker, **Theseus and Athens**, Oxford, Oxford University Press, 1995, s. 84-104.

²⁰² Thuc. 2.15.2.

²⁰³ **FGrH**, 323a (Hellenicus) fr. 14; Ayrıca Hellenikos'a göre Theseus, tanrı Poseidon onuruna Isthmia Şenlikleri'ni düzenlemiştir: **FGrH**, 323a (Hellenicus) fr. 15; Hellenikos bir kahramanın tüm hayatını yazan ilk tarihçidir: Walker, **A.g.e.**, s. 199.

Hekale'nin cenazesi ve ölümünden sonra onurlandırılması ile eserini sonlandırmıştır.²⁰⁴

- 79 “τίνος ἡρίον ἴστατε τοῦτο;
80 ἴθι, πρηεῖα γυναικῶν,
τὴν ὁδόν, ἣν ἀνίαί θυμαλγέες οὐ περόωσι.
< > πολλάκι σεῖό,
μαῖα, < > φιλοξείνοιο καλιῆς
μνησόμεθα· ξυνὸν γὰρ ἐπαύλιον ἔσκεν ἅπασιν’
81 τοῦτο γὰρ αὐτήν
κωμῆται κάλεον περιηγέες”
82 (Bkz.: **SH** 284, 252 Pf.)
83 (Bkz.: 264 Pf.)
- 79 “‘Kimin mezarı bu yapmakta olduğunuz?
80 Yürek paralayan dertlerin uğramadığı yoldan
git soylu kadınların arasına.
Ah annem,
senin misafirperver kulübeni daima
hatırlayacağız; çünkü kapısı açıktı herkese.’
81 bu yüzden ona
civardaki köylüler böyle sesleniyorlardı.
82 [Theseus’un Hekale’nin misafirperverliğine karşı gösterdiği
minnettarlık.]²⁰⁵
83 [Theseus Hekale’nin anısına her yıl ziyafet düzenler.]”²⁰⁶

Eserin en çarpıcı özelliklerinden biri, iki ana karakterin keskin bir karşıtlık oluşturacak şekilde tasarlanmış olmasıdır ve bu karşıt iki karakterin bir araya gelmesini mümkün kılan olay ise bir fırtınadır. Bir yanda kahramanlık yolculuğunun henüz başındaki genç Theseus, diğer yanda ise bir zamanlar zengin (“οὐ γὰρ μοι πενίη πατρώιος, οὐδ’ ἀπὸ πάππων | εἰμὶ λιπερνῆτις· βάλε μοι, βάλε τὸ τρίτον εἴη.”)²⁰⁷ (çünkü yoksul değildi ailem, | ne de atalarımın kaldı fakirlik; keşke, keşke [böyle] devam etseydi.) fakat şimdi de birtakım talihsizlikler yaşamış, ayrıca kendisine yakın olan kişilerce soyulmuş yoksul yaşlı kadın Hekale.²⁰⁸ Aynı zamanda o ıssız bir yerde tek başına yaşamaya mecbur kalmıştır (“[γρη῏ς ἐρημαίῃ ἐνὶ ναίεις”]) (yaşlı halinle

²⁰⁴ Callim. fr. 79-83 H; karş. Callim. **Dieg.** xi. 4-7.

²⁰⁵ Bkz.: **SH** 284; Callim. fr. 252 Pf.

²⁰⁶ Callim. fr 264 Pf.

²⁰⁷ Callim. fr. 41 H.

²⁰⁸ Callim. fr. 47 H.

kargasekmez bir yerde yaşıyorsun.).²⁰⁹ Hekale'nin **Odyseia**'daki Eumaios ve Eurykleia'nın bir birleşimi olarak karşımıza çıktığını söylemek yanlış olmaz. Ancak **Odyseia**'da yer alan bu iki karakterin, anlatıda önemli bir rol üstlenmediklerinin de altını çizmemizde fayda vardır. G. Zanker'e göre Kallimakhos, **epos**'unda ana karakteri daha düşük statüde bir kimse olarak tasarlayarak Aristoteles'in **Peri Poietikes**'te tanımladığı **epos** kuramının bilinçli bir biçimde dışına çıkmıştır.²¹⁰

Ozan eserini oluştururken birçok kaynaktan faydalanmıştır. Fakat konusunu işlediği yerin coğrafyası ve oranın anlatıları hakkında bilgi sahibi olmak için bir Atthidographos (Attika'nın yerel tarih yazıcısı) olan Philokhoros'un (MÖ IV. yüzyıl sonu–MÖ III yüzyıl başı) **Atthis** adlı eserini temel kaynak olarak kullanmıştır. Philokhoros, Theseus'u Marathon boğasıyla mücadeleye girişmeden önce kulübesinde ağırlayan Hekale'den bahseden ilk yazardır. Onun aktardığı bilgilerden yararlanan Kallimakhos, Hekale'nin yaşam öyküsü için hüznü ve çalkantılı bir olay örgüsü yaratarak Hekale'yi farklı bir biçimde aktarma yoluna gitmiştir.²¹¹ Kallimakhos'tan sonra aynı konuyu işleyen Plutarkhos da aynı eserden yararlanmıştır.²¹²

Kallimakhos'un yararlandığı bir başka Atthidographos ise hakkında çok fazla veriye sahip olmadığımız Amelesagoras'tır.²¹³ Atinalı tarihçi, Attika'nın yerel kroniklerini kaydettiği **Atthis** adlı eserinin²¹⁴ yaklaşık 80 dizelik konu dışı anlatımı (**parekbasis**=**παρέκβασις**) önemli bir ipucu niteliğindedir. Yazarın bilinçli bir biçimde yaptığı konu dışı anlatımda, bir karganın Athena'nın karşısında nasıl mağlup

²⁰⁹ Callim. fr. 40.5 H.

²¹⁰ G. Zanker, "Callimachus' Hecale: A New Kind of Epic Hero?", **Antichthon**, vol. 11, 1977, s. 72; Hekale'nin, tıpkı Eumaios gibi, gönençli bir aileden geldiğini unutmamak gerekir.

²¹¹ **FGrH** 328 F 109; Plut., **Thes.** 14.2.1-14.3.5. Philokhoros'un bu ifadeyi hangi yapıtında kullandığı tam olarak belirlenememiştir. Fakat büyük olasılıkla **Atthis** ya da **Tetrapolis** (Marathon Tetrapolis'i Marathon, Probalinthos ve Trikorynthos'u kapsamaktadır.) adlı yapıtlarından birinde kullanmış olabileceği düşünülmektedir. Ida Kapp, Kallimakhos'un Philokhoros'un "propter temporum rationes" ilkesini kullanıp kullanmadığı konusuna şüpheyle yaklaşmıştır. (Kapp, **A.g.e.**, 1915, s. 10.) Ancak **Hekale**, Kallimakhos'un erken dönem eseri sayılırsa, ozanın **Atthis**'ten kaynak göstermeden alıntı yapması da mümkün görünmektedir. **Atthis**, tamamı olmasa da büyük bir bölümü, büyük ihtimalle MÖ 290'lı yıllarda yayınlanmaya başlamıştır: G. Benedetto, "Callimachus and the Atthidographers", **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, 2011, s. 350.

²¹² Bkz. Plut. **Thes.** 14.3.5.(= **FGrH** 328 F 109)

²¹³ **FGrH** 330.1.: "Ἀμελησαγόρας δὲ ὁ Ἀθηναῖος ὁ τὴν Ἀτθίδα συγγεγραφὼς" ("Atinalı Amelesagoras, Atthis'i yazan.")

²¹⁴ Jacoby, Amelesagoras'ın eserinin adının **Atthides**? (**Ἀτθίδες**?) olduğunu ileri sürmektedir: F. Jacoby, **Atthis: The Local Chronicles of Ancient Athens**, Oxford, Clarendon Press, 1949, s. 85.

olduğu ve Akropolis'ten ömür boyu nasıl sürgün edildiği aktarılmaktadır. Dolayısıyla Kyreneli ozanın **Hekale**'de yer alan Athena ve karga hikâyesi için Amelesagoras'ın bu eserinden yararlanmış olabileceği düşünülmektedir.²¹⁵

Yukarıda saydıklarımız dışında, **Hekale**'de yer alan zengin Attik unsurların ve sözcüklerin başka bir kaynağı ise komedyalardır. Ancak Kallimakhos'un eserinde etkisi görülen yapıtlar ya da şairler ozanın yaşadığı dönemde eserler vermiş Menandros ve diğer Yeni Komedyâ ozanları olmayıp Eupolis (MÖ V. yüzyıl), Kratinos (MÖ VI. yüzyıl) ve Aristophanes (MÖ V-IV. yüzyıl) gibi Eski Komedyâ ustalarıdır. Nitekim Kallimakhos'tan sonra gelen Yunan yazarlar, metinde geçen diğer birçok sözcüğün özellikle komedyalarda kullanılmış olduğunu söylemektedirler.²¹⁶ Komedyalardan aldığı kabul edilen sözcükleri birkaç örnekle vermemiz yerinde olacaktır: Hekale Theseus'u kulübesinde ağırladığında Theseus'u bir divana (ἀσκάντης) oturtur ki, Kallimakhos'un bu sözcüğü Aristophanes'ten almış olduğu düşünülmektedir.²¹⁷ Ozanın kullandığı “σιῦνη” (ekmek-sepeti) (fr. 35.1) ve “μετάκερας” (ılık-su) (fr. 34) sözcükleri de bu durumu destekleyen bir örnek olarak gösterilebilir. Ancak fr. 74. 25'teki “ἰμαῖον”un Eski Komedyâ yapıtlarında geçen bir sözcük olup olmadığı konusu “ekmek-sepeti” (σιῦνη) ve “ılık-su” (μετάκερας) sözcüklerine göre daha karmaşıktır. “Hoş-şarkı” anlamına gelen “ἰμαῖος”un Aristophanes'in **Batrakhoi** adlı eserindeki “ἰμονιοστρόφου μέλη”nin geçtiği dizeden alındığı düşünülse de “ἰμαῖος” sözcüğü Aristophanes'in eserinde bu formda kullanılmamıştır.²¹⁸ Fakat ozanın söz konusu sözcük için **Batrakhoi** üzerine yapılmış bir yorumdan mı yoksa Attik üslup üzerine çalışan bir araştırmacının yorumundan mı yararlanmış olabileceği konusu tartışmalıdır.²¹⁹ Bir başka fragmanda (fr. 76) geçen “ὁ

²¹⁵ Jacoby, **A.g.e.**, 85; Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 229-232.

²¹⁶ Greg. Naz. **Carm.** 1.2.1.174 (=PG xxxvii. 592); Mikhael Khoniates, ii. 386.329 (Lambros, 1880); A. S. Hollis, “Attica in Hellenistic Poetry”, **ZPE**, vol. 93, 1992, s. 4-6.

²¹⁷ Callim. fr. 29 H: “τὸν μὲν ἐπ' ἀσκάντην κάθισεν” (Onu mindere oturtur); karş. Ar. **Nub.** 633: “ἔξει τὸν ἀσκάντην λαβών;” (Minderini alıp dışarıya çıkacak mısın?): Cameron, **Callimachus and His Critics**, 443; Hollis, **Callimachus: Hecale**, 168; P. Parsons, “Callimachus and his Koinai”, **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, 2011, s. 144-145.

²¹⁸ Bkz.: K. Dover, **Frogs: With Introduction and Commentary**, Oxford, Clarendon Press, 1993, s. 349; karş. Hollis, **Callimachus: Hecale**, 255.

²¹⁹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 9; karş. Schol. **Ran.** 1297; Ayrıca R. Renehan, sözcüğün **nominativus** halinin **LSJ**'de gösterildiği gibi “ἰμαῖον, τό” olmadığını ancak “ἰμαῖος, ῆ” şeklinde olması gerektiğini öne sürmüştür; R. Renehan, **Greek Lexicographical Notes: A Critical Supplement to the**

πελαργός ... ἀλοίτης”²²⁰ (“intikamcı leylek”) ifadesi ise halk anlatısı unsuru olarak kabul edilmediği sürece kayıp bir komedyadaki bir anlatıyla ilişkilendirilebilir.²²¹

Hekale’de pek çok yazarın ve şiir türünün etkisi açıkça görülmektedir. Eserde, daha önce de söylediğimiz gibi, Homeros’taki derme çatma bir dağ kulübesinde domuz çobanı Eumaios tarafından misafirperver bir şekilde ağırlanan Odysseus gibi (**Od.** 14) bir kahraman temasının izini sürebiliriz.²²² Emek, haksızlık ve yoksulluktan bahsedilen bir başka dizede (fr. 52) ise Hesiodosçu bir hava sezilmektedir. Fr. 54 yani “νυκτι δ’ ὅλη βασιλῆας ἐλέγχομεν” dizesi **Erga kai Hemerai**’daki (38-9) “βασιλῆας | δωροφάγους” sözcüklerinin yer aldığı dizeyi hatırlatmaktadır.²²³ Bunun yanı sıra Hekale, **Erga kai Hemerai**’da sık sık geçen bir sözcük olan “καλή”de yani bir “kulübe”de (fr. 80. 4) yaşamaktadır.²²⁴ Bunların dışında, Euripides’in **Elektra** adlı eserini hatırlatacak anlatımlar da karşımıza çıkmaktadır.²²⁵ Görüldüğü üzere, Kallimakhos’un **Hekale**’si geleneksel **epos**, yerel kronikler, Eski Komedyâ, Homeros, Hesiodos ve diğer birçok yazar ya da eserden unsurlar barındırması dolayısıyla oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Nitekim Mytileneli Krinagoras (MÖ I.- MS I. yüzyıl) da **Hekale**’deki farklı unsurların bir arada uyum içinde yer almasından etkilenmiş olmalıdır. Zira epigram ustası, C. Claudius Marcellus’u (MÖ 42-23) övmek için Kallimakhos’un **Hekale**’sinden yola çıkarak şu dizeleri yazmıştır:

“Καλλιμάχου τὸ τορευτὸν ἔπος τόδε· δὴ γὰρ ἐπ’ αὐτῷ
ὦνῆρ τοὺς Μουσέων πάντας ἔσεισε κάλους.
ἀεῖδει δ’ Ἑκάλης τε φιλοζένοιο καλὴν
καί, Θησεῖ Μαραθῶν οὗς ἐπέθηκε πόνους·
τοῦ σοὶ καὶ νεαρὸν χειρῶν σθένος εἴη ἀρέσθαι,

Greek-English Lexicon of Liddell-Scott-Jones, *Hypomnemata* 45, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1975, s. 111-112.

²²⁰ “ἀλοίτης” sözcüğü leyleğin adaletli oluşunun namına ve babasına olan düşkünlüğüne atıfta bulunuyor olabilir: Schol. Ar. **Av.** 1353= “οἱ γὰρ πελαργοὶ, δικαιοπραγεῖς ὄντες, ἐπὶ πτερῶν βαστάζουσι τοὺς πατέρας γεγηρακότας”; Leylek için ayrıca bkz.: D’Arcy W. Thompson, **A Glossary of Greek birds**, Oxford, Clarendon Press, 1895, s. 127 (s.v. “πελαργός”). Ayrıca, “halk anlatısı unsuru olmadığı sürece” dememizdeki kasıt, halk anlatılarında karga ve kuzgunun sıkça konu edinilmesidir.

²²¹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 9.

²²² Yoksul yaşlı kadın ve Homeros karş.: **CollAlex.**, epic. adesp. 4.

²²³ Suda “ἐλέγχομεν”i “κακολογοῦμεν” ile birlikte açıklamaktadır. Bkz.: Suda, ε 777; Pfeiffer da buradan yola çıkarak Kallimakhos’un bu dizesini, yani fr. 54’ü Hesiodos’un “βασιλῆας | δωροφάγους” (**Op.** 38-9) dediği dize ile ilişkilendirmiştir: Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 288.

²²⁴ Karş.: Callim. fr. 80.4 H; Hes. **Op.** 301, 305.3, 374, 411, 503; Bkz.: Schol. **Hes.** 301a.1 (s.v. **καλήν**)

²²⁵ Karş. Eur. **El.** 35-39; Callim. fr. 41 H.

Μάρκελλε, κλεινοῦ τ' αἶνον ἴσον βίοντος.”²²⁶

“Kallimakhos’un bu **epos**’u göz alıcıdır; zira onda
tüm inceliğini aktarır ozan Musaların.
Misafirperver Hekale’nin kulübesini
ve Theseus’a dayatılan Marathon işlerini anlatır.
Seninle olsun bu yığidin kollarının gücü
ve [seninle olsun] Marcellus, şanlı hayatına denk bir övgü.”

3.6. Dil ve Üslup

Bu başlıkta, Kallimakhos’un **Hekale**’de nasıl bir üslup kullanmayı tercih ettiğini ve bunu oluştururken de nasıl bir yöntem izlediğini aktarmayı amaçlıyoruz. Yapacağımız analizlerin birçoğu, zarar görmemiş ya da az zarar görmüş fragmanlar üzerinden gerçekleştirilecektir. Diğer bir deyişle, bu analizler yaklaşık 1000 (veya daha az veya daha çok)²²⁷ dizelik bir metinden geriye –hiçbir eksiği olmadan– kalan yaklaşık 200 dize üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Günümüze ulaşan fragmanlardan anlaşıldığı üzere **Hekale**, farklı edebî türlere özgü birçok üslubu barındırmaktadır.²²⁸ Eser uzunluk bakımından olduğu gibi üslup bakımından da geleneksel **epos**’tan ayrılmaktadır. G. O. Hutchinson ise eserin geleneksel **epos**’tan ayrılması durumuna Theseus’un alt ettiği boğayı kentte herkesin gözü önünde sürüklediği (fr. 69) ve çok bilinen bir halk anlatısı olan kuzgunun beyazdan siyaha döndüğü (fr. 74.15 vd.) sahneleri örnek olarak göstermektedir.²²⁹ Çünkü Hutchinson’a göre bu dizeler bütünlüklü bir biçimde, yani bağlamı kopmadan günümüze ulaştığı için eserin ilgili dizelerden değerlendirilmesi daha yerinde olacaktır.²³⁰ Hekale’nin kendi hayat hikâyesini anlattığı papirüs fragmanları (fr. 47) ise okunamayacak ölçüde zarar görmüştür. Ancak ele geçen sağlam kısımları ozanın, Hekale’nin iki çocuğunun ölümüne duyduğu üzüntüyü (fr. 49. 2-3) ve onun Kerkyon’u lanetlemesini (fr. 49. 13-15) nasıl işlediğine dair ufak da olsa bir bilgi vermektedir.

²²⁶ Anth. Pal. IX. 545; Ayrıca bkz.: S. J. Harrison, “The Lost Heir: C. Claudius Marcellus in Augustan Poetry”, **Phaos**, vol. 17: 1, 2017, s. 70.

²²⁷ Bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 338-340.

²²⁸ A.e., s. 10.

²²⁹ Hutchinson, **A.g.e.**, s. 61. İlerleyen bölümlerde **Hekale**’nin geleneksel **epos**’tan ayrıştığı noktaları daha ayrıntılı ele aldık.

²³⁰ A.e.

Yine de ozanın **Hekale**'de üzüntü ve lanetleme gibi tasvirleri nasıl aktardığına dair çok ayrıntılı bilgilere sahip değiliz. Birkaç fragmanda karşımıza çıkan aşırı kızgınlık sonucu oluşan tepkiler, günlük konuşma diliyle akıcı bir biçimde ifade edilmektedir.²³¹

Kallimakhos'a yapılan eleştirilerin büyük bir çoğunluğu ozanın üslup ve dil bakımından yeterince anlaşılabilir olmamasıdır.²³² Nitekim ozanın eserinde anlaşılması güç birçok unsur görülmektedir. Söz gelimi, daha önce Antik Yunan yazınında kullanımına rastlanılmayan, yani Kallimakhos'un türettiği, dolayısıyla yapay bir ifade olan “ἀμαζόνης ἄνδρες” bu konuya kanıt olarak gösterilebilir.²³³ Ayrıca misafirperver Hekale de bir **epos**'un ya da herhangi bir eserin ana karakteri olacak kadar iyi bilinmiyordu. Aynı şekilde Kallimakhos'a kadar Erichthonios'un hikâyesindeki karga anlatısı (fr. 70) da Antik Yunan yazınında işlenmemiş ya da öyle bir hikâyenin varlığından haberdar olunmamıştır.²³⁴

Kallimakhos çok bilinmeyen yer adlarını da eserinde kullanmıştır. Söz gelişi, eserde Thrakia'da yer alan Hypsizoros adında bir dağdan bahsedilmektedir. Daha öncesinde bu dağın adı yazılı metinler ve belgelerde çok geçmese de Kyreneli şair söz konusu adı eserinde kullanmıştır (fr. 71.1).²³⁵ Bundan başka, yine Thrakia'da yer alan Merisos adında başka bir dağ ismi karşımıza çıkmaktadır.²³⁶ Belirsiz bırakılan diğer bir unsur ise Kharon'un ölümler diyarına geçirme ücretinin, diğer kentlere kıyasla Aigialos mu yoksa Hermione kentinde mi daha düşük olduğu konusudur.²³⁷ Naeke'in fragman 103'te geçen mitolojik hikâyenin (Apollon-Helios ve Artemis-Persephone)

²³¹ Bkz.: Fr. 72 (?Athena); fr. 126 (??Medea); fr. 133 (?karş. fr. 530 Pf. in App. I).

²³² Karş. Hutchinson, **A.g.e.**, s. 61; Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 10.

²³³ Hollis bu ifadenin Amazon erkekler değil de “arpa-ekmeği olmayan adamlar” anlamına geldiğini ileri sürmektedir: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 322; karşı. Webster, **A.g.e.**, s. 119; karşı. Callim. fr. 162 inc. sed. H.; Pfeiffer ise bu ifadenin fr. 55'teki “γηράγοι” ifadesinin “ἀμαζόνης ἄνδρες”le bir bağlantısı olabileceğini dile getirmektedir. Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 462.

²³⁴ R. Parker, “Myths of Early Athens”, **Interpretations of Greek Mythology**, ed: Jan N. Bremmer, Kent, Croom Helm Ltd, 1987, s. 210 n. 44; A. Henrichs, “Die Kekropidensage im PHerc. 243: von Kallimachos zu Ovid”, **CE**, vol. 13, 1983, s. 33-43; B. Powell, “Erichthonius and the Three Daughters of Cecrops”, **Cornell Studies in Classical Philology**, vol. 17, 1906, s. 12-15; Karş. M. Fowler, “The Myth of 'EPIXΘONIOS'”, **CPh**, vol 38: 1, s. 28-32; W. Burkert, “Kekropidensage und Arrhaphoria: Vom Initiationsritus zum Panathenäenfest”, **Hermes**, vol. 94: 1, 1966, s. 1-25; karşı. Antig. Car. **Mir**. 12.

²³⁵ Callim. fr. 71.1 H.

²³⁶ Callim. fr. 18.15 H.

²³⁷ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 284-286; karşı. Str. 8.6.12, 8.6.25; Paus. 2.5.6; Orph. **A.** 1136 vd.; Apollod. 1.5.1.

çok açık olmadığını söyleyerek tamamen tartışmaya açık olduğunu belirtmesi bu konuya dair başka bir örnektir.²³⁸ Hollis, Atinalıların Anthesteria'yı, Dionysos **Eleuthereos**'tan ziyade Bataklıklar Efendisi Dionysos anlamına gelen Dionysos **Limnaios**'a adadıklarını anlatan fragman 85'in Kallimakhos'un anlaşılmasını zorlaştıran başka bir dize olduğunu dile getirmektedir.²³⁹ Özetle Kallimakhos, eserinde nadir bilinen mitolojik anlatılara ve az bilinen coğrafi isimlere çokça yer vermesi dolayısıyla **Hekale**'nin anlaşılmasını güçleştirmiştir. Ancak buradan şöyle bir sonuç da çıkmaktadır; Kallimakhos herkesçe kullanılan sözcükleri ya da bilinen meseleleri işlemektense az bilinen sözcüklerle neredeyse hiç bilinmeyen konuları anlatma yoluna gitmiştir.

Hemen belirtmek gerekir ki, **Hekale**'nin günümüze ulaşan fragmanlarının birçoğu gramerciler ve leksikograflar tarafından alıntılanarak günümüze ulaşmıştır. Dolayısıyla ozanın eserinde kullandığı dil ve üslup analizi de bu aktarımlar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Nitekim Viyana Tableti olarak bilinen ahşap tabletlerde yer alan en uzun ve en iyi korunmuş pasajlara bakıldığında bu kişiler, daha önce antik metinlerde görmedikleri unsurları **Hekale**'de görmüş ve bu unsurların üzerinde durmuşlardır.

En iyi biçimde korunagelmış fragmanlardan 69'uncu fragman (col. i'de yer almaktadır.) yaklaşık 14 dizeden oluşmaktadır. Söz konusu dizelerde, daha önce kullanımına rastlanmayan yeni iki sözcük yer almaktadır: Bunlar **iki boynuzlu** anlamına gelen “οἰόκερος”²⁴⁰ (69.1) ve **kuşak** anlamına gelen “στόρνη”²⁴¹ (69.15) sözcükleridir. Ayrıca fragman 69.5'teki “θαρσήςεις”²⁴² ve fragman 69.6'daki

²³⁸ Naeke, **A.g.e.**, s. 45 vd.; karş. **PMG** 860; Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 290-292; Ayrıca bkz.: Williams, **A.g.e.**, s. 23 (=Callim. **H.** 2. 9).

²³⁹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 270-276. Antik metinlerde **Limanaïos** epitelinin geçtiği yerler için ayrıca bkz.: Aristoph. **Ran.** 216; Schol. **Thuc.** 2.15.4 (=P. **Oxy.** VI 853, col. x, 7 vd.).

²⁴⁰ Bkz.: Lloyd-Jones, Rea, “Callimachus, Fragments 260-261”, s. 134.

²⁴¹ Aynı sözcük bir gramerci ve tragedya şairi olan Lykophron'un **Aleksandra** adlı eserinde de geçmektedir: Lycoph. **Alex.** 1330. Ancak **Hekale**'nin sözünü ettiğimiz eserden daha önce bir tarihte yazıldığı düşünülmektedir: S. Hornblower, **Lykophron: Alexandra, Greek Text, Translation, Commentary, & Introduction**, Oxford, Oxford University Press, 2015, s. 36-38; Kallimakhos'un Lykophron üzerindeki etkisinin tartışması için bkz.: Hornblower, **A.g.e.**, 27-30; karş. Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 81, 151.

²⁴² Kallimakhos'un -ήςεις ve -όεις bitimli sıfatları sık sık kullandığı bilinmektedir. Bu sözcük daha sonra İmparatoriçe Eudokia (**S. Cyp.** 1.191) ve Nonnus'ta (**Dion.** 13.562, 26.60, 30.294, 48.899) karşımıza çıkmaktadır.

“νεύμενος”²⁴³ biçiminde yazılmış sözcükler ilk olarak Kallimakhos’ta karşımıza çıkmaktadır. Fragman 69.1’deki “ἀπηλοίγησε” fiili ise Aleksandreia döneminde Homerosçu **hapax legomena** hayranlığının bir göstergesidir.²⁴⁴ Ancak 69.4’üncü dizede geçen “μέσφ’ ὄτε” ve Dor üslubunda yazılan “φιν” zamiri, biçim bakımından Homeros metinlerinden farklıdır. Kallimakhos’un yazın alanındaki yenilikçi duruşundan hareketle Hollis, ozanın bu zıtlığı bilinçli bir biçimde vermek istemiş olabileceğini öne sürerek, böylesi kullanımlara açıklık getirmeye çalışmaktadır.²⁴⁵ Kyreneli şair birkaç dizede (fr. 69.2, 9, 10, 14) bilinçli bir biçimde **bukolik** şiirde sıkça kullanılan **diairesis**’i tercih etmemiş ve böylece **bukolik** şiir ile kendi eseri arasına da tür bakımından bir sınır koymuştur.²⁴⁶ Bununla birlikte, 12’nci dize de tek heceyle sonlandırılmıştır.²⁴⁷ Ayrıca 69’uncu fragmanın 14 dizesinde de Hellenistik dönem ozanlarının kullandığı beş ayaklı **spondeios** ölçüsü bulunmamaktadır. Söz konusu dizeler, üslup bakımından Homeros’la kıyaslandığında bazı farklılıklar içerse de onun üslubunu anımsatan birtakım unsurlar da yer almaktadır. Söz gelimi, genç kahraman Theseus’un “Θησεὺς οὐχ ἑκάς οὗτος” (fr. 69.8) sözleri, Homeros’un **Odysseia**’sında Telemakhos’un “οὐχ ἑκάς οὗτος ἀνὴρ” sözlerini hatırlatmaktadır.²⁴⁸ Hollis pasajın 69. 2 ve 3’üncü dizelerin de oldukça geleneksel bir üslupta yazılmış olduğunu söylerken zarafetten de eksik olmadığını dile getirmektedir.²⁴⁹

Neredeyse eksiksiz bir biçimde günümüze ulaşmış diğer bir fragman ise 74.10 ve devamıdır. Söz konusu dizeler, Viyana Tableti’nin bir bölümünde yer almaktadır.²⁵⁰ Tablette neredeyse kusursuz bir biçimde korunmuş art arda gelen 18 dize yer almaktadır. Buradaki dil ve üslup genellikle daha çeşitli ve karmaşıktır. Fragman 74’ün 10’uncu dizesi ve sonrası günümüze –neredeyse– eksiksiz ulaştığı için

²⁴³ Karş. **Anth. Pal.** IX. 96 (=21 GA)

²⁴⁴ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 219; Karş. Hom. **Il.** 4. 522.

²⁴⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 11.

²⁴⁶ **A.e.**

²⁴⁷ Callim. fr. 69.12 H.; karş. Hesiod. fr. 333.

²⁴⁸ Hom. **Od.** 2. 40.

²⁴⁹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 11; Fr. 69.2-3 H.: “ὥς ἴδον, ὥς ἅμα πάντες ὑπέτρεσαν ἢ δὲ φόβηθεν | ἀνδρα μέγαν καὶ θῆρα πελώριον ἅντα ἰδέσθαι,”

²⁵⁰ **Tab. Vindob.** col. iv; karş. Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 251-253; E. M. Thompson, **An Introduction to Greek and Latin Palaeography**, Oxford, Clarendon Press, 1912, s. 14; Lehnus, “Callimachus Rediscovered in Papyri”, s. 26-28; A. M. Keith, **The Play of Fictions: Studies in Ovid's Metamorphoses Book 2**, Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1992, s. 9 n. 3.

analizimize karganın kâhin gibi dile geldiği 10'uncu dizeden başlamak daha sağlıklı olacaktır. **Hekale**'nin papirüsleri ele geçene kadar, sözünü ettiğimiz 14 dize türlü türlü “düzeltmelere” maruz kalmıştır. Ancak buradaki **parenthesis**²⁵¹ (**παρένθεσις**) ve **aposiopesis**²⁵² (**ἀποσιώπησις**) bir şekilde korunarak günümüze ulaşmıştır. Dolayısıyla bu durum, ozanın üslubu hakkında başka bir ip ucu vermektedir. W. S. Barret buradan hareketle “[**Hekale**'de] ‘henüz zamanın sona gelmediği’ düşüncesi ilk olarak yeminlerin arasını yerleştirilmiş (parenthesis) ve daha sonra 53-4'te (fr. 74.12.-13. H.) daha ayrıntılı bir biçimde tekrar edilmiştir. [Bu düşünce] yalnızca bu dizede **paranthesis** şeklinde değil de ana cümlede doğrudan yer almıştır ...” demiştir.²⁵³

Metindeki yeminler silsilesi de biraz daha coşkulu ya da abartılı bir biçimde yazılmalarından dolayı komedya üslubunu hatırlatmaktadır.²⁵⁴ Bu bağlamda, Hollis dolaylı bir biçimde yemin etme geleneğinin Attik bir unsur olduğunu düşünmektedir.²⁵⁵ Bunun yanı sıra, 14'üncü dizede kuzgunun beyazdan siyaha ne zaman dönüşeceği öngörüsü ise **Ilias**'ta Akhilleus'un kendi ölümünü öngördüğü zamanı dile getirdiği dizeyle oldukça benzerlik göstermektedir.²⁵⁶ Ayrıca bu dizelerde “ῥυκνός” (buruşuk; fr. 74.10), “σῦφαρ” (deri; fr. 74.11), “καυάζαντες” (“κατάγνυμι” fiilinin Aiol Lehçesi'ndeki kullanımı; fr. 74.12), “γάλακι” (**nominativus** hali “γάλαξ”; fr. 74.16), “ἄγχαυρος” (şafaktan önce–Kıbrıs Lehçesi–; fr. 74.23), “ὕδατηγος” (kuyu vb. yerlerden su-çeken kişi; fr. 74.25), ἰμαῖος (güzel-şarkı; fr. 74.25) gibi kullanımı oldukça az olan nadir sözcükler ve biçimler karşımıza çıkmaktadır.

Kallimakhos'un **Hekale**'de Homerik **heksametron**'u da kullandığını daha önce belirtmiştik. Bu konudaki en belirgin örnek “καδδραθέτην δ' οὐ πολλὸν ἐπὶ χρόνον” sözlerinin geçtiği fragman 74'ün 22'nci dizesidir.²⁵⁷ Bununla birlikte,

²⁵¹ Bir sözcüğün ya da sözcüklerin bir cümle içine dahil edilmesi: J. A. Cuddon, C. E. Preston, **The Penguin Dictionary of Literary Terms and Titerary Theory**, London, Penguin Books, 1999⁶, s. 639: s.v. **parenthesis**.

²⁵² Bir sözün ya da cümlelerin aniden kesilmesi ve yarım bırakılması: C. Baldick, **The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms**, Oxford, Oxford University Press, 2001, 17: s.v. **aposiopesis**.

²⁵³ W. S. Barrett, “The Oxyrhynchus Papyri. Part 24 by E. Lobel, C. H. Roberts, E. G. Turner and J. W. B. Barns”, **Gnomon**, vol. 33: 7, 1961, s. 691; ilgili dizeler için bkz.: Callim. fr. 74.10-4 H.

²⁵⁴ **Hekale**'deki komedyadan alınan unsurları daha önceki bölümlerde ele almıştık.

²⁵⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 12, 255.

²⁵⁶ Callim. fr. 74.14 H: “δεῖλος ἀλλ' ἢ νῦξ ἢ ἔνδιος ἢ ἔσσετ' ἥως”; karş. Hom. **Il.** 21. 111: “ἔσσεται ἢ ἥως ἢ δαῖτη ἢ μέσον ἡμαρ”

²⁵⁷ Karş. Hom. **Il.** 15. 494: “καδδραθέτην δ' οὐ πολλὸν ἐπὶ χρόνον”

Kyreneli şair, epik şiirlerde çok sık kullanılan “τε” bağlacını/edatını **Hekale**’de birçok kez kullanmıştır.²⁵⁸ Hem Homerik **heksametron**’u hem de epik “τε” bağlacını/edatını kullanması dolayısıyla, ozanın **heksametron** ölçüsünde kaleme aldığı **hymnos**’lara kıyasla **Hekale**, Homeros üslubuna daha yakın bir konumda bulunmaktadır.²⁵⁹ Böylelikle Kallimakhos’un kendine özgü yaratıcılığı, okuyucunun karşına başka bir biçimde çıkmaktadır. Başka bir söyleyişle, Kallimakhos, Homeros’u kendince yorumlamış, böylelikle okuyucuya hem ünlü ozanı hatırlatmış hem de şiir sanatındaki kendine özgü ustalığı açıkça sergilemiştir. Hiç şüphe yok ki bu durum şairin yaratıcılığına bağlı olarak oluşmuştur.

Bilindiği üzere Homeros üzerine yapılan çalışmalar, Hellenistik ozanlar için çoğu zaman tartışma konusu olmuştur.²⁶⁰ Bu tartışmalardan biri de “φή” edatı üzerinedir. Söz konusu edat Kallimakhos tarafından da tercih edilmiştir. Ancak 74’ün 17’nci dizesinde geçen “φή” (**olarak, gibi**) edatı Kallimakhos’un çağdaşı, aynı zamanda Homeros uzmanı Zenodotos’la ilişkilendirilse de Kallimakhos’un edatın bu biçimini Zenodotos’tan aldığına dair kesin bir bilgi yoktur.²⁶¹ Bununla birlikte, aynı dize, kuzgunun bir gün katran karası tüylere (“περὸν οὐλοόν”) sahip olacağının da habercisidir. Buradaki “ὀλοός” sıfatının da Homerik bir unsur olabileceği düşünülmektedir.²⁶²

Daha önce de belirttiğimiz gibi, şiirin başından sonuna kadar Homerik unsurlarla ve buna bağlı olarak **hapax legomena** ile sıkça karşılaşılmaktadır. Bu durum Kallimakhos’ta olduğu kadar diğer Hellenistik Çağ ozanlarında da görülmektedir. Hollis’e göre, Homeros metinlerinde ender kullanılan ya da tartışmalı

²⁵⁸ Callim. fr. 22, 42.3, 44.1, 48.7, 69.6, 99.2, 113.2, 117 H; Epik “τε” için bkz.: J. D. Denniston, **The Greek Particles**, Oxford, Clarendon Press, 1954², s. 495; karş. C. J. Ruijgh, **Autour de ‘τε épique’: Études sur la syntaxe grecque**, Amsterdam, Hakkert, 1971, s. 8-9, 967-970.

²⁵⁹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 304.

²⁶⁰ Bkz.: L. Kim, “Homer in Antiquity”, ed. C. Pache, **The Cambridge Guide to Homer**, part III, Cambridge, Cambridge University Press, 2020, s. 427-430.

²⁶¹ Kallimakhos’un Zenodotos’un hazırladığı Homeros metninden yararlanmış olabileceği konusunda başka ip uçları da vardır: Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, s. 139; karş. Callim. fr. 12.6 Pf.; Ayrıca **Hekale**’deki fr. 47.6 geçen “καιτάεντος” sözcüğü Zenodotos üslubunu andırmaktadır. Bkz.: A. Heubeck, S. West, J. B. Hainsworth, **A Commentary on Homer's Odyssey**, vol. I, Clarendon Press, Oxford, 1988, s. 41.

²⁶² Hollis, Kallimakhos’un kendi şiiri için türettiği çeşitli Homerik sözcüklerden yola çıkarak bu dizedeki “οὐλοόν” sözcüğünün ifade ettiği anlamın “ὀλοός” ya da “οὔλος”a eşdeğer olup olmadığını sorgulamaktadır: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 12.

bir konumda bulunan sözcük ya da sözcük biçimleri, bilgin Hellenistik Çağ ozanlarının dikkatini fazlasıyla çekmiştir.²⁶³ Çağın ruhunu yakalamış ozan Kallimakhos da bu sözcüklere ve biçimlere yönelmiş ve Homeros’tan aldığı unsurları kendine özgü yeni türetmelerle eserine ekleyerek canlılık katmıştır. Bu duruma, 84’üncü fragmanda yer alan, kullanımına çok rastlanılmayan ve Attika ve Boiotia’ya komşu bir köy –ya da demos–olan²⁶⁴ Melainai’ı niteleyen “πολυπτόξ” (**bol tavşanlı**) epitetinin kullanımı örnek olarak verilebilir.²⁶⁵ Bu epitetin çıkış noktası ise yine Homeros’tur.²⁶⁶ Kallimakhos tarafından kullanılan ve **sinik** anlamına gelen “πτόξ” ile Homeros tarafından kullanılan ve **ödleklik** anlamına gelen “τρήρων” epitetleri, temelde korkaklık durumlarını işaret etmektedir.²⁶⁷ Benzer bir biçimde, kullanımına az rastlanan diğer bir sözcük **arpası bol** anlamına gelen “πολύκριμος” (fr. 96. 3) sıfatıdır. Bu sözcük de Homeros’un **buğdayı bol** anlamına gelen “πολύπυρος” sözcüğüyle doğrudan ilişkilendirilmektedir.²⁶⁸

Bilgin ozan Kallimakhos, yalnız Homeros’tan sözcük türetmekle kalmamış aynı zamanda yaşadığı dönemde biçim bakımından arkaik sayılan sözcükleri çağdaştırma işine girişmiştir. Fragman 18. 2’deki “τόφρα δ' ἔην ὕαλοιο φαάντερος οὐρανὸς ἦνοψ” dizesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Adı geçen dizedeki “ὕαλοιο φαάντερος” ifadesi, ozanın dönemi için yeni bir anlatımdır. Şöyle ki, buradaki sıfat (“φαάντερος”) **comparativus** derecesinde kullanılırken Homeros’ta sadece **superlativus** derecesinde kullanılmıştır.²⁶⁹ Bununla birlikte, dizenin sonundaki “ἦνοψ” ismi **nominativus** halde yer alırken Homeros’ta bu isim yalnızca **dativus** halde görülmektedir.²⁷⁰ Kallimakhos’un diğer bir yeniliği ise Homeros’ta **femininum** cinsten yer alan “λάχεια” ismini,²⁷¹ “ἐλαχύς” (fr. 26) biçiminde değiştirerek **masculinum** cinsten bir sıfat olarak ele almasıdır.²⁷² Bununla birlikte, **Hekale**’de

²⁶³ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 13.

²⁶⁴ J. S. Trail, “The Political Organization of Attica: A Study of the Demes, Trittyes, and Phylai, and Their Representation in the Athenian Council” **Hesperia**, Suppl. 14, 1975, s. 91, 118.

²⁶⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 269.

²⁶⁶ Karş. Hom. **II**. 2. 502: “πολυτρήρωνά τε Θίσβην” (“bol güvercinli Thisbe”).

²⁶⁷ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 13.

²⁶⁸ Karş. Hom. **Od**. 15.406; Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 282, 283.

²⁶⁹ Karş. Hom. **Od**. 13. 93: “ἄστηρ ... φαάντατος, ...”; Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 157.

²⁷⁰ Karş. Hom. **II**. 14. 445, 16. 408, 18. 349; Hom. **Od**. 10. 360.

²⁷¹ Karş. Hom. **Od**. 9. 116, 10. 509.

²⁷² Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 165-166.

“οἷσε” (fr. 36. 3) **indicativus** halde verilirken Homeros’ta aynı biçim **imperativus** halde kullanılmıştır.²⁷³

Kallimakhos’un Homeros’tan aldığı bazı unsurları birtakım değişiklikler yaparak eserine dahil ettiğini hemen yukarıda belirtmiştik. Ancak bu yenilikçi girişimlerin bazıları, Hellenistik Çağ’da Homeros üzerine çalışma yapan kişiler arasında büyük tartışmalara yol açmıştır.²⁷⁴ Pfeiffer bu konudaki en dikkat çekici örneğin “ἀπούατος” (fr. 122) sıfatı olduğunu dile getirmektedir.²⁷⁵ Hollis’e göre ise bu sıfat **Hekale**’de bulunan Homerik tartışmaların en ilginç ögesi durumundadır.²⁷⁶ Hem Pfeiffer hem de Hollis, ozanın burada tartışmalı bir konumda olan Homerik bir sözcüğü bilinçli bir şekilde ön plana çıkarttığı konusunda hemfikirdirler.²⁷⁷ Çünkü Hellenistik Dönem Homeros araştırmacıları bu sözcüğü, başında edat olduğunu (“ἀπ’ οὔατος”) kabul ederek mi yoksa Kallimakhos’un önerdiği gibi mi okuyacakları konusunda bir fikir birliği sağlayamamış gibi görünmektedir.²⁷⁸ Hollis aynı durumun “γῆφάγοι” (fr. 55) ve “ἀμαζόνες ἄνδρες” (fr. 162 inc. sed.) ya da sonradan türetilmiş, yani yapay bir sözcük olan “νήχυτος” (fr. 11) ve “ἄσταγές” (fr. 124) sözcükleri için de geçerli olabileceğini ileri sürmektedir.²⁷⁹

Hekale’nin dili Homeros dışında da başka birçok edebî türden unsurlar ya da etkiler barındırmaktadır. Şiirde tercih edilen “ἄσκάνης”, “μεράκερας” ve “σιτύη” sözcüklerinin varlığından hareket ederek eserde Eski Komedyaya özgü birtakım unsurların kullanıldığını daha önce dile getirmiştik. Kallimakhos’un **Hekale**’de ve diğer yaratılarında bu derece çeşitliliğe gitmesi, Yunan dünyasının her yerinden gelen

²⁷³ Karş. Hom. **Od.** 22. 106, 22. 481; **LSJ** s.v. **φέπω**; **Hekale**’deki ifade için bkz.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 173.

²⁷⁴ Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, s. 139.

²⁷⁵ **A.e.**, s. 140.

²⁷⁶ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 306.

²⁷⁷ Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, s. 140; karş.: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 306; Söz konusu sözcüğün Homeros’taki kullanımı için bkz.: Hom. **Il.** 18. 272, 22. 454.

²⁷⁸ D. O’Rourke, “Hospitality narratives in Virgil and Callimachus: The ideology of reception”, **The Cambridge Classical Journal**, vol. 63, 2017, s. 136; karş.: Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, s. 140.

²⁷⁹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 13: Ayrıca “νήχυτος” ve “ἄσταγές” sözcüklerindeki “νή-” ve “ἄ-” ön ekleri Homerik epitetlerde olumsuz bir anlam taşıırken Kallimakhos’un burada vurgulayıcı bir etki yaratmak için kullanmış olabileceğini söylemektedir.

etkilere açık olduğunun göstergesidir.²⁸⁰ Söz gelimi, Antik kaynaklar “ἄλλιξ” (bir tür **pelerin**; fr. 42. 5) sözcüğünün Thessalia,²⁸¹ “γέντα” (**et** ya da **sakatat**; fr. 127) sözcüğünün Thrakia,²⁸² “σῶφαρ” (**buruşuk bir cilt**; fr. 74. 11) sözcüğünün Sikelika yani Sicilya,²⁸³ “δρόμος” (**gymnasion**; fr. 71. 3) sözcüğünün Krete yani Girit²⁸⁴ ve “ἄγχαυρος” (**şafaktan hemen önce**; 74. 23) sözcüğünün Kypros yani Kıbrıs²⁸⁵ kaynaklı olduklarını aktarmaktadır. Kallimakhos şiirinde çok fazla olmamakla birlikte Yunan olmayan, yani Doğu kökenli ifadeler de yer vermiştir. Bunlar “ἄσκάντης” (**divan**, fr. 29),²⁸⁶ “γεργέριμος” (bir **zeytin** türü; fr. 36. 4),²⁸⁷ “κατακάσα” (**fahişe**; fr. 90. 1),²⁸⁸ “κοκύαι” (**ata**; fr. 137)²⁸⁹ ve “δανάκης” (**sikke** (Pers sikkesi); fr. 99) sözcükleridir.²⁹⁰

Yukarıda saydığımız özelliklere ek olarak, bilgili ozan Kallimakhos yaratıcılığını kendi türettiği sözcüklerle de sergilemiştir. Bu yaratıcılık **-ήεις** ve **-όεις** son ekli epitetlerde (“θαρσήεις”, “στινήεις”, “θυμόεις”, “πυρόεις”), **-τειρα** son ekli isimlerde (“δαμάτειρα”, “καθηγήρειρα”, “ὀπτήτειρα”) ve **-τός** bitimli sözcüklerde (“ἄσπαστός”, “ἄφραστός”) karşımıza çıkmaktadır. **Hekale**’den önce Yunan yazınında kullanımına rastlanılmayan diğer sözcük örnekleri ise şunlardır: “ἄείπλανος”, “ἄλυκρός”, “ἄμνάμων”, “ἄρπίζ”, “βιοπλανής”, “βωνίτης”, “εἰδυλίζ”, “ἔλλερος”, “ἐννότιος”, “κατάϊξ”, “κνηκίς”, “κολουραῖος”, “μύρσος”, “παλαιφάμενος”, “περίθριξ”, “πολύθρονος”, “σελαγίζω”, “σιπαλός”, “ὑπόκρηνος” ve “χοροστάς”. Hollis bu sözcüklerin çoğunun –ya da morfolojik olarak farklı biçimlerinin– Kallimakhos’tan önce Yunan edebiyatında oluşmuş olduğunu, fakat bunların bize

²⁸⁰ Hutchinson, **A.g.e.**, s. 63-64.

²⁸¹ Suda, α 1224; **Et. Gen.** s.v. α 515.

²⁸² Eust. **II.** 3.433.20; Eust. **Od.** 2.189.11

²⁸³ Schol. Nic. **Alex.** 91.

²⁸⁴ Suda, δ 1535.

²⁸⁵ Hsch., α 922; karş. Apoll. Rhod. 4.110-111.

²⁸⁶ H. Happ, “Zu ἀσγάνδης, ἀσκανδής, ἀστάνδης = ‘Bote’”, **Glotta**, vol. 40: 3, 1962, s. 198-201; ayrıca bkz.: Aristoph. **Nub.** 633; **Anth. Pal.** VII. 634 (= 19 GA)

²⁸⁷ B. Hemmerdinger, “De la Méconnaissance de Quelques Etymologies Grecques”, **Glotta**, vol. 48: 1, 1970, s. 41.

²⁸⁸ P. Chantraine, **La formation des noms en grec ancien**, Paris, Champion, 1933, s. 352; H. Frisk, **Griechisches Etymologisches Wörterbuch**, vol. I [α-κο], Heidelberg, Universitätsverlag Winter, 1960, 796-797; s.v. **κασαλβάς**.

²⁸⁹ Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 291; karş. Webster, **A.g.e.**, s. 117 n. 2; Bu sözcük daha sonra Sardeisli Zonas tarafından da kullanılmıştır: **Anth. Pal.** IX. 312 (= 7 GA).

²⁹⁰ **EM**, 247.41; G. F. Hill, **British Museum: Catalogue of the Greek Coins of Arabia, Mesopotamia and Persia**, London, 1922, s. cxxiv.

ulaşmadığını düşünmektedir.²⁹¹ Yukarıdaki sözcüklerden birkaçı (yani “κατάξ” ve “σελαγιζω” sözcükleri gibi) sonraki dönem Yunan şairlerinde popüler bir hale gelirken diğer sözcüklerin büyük çoğunluğu gramerciler ve leksikograflar tarafından fark edilip korunarak günümüze ulaşmıştır.²⁹²

Kallimakhos’un üslup bakımından farklılaştığı diğer bir nokta ise onun söz diziminde (**syntax**) beklenilenin dışına çıkarak, söz dizimi bakımından farklı bir yoldan gitmiş olmasıdır.²⁹³ Ancak **Hekale**’nin büyük bir kısmının günümüze eksiksiz ulaşmaması ve metindeki tahribat, bu durumu örneklerle göstermeye olanak vermemektedir.

Ozanın üslup özelliği olarak gösterilecek diğer bir unsur ise edat ve isim arasına yaptığı eklemelerdir; “ἐν ποτε γουνῶι” (fr. 1), “ἐν γάρ μιν Τροιζῆνι” (fr. 9. 1), “ἐκ δ’ ἄρτους σιπύηθεν” (fr. 35. 1), “ἐκ με Κολωνάων” (fr. 51. 1). Hemen belirtmek gerekir ki, bu yalnız Kallimakhos’a özgü olmayıp diğer yazarlarda da görülmektedir.²⁹⁴ Ayrıca ozanın, “ἐμῶι δέ τις Αἰγεί πατρί” (fr. 69. 5) ve “ἀλλὰ θεῆς ἦτις με διάκτορον ἔλλαχε Παλλάς” (fr. 167 inc. sed.) ifadelerinde kalıplaşmış deyişleri art arda dizme yoluna gittiği görülmektedir.²⁹⁵

Hekale’de, günümüze ulaşan fragmanlarından anlaşıldığı kadarıyla, epik benzetmelere (teşbih) daha fazla yer verildiği, buna karşılık **hymnos**’larda epik benzetmelerin yazarın diğer eserlerine kıyasla daha az olduğu dikkati çekmektedir. Diğer bir deyişle, bu benzetmeler yalnızca IV. **hymnos**’un 141-7, 228-32’nci

²⁹¹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 14.

²⁹² F. Lapp **De Callimachi Cyrenaei Tropis et Figuris** adlı eserinde Kallimakhos’un tüm şiirlerindeki ozana özgü olan sözcükleri araştırma ve çözümleme işine girişmiş ve bunları tartışmıştır. Bkz.: F. Lapp, **De Callimachi Cyrenaei Tropis et Figuris**, Bonn, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, 1965, s. 110-111; Bkz.: R. T. Thomas, “New Comedy, Callimachus, and Roman Poetry”, **HSPH**, vol. 83, 1979, s. 186.

²⁹³ Bu durum **Aitia**’da daha belirgin bir biçimde görülmektedir. Bkz.: Harder, **Callimachus: Aetia: Introduction, Text, and Translation Commentary**, vol. I, s. 41-44; Lapp, **A.g.e.**, s. 35-39; İlgili dizeler için bkz.: Call. fr. 1.33. Pf.: “ἄ πάντως, ἴνα γῆρας ἴνα δρόσον ἦν μὲν ἀείδω | πρῶκιον ἐκ δῆς ἡέρος εἶδαρ ἔδων, | αὐθι τὸ δ’ ἐκδοῖμι,”; karş. Callim. fr. 384.31-2. Pf.: “ὄν οὐδ’ ὄθεν οἶδεν ὀδεύω | θνητὸς ἀνὴρ,”.

²⁹⁴ Bkz.: H. W. Smyth, **Greek Grammar**, ed. G. M. Messing, Cambridge, Harvard University Press, 1956, s. 365-388.

²⁹⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 220-221, 325-326.

dizeleriyle sınırlı tutulmuştur.²⁹⁶ Hollis **Hekale**'deki epik benzetmelere örnek olarak fr. 18.13 ve devamındaki savaş sahnesini göstermekte ve bununla birlikte, ilgili dizelerin ozan tarafından epik bir temada ve uzunlukta işlenmesinin epik benzetmenin somut göstergesi olabileceğini ileri sürmektedir.²⁹⁷ Aynı şekilde, fragman 48.7 ve devamında Hekale'nin yetiştirdiği iki delikanlının “kavak”a benzetildiği sahne de bu duruma örnek olarak gösterilebilir.²⁹⁸ Son olarak, Theseus'un boğayı alt edip Hekale'nin yanına döneceği sırada köylüler onu onurlandırmak adına üzerine yaprak atarlar.²⁹⁹ Bu sahnedeki köylülerin attığı yaprakların tasviri de epik benzetme konusunda verilebilecek diğer bir örnektir.³⁰⁰ Hollis bunlar dışında, rüzgâr için “camdan daha parlak” (“ὑάλοιο φαάντερος”) ifadesinin geçtiği fr. 18.2'nin de epik bir benzetme olabileceğini eklemektedir.³⁰¹

3.7. Ölçü

Başta Kallimakhos olmak üzere, MÖ III. yüzyıl Yunan şairlerinin pek çoğu şiirlerinin akıcı olması için karışık ölçü kalıplarından, çok kısa sözcüklerden kaçınarak ve birtakım kurallar dahilinde³⁰² şiirlerini yazma uğraşına girişmişlerdir.³⁰³ Bunu gerçekleştirmeye en elverişli ölçü ise epik şiir, **hymnos**, **bukolik** şiir, satirik şiir (Krates, Timon), ağıt, didaktik şiir ve diğer şiir türlerinin yazılmasına olanak sağlayan **heksametron** ölçüsüdür. T. B. L. Webster'in “Kallimakhos'un ustalığını geniş ölçekte sergilediği tek şiir” dediği **Hekale**, **heksametron** ölçüsünde yazılmıştır.³⁰⁴ **Hekale**'nin

²⁹⁶ Lapp, **A.g.e.**, s. 88-90, 151; R. Schmiel, “Callimachus' Hymn to Delos: Structure and Theme”, **Mnemosyne**, vol. 40: 1, 1987, s. 50.

²⁹⁷ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 14; Hollis, Kallimakhos'un nadir kullanılan “κατάϊξ” sözcüğünü tercih etmesini ve Thrakia bölgesinde olduğu bilinen fakat yeri tam olarak saptanamayan Merisus adındaki bir dağdan (fr. 18.15) bahsetmesini bu duruma kanıt olarak göstermektedir: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 161-162.

²⁹⁸ Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 446; **Hekale**'deki bu sahne, **Ilias**'ta Thetis'in oğlu Akhilleus'a kaderinin genç yaşta ölmek olduğunu söylediği sahneyi hatırlatmaktadır: Hom. **II**. 18.56, 437.

²⁹⁹ Callim. fr. 69.11 H.

³⁰⁰ Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 422.

³⁰¹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 157.

³⁰² Söz konusu şairlerce ilkin **hiatus** tekniğini sınırlı tutulmuştur. Sözcük sonundaki ünlü harfin (ya da **-m**), ardından gelen ünlüye rağmen yutulmadığı duruma **hiatus** denir. Buna Homeros'ta sıkça rastlanmaktadır. **Hiatus daktylos** ölçüsünde oluşturulmuş dizelerde ve lirik şiirde pek rastlanmamaktadır.

³⁰³ M. L. West'e göre MÖ III. yüzyılı ve sonrasını kapsayan dönemde birçok bakımdan Kallimakhos şiir sanatındaki zarafetin zirvesini temsil etmektedir: **GM**, s. 153

³⁰⁴ Webster, **A.g.e.**, s. 112.

fragmanları günümüze eksiksiz bir biçimde ulaşmasa da eldeki fragmanlardan Kallimakhos'un hangi ölçüyü kullandığı, eril mi yoksa dişil mi **caesura**³⁰⁵ kullandığı, beşinci ayağın **spondeios**³⁰⁶ mu yoksa **bukolik diairesis**³⁰⁷ mi olduğu net bir biçimde anlaşılmaktadır.³⁰⁸ Nitekim Hollis, Kallimakhos'un şiirinde tercih ettiği bir sözcüğün bile dişil **caesura** ve **bukolik diairesis**'li bir **heksametron** ölçüsü yaratmak için yeterli olduğunu düşünmektedir.³⁰⁹

Kallimakhos **heksametron** ölçüsündeki şiiri **Hekale**'yi oluştururken diğer ölçü ve ölçü tekniklerinden de faydalanmıştır. **Hekale** ölçü bakımından ozanın diğer şiiri olan **hymnos**'larla büyük bir benzerlik gösterdiği için birtakım ölçüsel oranları karşılaştırmalı olarak vermek yerinde olacaktır. **Spondeios**, 95 dizeden oluşan I. **hymnos**'ta 14 tane, yani %15 oranında; 326 dizeden oluşan IV. **hymnos**'ta 10 tane, yani %3 oranında; 138 dizeden oluşan V. **hymnos**'ta 5 tane, yani %4 oranında kullanılırken **Hekale**'de –ele geçen fragmanlardan anlaşıldığı kadarıyla– 222 dizede 29 tane, yani %13 oranında kullanılmıştır. Bu da demek oluyor ki **Hekale**'de **spondeios**, I. **hymnos** dışında diğer **hymnos**'lara göre daha fazla kullanılmıştır. Ayrıca eril **caesura** kullanım oranı IV. **hymnos** haricinde diğer **hymnos**'lara kıyasla daha düşüktür.³¹⁰ Bunun dışında, **Hekale**'de **bukolik diairesis** sık sık kullanılmıştır.³¹¹

Kallimakhos'un ölçüde uyguladığı kurallar, 19. ve 20. yüzyılda ölçü üzerine çalışan araştırmacılarca Hellenistik Çağ şiirlerinin ölçü yasalarını belirlemede esas alınmış ve bazı kurallar ozanın ölçüsüne dayandırılarak tayin edilmiştir.³¹² Yasaları koyan kişilerin adlarıyla anılan bu kurallar **Naeke Yasası**, **Meyer'in İlk ve ikinci Yasası**, **Giseke Yasası**, **Hermann Köprüsü** olarak adlandırılmaktadır. Kallimakhos ölçüsünü aşağıdaki kurallar dahilinde yaratmıştır:

³⁰⁵ Sözcükleri birbirinden ayıran kesme. Bu terim, tek nefeste seslendirilemeyecek kadar uzun olan dizeleri belli bir yerden bölen "kesme"den (**tome**) farklıdır. Her ikisi için de "||" işareti kullanılır.

³⁰⁶ İki uzun heceden oluşan ölçüsel ayak: "– –"

³⁰⁷ **Diairesis**: Bir ayak ya da ölçüsel grubun sonuna denk gelen durak. **Diairesis boukolike**: Dördüncü ayaktan sonra gelen durak.

³⁰⁸ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 16.

³⁰⁹ A.e.; Hollis bu duruma fragman 3'teki "πολύθρονον" sözcüğünü örnek göstermektedir.

³¹⁰ **Hekale**'de eril **caesura** 249 dizede 56 tane, yani %22 oranında kullanılmıştır.

³¹¹ **Hekale**'de **bukolik diairesis** 224 dizede 155 tane, yani %69 oranında kullanılmıştır.

³¹² Bkz. **GM**, 153; Oswald, **A.g.e.**, s. 420, 422.

I. Daktylos ve Spondeios

Epik şiirlerin kesintisiz biçimde art arda gelen eşit uzunluktaki dizeleri **heksametron daktylikon** ya da **heroikon metron** denilen ölçüyle oluşturulmaktadır. Daha sonraları didaktik ve **bukolik** şiirlerde de kullanılan bu ölçü, altı ayaktan (sonuncu ayak genellikle **spondeios**) kuruludur. İlk dört ayak **daktylos** (– ∪ ∪) ya da **spondeios** olabilirken beşinci ayak genellikle **daktylos**, bazen de **spondeios** olmaktadır. Heceleri uzun olması sebebiyle **spondeios** ve **daktylos** ayakları, **epos**'un ağır başlı ifade tarzına son derece uygundur.³¹³ Dolayısıyla Kyreneli ozan da **Hekale**'de bu ayakları kullanma yoluna gitmiştir. Ancak West, Kallimakhos'un Homeros'a kıyasla, ikinci ayak hariç, **biceps**,³¹⁴ yani daha az **spondeios** kullanmış olduğunu söylemektedir.³¹⁵ Kallimakhos'un ilk dört ayak için sık kullandığı kalıplar DSDD³¹⁶ ve DDDD³¹⁷ kalıplarıdır. **Hekale**'de DSDD kalıbı diğer kalıba göre daha fazla kullanılmıştır.³¹⁸ Ozanın daha az tercih ettiği diğer kalıplar ise SSDD ve SDDD'dir. Buna karşın, SSSS kalıbı Kallimakhos tarafından hiç kullanılmamıştır. Ancak SSSD kalıbı Kallimakhos metinlerinde nadir de olsa görülmektedir. **Hekale**'de ise bu kalıp hiç kullanılmamıştır. Dişil **caesura**'lı SSDS kalıbına **Hekale**'de 8, **heksametron** ölçülü **hymnos**'larda ise 18 kere yer verilmiştir.

II. Spondeios'lu Beşinci Ayak

Homeros'un **heksametron**'unda beşinci ayağın **spondeios** olduğu durumlar oldukça azdır. Bu oran Homeros'ta yaklaşık %5'ken³¹⁹ Kallimakhos'ta bu oran %7'dir.³²⁰ Hollis'e göre Kallimakhos, **Hekale**'de diğer ölçülere kıyasla daha çok

³¹³ E. Öyken, "Roma Lirik Şiirinde Ölçü ve İnsan Duygulanımı Üzerine Bir Çözümleme", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2003, s. 8.

³¹⁴ Çözülerek iki kısaya dönüşebilecek uzun heceye ya da birleşerek uzuna dönüşebilecek iki kısa heceye verilen isim. Bugün yaygın olarak kullanılan **biceps** terimi P. Maas tarafından önerilmiştir: Maas, **A.g.e.**, s. 7.

³¹⁵ **GM**, s. 154.

³¹⁶ **Daktylos** | **Spondeios** | **Daktylos** | **Daktylos**.

³¹⁷ **Daktylos** | **Daktylos** | **Daktylos** | **Daktylos**.

³¹⁸ DSDD 46 defa (%35) kullanılırken, DDDD 32 defa (%25) kullanılmıştır.

³¹⁹ **GM**, s. 37.

³²⁰ **A.e.**, s. 157.

spondeios ölçüsünü (%13) tercih etmiştir.³²¹ Buna bağlı olarak, Kallimakhos'un **spondeios**'uyla ilgili belirtilmesi gereken birtakım ayrıntılar ortaya çıkmaktadır:

a) Son sözcük nerdeyse her zaman dört heceden bazen de altı heceden oluşmaktadır.³²² Ancak son sözcüğün üç heceden oluştuğu iki örnek de vardır.³²³

b) Dördüncü ayak genellikle **daktylos**'tur. Çünkü Kallimakhos'un son sözcüklerinin çoğu genellikle dört heceli sözcüklerden oluşmaktadır. Bu durum **spondeios**'lu dördüncü ayaktan sonra gelen durak kuralıyla ilişkilidir.³²⁴

c) Beşinci ayağında **spondeios** bulunan bir **heksametron** ölçüsünde genellikle eril bir **caesura** yer almaktadır.³²⁵

d) N. Hopkinson, **hymnos**'larda genellikle dört **daktylos**'un diğerlerinden önce geldiğini ve **hymnos**'lardaki en yaygın kalıbın da bu olduğunu dile getirmektedir.³²⁶ Ancak bu kalıp **Hekale**'de neredeyse dört kere kullanılmış, yani pek tercih edilmemiştir.³²⁷

III. Esas Caesura

a) Her dizenin üçüncü ayağında eril ya da dişil bir **caesura** bulunmaktadır. Bazı Hellenistik şairlerde, özellikle Aratus'ta, **caesura**'nın dördüncü ayakta yer aldığı görülse de Kallimakhos'un **heksametron**'unda dördüncü ayakta böyle bir durum söz konusu değildir.³²⁸

³²¹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 18; Hollis bu ölçüyü tam ifade etmek için **σπονδειαῖον** terimini kullanmayı tercih etmiştir. Bu terimin ölçüsel açılımı ise son sözcüğün üç heceden oluşmasıdır: A. S. Hollis, **Fragments of Roman poetry, c.60 BC-AD 20**, Oxford, Oxford University Press, 2007, s. 63-64.

³²² Callim. **H.** 1. 46; Callim. fr. 148 H.

³²³ Callim. **H.** 1. 41; Callim. fr. 166 inc. auct. H.

³²⁴ **Naeke Yasası**: **Spondeios**'lu dördüncü bir ayaktan sonra durak gelmez. A. Naeke, "Callimachi Hecale IV.V", **RhM**, vol. III, 1835, s. 517.

³²⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 18: **Hekale**'de bu oran %33'tür.

³²⁶ N. Hopkinson, **Callimachus: Hymn to Demeter**, Cambridge, Cambridge, University Press, 1984, 55.

³²⁷ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 19.

³²⁸ Bkz.: **GM**, s. 153.

b) Dişil **caesura**,³²⁹ eril **caesura**'ya göre daha fazla kullanılmıştır. West bu oranın Kallimakhos'un eserlerinde ortalama %74 olduğunu söylemektedir.³³⁰ Ozanın **Hekale**'sinde ise bu kullanım oranı %78'dir.³³¹ Eril **caesura** ise büyük oranda (%90'dan fazla) **bukolik diairesis**'le kesişmektedir.

IV. Diğer Durumlardaki Sözcük-sonu

a) Ölçüsel olarak "x – ∪"³³² şeklindeki sözcükler, çoğunlukla ikinci ayakta yer almamaktadır (**Meyer'in İlk Yasası**).³³³

b) İkinci ayak hiçbir zaman ölçüsel olarak "x – ∪ ∪" şeklindeki sözcüklerle sonlanmamaktadır.³³⁴

c) **Spondeios**'lu ikinci ayaktan sonra çok nadiren durak bulunmaktadır.³³⁵ Kallimakhos bu durumda genellikle tek heceli sözcükleri kullanmayı tercih etmiştir.³³⁶

d) Iambos ölçülü sözcükler, nadiren eril **caesura**'dan önceye konumlandırılmaktadır (**Meyer'in İkinci Yasası**).³³⁷ Ancak yalnızca fragman 70.9'daki "τουτάκι δ' ἡ μὲν ἐῆς" ifadesi bu kuralın dışına çıkmaktadır.³³⁸

e) **Spondeios**'lu sözcükler, eril **caesura**'dan sonraya konumlandırılmamaktadır.³³⁹

f) Dördüncü ayaktaki **trokhaïos**'tan (– ∪) sonra durak bulunmamaktadır (**Hermann Köprüsü**).³⁴⁰

³²⁹ Dişil **caesura** kısa veya vurgusuz bir heceyle sonlanan durak; eril **caesura** ise uzun veya vurgulu bir heceyle sonlanan durak anlamına gelmektedir.

³³⁰ GM, s. 153.

³³¹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 19.

³³² "x" işareti hecenin çift başlı olduğunu, yani uzun ya da kısa olabileceğini; "–" işareti hecenin uzun hece olduğunu; "∪" işareti ise hecenin kısa olduğunu göstermektedir.

³³³ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 19; karşı. GM, s. 38.

³³⁴ Maas, **A.g.e.**, para. 94; karşı. GM, 155.

³³⁵ Maas, **A.g.e.**, para. 92; karşı. GM, 155.

³³⁶ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 20; bkz.: Callim. fr. 113.1 H: "ἡνίκα μὲν γάρ ταυτά".

³³⁷ GM, s. 155.

³³⁸ A. Wifstrand bu istisnai durumu ayrıntılı bir biçimde tartışmaktadır. Bkz.: A. Wifstrand, **Von Kallimachos zu Nonnos**, Lund, Gleerup, 1933, s. 65.

³³⁹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 19 n. 29.

³⁴⁰ Maas, **A.g.e.**, para. 91; GM, s. 155.

g) **Spondeios**'lu dördüncü bir ayağın devamında durak gelmemektedir (**Naeke Yasası**).³⁴¹

h) Ölçüsel olarak “– –” ve “⏏ ⏏ –” şeklindeki sözcükler nadiren beşinci **princeps**'le³⁴² sonlanmaktadır.³⁴³

i) Dize sonundaki tek heceli bir sözcükten önce daima **bukolik diairesis** yer almaktadır.³⁴⁴

V. Durma-hissi³⁴⁵

West, durma-hissi'nin genellikle aşağıdaki kalıpla sınırlı olduğunu ve bu dizilim dışında neredeyse hiç karşılaşılmadığını vurgulamaktadır:³⁴⁶

– ⏏ ⏏ | – | ⏏ ⏏ – | ⏏ | ⏏ – ⏏ ⏏ | – ⏏ ⏏ – – |

Hollis, **Hekale**'deki “ὥς ἔμαθεν κακῆϊνον ἀνιστάμενον” (fr. 64) dizesini bu duruma örnek olarak göstermektedir.³⁴⁷

VI. Hiatus

Ayak yalnızca **daktylos** olduğu zaman **hiatus** çoğunlukla **princeps**'ten sonra gelmektedir. Söz gelimi, fragman 9.1'deki “κολουραίη ὑπὸ πέτρῃ” ve fragman 45.2'deki “ἐλγχρὺσφ ἐναλίγκιος”. **Hekale**'deki diğer **hiatus** tipi ise “ἦ ἐνδιος”

³⁴¹ Mass, **A.g.e.**, para. 92, **GM**, s. 154-155.

³⁴² Bir dizede uzun bir hece gerektiren bir konumu işaret eden bu terim, modern bir terim olup (ölçüsel bir anlam olarak) M. L. West tarafından bulunmuştur: M. L. West, **Introduction to Greek Metre**, Oxford, Clarendon Press, 1987, s. 6.

³⁴³ **GM**, s. 155.

³⁴⁴ Maas, **A.g.e.**, para. 96; karş. **GM**, s. 156.

³⁴⁵ Bu ifade semantik olmakla birlikte dinleyicide ya da okuyucuda, anlamda oluşan değişiklik nedeniyle durma-hissi uyandıran boşluklara verilen addır. Bu durma-hissi, belirli ölçü kalıplarına bağlı olmayan bir durum olmakla birlikte dizinin herhangi bir yerinde yer alabilmektedir. Modern çağda yaratılmış olan bu terim İngilizcede **sense-pause** olarak adlandırılmaktadır. Dilimizde bu ifadeye karşılık “durma-hissi” ifadesini kullanmayı uygun bulduk. Bu terimin tartışması için bkz.: **GM**, 36, 153; West, **Introduction to Greek Metre**, s. 8-9, 24, 79; T. C. W. Stinton, “Pause and Period in the Lyrics of Greek Tragedy”, **CQ**, vol. 27: 1, 1977, 27 n. 1.

³⁴⁶ **GM**, s. 153; karş. P. Maas, **A.g.e.**, para. 98.

³⁴⁷ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 22.

ifadesinde görüldüğü üzere “ῆ”dir.³⁴⁸ Ayrıca bu durum fragman 2.1’deki “ἔλλαρα ἔργα”da, 16’daki “δέ ἐ”de ve 57’deki “δέ οἱ”da da görülmektedir.³⁴⁹

VII. Correptio (Kısalma)

Epik, **elegeia** ve bazı lirik şiirlerdeki bir sözcüğün sonundaki uzun bir ünlü ya da **diphtongos**, ardından gelen sözcük ünlü harfle başladığında kısa sayılması durumuna verilen addır.³⁵⁰ **Epos**’ta çok sık görülmesinden dolayı **correptio epica** da denmektedir. **Hekale**’de ise bu durum daha çok **-αι** ve **-οι** bitimli sözcüklerde görülmektedir. Pfeiffer **correptio**’nun **Hekale** ve **hymnos**’larda görüldüğünü ancak **Aitia**’da bu durumun söz konusu olmadığını söylemektedir.³⁵¹ Kallimakhos **correptio**’yu bazen birtakım değişikliklere uğratarak yapmıştır. Söz gelimi, bir **daktylos**’un ikinci hecesindeki **-η** ya da **-ηι**’de görülen **correptio**’yu, **heksametron**’un ilk ayağıyla sınırlı tutma yoluna gitmiştir.³⁵²

VIII. Elisio

Ünlüyle başlayan bir sözcükten önce, sözcük sonundaki kısa **-α**, **-ε**, **-ι**, **-ο** ünlülerinin, fiil bitimindeki **-αι** ve **μοι, σοι, τοι**, sözcüklerindeki **-οι diphtongos**’unun düşmesidir.³⁵³ Düşen ünlü kesme işaretiyle (') gösterilmektedir. Hollis’e göre Kallimakhos, **elisio**’yu isimler ve sıfatlarda kullanmaktan kaçınmıştır.³⁵⁴

³⁴⁸ A.e.; karş. GM, s. 15, 156.

³⁴⁹ Hollis, Callimachus: Hecale, s. 22.

³⁵⁰ GM, s. 11.

³⁵¹ Pfeiffer, Callimachus, vol. I, Fragmenta, s. 260, 266.

³⁵² Bkz.: Callim. fr. 99.2, 119.3, 49.14 H.

³⁵³ Bkz.: GM, s. 10-11.

³⁵⁴ Hollis, Callimachus: Hecale, s. 23.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HELLENİSTİK EPYLLION VE HEKALE

4.1. Epyllion Terimi

Epyllion (ἐπύλλιον) “τὸ ἔπος”tan türetilen bir sözcüktür.¹ Sözlükte sözcük anlamı olarak “bent, şiirin bir kısmı veya bir parçası; kısa epik şiir” anlamlarıyla karşılanan² **epyllion**, Antik Çağ’da edebî bir kategori olarak ele alınmamıştır. Bununla birlikte söz konusu terim, yalnızca belirli bir kısalıkta yazılmış şiirleri, anlatıları ve **heksameton** (ya da **elegeion**) ölçüsündeki şiirleri nitelemek için kullanılmıştır.³ **Epyllion** sözcüğünün edebî bir türü işaret ettiği durumlar ya da edebî bağlamda kullanımı ise çok nadir de olsa Yunan ve Latin ozanların metinlerinde karşımıza çıkmaktadır.⁴ Söz gelişi, antik metinlerde **epyllion**’un **epos**’u işaret ettiği tek atıf, Naukratisli Athenaios’un (MS yak. II.-III. yüzyıl) **Deipnosophistai** adlı kitabında kısaca adı geçen kayıp –pseudo-Homerosçu– **Epikikhlides** adlı eserdir. Adı geçen eser, tanıklıklara (**testimonia**) göre komik ve erotik bir yapıda kurgulanmıştır.⁵ Ancak Athenaios’un buradaki **epyllion** sözcüğünü **epos** yerine kullanmış olabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır:

“ὅτι τὸ εἰς Ὅμηρον ἀναφερόμενον ἐπύλλιον, ἐπιγραφόμενον δὲ Ἐπικικλίδες, ἔτυχε ταύτης τῆς προσηγορίας διὰ τὸν Ὅμηρον ἄδοντα αὐτὸ τοῖς παισὶ κίχλας δῶρον λαμβάνειν, ἱστορεῖ Μέναιχμος ἐν τῷ περὶ τεχνιτῶν.”⁶

“Homeros’la ilişkilendirilen **epyllion** türündeki bu şiir **Epikikhlides** olarak adlandırılmıştır. Zira Homeros çocuklara terennüm ettiğinde

¹ Bkz.: R. Beekes, L. van Beekes, **Etymological Dictionary of Greeks**, Leiden, Brill, 2010, s. 447.

² **LSJ**, s.v. ἐπύλλιον.

³ Bu konudaki tartışma için bkz.: M. Fantuzzi, R. L. Hunter, **Tradition and Innovation in Hellenistic Poetry**, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, s. 191-196

⁴ Sözcüğün antik kaynaklardaki kullanımına dair tartışma için bkz.: É. Wolff, “Quelques précisions sur le mot ‘Epyllion’”, **RPh**, vol. 62, 1988, s. 299-301; karş. Aristoph. **Ach.** 398; **Pax** 531; **Ran.** 942; Hsch. ε 5575; Schol. **Ran.** 942; Auson. **Cent. nupt.** 11; Ayrıca Klemens, Aleksandros’un (MS yak. 150-215) **Stromata** adlı eserinde geçen **epyllion** sözcüğünü **heksameton** ölçüsünü yermek için kullanma yoluna gitmiştir; Clem. Alex. **Strom.** 3,3,24.

⁵ Tanıklıklar için bkz.: Ath. 14.43.25-28; Ps.-Hdt. **Vita Homeri** 24; Ps.-Herodas, **Vita Homeri**, 24; Pl. **Phdr.** 252b.

⁶ Ath. 2.68.19.

ardıç kuşlarıyla (**kikhlai**) ödüllendirilirdi; Menaikhmos⁷
Zanaatkârlar Üzerine adlı yapıtında bu şekilde aktarmaktadır.”

İlgili pasajda yer alan **epyllion** sözcüğünün kullanılış biçimi, modern **epyllion**’un işaret ettiği anlama oldukça yakın görünmektedir. Oysa S. Tilg, Athenaios’un **epyllion** için kastettiği anlam ile terimin modern anlamı arasındaki tek ortak noktanın şiirin kısalığına yapılan vurgu olduğunu söylemektedir. Tilg ayrıca antik metinlerin tümü göz önünde bulundurulduğunda Athenaios’un **Epikikhlides** için bu terimi kullanmasının tamamen tesadüfi bir durum olduğunu ileri sürmektedir.⁸ Bu düşüncenin çıkış noktası ise Tilg ve diğer birçok bilim insanının da desteklediği antik metinlerde görülen bu kısalığın çoğunlukla hem yergi niteliği taşıyor olması (Aristophanes’in Euripides’i aşağılamak için kullanması gibi), hem de erotik epigramları (Ausonius’un Platon’un erotik epigramlarına atıfta bulunması gibi) kastediyor olması görüşüdür.⁹ Başka bir deyişle çoğunlukla kısa şiir, yani **epyllion** ifadesiyle yergi ve erotik türde şiirler kastedilmiş ve Antik Çağ’daki **epyllion** terimiyle modern zamanlarda kullanılan **epyllion** terimi kısa şiirleri işaret etmesi düzleminde ortaklaşmıştır. Bu düşünce dışında, antik materyallerden elde edilen bulgular doğrultusunda **epyllion**’un ne olduğu konusunda tam bir fikir birliği sağlanamamıştır. Diğer bir söyleyişle, **epyllion**’un anlam olarak ne kastettiği birçok bakımdan tartışmalıdır.¹⁰ Nitekim W. Allen da bu duruma istinaden, Athenaios’un pasajında

⁷ MÖ III. yüzyılda yaşamış Sikyonlu bir yazar.

⁸ S. Tilg, “On the Origins of the Modern Term ‘Epyllion’: Some Revisions to a Chapter in the History of Classical Scholarship”, **Brill’s Companion to Greek and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach ve S. Bär, Leiden, Brill, 2012, s. 29.

⁹ W. Allen, “The Epyllion: A Chapter in the History of Literary Criticism”, **TAPhA**, vol. 71, 1940, s. 5, 25-26.

¹⁰ Bkz.: Allen, “The Epyllion: A Chapter in the History of Literary Criticism”; W. Allen, “The Non-Existent Classical Epyllion”, **Studies in Philology**, vol. 55: 3, 1958, 515-518; A. Bartels, **Vergleichende Studien zur Erzählkunst des römischen Epyllion**, Göttingen, Duehrkohp & Radicke, 2004; Bu konuda iki ayrı görüş söz konusudur: Bunlardan ilki, **heksameton** (veya **elegeion**) ölçüsündeki **epyllia** olan bazı kısa anlatıların, **epyllia** olmayan **heksameton** ölçüsündeki diğer kısa anlatılardan ayrılması gerektiği tartışmasıdır. Diğer ise bu türün kapsamının yalnızca Hellenistik Çağ’da yazılmış eserlerle sınırlı tutulması gerektiğidir. Hemen belirtmek gerekir ki bazı **hymnos**’lar Hellenistik **epyllion**’a uzunluk, anlatı tekniği, tema ve diğer birçok açıdan benzerlik göstermesine rağmen uzun Homerik **hymnos**’lar bu türün ve dolayısıyla bu tartışmanın dışında tutulmaktadır: Homerik **hymnos**’lar ve **epyllion** arasındaki benzerlik ve farklılık tartışması için bkz.: M. Baumbach, “Borderline Experiences with Genre: The Homeric Hymn to Aphrodite between Epic, Hymn and Epyllic Poetry”, **Brill’s Companion to Greek and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach ve S. Bär, Leiden, Brill, 2012, s. 135-148; I. Petrovic, “Rhapsodic Hymns and Epyllia”, **Brill’s Companion**

geçen sözcüğün edebî bir türü kastetmek üzere kullanılmadığını söyleyerek, sözcüğün modern anlamı üzerinden tartışılması gerektiğinin altını çizmektedir.¹¹ Ancak bu noktada **epyllion** sözcüğünü antik literatürde, epik şiiri nitelemek için ilk olarak Athenaios'un kullanmış olduğunu tekrar etmekte fayda vardır.

Bildiğimiz anlamıyla **epyllion** teriminin klasik filoloji literatüründe kullanımı 1796 yılında Karl David Ilgen'le başlamış,¹² 19. yüzyıldan itibaren bu sözcüğün kullanımı yaygınlaşmıştır. J. F. Reilly, G. W. Most ve E. Wolff adlı araştırmacılar terimin kökenine ilişkin ayrıntılı çalışmalar yapmışlardır.¹³ Bahsettiğimiz kişiler arasında Most'un çalışması, **epyllion**'u daha erken tanıklıklara dayandırdığı için diğer çalışmalara göre daha detaylı bir çalışma sayılmaktadır. Yazar bu ilk tanıklığı, K. F. Ranke (1802-1876) tarafından 1840 yılında yayımlanan F. A. Wolf'un (1759-1824) pseudo-Hesiodosçu **Scutum** edisyonuna dayandırmaktadır.¹⁴ Bu çalışmada **epyllion** sözcüğü, Wolf tarafından sayfa 67'de başlayan **Friderici Augusti Wolfii ad Scutum Herculis epyllion Hesiodo subditum animadversiones** adlı başlıkta ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır.¹⁵ Ancak çalışmanın Ranke'nin titiz uğraşları sonucu yayıma hazırlanması nedeniyle **epyllion** sözcüğünün Wolf'a ait olmayıp Ranke tarafından eklenmiş olabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁶ Kısaca söylemek gerekirse, **epyllion** sözcüğünün günümüzdeki anlamının sınırları, 18. yüzyılın sonlarından 19. yüzyıl ortalarına kadarki zaman diliminde çizilmiştir. İlerleyen yıllarda **epyllion** artık Hellenistik Çağ ve sonrasında kısa, **heksametron daktylikon** ölçüsündeki şiir türlerini –**elegeion** ölçüsündeki şiirler de dahil olmak üzere– işaret eden bir terim haline gelmiştir.

to Greek and Latin Epyllion and Its Reception, ed. M. Baumbach ve S. Bär, Leiden, Brill, 2012, s. 149-176.

¹¹ Allen, "The Epyllion: A Chapter in the History of Literary Criticism", s. 5.

¹² F. K. Kraft, **Vita Caroli Davidis Ilgenii**, Altenburg, 1837; W. Naumann, **Ilgeniana: Erinnerungen an D. Karl David Ilgen, Rector der Schule zu Pforte, insbesondere an dessen Reden in Erholungsstunden. Eine kleine Anekdotensammlung**, Leipzig, 1853; H. Kämmer, "Ilgen, Karl David," **ADB**, vol. 14, 1881, s. 19-23.

¹³ J. F. Reilly, "Origins of the Word 'Epyllion'", **CJ**, vol. 49, no: 3, 1953, s. 111-114; G. W. Most, "Neues zur Geschichte des Terminus, 'Epyllion'", **Philologus**, vol. 126, 1982, s. 153-156; Wolff, **A.g.e.**, 1988, s. 299-303.

¹⁴ Most, **a.g.e.**, s. 153, 154.

¹⁵ F. A. Wolf, **Hesiodi quod fertur Scutum Herculis**, ed. K. F. Ranke, Quedlinburg ve Leipzig, 1840, s. 67-108.

¹⁶ Tilg, **A.g.e.**, s. 30.

4.2. Epyllion'un Kapsamı ve Temel Özellikleri

Çelgin, Hellenistik Dönem'de bu türün ve bu türü temsil eden ilk eserin ortaya çıkışını, anlatım bakımından neyi temel aldığını ve amacını neden sonuç ilişkisi içerisinde şöyle aktarmaktadır:

“Hellenistik Dönem'de (III. yüzyılda) Rhodoslu Apollonios'un çevresinde toplanan bazı ozanlar kendilerine Antimakhos'u örnek alarak *epos* türünü zamanın ihtiyacına yanıt verecek şekilde modernleştirme yoluna gitmişlerdi. ... Diğer bir grupsa taklitte bir yere varılmayacağını, artık zamana uygun, daha kısa ve modern şiirler yazılması gerektiğini düşünerek onlara karşı çıkıyordu. Böyle düşünenlerin başında ... Kallimakhos vardı. Kallimakhos Homeros'un yapıtlarını küçümsemedi, aksine büyük *epos*'un ister istemez *Ilias* ve *Odyseia* ile karşılaştırılacağına ve onlar karşısında başarısız olabileceğine inanıyordu. Fakat efsanevi konuların destan tarzında ele alınmasından da vazgeçmek istemediği için, eski *epos*'u modernleştirmek yerine tamamen farklı, yeni bir *epos* yaratmayı düşünmüştü. Bunu yaparken de, üç noktaya dikkat edilmeliydi: Birincisi, konu herkesin bildiği efsanelerden değil, yeni olanlardan seçilmeliydi. İkincisi, şiirin kapsamı sınırlı olmalıydı; üçüncü olarak da, eski dünyanın figürlerini modern okuyucuya yaklaştıran bireysel bir havaya sahip bulunmalıydı. Ozan kendisini büyük bir destan yazamadığı gerekçesiyle eleştirenlere cevap vermek için, bu söylediklerini de dikkate alarak *Hekale* adlı bir *epyllion*, yani minyatür bir *epos* yarattı. Bu yapıtıyla amacına ulaştı ve büyük bir beğeni topladı. Çünkü, *epos* geleneğinden hareketle tamamen dönemin zevkine uygun bir eser ortaya koymuştu.”¹⁷

Çelgin'in yaptığı analiz ve temelde üç noktanın önemli olduğu vurgusu son derece yerindedir. Nitekim Hellenistik **epyllion**'un en karakteristik özelliği, tipik arkaik **epos** anlatılarının, yani uzun uzadıya yapılan anlatıların bu türde yer almamasıdır. Ana konu mitolojiye dayandırılrsa da ele alınan konu okuyucuların ya da dinleyicilerin keyif alacağı şekilde işlenmekte, daha önceki şiirlerde ele alınan temaların aksine, burada daha az önem arz eden ve çok işlenmemiş mitlere yönelme durumu söz konusu olmaya başlamıştır. Bu türde özellikle romantik/duygusal hikâyelere, etiyolojiye, insana, karakterlere içsel perspektiften bakmaya yönelik bir anlayışın tercih edildiği görülmektedir. Özellikle diyalog ve monologlarla ön plana

¹⁷ Çelgin, *Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri*, s. 43-44.

çıkan gerçekçi karakter psikolojisine yönelik ilginin arttığı görülmektedir. Bununla birlikte, tanrılar ve insanlar arasındaki erotik ilişkilerin hikâyesi de oldukça popülerdir. Hemen yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi, **epyllion** türünde kaleme alınmış yapıtların en belirgin özelliği uzunluk bakımından sınırlı olmalarıdır.¹⁸ Böyle eserlerde konu bütünlüğü gözetilir, fakat devamlılıktan daha çok canlılık ve çeşitliliğe öncelik verilirdi. Eylemler ise genellikle manzara betimlemelerinin arka planında (özellikle **bukolik** şiirlerde) kalıyordu. **Ekphrasis** ve diğer anlatım biçimleri (rüyalar, kehanetler vb.), şaşırtıcı yeni başlangıçlar ve sonlar da sık sık kullanılmıştır.

Hmeros sonrası şiirlerde (**epos** ve **hymnos** gibi), çok büyük olmamakla birlikte, birtakım değişiklikler yapılmaya başlandığı görülmektedir. Söz gelimi Homerosçu **Demeter** ve **Apollon hymnos**'larında etiyolojiye yer verilmeye başlanmış; bunun yanı sıra **Hermes hymnos**'unda insan duygularının anlatımına ağırlık verilmiş ve mizahi bir anlatım yoluna gidilmiş; tanrılar ve insanlar arasındaki birliktelikler daha fazla anlatılmaya ve Hesiodos'un kadın kataloğunda daha az önem verilen mitler (Mestra ve Atalante gibi) ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Ayrıca pseudo-Hesiodosçu **Aspis**'teki¹⁹ uzunluk, etiyoloji ve **ekphrasis** de **epos** sonrası değişimlere dair diğer örneklerden biridir.

Hellenistik Çağ'da ise **epyllion**, yukarıda saymış olduğumuz özellikler üzerinde güçlü vurgular yapılması, konunun sistematik bir biçimde işlenmesi ve konunun en ince noktasına kadar detaylandırılması nedeniyle Homeros sonrası **epos**'tan ayrılmaktadır. Gutzwiller bu dönemde oluşturulmuş **epyllion**'ların ana ilkesinin "nükte ve çocuksu sevimlilik" ya da "büyüleyici veya mizahi" olması gerektiğini söyleyerek Hellenistik Çağ'da **epyllion** türünde kaleme alınmış eserleri hem üslup bakımından kabaca özetlemiş hem de eski **epos**'la arasındaki bağa vurgu yapmıştır.²⁰ Ancak bu noktada hemen belirtmek gerekir ki **epyllion**'u tanım

¹⁸ Theokritos'un 13'üncü **eidyllion**'u 75, **Hekale** yaklaşık 1000, Eratosthenes'in **Hermes**'i 1500 dize.

¹⁹ Aristophanes, **Aspis**'in Hesiodos'a değil Homeros'un yolundan gitmeyi seçen başka birine ait olduğunu söylemektedir; Ar. Byz., **Commentaria in Callimachi pinaces**, 1: "διὸ καὶ ὑπώπτειν Ἀριστοφάνης ὡς οὐκ οἶσαν αὐτὴν Ἡσιόδου, ἀλλ' ἑτέρου τινὸς τὴν Ὀμηρικὴν ἀσπίδα μιμήσασθαι προαιρουμένου".

²⁰ K. J. Gutzwiller, **Studies in the Hellenistic Epyllion**, Königstein, Anton Hain, 1981, s. 5, 49: Gutzwiller'in bu tanımı, Theokritos'un **Herakliskos**'unu (**Id.** 24) ya da Moskhos'un **Europe**'sini tam olarak karşılamaktadır. Ancak söz konusu tanım, daha önce aktardığımız nedenlerden dolayı, Kallimakhos'un **Hekale**'sini kısmen kapsamaktadır.

bağlamında kesin sınırlarla çizmek veya belirleyici özelliklerini sıralamak çok kolay değildir. Çünkü **epyllion** türü içerisinde ele alınan edebî yapıtlar, konunun işlenişi ve üslup bakımından kendi içlerinde de farklılık göstermektedir.²¹

Epyllion içerisine dahil edilen eserler incelendiğinde bu eserlerin benzer bir biçimde kurgulandığı ve haliyle birçok ortak noktalarının olduğu dikkati çekecektir. Özetle, bu ortaklıklar üzerinden **epyllion**’ların temel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:²²

- i. Bu şiirlerin en belirgin ve büyük **epos**’tan farklı olmasını sağlayan özelliği kısa olmalarıdır: En az 5 yüz, en fazla 2 bin dizeden oluşmaktadır.
- ii. Ana öyküyle birlikte en az bir tane konu dışı (**digressio/parekbasis**) anlatım vardır.²³ Konu dışı anlatımlar metne yerleştirilirken ise belli başlı birkaç yöntem kullanılmaktadır. Söz gelimi, bir dizi hikâye iç içe geçirilir, yan yana sıralanır ya da akış içerisinde farklı kısımlarda yer verilir, ancak bunları birbirine bağlamak için –konu bütünlüğünün bozulup bozulmadığına bakılmaksızın– yapay yöntemlere başvurulur.
- iii. Her şeyden önce bunlar (**epyllia**) bilgi yüklü, kinayeli ve deneysel şiirlerdir. Bu durum en çok şeylerin nedenlerini anlatmada, yani **aitia** kullanımında belirgin bir biçimde karşımıza çıkmaktadır.²⁴
- iv. Bu türü temsil eden çoğu örnekte belirgin bir aşk teması vardır ve buna bağlı olarak –büyük **epos**’a kıyasla– kadınlara daha detaylı bir biçimde yer verilmektedir.²⁵
- v. Genellikle gerçekçi, hatta duyguların olduğu gibi aktarıldığı yoğun sahnelerde kahraman olmayan ve bir kahramana göre ahlaki açıdan yetersiz veya kusurlu karakterlerin anlatımına ağırlık verildiği görülmektedir. Ancak büyük destanlarda bunun tam tersi görülmektedir. Yani kahramanlar daima ön planda

²¹ Allen’a ait olan bu görüş Gutzwiller tarafından tartışılmaktadır bkz.: Gutzwiller, **Studies in the Hellenistic Epyllion**, s. 2-3; karşı. Allen, “The Epyllion: A Chapter in the History of Literary Criticism”, s. 1-26.

²² P. Toohey, **Reading Epic: Introduction to the Ancient Narratives**, New York, Routledge, 1992, s. 100-101.

²³ M. M. Crump, **The Epyllion from Theocritus to Ovid**, Oxford, Basil Blackwell, 1931, s. 23.

²⁴ Bkz.: N., Hopkinson, **A Hellenistic Anthology**, Cambridge, Cambridge University Press, 1988, s. 10.

²⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 25-26.

olup onların eylemleri ve eylemlerinin sonuçları ön plana çıkarılmaktadır. Bu durum geleneksel kahraman imajının Aleksandreia dönemindeki, yani Hellenistik Çağ'daki dönüşümünü de göstermektedir.²⁶

- vi. Minyatür destanın protagonist, büyük destanlardaki protagonistlerin yaşadığı yazgının aniden değişmesi ya da dönmesi (**peripeteia**), tanınma (**anagnōrisis**) gibi unsurlarla birlikte verilmemektedir. Büyük destanlardakilerin aksine bu türün başkahramanları söz konusu unsurlarla karşı kaşıya kaldığında bir çıkmazda bırakılmaktadır.²⁷
- vii. Sıraladığımız maddelerin yanı sıra, burada Hellenistik Dönem şiirlerinin genel özelliği olan çok bilinmeyen konuları, mitleri, mitlerde az önem arz eden kişi ve olayları ele alma durumunu **epyllion**'ların da ortak özelliği olarak gösterebiliriz.

Kallimakhos'un **Hekale**, **Galateia** ve **Glaukos** adlı eserleri dışında Yunanca yazılmış **epyllion** olarak adlandırılabilen diğer şiirler (**epyllia**) şunlardır:²⁸

- i. Byzantionlu Moiro (MÖ 284/281 yılında ünlenmiştir.), **Mnēmosynē**.
- ii. Koslu Philetas (MÖ yak. 340-285), **Hermes**, **Telephos(?)** ve **Demeter (elegeia)**.
- iii. Aleksandros Aitolos (MÖ yak. 280 yıllarında ünlenmiştir.), **Halieus** ve **Kirka**.
- iv. Hedyle (MÖ yak. IV. yüzyıl), **Skylla (elegeia)**.
- v. Rhodoslu Simias (MÖ yak. 300), **Apollon**.
- vi. Theokritos (MÖ yak. 300-260), **13, 18, 22, 24, 25, 26**'ncı şiirleri.
- vii. Samoslu Nikainetos (MÖ III. yüzyıl), **Lyrikos**.
- viii. Kyreneli Eratosthenes (MÖ yak. 276-195/4), **Hermes**, **Anteriny**s ve **Erigone (elegeia)**.

²⁶ Zanker, "Callimachus' Hecale: A New Kind of Epic Hero?", s. 77.

²⁷ Toohey, **A.g.e.**, s. 100; A. Ambühl, "Narrative Hexameter Poetry", **A Companion to Hellenistic Literature**, ed. J. J. Clauss & M. Cuypers, Chichester, Wiley-Blackwell, 2010, s. 154.

²⁸ M. Fantuzzi, "Epyllion", **DNP** IV, 2004, s. 1170: Fantuzzi yaptığı bu listeye, içerik ve işleniş bakımından **epyllion**'a yakın olmaları dolayısıyla **elegeia** türü içinde değerlendirilen bazı şiirleri de dahil etmiştir; J. Latacz ise **epyllion** olarak yazılmış eserlerin listesini daha kısa tutmuştur: J. Latacz, "Epic", **DNP** IV, 2004, s. 1044. Bu **epyllion**'lar sırasıyla şu şekildedir:

- i. Kallimakhos, **Hekale**.
- ii. Theokritos, **Hylas** (13).
- iii. Smyrnlı Bion, **Epitaphios Adōnidos**.
- iv. Syrakusalı Moskhos, **Europe**.

- ix. Khalkisli Euphorion (MÖ III. yüzyıl), bazı eserleri.
- x. Syrakusalı Moskhos (MÖ 150 yıllarında ünlenmiştir.), **Europe**.
- xi. Nikaialı Parthenios (MÖ I. yüzyıl- MS I. yüzyıl), **Anthippe** ve **Herakles**.
- xii. Smyrnalı Bion(?) (MÖ I. yüzyıl), **Epithalamios Akhilleos kai Deidameias**.
- xiii. Gramerci Musaios (MS V. yüzyıl), **Ta kath' Hero kai Leandron**.
- xiv. Ayrıca bazı **Adespota Epica**'da (CollAlex) yer alan 1 (Aktaion anlatısı), 2 (Diomedes ve Pheidon anlatısı), 3 (Telephos anlatısı) ve 4'üncü (zavallı yaşlı bir kadın monoloğunun anlatıldığı kısım) ve **adesp. SH**'deki 901A (Hero ve Leandros?), 903A (Herakles ve Meropians), 939 (Aganthona ve Rhesos), 951'inci (Hero ve Leandros) pasajlar da bu türe dahil edilmektedir.

4.3. Hellenistik Epos Bağlamında Hekale

Hellenistik **epyllion**'ların en ünlüsü ve en başta gelen temsilcilerinden **Hekale** antik çağ yazarlarınca açık bir biçimde **epos** olarak tanımlanmıştır. Buna en somut örnek Mytileneli Krinagoras'ın (MÖ yak. 70-MS yak. 11) Kallimakhos'un **Hekale**'sini **epos** olarak adlandırdığı epigramıdır.²⁹ Ancak epigramda geçen “τὸ τορευτὸν ἔπος” ifadesi, **Hekale**'nin de minyatür **epos**³⁰ olup olmadığı konusunda net bir tanım ortaya koyamamaktadır.³¹ Bununla birlikte, daha önce de belirttiğimiz üzere, eserin **epyllion** olarak ele alınması da 18'inci yüzyılda başlamıştır. Gutzwiller'e göre **Hekale**, geleneksel **epos**'ta sık sık karşımıza çıkan katalog girişinin, **hymnos**'lara ait unsurların ya da bir nasihat şablonunun yer almadığı, kısaca yalın bir üslupla kaleme alınmış bilinen en eski kısa **epos**'tur.³² Ayrıca Kallimakhos'un **Hekale**'yi oluştururken geleneksel **epos** ve kendinden önceki türlerden beslendiği açık biçimde ortadadır. Hatta ozan, Attika komedyalarından türetilen sözcüklerden seçmece yaparak birkaç sözcüğe **Hekale**'de de yer vermiştir.³³ Kyreneli şairin bu tutumundan hareketle

²⁹ Anth. Pal. IX. 545.

³⁰ “Minyatür **epos**” terimi P. Toohey tarafından önerilmiştir: Toohey, **A.g.e.**, s. 100.

³¹ Ayrıca Latin ozan Lucillius'un minyatür **epos** tanımı için bkz.: Lucil. **Saturae**, 9. 338-348; Gutzwiller'e göre “τορευτὸν ἔπος”, “μέγα ποίημα”nın bir tür çeşitlemesidir: K. J. Gutzwiller, “The Hecale and Hellenistic Conceptions of Short Hexameter Narratives”, **Brill's Companion to Greek and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach, Leiden, Brill, 2012, s. 232.

³² Gutzwiller, “The Hecale and Hellenistic Conceptions of Short Hexameter Narratives”, s. 222.

³³ Hollis, “Attica in Hellenistic Poetry”, s. 4-6.

Cameron **Hekale**'nin sadece türlerin karışımı sonucunda oluşmuş bir eser olarak ele alınmasının yetersiz olacağını dile getirmektedir:

“It is important to be clear that this is not simply a case of “mixing of genres.” It was surely not at all Callimachus’s purpose to mix epic with comedy. Hecale was a figure of Attic legend, and the poem an aetiology of an Attic festival evoking many details of Attic cult, locale and antiquities. How better to give his poem an authentically Attic colouring than by a subtle use of vocabulary from that quintessentially Attic poetic form, Old Comedy.”³⁴

“Bunun (**Hekale**) yalnızca “türlerin karışımı” olgusu olmadığını altını çizmek gerekir. Kallimakhos’un [yegâne] amacının komedyayla **epos**’u içi içe geçirmek olmadığı apaçık ortadır. Hekale, Attika efsanelerindeki bir figürdü ve şiir de Attika kültürünün, gelenek ve göreneklerinin pek çok ayrıntısını anımsatan bir Attika festivalinin etiolojisiydi. Şiirinde kusursuz [denebilecek] Attik şiirsel bir form, yani Eski Komedyadan gelen nükteli sözcük kullanımı yerine, kendine özgü Attik bir çeşitlilik kullanması çok yerindedir.”

Cameron’un analizi son derece yerindedir. Çünkü yazar, Kallimakhos’un Eski Komedyaya çok bağlı kalmadığını aynı zamanda kendi yaratıcılığını ön planda tutarak eserini Attik unsurlarla ustalıkla oluşturduğunu dile getirmektedir.

Hekale’nin odağı ataerkillikten ve kahramanlık meselelerinden sıradan ilişkilere ve bir kadının dünyasına doğru kaymıştır.³⁵ Hollis, Kallimakhos’un **Hekale**’sinin sonraki şiirleri etkilediğini ve **epyllion**’un tipik bir örneği olması dolayısıyla **Hekale**’den sonra kaleme alınmış birkaç **epyllion**’un da bir kadın karakterin başlığını taşıdığını ve kadın karakterin duygularının derinlemesine ele alındığını belirtmektedir.³⁶ Ancak Hollis, **Hekale**’nin etkilemiş olduğu bu **epyllion**’ların adlarını vermediği için hangi şiirleri kastettiği çok belirsizdir.³⁷

³⁴ Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 444.

³⁵ Toohey, **A.g.e.**, s. 102.

³⁶ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 25: Ancak bu yaklaşımın Kallimakhos’la başlamadığını hatırlatmamızda fayda vardır. Kyreneli şairden önce Antimakhos, sevgilisine ithaf ettiği **Lyde**’siyle karşımıza çıkmaktadır.

³⁷ Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 449.

Eserde anlatım düz ve açık bir şekilde ilerlememektedir. Ozan yeri geldiğinde önemli meseleleri birkaç dizede üstün körü geçebilirken (fr. 69. 1) başka dizelerde en küçük ayrıntıları son derece titiz bir şekilde işlemektedir (Hekale'nin kulübesi: fr. 28). Geçmişte yaşanmış olaylar için “geriye dönüş”³⁸ (ἀνάληψις), gelecekte gerçekleşecek olaylar için ise kehanet³⁹ tekniğini kullanmaktadır.⁴⁰ Ozan bazen de canlı betimlemelere yoğunlaşmaktadır.⁴¹ Kallimakhos ilk ağızdan konuşmaya ayrıca önem vermektedir. Bu duruma Hekale'nin önceki yaşantı biçimini anlattığı (fr. 41 ve devamı) ya da karganın konuştuğu pasajlar (fr. 70-74) örnek olarak gösterilebilir. Buna koşut olarak şiirde ilk ağızdan gerçekleşen başka önemli konuşmalar da yer almaktadır. Söz gelimi Aigeus'un oğlu Theseus'u Marathon boğasıyla karşı karşıya gelmekten vazgeçirmeye çalıştığı ve Theseus'un Hekale'nin cenazesinde bulunduğu sahnelerdeki konuşmalar. Yukarıda **epyllion**'un genel özelliklerini sıralarken de belirttiğimiz gibi **Hekale**'de yer alan ara sözler (παρέκβασις) **epyllion**'un ayırt edici özelliklerinden biridir.⁴² Bu bağlamda, karganın ağzından dinlediğimiz Erikhthonios ve Kekrops'un kızının yer aldığı ara söz (fr. 70-73), **Hekale**'nin **epyllion** özelliğini ortaya koyan diğer bir olgudur.

4.3.1. Hekale'de Bilgi Unsurları

Hellenistik Çağ ozanlarının eserlerinde çeşitli konularla ilgili (matematik, coğrafya, tıp gibi) pek çok bilgiye yer verdikleri bilinmektedir. Nitekim bir Hellenistik Dönem ozanı olan Kallimakhos da bu eserde böyle ayrıntıları kullanmaktan geri durmamıştır. Diğer bir deyişle, bu başlık altında **Hekale**'deki bilgi unsurları hakkında vereceğimiz örnekler, bir Hellenistik Çağ ozanının bilgi bakımından da ne derece donanımlı olduğunu göstermesi dolayısıyla ayrı bir önem taşımaktadır. Bu başlıkta

³⁸ Theseus'un Troizen'deki gençliğinin anlatıldığı dizeler için bkz.: Fr. 9 ve devamı.

³⁹ Fr. 74. 14 ve devamındaki Koronis ve kuzgunun hikâyesi (H).

⁴⁰ Ayrıca bkz.: Naeke, **A.g.e.**, s. 205.

⁴¹ Köylülerin Theseus'u tebrik ettiği sahne için bkz.: Fr. 69 H.

⁴² R. O. A. M. Lyne, **Ciris: Poem Attributed to Vergil**, Cambridge, Cambridge University Press, 1978, s. 35: Hemen belirtmek gerekir ki Lyne, **Ciris** edisyonundaki Britomartis'in anlatıldığı pasajı (s. 294-309) “geleneksel ara söz” olarak görmediği için “her örnekte yer almasa da” vurgusunu yapmaya ihtiyaç duymuştur.; karş. Crump, **A.g.e.**, s. 33-34; G. Trimble, “Catullus 64: The Perfect Epyllion?”, **Brill's Companion to Greek and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach, Leiden, Brill, 2012, s. 65.

biraz daha ayrıntıya inerek Kallimakhos'un eseriyle birlikte ne gibi yenilikler getirdiğini ve **epyllion**'un tanımına ne kadar uyduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

Her şeyden önce Kallimakhos'un yazdığı bu minyatür **epos**'un adı için Atina'nın efsanevi kahramanı Theseus'u değil de Hekale'yi seçmesi bile ozanın **epos** konusundaki tercihini yansıtmaktadır. Şöyle ki eserine bu adı koyması, ozanın yerel efsaneler veya efsanelerin işlenmemiş unsurlarının ön plana çıkarılması için uygun bir zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla bu noktada Hekale'nin **eponym**'ünü, **demos**'unu, kültürünü örneklerle aktarmaya çalışacağız.

Hekale'nin adı bir Attika **demos**'unun adı olan Hekale'den gelmektedir. Buna karşılık Hekale **demos**'unun bulunduğu yerin henüz tam anlamıyla belirlenmesini mümkün kılan hiçbir epigrafik bulgu yoktur. Hekale'nin Erekhtheos'un tepesindeki yerleşim yerinde yaşamış olduğunu (fr.1) Kallimakhos'un şiirinden öğrenmekteyiz. Ozan, Hekale'nin tepe olan bir yerde yaşadığından ilk olarak fragman 1'de söz etmiş, fragman 40'ta da okuyucuya tekrar hatırlatmaktadır:

“] . ς Μαραθῶνα κατέρχομαι ὄφρακ
] . δὲ καθηγῆται κελεύθου.
]ηκας ᾗ μ' εἶρεο καὶ σύ [γε] μαῖα
]ι τι ποθῇ σέο τυτθὸν ἀκοῦσαι
5]γρηῖς ἐρημαίῃ ἐνὶ ναίεις
]ι γενέθλη”⁴³

“Marathon'a iniyorum, böylece ...
<? Pallas> da kılavuzudur yolumun.
<Böylelikle benden öğrenmiş oldun> sorduğun şeyleri ve sen anneciğim,
senden küçücük bir şey duymak istediğim için ben de, <söyle bana>
5 yaşlı halinle niçin kargasekmez bir yerde yaşadığını
ve soyunun nereden geldiğini.”

İlgili pasajın yanı sıra, bazı araştırmacılar da fragman 169'un **incertae sedis**'in⁴⁴ Zeus **Hekaleios** (Ζεύς Ἑκάλειος) **temenos**'unu (τέμενος) işaret ediyor

⁴³ Callim. fr. 40 H.

⁴⁴ Callim. fr. inc. sed. 169 H: “Βριλησσοῦ λαγόνεσσιν ὁμοῦριον ἐκτίσαντο” (“Brilessos'un yamaçlarındakilere komşu olacak şekilde yerleştiler.”).

olabileceğini düşünmektedir.⁴⁵ Böylelikle orada yer alan Hekale'nin kulübesi, Theseus'un Atina'dan Marathon'a yaptığı yolculuk esnasında onun rahat bir biçimde dinlenmesine olanak sağlamıştır.

Hekale **demos**'u oldukça problemlidir. D. M. Lewis söz konusu **demos**'un Atina'dan Marathon'a uzanan yolda, Tetrapolis'in yakınında bir yerde olduğunu düşünmekle birlikte, kesinlikle Leontis'ten uzak bir yerde olması kaydıyla, Pentelikon'da bir yere yerleştirilebileceğini öne sürmektedir.⁴⁶ **Demos**'un saptanması açısından, günümüzde Stamata olarak adlandırılan kentin yakınlarındaki iki bölgeye dikkat çekilmektedir. Bunlardan biri 1890'lı yıllarda Amerikalı arkeologların Marathon Tetrapolis'inin kurban takvimini⁴⁷ keşfettiği yer olan Kukunari'dir.⁴⁸ Fakat burada Hekale **demos**'una ait bir buluntu yer almamaktadır. Diğerisi ise Amygdaleza yakınlarında yer alan erken dönem Hristiyan kilisesidir. Zira kilisenin kalıntıları arasında bir **demos** hakkında bilgi veren bir yazıt fragmanı keşfedilmiştir. Fragmanın yayımlandığı yayının editörü olan Traill, bu kalıntının Hekale **demos**'uyla ilişkili olabileceğini iddia etmiştir.⁴⁹ D. Whitehead bu duruma itiraz ederek yazıtın Plotheia (Πλώθεια) **demos**'una ait olduğunu ileri sürmüştür.⁵⁰ Lewis, Kukunari'nin tepede yer alan bir kült-merkezi olduğunu söyleyerek Hekale'nin Kukunari'nin güneybatısında yer alan köyde ya da yakınında olduğunu reddetmek için geçerli bir sebep görmemiştir.⁵¹ D. Sourmelis ise günümüzde Kalénzi/Kalentzi olarak adlandıran kasabada Antik Çağ'daki Hekale isminin izini sürmeye çalışmıştır:

“μέχρι τοῦ νῦν Καλένζι καλεῖται ἡ Ἑκάλη· ... κεῖται δὲ πρὸς τὰ ὅρια τοῦ Μαραθῶνος, καὶ κατοικεῖται ὑπ' ὀλίγων.”⁵²

⁴⁵ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 326; karşı. Benedetto, **A.g.e.**, s. 357.

⁴⁶ D. M. Lewis, “Cleisthenes and Attica”, **Historia**, vol. 12, 1963, 31-32; ayrıca bkz.: Plut. **Thes.** 14; Callim. fr. 1 H.

⁴⁷ **I.G.**, II², 1358.

⁴⁸ R. Osborne, **Demos: The Discovery of Classical Attika**, Cambridge, Cambridge University Press, 1985, s. 192-193.

⁴⁹ Traill, **A.g.e.**, s. 46.

⁵⁰ D. Whitehead, **The Demes of Attica, 508/7- ca. 250 B.C.: A Political and Social Study**, Princeton, Princeton University Press, 1986, s. 386-387.

⁵¹ Lewis, **A.g.e.**, 31-32.

⁵² D. Sourmelis, **Αττικά: ἡ περί δήμων Αττικής ἐν οἷς καὶ περί τινων μερῶν τοῦ Ἀστεως**, Αθήνα, Τύποις Αλεξάνδρου Κ. Γκαρπολά, 1854, s. 74.; karşı.: Callim. fr. 47.18 H.

“Şimdiki Kalénzi, [önceleri] Hekale diye adlandırılıyordu ... Marathon’un sınırlarına kadar uzanıyordu ve yerleşik nüfusu azdı.”

Demos ve yeri konusunda elimizde kesin bilgiler bulunmadığı gibi Hekale kültüyle ilgili bilgilerimiz de kısıtlıdır. Plutarkhos hem efsaneden bahsetmek hem de bölgedeki kült ile ilgili bilgi vermek amacıyla Philokhoros’tan alıntı yapmıştır:

“Ο δὲ Θησεὺς ἐνεργὸς εἶναι βουλόμενος, ἅμα δὲ καὶ δημαγωγῶν, ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸν Μαραθῶνιον ταῦρον, οὐκ ὀλίγα πράγματα τοῖς οἰκοῦσι τὴν Τετράπολιν παρέχοντα, καὶ χειρωσάμενος ἐπεδείξατο ζῶντα διὰ τοῦ ἄστεος ἐλάσας, εἶτα τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δελφινίῳ κατέθυσεν. Ἡ δ’ Ἑκάλη καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τοῦ ξενισμοῦ καὶ τῆς ὑποδοχῆς ἔοικε μὴ πάσης ἀμοιρεῖν ἀληθείας. ἔθυσον γὰρ Ἑκαλῆσιν οἱ πέριξ δῆμοι συνιόντες Ἑκαλείῳ Δίι, καὶ τὴν Ἑκάλην ἐτίμων, Ἑκαλίνην ὑποκοριζόμενοι διὰ τὸ κάκείνην νέον ὄντα κομιδῇ τὸν Θησέα ξενίζουσιν ἀσπάσασθαι πρεσβυτικῶς καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοιούτοις ὑποκορισμοῖς. ἐπεὶ δ’ εὗξατο μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Δίι βαδίζοντος ἐπὶ τὴν μάχην, εἰ σῶς παραγένοιτο θύσειν, ἀπέθανε δὲ πρὶν ἐκεῖνον ἐπανελθεῖν, ἔσχε τὰς εἰρημένας ἀμοιβὰς τῆς φιλοξενίας τοῦ Θησεῶς κελεύσαντος, ὥς Φιλόχορος (FGrH 328 F 109) ἱστόρηκεν.”⁵³

“Theseus sonunda kahraman olacağı bir görev istediği için Marathon boğasını [alt etmeye] gitti. [Bu boğa] Tetrapolis sakinlerini az uğraştırmamıştı. [Boğayı] alt ettikten sonra [onu] kentin içinde sürükleye sürükleye teşhir etti. Daha sonra Apollon Delphinios’a sundu. Ancak Hekale ve onun [Theseus’u] karşılama ve ağırlama efsanesi tümüyle gerçek değil gibi görünüyor. Çünkü civarda yaşayanlar Hekalesia’da⁵⁴ [yalnızca] Zeus **Hekaleios** adına kurban keserler ve [sadece] Hekale’yi onurlandırır. O zamanlar oldukça genç olan Theseus’u yaşlı haliyle son derece konuksever biçimde ağırladığı için [ona] Hekaline lakabını takmışlar ve bu lakaplarla şükranlarını sunmuşlardır. Theseus [boğayla] çarpışmaya gittiği için Hekale, eğer Theseus sağ salim gelirse, onun adına Zeus’a adak adayacağına söz verir. Ancak Theseus geri gelene kadar Hekale ölmüştür. Theseus’un buyruğuyla da [Hekale] misafirperverliğinden

⁵³ Plut. **Thes.** 14.1.1-14.3.6; G. O. Hutchinson, Plutarkhos’un Philokhoros’a attettiği kısımdaki bilginin çok yeterli olmadığını dile getirmektedir. Yine Hutchinson’a göre Philokhoros, bu kültü Theseus ile ilişkilendirmiş ve misafirperverlikten bahsetmiştir: Hutchinson, **A.g.e.**, s. 56 n. 64.

⁵⁴ Attika bölgesinde Zeus **Hekaleios** onuruna düzenlenen bir festival; Bkz.: H. T. Peck, **Harper’s Dictionary of Classical Antiquities**, New York, Harper & Brothers, 1896, s. 774, s.v. **Hecalesia**; R. Garland, “Whose ‘Life’ Is It Anyway?”, **Arion**, vol. 5: 2, 1997, s. 212.

ötürü vaat edilmiş mükafatları almıştır, Philokhoros’un da (FGrH 328 F 109) belirttiği gibi.”

Elimizde, Philokhoros ya da Kallimakhos’tan bağımsız, doğrudan Zeus **Hekaleios** (ya da **Hekalos**=**Ἑκαλος**) kültü ile ilgili bir belge bulunmamaktadır. Attika bölgesinde ele geçen kutsal takvimlerin Zeus’un birçok yerel epitetlerini bizlere göstermesi dolayısıyla bazı araştırmacılar, söz konusu **demos**’un Hekale’nin hikâyesinden daha eski zamanlarda da var olduğunu göz önünde bulundurarak ilerleyen dönemlerde **Ἑκάλειος** epitetinin keşfedilebileceğine inanmaktadırlar.⁵⁵

Bilgili bir ozanın ürünü olan **Hekale** Attika coğrafyası, antik eserler ve dinle ilgili genel konular açısından bilgi sağlayıcıdır.⁵⁶ Nitekim Hollis de Antik Yunan dünyası hakkında bu tür konularda araştırmalar yapan modern bilim insanlarının, Attika coğrafyasını anlatması, çok bilinmeyen kült ve epitetleri içermesi dolayısıyla **Hekale** ile daha fazla ilgilenmeleri gerektiği konusuna vurgu yapmaktadır.⁵⁷ Söz gelimi, Stephanos Byzantios, Attika’nın **demos** haritasında⁵⁸ yer alan “Trinemeia” (Τρινέμεια) isminin Trinemeis (Τρινεμεῖς) biçimini **Hekale**’den alıntı yaparak aktarmaktadır.⁵⁹ Attika **demos**’larından biri olan Dekeleia’nın (Δεκέλεια) Dekeleiothen (Δεκελειόθεν) formu için iki öneriden biri de **Hekale**’ye dayanmaktadır:

⁵⁵ Whitehead, **a.g.e.**, s. 191, 206.

⁵⁶ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 8; Eratosthenes’un **Erigone** adlı yapıtı ve birbirinden farklı Attika **demos**’ları hakkında kısa bilgiler aktaran (SH 418. 15-26) Euphorion bu duruma örnek teşkil etmektedirler.

⁵⁷ Bu duruma örnek vermek gerekirse, Antik Yunan dünyasına dair birçok çalışma yapmış, **Fragmente der griechischen Historiker**’in (FGrH) yazarı ünlü Alman filolog F. Jacoby **Hekale**’den içerik bilgisi bağlamında oldukça faydalanmaya çalışırken C. Scherling, Antik Yunan dünyasını birçok yönden ele aldığı çalışmasında **Hekale**’yi neredeyse yok saymıştır: C. Scherling, **Quibus Rebus Singulorum Atticae Pagorum Incolae Operam Dederint**, Leipzig, I.B. Hirschfeld, 1897.

⁵⁸ Whitehead, **A.g.e.**, s. xxiii; karş. Traill, **A.g.e.**, s. 73-87.

⁵⁹ Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 8.

“ἄνδρες †ἐλαιοὶ⁶⁰ Δεκελειόθεν ἀμπρεύοντες”⁶¹

“Dekeleia’dan ... sürüyerek [gelen] adamlar”

Buna ek olarak, fragman 51 Kolonai (Κολωναί) olarak adlandırılan **demos**’un varlığını desteklemektedir.⁶² Fragman 83 ise bir **eponym** kültüyle ilgili bize bilgi vermektedir.⁶³ Ayrıca eserde Hekale’nin evine yakın konumda bulunan farklı **demos**’lardan da bahsedilmektedir. Söz konusu duruma verilebilecek örneklerden biri ise Antik Çağ’da Attika bölgesindeki Aphidna (Ἀφιδνα) **demos**’udur:

“τὸν δ' ἅπ' Ἀφιδνάων ἵπποι φέρων”⁶⁴

“Cenk arabasını Aphidna’dan sürdü geldi.”⁶⁵

⁶⁰ Hollis, “ἐλαιοὶ” sözcüğünün metinde okunamayacak derecede bozulduğunu belirtmektedir: Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 206; Pfeiffer, bu sözcüğü “δεῖλαιοι” şeklinde okumuş ancak bu sözcüğün **accusative** halde olmasını beklediğini dile getirmiştir: Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 259; E. A. Barber ise bu sözcüğü ἐλαιηρός (“secutum est e.g. κεράμους”) (Yani **keramikleri** nitelemektedir.) olarak kabul etmiştir: E. A. Barber, “Callimacheasvaria”, **CR**, vol. 5, 1955, s. 242; Nitekim Barber’ın okumasını, Trypanis de doğru bir okuma kabul ederek **Loeb** baskısında fragmanı bu şekilde yayımlanmıştır: “ἄνδρες ἐλαιηρός Δεκελειόθεν ἀμπρεύοντες” (Dekeleia’dan (yağ?) kavanozlarını sürüyerek [gelen] adamlar): C. A. Trypanis, (ed., çev.); T. Gelzer, (ed.), C. Whitman, (çev.), **Callimachus: Aetia, Iambi and Other Fragments; Musaeus: Hero and Leander**, London, Harvard University Press, 2004re, s. 200.

⁶¹ Callim. fr. 52 H.

⁶² Callim. fr. 51 H: “ἐκ με Κολωνάων τις ὁμέστιον ἤγαγε δαίμων | τῶν ἐτέρων” (“Beni Kolonai’dan kim olduğunu bilemediğim art niyetli birisi aynı evi paylaşmak zorunda bıraktı.”). Bu fragmanda Hekale’nin önceki yaşantısına dair ipuçlarını görmekteyiz. Ancak Hollis fragmanın ve hakkında yapılan yorumların oldukça şüpheli olduğunu söyleyerek Naeke’in “δήμου” (fr. 300.1 Pf.) yerine uygun gördüğü “δαίμων” önerisini kabul eder: Hollis, **Callimachus: Hecale**, 203.

⁶³ Söz konusu kült, ayrıca diğer **demos**’lardaki **eponym** ve kahramanların kültleri için bkz.: Whitehead, **A.g.e.**, s. 208-211.

⁶⁴ Callim. fr. 42.2 H.: Cenk arabasını sürenin kim olduğu tam olarak bilinmemektedir. Pfeiffer bu kişinin Theseus’un babası Aigeus olması gerektiğini ileri sürmüştür: R. Pfeiffer, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, s. 243. Bu oldukça iddialı olan önerinin çıkış noktası, epik şiirde sık sık kullanılan yaşlı bir kişinin genç bir prensle tanıştığında ikisi arasındaki benzerlikten dolayı karşılıklı şaşkına dönmeleri temasıdır. Karş.: **Od.** 4. 138 (Helene ve Telemakhos); **Aen.** 8. 155 (Evendros ve Aineias); Sil. 16. 191. (Syphax ve Scipio); Quint Smyrn. 7. 642 (Phoniks ve Neoptolemos).

⁶⁵ Aphidnae ya da daha yaygın bilinen ismiyle Aphidna (karş. Str. 9. 397 λέγουσι δὲ καὶ πληθυντικῶς) Aiantis boyunun bir **demos**’uydu. Herodotos’un da belirttiği üzere (9. 73) Aphidna, Dekeleia’dan çok uzak bir konumda değildir. Tıpkı Trinemeia ve Semakhidai gibi bu iki **demos**’un de Hekale’nin evinin yakınında yer aldığı düşünülmektedir: J. R. McCredie, “Fortified Military Camps in Attica”, **Hesperia**, Suppl. 11, 1966, s. 81-83.

Aphidna örneğinden yola çıkarak kısaca söylemek gerekirse, Kallimakhos'un eseri, başta Aphidna (fr. 42. 2) olmak üzere Hekale'nin yaşadığı yere komşu olan Kolonai (fr. 51. 1), Dekeleia (52), Trinemeia (fr. 88) ve Semakhidai (fr. 47. 18) adındaki **demos**'lar hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca yazar, eserinde (fr. 91) Salamis Adası'nın isminin arkaik formunu (Κόλουρις) kullanmıştır. Fragmanda geçen Salamis Adası'nın adının arkaik formuna uzun süre karşı çıkılmış olsa da Salamis'te IV. yüzyıla tarihlenen ve adanın isminin **accusativus** halde, yani “Κολοῦριν” şeklinde yer aldığı bir yazıtın keşfiyle söz konusu ismin gerçekliği kanıtlanmıştır.⁶⁶

Hekale'de yerel kültler ve özel tanrısal epitetler de karşımıza çıkmaktadır.⁶⁷ Bu noktada tanrı ya da tanrıçaların epitetlerinden birkaçına örnek vermek uygun düşecektir: Hekale'nin kendi **demos**'unda Zeus **Hekaleios** olarak onurlandırılmasının yanı sıra,⁶⁸ Aphrodite'nin “Κωλιάς”,⁶⁹ Apollon'un “Λύκειος”,⁷⁰ Dionysos'un “Μελάναιγος” ve “Λιμναῖος”⁷¹ şeklindeki epitetlerini görmekteyiz. Bunların dışında Erikhthonios'un ve Kekrops'un kızlarının hikâyesinin (fr. 70-72) çok sayıda dini referanslar içeriyor olabileceği düşünülmekle birlikte metnin fragmanlarının zarar görmesi nedeniyle bu düşünce tam anlamıyla açıklığa kavuşturulamamıştır. Salustios'un şiirin bu kısmına yaptığı yorumunda Athena onuruna düzenlenen “ἄρρηφορία” festivalinden bahsediyor olması muhtemel görünmektedir.⁷² Ayrıca

⁶⁶ IG, ii², 1590a; Yorumu için: M. B. Walbank, “Leases of Public Lands”, **Agora**, Vol. 19, 1991, s. 158; J. Cargill, **Athenian Settlements of the Fourth Century B.C.**, Brill, Leiden, 1995, s. 119-125; Ayrıca Kallimakhos'un **Hekale** için faydalandığı Philokhoros'un eserinde “Σαλαμῖνος κτίσιν”ten bahsedilmektedir: **FGrH** 328 T 1.

⁶⁷ Bkz.: Whitehead, **A.g.e.**, s. 190-193, 208-211.

⁶⁸ Callim. fr. 81-83 H.: karş. **Dieg.** xi. 5-7.

⁶⁹ Callim. fr. 92 H.: “Κωλιάδος κεραμῆες” (“Kolias'ın keramikleri”)

⁷⁰ Callim. fr. 71. 2-3 H.: “ἄστυρον εἰσανέβαινε, ἐγὼ δ' ἦν τῆσα Λυκείου | καλὸν αἰεὶ λιπόωντα κατὰ δρόμον Ἀπόλλωνος” (Kente giriyordu, ben de tanıştım onunla Apollon Lykeios'un | göz alıcı sonsuz güzellikteki gymnasion'un yanı başında).

⁷¹ Callim. fr. 85. 1-2 H.: “οὐδὲ Διωνύ[σσοι Μελαναίγ]ι, τὸν [πο]τ' Ἐλευθήρ | εἰ[σατο], Ἰλιμναῖοι δὲ χοροστάδας ἦγον ἐιορτάς” (O zamanlar kültü Eleuther'de tesis edilen Kara Keçi Postlu Dionysos'a değil de | Bataklık Dionysos'una [adadıkları] festivalleri danslar eşliğinde kutladılar.); Eleuther (Ἐλευθήρ) epitetinin çıkış noktası olan Eleutherai'daki (Ἐλευθεραί) kült Pegasus'la Atina'ya taşınmıştır (Paus. 1.2.5); Dionysos **Ἐλευθερεύς**, “Büyük Dionysia”larda onurlandırılırdı; A. W. Pickard-Cambridge, **The Dramatic Festivals of Athens**, Oxford, Oxford University Press, 1968², s. 25-42.

⁷² Hollis, **Callimachus: Hecale**, s. 332.

fragman 156 (inc. sed.), Attika ve Demeter ile Persephone'ye adanmış Megaris⁷³ sınırında yer alan el değmemiş arazi ya da bir “ὄργαζ” (verimli toprak) olduğuna dair başka bir bilgi sağlamaktadır.⁷⁴

4.3.2. Kahraman İmajının Değişimi: Apollonios'un Iason'u ve Kallimakhos'un Theseus'u

Hellenistik şiirde tanrı ve kahraman imajının değişimine paralel olarak Kallimakhos, mitolojik bir figür olan Theseus tasvirinde birtakım değişikliklere gitmiştir. Öncelikle ozan, onun kahramanlık yolculuğundan daha çok Hekale'ye odaklanmıştır. Ancak bu noktada Kallimakhos'un Theseus'uyla, geleneksel **epos** çizgisini Hellenistik Çağ'da eski coşkusuyla sürdürmeyi hedefleyen Apollonios'un Iason'u arasındaki benzerlik ya da farklılıklara değinmemiz gerekmektedir. Bu noktada belirtmemiz gereken hususlardan biri modern araştırmacıların Kallimakhos'un Theseus'u için, tıpkı Iason'da yaptıkları gibi, bir tanımlama işine girişmemiş olmalarıdır. Diğer bir husus ise epik kahramanların karşılaştırılması işinin Hellenistik Dönem'de oluşturulmuş ya da yeniden şekillendirilmiş kahramanlarla sınırlı tutulması gerektiğidir. Çünkü eski uzun anlatılar yerini kısa anlatılara bırakmış ve dönemin okuyucu ya da dinleyicilerinin ilgisini çekecek hale getirilmiştir. Diğer bir deyişle geleneksel kahraman algısı değişmiş, ünlü kahramanlar günlük sıradan işleri yaparken sıradan insan gibi tasvir edilmeye başlanmıştır. Buradan hareketle S. Jackson, Hellenistik Dönem epik kahramanlarının (Kallimakhos'un Theseus'u, Apollonios'un Iason'u, vs. gibi), eski epik kahramanlarla (Homeros'un Akhilleus'u ya da Odysseus'u gibi) karşılaştırılmasının çok yerinde bir yaklaşım olmadığını vurgulamaktadır.⁷⁵

Hekale'nin fragmanlarının büyük çoğunluğunun günümüze ulaşmaması dolayısıyla Theseus'a dair bilgileri çoğunlukla Bakchylides ve Pindaros'tan alma

⁷³ Adı geçen yerin oldukça verimli olmasından dolayı burada günümüzde bir milyondan fazla zeytin ağacı olduğu söylenmektedir: H. R. Goette, **Athens, Attica and the Megarid: An Archaeological Guide**, London, Routledge, 2001, s. 307-312.

⁷⁴ Şiirde Attika'nın sınırları dışında yer alan Argos yerleşmelerinden ve kültlerinden bahsedilmektedir. Bkz.: Callim. fr. 95-96, 98-101, 174-175 inc. sed. H: Ancak bu kısımların **Hekale**'ye ait olup olmadığı tam olarak kesinleşmemiştir.

⁷⁵ S. Jackson, “Apollonius' Jason: Human Being in an Epic Scenario”, **G&R**, Vol. 39, 1992, s. 155.

yoluna gittik. Kallimakhos Theseus'u büyük oranda adı geçen ozanların anlattıklarından yola çıkarak tasvir etmiştir.⁷⁶ Bu bağlamda ele alındığında, Apollonios'un Iason'u ile Kallimakhos'un Theseus'u arasında birtakım benzerlikler vardır: Tıpkı Iason gibi Theseus da babasının kentine gücünün doruğunda bir delikanlı olarak dönmüştü⁷⁷ ve o kentte, yine tıpkı Iason gibi, hem bir yabancı hem de bir vatandaşı.⁷⁸ Kral olan babası tarafından Theseus'un tanınmasını mümkün kılan şeyler ise onun doğum lekeleri, kılıcı ve sandaletleridir.⁷⁹ Aynı şekilde Iason da benzer objeler aracılığıyla tanınır. Ancak ufak bir fark vardır; Iason'da tek sandalet vardır.⁸⁰ Bunun yanı sıra, **Hekale**'nin 45'inci fragmanında Theseus, tıpkı Iason gibi, **ephebos** olarak tasvir edilmiştir.⁸¹ Theseus, Helios soyundan gelen Minos tarafından birtakım testlere tabi tutulmuştur.⁸² Bu durum Iason'da da karşımıza çıkmaktadır.⁸³

Apollonios'un Iason'u modern araştırmacılar tarafından çok farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu kişiler, “güçsüz ve silik bir kahraman”,⁸⁴ “uysal ve sıkıcı”,⁸⁵ “ihtiyatlı, saygılı, epey güçsüz ve biraz donuk”,⁸⁶ “tehlike durumunda ne yapacağını bilemeyen ve problemlerin çözümüne hiçbir zaman ön ayak olamayan”,⁸⁷ “soğuk ve bencil”,⁸⁸ “iticiliği dışında göze çarpmayan”,⁸⁹ “bir anti-kahraman”⁹⁰ ve “aşık bir kahraman”⁹¹ gibi tanımlar yaparak Iason'u çözümleme yoluna gitmişlerdir. Fakat Hunter, Iason'u Homerik kahramanlara ait olmayan görevleri yerine getirmekle

⁷⁶ Tezimizin önceki bölümlerinde bu konuyu ele almıştık.

⁷⁷ Bacchyl. 18.56-7; karş. Pind. **Pyth.** 4.158.

⁷⁸ Pind. **Pyth.** 4.78

⁷⁹ Plut. **Thes.** 3.4

⁸⁰ Kallimakhos'ta da bu benzerliğin izlerinin sürülebileceği düşünülmektedir. Ancak her zaman vurguladığımız üzere, metnin büyük çoğunluğu kayıptır. Yine de fragman 4-7 ve 9-11, Theseus'un Atina'ya varışı ve ilk Medeia, daha sonra babası tarafından tanınması ile ilişkilendirilmektedir. R. L. Hunter, “Short on Heroics: Jason in the Argonautica”, **CQ**, vol. 38: 2, 1988, s. 449 n. 60.

⁸¹ Karş. Apoll. Rhod. I. 972.

⁸² Bacchyl. 17.

⁸³ Apoll. Rhod. III. 402-403.

⁸⁴ F. A. Wright, **A History of Later Greek Literature**, London, Routledge & Kegan Paul PLC, 1932, s. 100.

⁸⁵ G. W. Mooney, **The Argonautica of Apollonius Rhodius**, London, Longsman, 1912, s. 37.

⁸⁶ A. Korte, **Hellenistic Poetry**, New York, Columbia University Press, 1929, s. 183.

⁸⁷ M. M. Gillies, **The Argonautica of Apollonius Rhodius**, Cambridge, Cambridge University Press, 1928, s. 40.

⁸⁸ W. Mackail, **Lectures on Greek Poetry**, London, Longmans, 1911, s. 263.

⁸⁹ C. M. Bowra, **Ancient Greek Literature**, London, Oxford University Press, 1933, s. 221.

⁹⁰ G. Lawall, “Apollonius' Argonautica: Jason as Anti-Hero”, **YCS**, Vol. 19, 1966, s. 121-169.

⁹¹ C. R. Beye, “Jason as Love-hero in Apollonios' Argonautika”, **GRBS**, Vol. 10, 1969, s. 31-55.

yükümlü bir insan olarak ele almaktadır.⁹² Hemen belirtmemiz gerekir ki bu yaklaşım yalnız Apollonios'ta değil diğer tüm Hellenistik Çağ ozanlarının eserlerinde de görülmektedir. Kallimakhos'ta ise bu görev Marathon boğasını alt etmekle sınırlı tutularak daha çok Theseus'un insani yönü ve eserin diğer kahramanı olan Hekale üzerinde durulmuştur.

4.3.3. Minyatür Destan Hekale'nin Büyük Destandan Farkı

Kallimakhos'un **Hekale**'de uyguladığı yenilikler ve Hekale'nin yeni bir **epos** kahramanı olması dolayısıyla G. Zanker, bu eseri Yunan **epos** geleneğinden bir kopuş olarak yorumlamaktadır.⁹³ Nitekim Hellenistik ozanlara bakıldığında çoğunun, eski **epos**'tan farklı olarak yapıtlarında gündelik yaşamdan kesitleri ve sıradan insanı işlemekten hoşlandıkları açıkça görülmektedir. Gerçekten de Hellenistik ozanların birçoğu yaşamdaki basit kesitleri detaylandırarak yapıtlarına yansıtmaya ve yazın alanındaki gelenekleri bir şekilde sürdürme yoluna gitmişlerdir.⁹⁴ Başka bir deyişle, Hellenistik Dönem'le birlikte Yunan yazın geleneği büyük bir dönüşüm içerisine girmiş, dolayısıyla **epos** da bu dönüşümden payını almıştır.

Yukarıda aktarmaya çalıştığımız veriler ışığında bakıldığında Kallimakhos'un **Hekale**'sinin Hellenistik **epyllion**'un tüm özelliklerini taşımakta olduğu sonucu çıkmaktadır. Özetle **Hekale**'nin olabildiğince kısa betimlemelerden, kahramanların iç dünyası ve onların duygulanımlarından oluşması; şiirin merkezini tek kahraman etrafında toplamaktan ve çok bilinen geleneksel konuları işlemekten ziyade pek bilinmeyen bir mitin işlenmesi bakımından eser, birçok bilim insanı tarafından Hellenistik **epyllion**'un başta gelen örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Anlatının tek bir kahraman etrafında dönmemesi ve kısa tutulması Kallimakhos'un kahraman-karşıtı ve geleneksel **epos**'u reddeden bir yazar olarak eleştirilmesi ihtimaline karşı A. W. Bulloch **Hekale**'ye dair düşüncesini net bir biçimde ortaya koymuştur:

⁹² Hunter, "Short on Heroics: Jason in the Argonautica", s. 452.

⁹³ Zanker, "Callimachus' Hekale: A New Kind of Epic Hero?", s. 73, 77.

⁹⁴ Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 444.

“the Hecale ... was not a diminution of the grand themes of tradition, but rather an essential reworking of convention, and the establishing of a new realism.”⁹⁵

“**Hekale** ... geleneksel görkemli temaların küçültülmesi değil tam tersine geleneğin yeniden işlenmesi ve yeni bir realizmin inşasıydı.”

Hiç şüphe yok ki **epyllion**’a ait özellikler, Kallimakhos sonrasında, başka şiir türleri üzerinde de etkili olmuştur. Ancak **epyllion**’ların kendine özgü kurgusu, özellikle Hellenistik Dönem’de –ve sonrasında– keleme alınan büyük **epos**’lara önemli ölçüde katkı sağlamıştır.⁹⁶

4.4. Kallimakhos ve Apollonios Arasındaki Edebî Tartışma

Kallimakhos’un **Hekale**’si yalnızca eski **epos**’tan değil Hellenistik dönemin başka bir destan ozanı olan Apollonios’un **Argonautika**’sından da farklıdır. Bu farkın iki ozanın poetik görüşleri arasındaki ayrılıktan kaynaklandığı açıktır. Hatta daha önce de belirttiğimiz gibi, Kallimakhos ve Apollonios arasında Hellenistik Dönem’e damgasını vuran bir edebî tartışma olduğu düşünülmektedir. Kallimakhos’un çağın koşulları gereği artık kısa şiirler yazılması gerektiği görüşü onunla, geleneksel **epos**’un aynı biçiminde sürdürülmesi gerektiği görüşünü savunan Apollonios’u karşı karşıya gelmiştir. Başka bir deyişle, Kyreneli şair eski büyük kahramanlık anlatılarının yeniden canlandırılma işine girişilmesine karşı çıkmış, Apollonios ve çevresindekiler ise geleneksel **epos**’un aynı biçimde yazılarak bu geleneğin devam etmesi gerektiğini savunmuştur.⁹⁷ Böylece Apollonios’un yazdığı **Argonautika** tartışmayı daha da körüklemiştir. Kallimakhos’a göre **epos**’un Homerosçu yansımaları geçmişte kalmış ya da modası geçmişti. Bu çok kapsamlı şiir türü, yani **epos** çağın gerekliliklerini karşılayamadığı gibi ifadede de yetersiz kalıyordu ve bu yüzden kısa ve son derece vurucu şiirler yazılması gerekiyordu.⁹⁸ Apollonios ise **Argonautika**’sında Homeros geleneğini sürdürmüş, dolayısıyla hocasına karşı çıkmıştır. Kallimakhos’un

⁹⁵ Bulloch, ‘Hellenistic Poetry’, s. 564.

⁹⁶ Bkz. Apoll. Rhod., **Argonautica**; Nonn. **Dionys**.

⁹⁷ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 80-81.

⁹⁸ A. W. Mair, G. R. Mair, **Callimachus: Hymns and Epigrams: Lycophron and Aratus**, Cambridge, Harvard University Press, 1921, s. 4.

Apollonios'un eserine ithafen söylediği "Büyük kitap büyük beladır." ("τὸ μέγα βιβλίον ἴσον τῷ μεγάλῳ κακῷ") sözü hem onun şiir sanatına bakışını hem de Apollonios'un eserine karşı bakışını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.⁹⁹ Kallimakhos'un epigramlarının ve eserlerinin bazıları hem şiir sanatını yansıtmakta hem de edebî rakiplerine bir cevap niteliği taşımaktadır. Tamamıyla edebî çerçevede ilerleyen bu tartışma sonrasında karşılıklı hakaretlere kadar varmıştır. Öyle ki, Apollonios'a ait olduğu kabul edilen bir epigramda tartışmanın nedeninin **Aitia**'yı yazan Kallimakhos olduğu belirtilmektedir:

"Καλλίμαχος τὸ κάθαρμα, τὸ παίγνιον, ὁ ξύλινος νοῦς·
αἴτιος ὁ γράψας Αἴτια Καλλίμαχος." ¹⁰⁰

"Kallimakhos, süprütüdür, önemsizdir, kaz kafalıdır;
Sorunun nedeni **Aitia**'yı yazan Kallimakhos'tur."

Apollonios'un bu epigramı için Wilamowitz, "bu Rhodoslu tarafından yazılmamış olsa da 'Apollonios Aleksandreia'dan sürgün edildiğinde ne derdi?' sorusuna cevap olurdu" şeklinde ilginç bir çıkarım yapmıştır. Wilamowitz, epigramın yazarının "Ἀπολλωνίου Γραμματικοῦ" şeklinde gösterilmesinden kaynaklanan belirsizliği açıklama işine girişmiş, ancak Rhodoslu tarafından söylendiyse de bunun nedenini tayin etmeye çalışmıştır.¹⁰¹

Cameron, **vitae**'ın ya da antik tanıklıkların (**testimonia**) yalnızca Apollonios'un şiirinin beğenilmemesi üzerine Rhodos'a çekildiğini yazmalarından hareketle, iki ozanın edebî kavgasının hiçbir antik metinde geçmediğini, dolayısıyla bu tartışmanın modern bir uydurma olabileceğini öne sürmüştür.¹⁰² Ancak Green, Hellenistik edebiyatın önde gelen iki isimlerinden Kallimakhos ve onun öğrencisi Apollonios'un tartışmasının ister gerçek ister kurgu olsun göz ardı edilmemesi gerektiğini dile getirerek Cameron'a itiraz etmektedir.¹⁰³ Şüphesiz Green ve birçok bilim insanının Kallimakhos'un edebî düşmanları, özellikle Apollonios'u hedef alarak

⁹⁹ Ath. III. 3.1.

¹⁰⁰ Anth. Pal. XI. 275.

¹⁰¹ Hell. Dicht. II, 96-97.

¹⁰² Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 264.

¹⁰³ P. Green, **Apollonius: The Argonautika**, Berkeley, University of California Press, 2007, s. 8.

yaptığı eleştiriler konusundaki dayanak noktası Suda’da yer alan Kallimakhos maddesinde geçen ifadedir:

“Ἴβος (ἔστι δὲ ποίημα ἐπιτετηδευμένον εἰς ἀσάφειαν καὶ λοιδορίαν, εἷς τινα Ἴβον, γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχου· ἦν δὲ οὗτος Ἀπολλώνιος, ὁ γράψας τὰ Ἀργοναυτικά).”¹⁰⁴

“Ibis: Kallimakhos’un hasmı olan bir Ibis’e kasıtlı olarak yazılan belirsiz ve aşağılamaya yönelik bir şiirdir; bu kişi **Argonautika**’nın yazarı Apollonios’tur.”

Buradaki hasımlığın nedeni açık bir biçimde verilmemektedir. Ancak bu açıklamanın edebî bir tartışmaya atıfta bulunduğu ilk bakışta anlaşılabilir. Bunun dışında, Kallimakhos’un Hipponaks üzerinden Hellenistik Dönem ozanlarını şiir sanatına yaklaşımlarından dolayı ironik bir biçimde eleştirdiği ve onlara kıskanç olmamalarını tembihlediği bir **iambos**’u da vardır.¹⁰⁵ Pfeiffer, Kallimakhos ve Apollonios arasındaki söz konusu kavganın gerçekleşmiş olabileceğini kabul etmiş ve metinlerin yanı sıra, ozanların dönemine ve yaşayış biçimine bakarak bu kavgayı temellendirme işine girişmiştir. Pfeiffer’a göre, bedava yemekler, yüksek maaşlar, entelektüel seviyesi yüksek topluluklar, iyi konutlar ve hizmetkarlar gibi rahat koşullar onlara birbirleriyle kavga edecek bol zaman bırakıyordu.¹⁰⁶

Kallimakhos’un MÖ 248/247 yılına tarihlenen **Apollon’a hymnos**’un bazı dizeleri (105-113) Apollonios’un şiir sanatına karşı bir eleştiri niteliği taşıdığı düşünülmektedir.¹⁰⁷ Ozan ikinci **hymnos**’u olan bu şiirinde Kıskançlık ve Suçlama’yı konu edinir. Bu **hymnos**’ta Kallimakhos, “οὐκ ἄγαμαι τὸν αἰδὼν ὃς οὐδ’ ὅσα πόντος ἀείδει” yani “şarkıları deniz kadar büyük olmayan ozana hayranlık duymuyorum.”¹⁰⁸ diyerek Homeros destanları gibi kahramanlık anlatılarına karşı yaklaşımını

¹⁰⁴ Suda, κ 227.14.

¹⁰⁵ Callim. Fr. 191 Pf., **Diēgēsis** VI. 2 vd.

¹⁰⁶ Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, s. 97.

¹⁰⁷ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 82.

¹⁰⁸ Çev.: Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 54.

göstermektedir.¹⁰⁹ F. Williams, eserin sonuna doğru karşımıza çıkan Kıskançlık'ın (Φθόνοϲ) Homerosçu **hymnos** yazamayan şairleri beğenmediğini ileri sürmektedir.¹¹⁰ Apollon bu sözleri küçümsemeyle karşılar ve kimsenin Homeros'la boy ölçüşmeyeceğini var sayarak Kıskançlık'ın iddialarını ciddiye almaz. Kallimakhos Apollon'un ağzından şu şekilde yanıt verir:

“Ἀσσυρίου ποταμοῖο μέγας ῥόος, ἀλλὰ τὰ πολλὰ
λύματα γῆς καὶ πολλὸν ἐφ' ὕδατι συρφετὸν ἔλκει.
Δηοῖ δ' οὐκ ἀπὸ παντὸς ὕδωρ φορέουσι μέλισσαι,”¹¹¹

“Assyria ırmağı büyük bir ırmaktır,
buna karşılık çamurludur, topraktaki çöpleri de getirir;
oysa küçük bir akarsu kaynağın saflığını, duruluğunu taşır.”¹¹²

Ozan bu dizeleriyle büyük olmamakla birlikte eskileri taklit ederek gelişi güzel yazılmış şiirlerden ziyade bir kaynak gibi duru olan özgün şiirleri tercih ettiğini belirtmektedir.¹¹³ Kallimakhos'un dizede geçen “Assyria ırmağı” ile kimi kastettiği bilinmemektedir. Ancak Lefkowitz, buradaki “küçük bir akarsu kaynağın saflığı ve duruluğu” ifadesinin Kallimakhos'un kendi şiirini tanımlamakta olduğunu ileri sürmektedir.¹¹⁴ Williams ise Kallimakhos'un kendi şiirinin el değmemiş kaynakla ilişkilendirmesini, ozanın alışılmadık bir sözcük ya da deyişi yeni ve beklenmedik, ama uygun bir bağlamda kullanabilmesini sağlayan etkenin derin Homeros bilgisinden kaynaklandığını söylemektedir.¹¹⁵ Bazı yazarlar burada Assyria ile ifade edilen kişinin Rhodoslu Apollonios olabileceğini ileri sürerken bazıları da bu kişinin Apollonios olamayacağını söylemektedirler. Ancak **hymnos**'un 106'ncı dizesiyle **Argonautika**'nın III. 932'nci dizesinde geçen bir ifadeyle benzerliği oldukça dikkat çekicidir.¹¹⁶ **Hymnos**'un 106'ncı dizesindeki bir **scholion**'un Kallimakhos'un niçin

¹⁰⁹ Bkz.: Lewkowitz buradaki “deniz”in Homeros destanları olduğunu ileri sürmektedir. Lefkowitz, “The Quarrel between Callimachus and Apollonius”, s. 5.

¹¹⁰ Williams, **A.g.e.**, s. 90 vd.

¹¹¹ Callim. **H.** 2. 108-110.

¹¹² Çev.: Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 54.

¹¹³ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 55.

¹¹⁴ Lefkowitz, “The Quarrel between Callimachus and Apollonius”, s. 5.

¹¹⁵ Williams, **A.g.e.**, s. 4-5.

¹¹⁶ İlerleyen kısımlarda Kallimakhos ve Apollonios arasındaki, edebî anlamdaki benzerlikler ayrıca ele alınacaktır.

Hekale'yi yazmak zorunda kaldığını aktardığını daha önce vurgulamıştık.¹¹⁷ Vian ise **Argonautika**'nın halka ilk okunmasının başarısızlıkla sonlanmasıyla Kallimakhos'un yazdığı **Apollon'a hymnos**'u arasında bağlantı kurmaktadır.¹¹⁸

Kallimakhos **Aitia**'nın **prologos**'unda kendi şiirine ilişkin daha fazla bilgi vermektedir, ancak edebî düşmanlarından söz ederek başlamaktadır:

“Πολλά μὲν μοι Τελχῖνες ἐπιτρύζουσιν ἀλοιδῶν,
νήδεος οἷ Μούσης οὐκ ἐγένοντο φίλοι,
εἴνεκεν οὐχ ἔν ἄεισμα διηνεκὲς ἢ βασιλῆ
.....]ας ἐν πολλαῖς ἥνυσα χιλιάσιν
ἦ.....].ους ἥρωας, ἔπος δ' ἐπὶ τυτθὸν ἐλ[ίσσω
παῖς ἄτρε, τῶν δ' ἐτέων ἢ δεκάτρε οὐκ ὀλίγη.”¹¹⁹

“Birçok Telkhin bana, şiirime burun kıvrıyor,
Musa nedir bilmez cahiller,
Krallar ... ya da kahramanlar [üzerine]
binlerce dizelik büyük bir şiir yazmadığım için.
Oysa ki **epos**'u kısa bir şiire evirdim
tıpkı bir çocuk gibi, üstelik yolun başında olmadığım halde.”

Ozan yukarıda adı geçenlerin bilinen özelliklerinden hiçbirini doğrudan aktarmadan Telkhines'ten bahseder: Rhodos'a ilk yerleşen bunlardı,¹²⁰ büyücülerdi, kendi bildiklerini başkalarının öğrenmesini istemezlerdi, aşırı gururları yüzünden tanrılar tarafından Keos'ta öldürüldüler.¹²¹ Ozan onların eleştirilerine şiirin uzunluğa göre değil, sanatsal niteliğine göre değerlendirilmesi gerektiği şeklinde yanıt vermektedir. Nitekim Kyreneli şair “βροντᾶν οὐκ ἐμόν, ἰάλλᾶ Διός.” yani “gürlemek bana düşmez; çünkü Zeus işidir”¹²² şeklinde bir ifadeyle, deyim yerindeyse, onların seviyesine inmeyeceğini dile getirmektedir.¹²³ Kallimakhos savunmasını daha okul çocuğuyken Apollon'un kendisine verdiği tavsiyeye uyduğunu belirterek sonlandırır:

¹¹⁷ Bkz.: Tez metni içerisinde s. 49.

¹¹⁸ Vian, Delage, **Apollonios de Rhodes: Argonautiques**, (Chants I-II) s. x.: Vian'a göre Apollonios eserini MÖ 250/40 yıllarında yazmıştır. Daha sonra hocası Kallimakhos, **Argonautika**'yı eleştirdiği dizelerin yer aldığı (106-112) **hymnos**'u MÖ 246 yılında kaleme almıştır.

¹¹⁹ Callim. fr. 1. 1.6 Pf.

¹²⁰ Bkz.: Diod. Sic. V. 55.1-3.

¹²¹ Callim. fr. 75. 64-5 Pf.

¹²² Çev.: Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 67.

¹²³ Callim. fr. 1.20 Pf.

“... τὸ μὲν θύος ὅττι πάχιστον
θρέψαι, τή]ν Μοῦσαν δ' ὠγαθὲ λεπταλέην.”¹²⁴

“Kurbanlığını semirt
Fakat Musa’yı hafif tut!”¹²⁵

Bu dizelerden hareketle Çelgin, Kallimakhos’un Antimakhos’un **Lyde**’si gibi büyük eserler yerine daha küçük yapıtları tercih ettiğini ima etmekte olduğunu söylemektedir.¹²⁶

Apollon’un Kallimakhos’a diğer bir öğüdü ise özgün olması gerektiği konusundadır:

“πρὸς δέ σε] καὶ τόδ' ἄνωγα, τὰ μὴ πατέουσιν ἄμαξαι
τὰ στείβε]ιν, ἐτέρων ἵχνια μὴ καθ' ὁμά
δίφρον ἐλ]ᾶν μηδ' οἶμον ἀνὰ πλατύν, ἀλλὰ κελεύθους
ἀτρίπτο]υς, εἰ καὶ στε]ινοτέρην ἐλάσεις.”¹²⁷

“Ayrıca, şayet arabanı dar yolda süreceksen sana
arabaların asla gitmediği yere gitmeni,
herkesin gelip geçtiği geniş yolda değil de
kimsenin bilmediği patikalarda sürmeni öneririm.”

Böylelikle ozan şiirin özgün olması gerektiğini dile getirmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Kallimakhos “Telkhines” olarak adlandırdığı “düşmanlarının” isimlerini açıkça vermemektedir. Fakat **Aitia**’nın prologos’unun yer aldığı **Scholia Florentina** bu kişilerin ismini iki Dionysios, Asklepiades, Poseidippos, hatip ...yrippos ev Mytileneli Praksiphanes olarak sıralamaktadır. Listedeki Dionysios’lara ya da hatibe dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Lefkowitz, Asklepiades ve Poseidippos’un listede yer almasının nedeninin onların Lyde’yi öven epigramlar

¹²⁴ Callim. fr. 1.23-4 Pf.

¹²⁵ Çev.: Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 67.

¹²⁶ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 68; karş. Bulloch, “Hellenistic Poetry”, s. 21.

¹²⁷ Callim. Fr. 1.25-8: Pindaros da koro şarkısında “herkesin geçtiği Homeros’un geniş yolundan geçerek değil, başka atlarla geçerek övgü şarkıları söyleyin tavsiyesinde bulunmaktadır.”; Pind. fr. 52b. 10-2; karş. Pind. **Pyth.** 4.247.

yazmalarından kaynaklandığını ileri sürmektedir.¹²⁸ Zira Kallimakhos bir epigramında **Lyde** için şişman ifadesini kullanır:¹²⁹

“Λύδη καὶ παχὺ γράμμα καὶ οὐ τορόν.”¹³⁰

“Lyde hem şişman hem de kaba bir eserdir.”

Scholion’da Apollonios’un adı geçmemektedir. Ancak Çelgin veriler ışığında, Homerosçu yoldan gitmeyi tercih ederek uzun kahramanlık destanları yazan Apollonios ve taraftarlarıyla onların karşısında yer alan Kallimakhos arasında, edebî bir tartışma yaşanmış olabileceği ihtimalinin yüksek olduğunu vurgulamaktadır.¹³¹ **Vitae A**’da Apollonios’un Kallimakhos’un öğrencisi, diğer bir deyişle çırağı olduğunu aktarır. Fraser da böyle bir tartışmanın gerçekleştiğini temellendirmek amacıyla, Kallimakhos ve Apollonios’un ilişkilerinin bozulmasının esas nedeninin usta-çırak ilişkisi olduğunu öne sürmektedir.¹³²

Çelgin’e göre Kallimakhos’un yaşamının son dönemlerine denk gelen Apollonios’la kavgası, onun eleştirdiği edebî yönelimlere karşı ömrü boyunca yürüttüğü mücadelenin şiddetli bir biçimde dışa vurumudur.¹³³ Kısaca söylemek gerekirse, yüzyıllar içerisinde birikerek ilerlemiş edebiyatın yarattığı geleneğin yazarlar üzerindeki gücü ya da yükü çok büyüktür. Kallimakhos’a göre birçok yazın insanı eski ustaların peşinden giderek eskiyi tekrar etme eğilimindeydi. Kyreneli şair bu tutumdan hoşlanmadığı gibi özgün olunmadıkça sanatta değerli hiçbir şey üretilmeyeceğini savunuyordu. Kallimakhos’un şiir sanatına bakışını ve bu konudaki

¹²⁸ Lefkowitz, “The Quarrel between Callimachus and Apollonius”, s. 8.

¹²⁹ Pfeiffer’a göre Kallimakhos, **Lyde**’yi aşağılamak amacıyla “παχὺ” sıfatını bilinçli bir biçimde kullanmaktadır. Zira ozan bir şeyin büyüklüğünü ifade etmek için sık sık “μέγας” sıfatını kullanmayı tercih etmiştir. Burada kullanılan “παχὺ” sıfatının Antimakhos’u küçük düşürmek amaçlı bilinçli bir tercih olduğu düşünülmektedir. Pfeiffer’ın ayrıntılı tartışması için bkz.: Pfeiffer, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, s. 136; karş. T. M. Klein, “Callimachus, Apollonius Rhodius and the Concept of the Big Book”, vol. 73, **Eranos**, 1975, s. 22.

¹³⁰ Callim. fr. 398 Pf.

¹³¹ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 69.

¹³² P. M. Fraser, **Ptolemaic Alexandria**, vol. I, Oxford, Oxford University Press, 1972, s. 752-753; Buna karşın Fairweather’ın veriler dahilinde bu tür usta-çırak öykülerinde kavga değil de etkilenme metaforunun ön plana çıktığını göstermeye çalıştığı tartışma için bkz.: J. Fairweather, “Fiction in The Biographies of Ancient Writers”, **AncSoc**, vol. 5, 1974, s. 262-263.

¹³³ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 78.

öğütlerini içeren ve kendini eleştirenlere karşılık verdiği birkaç epigramı onun düşüncelerinin göstergesi durumundadır. Bir epigramındaki “herkesin geçtiği yollara tenezzül etmem, herkesin su içtiği çeşmelerden su içmem, ayağa düşmüş her şeyden nefret ederim”¹³⁴ sözleri onun düşüncelerini kısaca özetlemektedir. Bunun yanı sıra, Kallimakhos herkesin hayranlık duyduğu ya da özendiği yazarlara da aynı ilgiyi göstermemiştir; öyle ki Hesiodos’u Homeros’a tercih etmiş,¹³⁵ Paroslu Arkhilokhos’u (MÖ VII. yüzyıl) önemsiz görmüş¹³⁶ ve **dithyrambos** ozanlarını alaya almıştır.¹³⁷ Yukarıda da bahsettiğimiz gibi **Lyde**’den estetikten yoksun kaba bir eser olarak bahsederken¹³⁸ büyük kitabın büyük bela olduğunu söylemektedir.¹³⁹ Görüldüğü üzere, ozan ideal şiir anlayışını yaşadığı çağa uyarlayarak modern, sanatla işlenmiş şiirler yazmak gayretindedir.¹⁴⁰ Kallimakhos’un şiirleri kısa olmasına karşın bilgili okuyucuların ilgisini çekecek ve merak uyandıracak nitelikteydi. Apollonios’un şiir sanatına dair ya da edebî rakiplerine karşı görüşlerini belirttiği epigram veya fragman gibi bir yazılı belge olmadığı için iki ozanı yazılı metinler üzerinden değerlendirmek belli bir çerçevede gerçekleşebilmektedir.

4.4.1. Kallimakhos ve Apollonios Arasındaki Etkileşim

Kallimakhos ve Apollonios’un eserlerinde görülen farklar kadar benzerlikler ya da ikisinin arasındaki etkileşim de dikkat çekicidir. Apollonios **scholia**’sında (**Scholia in Apollonium Rhodium**) **Argonautika**’nın I. 1309’daki dizenin “Kallimakhos’un” olduğunu aktarmaktadır.¹⁴¹ **Scholia**’nın iki şair arasındaki benzerliği saptamasından daha sonra bilim insanları tarafından birçok dize arasında benzerlik saptanmıştır. Söz gelimi, Iason’un duası,¹⁴² körlük¹⁴³ ya da yüksekliği¹⁴⁴

¹³⁴ Çev.: A.e.; **Anth. Pal.** XII. 43.2-5: “... τίς πολλοὺς ὧδε καὶ ὧδε φέρει | μισῶ καὶ περίφοιτον ἐρώμενον οὐδ’ ἀπὸ κρήνης | πίνω· σικχαίνω πάντα τὰ δημόσια.”

¹³⁵ Bkz.: **Anth. Pal.** IX. 507: “Ἡσιόδου τό τ’ αἶσμα καὶ ὁ τρόπος”

¹³⁶ Callim. fr. 544 Pf.: “τοῦ μεθυπλήγος φροίμιον Ἀρχιλόχου”

¹³⁷ Callim. fr. 604 Pf.

¹³⁸ Callim. fr. 398 Pf.

¹³⁹ Ath. III. 3.1.; karşı. Callim. fr. 465 Pf.

¹⁴⁰ Çelgin, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, s. 79.

¹⁴¹ Schol. Apoll. Rhod. I, 1309: “Καλλιμάχου ὁ στίχος”; karşı. Callim. fr. 12.6 Pf.

¹⁴² Callim. Fr. 18.5-7 Pf.; karşı. Apoll. Rhod. I 411, IV 1701.

¹⁴³ Callim. H. 5. 103; karşı. Apoll. Rhod. II 444.

¹⁴⁴ Callim. H. 6. 37; karşı. Apoll. Rhod. II 360, IV 945.

anlatmak için veya çok anlaşılamayan coğrafi göndermeler¹⁴⁵ ve az kullanılan sözcüklerin benzerliği gibi benzerlikler çok daha ileriki yıllarda ortaya konulmuştur. İki ozanın eserlerindeki benzerliklerden hareketle A. Harder, **Aitia**’nın Apollonios’un eserine bir yanıt amacıyla kaleme alınmış, Apollonios’un da buna karşılık Kallimakhos’un üslubunu kullanarak tepkisini göstermek amacıyla **Argonautika**’yı yazmış olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır.¹⁴⁶ Lefkowitz ise “Antik Çağ’daki taklitlere 21. yüzyıldaki kadar dikkat ediliyor olsaydı, Kallimakhos’un Apollonios’la birlikte çalışmış olabileceğini daha o çağlarda söylerlerdi” diyerek aralarındaki benzerliği vurgulamaktadır.¹⁴⁷

Lefkowitz benzerlikleri şu şekilde özetleyerek sıralamaktadır:¹⁴⁸ **Aitia**’nın ilk kitabında Argonaut’ların dönüş öyküsü anlatılır;¹⁴⁹ Apollonios eserinde Kallimakhos’un anlattığı Iason’un duasına iki kez atıfta bulunur; Kallimakhos’un “Περὶ τῶν ἐν τῇ Οἰκουμένη Ποταμῶν”¹⁵⁰ adlı günümüze ulaşmayan yapıtı Apollonios **scholia**’sında “Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν Ποταμῶν” adıyla anılır;¹⁵¹ Apollonios da Pontos nehirlerini Phineus’un ağzından tüm ayrıntılarıyla sayıp döker.¹⁵² Bunların yanı sıra, Kallimakhos ve Apollonios kuruluş efsaneleri (**κτίσις**) ve etiyoloji (**αἰτία**) hakkında da yazmışlardır; söz gelimi, Argonaut’ların Kyzikos’ta çapa olarak kullandıkları taşın hikâyesi iki ozan tarafından da işlenmiştir.¹⁵³ Nitekim Apollonios **scholia**’sında “Kallimakhos da [çapa taşından] bahseder” denmektedir.¹⁵⁴ Ayrıca Kallimakhos’un V. **hymnos**’undaki bir dizeyle, Apollonios’un **Argonautika**’sındaki bir mısra da birtakım benzerlikler göstermektedir:

¹⁴⁵ Callim. fr. 19 Pf.; karş. Apoll. Rhod. IV 1706 vd.

¹⁴⁶ Harder, **Callimachus: Aetia: Introduction, Text, and Translation Commentary**, vol. I, s. 4.

¹⁴⁷ Lefkowitz, “The Quarrel between Callimachus and Apollonius”, s. 15.

¹⁴⁸ **A.e.**

¹⁴⁹ Callim. fr. 7. 18 vd. Pf.

¹⁵⁰ Callim. fr. 457-459 Pf.

¹⁵¹ Schol. Apoll. Rhod. I, 1165: “Καλλίμαχος δὲ ἱστορεῖ περὶ τοῦ ποταμοῦ ἐν τῇ Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ποταμῶν”; karş. Callim. fr. 459 Pf.

¹⁵² **Apoll. Rhod.** II, 360; karş. Williams, **A.g.e.**, s. 91-92.

¹⁵³ Callim. fr. 108-109; karş. **Apoll. Rhod.** I, 955 vd.

¹⁵⁴ Schol. Apoll. Rhod. I, 955c.; **Scholia**’daki ilgi dizelerde Kallimakhos’un adı geçtiği için bazı araştırmacılar burada bir karşılaştırılma durumunun söz konusu olabileceğini düşünmektedir. Ancak Lefkowitz, bu kısımda Alkaios’un da adının anılması dolayısıyla Kallimakhos’un adının karşılaştırma amaçlı geçmediğini, sadece ozanın da bu konuda bir şiir yazdığını göstermek için orada yer aldığını ileri sürmektedir: Lefkowitz, “The Quarrel between Callimachus and Apollonius”, s. 15.

“δῖα γύναι, τὸ μὲν οὐ παλινάγρετον αὖθι γένοιτο
ἔργον, ἐπεὶ Μοιρᾶν ὧδ' ἐπένησε λῖνα,”¹⁵⁵

“Yüce tanrıça, olanlar bundan sonra geri alınamaz,
zira Kader ağlarını zaten ördü.”

“Αἰσονίδη, τὸ μὲν οὐ παλινάγρετον οὐδέ τι μῆχος
ἔστ' ὀπίσω, κενεαὶ γὰρ ὑποσμήχονται ὀπωπαί.”¹⁵⁶

“Aison oğlu, bunun geri dönüşü yok, bir çaresi de
yok, zira kör gözlerimin yerinde artık yeller esiyor.”

İki metin arasında birden fazla sözcük benzerliği vardır. Kallimakhos'ta Athena, kendisini çıplak gördüğü için kör ettiği ve gelecekte kâhin olacak olan Teiresias'ın annesi Khariklo'ya seslenmektedir. Apollonios'ta ise yaşlı kâhin Phineus, bir tanrının onun körlüğünü iyileştirebileceğini iddia eden Iason'a seslenmektedir; ömrü boyunca işkence cezasına çarptırılmış olan Phineus bu teklif yerine ölmek için yalvarır. Hem sözcük benzerliği hem de metin bağlamındaki benzerlikler oldukça dikkat çekicidir.¹⁵⁷

Fraser iki ozanın benzerlikleri konusundaki görüşlerin biraz daha ilerisine giderek Apollonios'un **Argonautika**'yı yazarken aklında Kallimakhos'un olduğunu ileri sürmüştür.¹⁵⁸ Wilamowitz ise Apollonios'un işlediği konunun çok bilindik olması ve sözcük seçimini önceki eserlere dayandırması, onun özgün bir şair olmasını sağlayacak bileşenlerin önüne geçmiş olduğuna vurgu yapmaktadır.¹⁵⁹ Buna karşın Lefkowitz, bu mantıkla bakıldığında sık sık Homeros ve onun **hymnos**'larını ima etmesi ya da Apollon'un doğum hikâyesinde Antimakhos'un **Lyde**'sini örnek alması dolayısıyla Kallimakhos'un da özgün sayılamayacağını dile getirmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Callim. H. 5. 103-104

¹⁵⁶ Apoll. Rhod. II, 444-445.

¹⁵⁷ Cameron, **Callimachus and His Critics**, s. 247.

¹⁵⁸ Fraser, **A.g.e.**, s. 628.

¹⁵⁹ **Hell. Dicht.** II, 167.

¹⁶⁰ Lefkowitz, “The Quarrel between Callimachus and Apollonius”, s. 15.

SONUÇ

Hellenistik Çağ ozanlarını daha önceki çağların edebiyatçılarından ayıran en büyük fark bilgin kişilikleri, birbirinden çok farklı türlerde eser vermeleri ve yenilik meraklarıdır. Bu ozanlar yenilik peşinde koşarken şiirde eskiden beri mevcut olan türlerde çeşitli yönlerden (ölçü, konu vs. gibi) değişiklikler yapmayı denemişlerdir. Bu çağın en başta gelen ozanlarından Kallimakhos da klasik şiir anlayışının etkisinden sıyrılarak edebî alana yenilikler getirmeyi hedeflemiş, farklı poetik görüşleriyle özellikle **epos** alanında yeni bir adım atmıştır. Geleneksel **epos**'ların büyük bir kısmı, uzun kahramanlık anlatılarından oluştuğu için ozan yaşadığı çağda böyle anlatımların okuyucuların isteklerini karşılamadığı düşüncesiyle **epos**'a yenilik getirme, başka söyleyişle çağdaştırma işine girişmiştir.

Çalışmamızın merkezine aldığımız **Hekale** adlı eser ise yukarıda bahsettiğimiz dönüşümün ve edebî yeniliklerin en belirgin örneklerinden biri olmasının yanı sıra Hellenistik Dönem **epos**'unun ele alınış biçimine dair çok değerli bilgiler sunmaktadır. **Epos** türü içerisinde değerlendirilen bu eser, küçük epik şiir anlamına gelen **epyllion** olarak tanımlanmıştır. Eserde tanınmış mitolojik bir kahraman (Theseus) konu edilmiş fakat onun erdemlerinden, davranışlarından ve söylemlerinden ziyade Yunan yazınında daha önce karşılaşılmayan Hekale adında sıradan bir kadın ön plana çıkarılmıştır. Eserin kapsamı Hekale'nin Theseus'u misafir edışı, Theseus'un Marathon boğasının üstesinden gelmesi ve Hekale'nin ölümüyle sınırlandırılmıştır. Eser bu iskelet üstüne kurulmuş olsa da karga sahnesinde olduğu gibi, konu dışı anlatımlara da yer verilmiştir. Bir epik şiir olan **Hekale**, Atinalı kahraman Theseus'un Marathon ve civarını harap eden boğaya karşı elde ettiği zaferi konu edinmektedir. Fakat Kallimakhos, boğayı alt etmek için Marathon yoluna koyulan Theseus'un fırtınadan kaçarken sığındığı, derme çatma kulübenin sahibi yaşlı, eskiden varlıklı şimdi yoksul bir kadın olan Hekale figürünü Theseus'a göre daha çok ön planda tutmuş ve anlatısını onun etrafında kurgulama yoluna gitmiştir. Ozan eserdeki tasvirleri son derece detaylandırarak anlatılmış, bunu yaparken okuyucunun olay örgüsünden uzaklaşmamasını da başarmıştır. Öyle ki Theseus'un fırtınadan kaçarken gördüğü kulübe hem kahraman hem de okuyucu için o an en güzel yerdir. Çünkü fırtınanın dağlardan coşarak gelişi ve bu durumun ürkütücülüğü okuyucuya o anın çaresizliğini

yaşatmayı başarmış, dolayısıyla kahramanın bir yere sığınması gerektiği hissini vermiştir. Theseus, bir dağın yamacında karşısına çıkan bu kulübenin penceresinden, içeride yanan ateşin duvara yansıyan gölgelerini ve ocakta tüten yemeğin dumanını görür. Bu hem kahraman hem de okuyucu için güven ve huzur demektir. Ozan bunun gibi birçok tasviri akışı bozmadan olay örgüsü içerisine ustalıkla eklemiştir. Eser epik şiirde sıkça kullanılan **heksametron** ölçüsüyle oluşturulmuştur. Ozan bu ölçüyü oluşturmak için **caesura** ve **bukolik diairesis** tekniklerine başvurmuştur. Eserdeki sözcük dağarcığı son derece çeşitlidir. Homeros ve özellikle Hesiodos'tan olduğu kadar Attika komedyasından, yani Eski Komedi'den de birtakım sözcüklere yer verilmiştir. Ayrıca ozanın birçok dizide görülen kendi türettiği sözcükler de oldukça dikkat çekicidir. **Hekale**'deki protagonist, önceki büyük destanlardaki protagonistlere göre daha farklı tasvir edilmiştir. Eserde efsanevi kahraman Theseus **timē**'sini korumak ya da daha da artırmak için mücadele etmemektedir. Bir kahraman olarak her zamanki gibi bir görev üstlenmiş ve bunu yerine getirmiştir. Nitekim Kallimakhos da eserde büyük kahramanlık görevlerine ve büyük başarılarla odaklanmadan Theseus'u günlük işleri yapan, sıradan bir insan gibi betimlemiştir. Kahraman fırtınada elbiseleri ıslanan, kuruması için onları asan, yorulduğu için ayaklarını dinlendiren, misafir olduğu kişiye rahatsızlık vermemek için başını taşın koyup uyuyan ve yine bu misafir olduğu yaşlı kadının ölümünü gördüğünde ağlayan bir protagonisttir. Eserin klasik **epos** anlayışından uzaklaşmasını, böylece yeni bir çehreye bürünmesini mümkün kılan saydığımız bu farklılıklar hiç şüphesiz Hellenistik Çağ'daki edebî anlayıştan bağımsız gelişmemiştir. Çünkü ozan **Hekale**'yi Hellenistik Çağ'ın beğenisini karşılayacak şekilde kaleme almış ve eserini Hellenistik Çağ şiirinin genel özelliklerini yansıtacak biçimde oluşturmuştur. Bu genel özelliklere verilebilecek en somut örneklerden biri ise eserin malumat dolu olmasıdır. Söz gelimi ozan çok bilinmeyen bir kùltten, yani Hekale kùltünden bahsetmektedir. Bu kùltün adı Kallimakhos'tan önce, yazılı kaynaklardan bildiğimiz kadarıyla, birkaç yazar tarafından anılmıştır. Aynı şekilde eserinde bir bölgenin ya da yerleşimin çok bilinen adlarından ziyade az bilinen adlarını kullanmayı tercih etmiş, böylece coğrafi adlar ya da yerler konusundaki bilgisini fazlasıyla göstermiştir. Bu ve benzeri yaklaşımlarla klasik **epos** anlayışının dışına çıkılmaya başlandığı görülmektedir. Bunlara koşut olarak geleneksel epik şiirde, sıradan insanların yaşamları ve yaşayış biçimleri ile duygu durumları ve iç çatışmaları

üzerinde çok durulmamaktadır. Hellenistik Dönem’le birlikte artık sıradan insan, diğer sanat dallarında da olduğu gibi, edebiyatın da temel konusu olmuş, böylece onun yaşam biçimi, duyguları canlı bir şekilde tasvir edilmeye başlanmıştır.

Minyatür **epos** da denen bu türde, anlatılmak istenen konular binlerce dizede değil en fazla 2 bin dize olacak biçimde aktarılmaya özen gösterilmiştir. Ayrıca **epyllion**’da, büyük destanlarda sıkça karşılaşılan kahramanların şeceresi ve yiğitlikleri gibi unsurlar artık sayılıp dökülmüyor ve eserin kurgusu bu kahramanlar etrafında oluşturulmuyordu. Epik şiirde yiğitlikleriyle ün kazanmış kahramanlar, **epyllion**’da tıpkı sıradan bir insan gibi günlük işlerle uğraşan bir karakter olarak tasvir edilmiştir. İhtişamlı yaşamlar bundan böyle yerini mütevazı yaşamlara bırakmıştır. Kahraman imajının değişiminin yanı sıra, bu türde ele alınan **mythos**’ların niteliği de değişmiştir. Artık herkesin bildiği, duymaya aşina olduğu **mythos**’lar değil az bilinen ya da hiç üzerinde durulmamış **mythos**’lar işlenmeye başlanmıştır. Şüphesiz bu durum yazarın özgün olma ve buna bağlı olarak okuyucunun ilgisini çekme çabasından kaynaklanmaktadır.

Hellenistik Çağ’da **epyllion** türünde verilmiş eserlerin sayısı artarken geleneksel epik şiirin bu dönemde de tüm canlılığıyla sürdürülmesi gerektiği görüşünü savunan Rhodoslu Apollonios, bu konuda hocası Kallimakhos’la büyük bir görüş ayrılığı yaşamıştır. Rhodoslu şaire göre Homeros’un en büyük temsilcisi olduğu geleneksel **epos**’un temel özelliklerinin korunarak yaşadığı döneme uyarlanması, yani çağdaştırılması gerekmektedir. Apollonios’un aşk temasını geleneksel **epos**’a dahil etmesi ve yine **epos**’un birçok konuda çerçevesini genişletmesi bu çağdaştırma çabasına örnek olarak gösterilebilir. Kallimakhos ise edebî açıdan Homeros’un ulaşılmaz bir konumda olduğunu ve buradan hareketle onu taklit etmekten kaçınılması gerektiğinin altını her fırsatta çizmiştir. Hatta Kallimakhos uzun şiirler için “Büyük kitap büyük beladır.” diyecek kadar katı bir görüşü savunmuştur. Buna istinaden şiir sanatına dair görüşlerini yansıtacağı **Hekale**’yi kaleme almış, böylece kısa destanların da yazılabileceğini başta Apollonios olmak üzere, uzun kahramanlık anlatılarına dayalı şiirlerin yazılması gerektiğini savunan kişilere açık bir biçimde göstermiştir. Diğer bir deyişle, Kyreneli ozan yeni bir üslup oluşturmuş ve sonraki dönem üzerinde yapılan çalışmalardan anladığımız kadarıyla bu üslup dönemin okuyucularınca olumlu

karşılanmıştır. Sonuç olarak Kallimakhos yeni bir üslup oluşturmayı amaçlarken Apollonios da eski geleneksel büyük destanı çağdaşlaştırmak istemiştir. Sözün özü, iki ozan da edebî alandaki bu yenilikçi girişimlerinde başarıya ulaşmış ve ürettikleri eserler kendilerinden sonra gelenler tarafından takdirle karşılanmıştır. Hiç şüphe yok ki iki ozan arasındaki edebî çatışma Aleksandreia Dönemi yazın alanına zenginlik, çeşitlilik ve canlılık getirmiştir.

KAYNAKÇA

1. Antik Kaynaklar

Antimakhos:

MATTHEWS, V. J. (ed., çev.): 1995, **Antimachus of Colophon: Text and Commentary**, Leiden, Brill.

WYSS, B. (ed.): 1974², **Antimachi Colophonii reliquiae, collegit, disposuit, explicavit**, Berlin, Weidmannos.

Aristophanes:

DOVER, K.: 1993, **Aristophanes: Frogs: With Introduction and Commetary**, Oxford, Clarendon Press.

ROGERS, B.B. (ed., çev.): 1968, **Aristophanes**, vol. II: **The Peace, The Birds, The Frogs**, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.

ROGERS, B.B. (ed., çev.): 1978, **Aristophanes**, vol. I: **The Acharnians, The Knights, The Clouds, The Wasps**, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.

Aristoteles:

BARNES, J. (ed., çev.): 1984, **The Complete Works of Aristotle: The Revised Oxford Translation**, Princeton, Princeton University Press.

KASSEL, R. (ed.): 1976, **Aristotelis Ars Rhetorica**, Berlin, Walter de Gruyter.

TUNALI, İ. (çev.): 2007¹⁵, **Aristoteles: Poetika**, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Athenaios:

DOUGLAS-OLSON, S. (ed., çev.): 2010, **Athenaeus: The Learned Banqueters: Books 12-13.594b**, London, Harvard University Press.

DOUGLAS-OLSON, S. (ed., çev.): 2019, **Athenaeus Navcratites Deipnosophistae: vol. IV.A: Libri XII–XV**, Berlin, De Gruyter.

DOUGLAS-OLSON, S. (ed., çev.): 2020, **Athenaeus Navcratites Deipnosophistae: vol. III.A: Libri VIII–XI**, Berlin, De Gruyter.

KAIBEL, G. (ed): 1887, **Athenaei Navcratitae: Dipnosophistarvm libri 15**, Leipzig, Teubner.

Bakkhylides:

JEBB, R. (ed.): 1905, **Bacchylides: The Poems and Fragments**, Cambridge, Cambridge University Press.

Euripides:

KOVACS, D. (ed., çev.): 1999, **Euripides, vol. IV: Trojan Women, Iphigenia Among the Taurians, Ion**, London, Harvard University Press.

KOVACS, D. (ed., çev.): 2001, **Euripides, vol. I: Cyclops, Alcestis, Medea**, London, Harvard University Press.

KOVACS, D. (ed., çev.): 2005, **Euripides, vol. II: Children of Heracles, Hippolytus, Andromache, Hecuba**, London, Harvard University Press.

Halikarnassoslu Dionysios:

CARY, E. (ed., çev.): 1943, **Dionysius of Halicarnassus: Roman Antiquities, Books 6.49-7**, London, Harvard University Press.

USHER, S. (ed., çev.): 1985, **Dionysius of Halicarnassus: Critical Essays, vol. II, On Literary Composition, Dinarchus, Letters to Ammaeus and Pompeius**, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.

USHER, S. (ed., çev.): 2000: **Dionysius of Halicarnassus: Critical Essays, vol. I, Ancient Orators, Lysias, Isocrates, Isaeus, Demosthenes, Thucydides**, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.

Hesiodos:

EVELYN-WHITE, H.G. (ed., çev.): 2000, **Hesiod, Homeric Hymns, Epic Cycle, Homerica**, London, Harvard University Press.

EYÜBOĞLU, S.; ERHAT, A. (çev.): 1977, **Hesiodos: Eseri ve Kaynakları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

MOST, G., W. (ed., çev.): 2006, **Hesiod: Theogony, Works and Days, Testimonia**, London, Harvard University Press.

WEST, M. L.: 1966, **Hesiod: Theogony**, Oxford, Oxford University Press.

WEST, M. L.: 1988, **Hesiod, Theogony And Works and Days**, Oxford, Oxford University Press.

WOLF, F. A.: 1840, **Hesiodi quod fertur Scutum Herculis**, ed. K. F. Ranke, Quedlinburg ve Leipzig.

Homeros:

ERHAT, A.; KADİR, A. (çev.): 2005²⁰, **İlyada**, İstanbul, Can Yayınları.

ERHAT, A.; KADİR, A. (çev.): 2008²¹, **Odysseia**, İstanbul, Can Yayınları.

HEUBECK, A.; WEST, S.; HAINSWORTH, J. B.: 1988, **A Commentary on Homer's Odyssey**, vol. I, Clarendon Press, Oxford.

MURRAY, A.T. (ed., çev.): 1995, **Homer: Odyssey, vol. II, Books 13-24**, London, Harvard University Press.

MURRAY, A.T. (ed., çev.): 1998, **Homer: Odyssey, vol. I, Books 1-12**, London, Harvard University Press.

MURRAY, A.T. (ed., çev.): 1999a, **Homer: Iliad, vol. I, Books 1-12**, London, Harvard University Press.

MURRAY, A.T. (ed., çev.): 1999b, **Homer: Iliad, Vol. II, Books 13-24**, London, Harvard University Press.

Kallimakhos:

ACOSTA-HUGHES, B.: 2002, **Polyeideia: The Iambi of Callimachus and the Archaic Iambic Tradition**, Berkeley & Los Angeles, University of California Press.

BULLOCH, A.W., (ed., çev.): 1985, **Callimachus: The Fifth Hymn**, Cambridge, Cambridge University Press.

CLAYMAN, D. L.: 1980, **Callimachus' Iambi**, Leiden, Brill.

—: 2010, **Callimachus of Cyrene**, Oxford, Oxford University Press.

GOMPERZ, T.: 1893, **Aus der Hekale des Kallimachos: Neue Bruchstücke anlässlich der XLII. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Wien**, Viyana, K.K. Hof- und staatsdruckerei.

HARDER, M., A. (ed., çev.): **Callimachus: Aetia. vol. 1: Introduction, Text and Translation**. Oxford, Oxford University Press, 2012.

—: **Callimachus: Aetia. vol. 2: Introduction, Text and Translation: Commentary**. Oxford, Oxford University Press, 2012.

HECKER, A.: 1842, **Commentationum Callimacheorum capita duo**, P. Van Zweeden, Groningen.

HOLLIS, A. S. (ed. çev.): 2009², **Callimachus: Hecale: Edited with Introduction and Commentary**, Oxford, Oxford University Press.

HOPKINSON, N.: 1984, **Callimachus: Hymn to Demeter**, Cambridge, Cambridge University Press.

KAPP, I. E.: 1915, **Callimachi Hecalae Fragmenta**, Berlin, Apud Mayer & Müller.

KERKHECKER, A. (ed., çev.): 2000, **Callimachus' Book of Iambi**, Oxford, Clarendon Press

MAIR, A.W.; MAIR, G.R. (ed., çev.): 1955, **Callimachus: Hymns, Epigrams, Lycophron, Aratus**, London, Harvard University Press.

MCLENNAN, G. R.: 1977, **Callimachus: Hymn to Zeus**, Rome, Edizioni dell'Ateneo & Bizzarri.

MINEUR, W. H.: 1984, **Callimachus: Hymn to Delos: Introduction and Commentary**, Leiden, Brill.

NAEKE, A. F.: 1845, **Opuscula philologica: Callimachi: Hecale Fragmenta collegit et disposuit**, ed. F. T. Welcker, vol. II, Bonn, Weber.

PFEIFFER, R. (ed.): 1921, **Callimachi fragmenta nuper reperta**, Bonn, A. Marcus & E. Weber.

—: 1949, **Callimachus**, vol. I, *Fragmenta*, Oxford, Clarendon Press.

—: 1953, **Callimachus**, vol. II, *Hymni et Epigrammata*, Oxford, Clarendon Press.

SCHNEIDER, O. (ed.): 1870, **Callimachea**, vol. I, Leipzig, Teubner.

—: 1873, **Callimachea**, vol. II, Leipzig, Teubner.

STEPHENS, S., A.: 2015, **Callimachus: The Hymns: Edited with Introduction, Translation, and Commentary**, Oxford, Oxford University Press.

TRYPANIS, C. A. (ed., çev.); GELZER, T. (ed.), WHITMAN, C. (çev.): 2004re, **Callimachus: Aetia, Iambi and Other Fragments; Musaeus: Hero and Leander**, London, Harvard University Press.

WILAMOWITZ-MOELLENDORF, U. von: 1907, **Callimachi Hymni et Epigrammata**, Weidmann, Berlin.

WILLIAMS, F.: 1978, **Callimachus: Hymn to Apollo: A Commentary**, Oxford, Clarendon Press.

Ovidius:

DÜRÜŞKEN, Ç. (çev.): 2010, **Ovidius: Aşk Sanatı**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.

HEINZE, R.: 1919, **Ovids elegische Erzählung**, Teubner, Leipzig.

KEITH, A. M.: 1992, **The Play of Fictions: Studies in Ovid's Metamorphoses Book 2**, Ann Arbor, The University of Michigan Press.

Pindaros:

RACE, W.H. (ed., çev.): 1997, **Pindar: Nemean Odes, Isthmian Odes, Fragments**, London, Harvard University Press.

RACE, W.H. (ed., çev.): 2002, **Pindar: Olympian Odes, Pythian Odes**, London, Harvard University Press.

Plutarkhos:

PERRIN, B.: 1914, **Plutarch: Plutarch's Lives**, vol. I, London, Harvard University Press.

Poseidonios:

THEILER, W, VON (ed.): 1982, **Poseidonios, Die Fragmente**, Berlin, Walter de Gruyter.

Rhodoslu Apollonios:

ÇOKONA, A.: 2018, **Rodoslu Apollonios: Argonautika**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

GILLIES, M. M.: 1928, **The Argonautica of Apollonius Rhodius**, Cambridge, Cambridge University Press.

GREEN, P.: 2007², **Apollonios Rhodios: The Argonautika**, London, University of California Press.

GREEN, P; NİRVEN, N. (çev.): 2019, **Rodoslu Apollonios: Agonautika [Argo Denizcileri]**, İstanbul, Pinhan Yayıncılık.

MICHAELIS, J.: 1875, **De Apollonii Rhodii fragmentis**, Halis Saxonum.

MOONEY, G. W.: 1912, **The Argonautica of Apollonius Rhodius**, London, Longsman.

RACE, H. W. (ed., çev.): 2008, **Apollonius Rhodius: Argonautica**, London, Harvard University Press.

SEATON, R.C. (çev.): 1999re, **Apollonius Rhodius: Argonautica**, London, Harvard University Press.

VIAN, F.; DELAGE É. (ed.): 1974, **Apollonios de Rhodes: Argonautiques**, Tome I: Chant I-II, Paris, Les belles lettres.

—: 1980, **Apollonios de Rhodes: Argonautiques**, Tome II: Chant III, Paris, Les belles lettres.

—: 1981, **Apollonios de Rhodes: Argonautiques**, Tome III: Chant IV, Paris, Les belles lettres.

Sophokles:

JEBB, R. C.; HEADLAM, W. G.; PEARSON, A. C. (ed.): 2009 (Dijital Baskı), **The Fragments of Sophocles**, Cambridge, Cambridge University Press.

Suda=Suidas

ADLER, A. (ed.): 1928-1938, **Suidae Lexicon, Pars I-V**, Stuttgart, Teubner.

Vergilius:

LYNE, R. O. A. M.: 1978, **Ciris: Poem Attributed to Vergil**, Cambridge, Cambridge University Press.

1.2. Diğer Antik Kaynaklar

ACOSTA-HUGHES, B.: 2010, **Arion's Lyre: Archaic Lyric into Hellenistic Poetry**, Princeton, Princeton University Press.

- BERGK, T. (ed.): 1853², **Poetae Lyrici Graeci**, Leipzig, Apud Reichenbachios.
- DIELH, E.: 1949, **Anthologia Lyrica Graeca**, Lipsiae, Teubner.
- DIELS, H.; KRANZ, W.: 1956, **Die Fragmente der Vorsokratiker**, Vols. I-III, Berlin, Weidmannsche Verlagsbuchhandlung.
- EDMONDS, J.M. (çev.): 2001, **Greek Bucolic Poets: Theocritus, Bion, Moschus**, London, Harvard University Press.
- FOURMY, M. H.; LEROY, M.: 1934, “La vie de s. Philarete”, **Byzantion**, vol. 9, s. 85-109.
- GAISFORD, T. (ed.): 1967, **Etymologicon Magnum; Seu Verius, Lexicon Saepissime Vocabulorum Origines Indagans, ex Pluribus Lexicis, Scholiastis et Grammaticis Anonymi Cuiusdam Opera Concinnatum**, Amsterdam, Adolf M. Hakkerct.
- HOLLIS, A. S.: 2007, **Fragments of Roman poetry, c.60 BC-AD 20**, Oxford, Oxford University Press.
- HOPKINSON, N.: 2020re, **A Hellenistic Anthology**, Cambridge, Cambridge University Press.
- HORNBLOWER, S.: 2015, **Lykophron: Alexandra, Greek Text, Translation, Commentary, & Introduction**, Oxford, Oxford University Press.
- KAIBEL, G.: 1899, **Comicorum Graecorum Fragmenta**, vol. I, Weidman, Berlin.
- KINKEL, G.: 1877, **Epicorum Graecorum Fragmenta**, Leipzig, Teubner.
- LAMBROS, S. P. L.: 1879, **Μιχαήλ Ακομινάτου Τα Σωζόμενα**, vol. I, Atina.
- : 1880, **Μιχαήλ Ακομινάτου Τα Σωζόμενα**, vol. II, Atina.
- LLOYD-JONES, H.; PARSONS, P. J. (ed.): 1983, **Supplementum Hellenisticum**, Berlin, De Gruyter.

LLOYD-JONES, H.; PARSONS, P. J.; 1983, **Supplementum Hellenisticum**, Berlin, De Gruyter.

LUCK, G.: 1959, **The Latin Love Elegy**, London, Methuen.

PAGE, D. L.: 1967², **Poetae Melici Graeci**, Oxford, Clarendon Press.

WEST, M. L.: 1974, **Studies in Greek Elegy and Iambus**, Berlin, Walter De Gruyter.

—: 1998², **Iambi et Elegi Graeci: Ante Alexandrum Cantati**, vol. II, Oxford, Oxford University Press.

—: 2003, **Greek Epic Fragments: from the Seventh to the Fifth Centuries BC**, Cambridge, Harvard University Press.

2. Modern Kaynaklar

ALLEN, W.: 1958, “The Non-Existent Classical Epyllion”, **Studies in Philology**, vol. 55: 3, s. 515-518.

—: 1940, “The Epyllion: A Chapter in the History of Literary Criticism”, **TAPhA**, vol. 71, s. 1-26.

AMBÜHL, A.: 2010, “Narrative Hexameter Poetry”, **A Companion to Hellenistic Literature**, ed. J. J. Clauss & M. Cuypers, Chichester, Wiley-Blackwell, s. 151-165.

—: 2016, “Epyllion as idyll or enigma? Thessaly as a mythico-literary landscape of war in Catullus 64 and in Callimachus' Hymn to Delos”, **Aitia**, (Çevrimiçi) <https://journals.openedition.org/aitia/1459>, 1 Mart 2019.

AYBEY, M. U.: 2020, “Hellenistik Çağ’da Çobanlama Türünün Üç Büyük Ozanından Biri Olan Bion’un X. Fragmanın Çevirisi”, **Hayıt: Üç Aylık Kültür, Sanat, Edebiyat ve Bilim Dergisi**, sayı: 14, s. 72-75.

BALDICK, C.: 2001, **The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms**, Oxford, Oxford University Press.

- BARBER, E. A. "Callimachea varia", **CR**, vol. 5, 1955, s. 241-242.
- BARRETT, W. S.: 1961, "The Oxyrhynchus Papyri. Part 24 by E. Lobel, C. H. Roberts, E. G. Turner and J. W. B. Barns", **Gnomon: Kritische Zeitschrift für die gesamte klassische**, vol. 33: 7, s. 682-692.
- BARTELS, A.: 2004, **Vergleichende Studien zur Erzählkunst des römischen Epyllion**, Göttingen, Duehrkohp & Radicke.
- BARTOLETTI, V.: 1959, "Un verso di Callimaco", **SIFC**, vol. 31, 1959, s. 179-181.
- BAUMBACH, M.: 2012, "Borderline Experiences with Genre: The *Homeric Hymn to Aphrodite* between Epic, Hymn and Epyllic Poetry", **Brill's Companion to Greek and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach ve S. Bär, Leiden, Brill, s. 135-148.
- BEEKES, R.; BEEKES, L. van: 2010, **Etymological Dictionary of Greeks**, Leiden, Brill.
- BENEDETTO, G.: 1993, **Il sogno e l'invettiva**, La Nuova Italia, Floransa.
- : 2011, "Callimachus and the Atthidographers", **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, s. 349-367.
- BENNET, J.: 1997, "Homer and The Bronze Age", **A New Companion to Homer**, ed. I. Morris & B. Powell, Leiden, Brill, s. 511-534.
- BENTLEY, R.: 1842, **The correspondence of Richard Bentley**, ed. C. Wordsworth & J. H. Monk, vol I, London, John Murray.
- BEYE, C. R.: 1969, "Jason as Love-hero in Apollonios' Argonautika", **GRBS**, vol. 10, s. 31-55.
- BOWRA, C. M.: 1933, **Ancient Greek Literature**, London, Oxford University Press.
- BULLOCH, A. W.: 1970, "A New Interpretation of a Fragment of Callimachus' Aitia: Antinoopolis Papyrus 113 fr. I(b)", **CQ**, vol. 20, s. 269-276.

—: 2003⁸, ‘Hellenistic Poetry’, **CHCL-G**, s. 541-621.

BURKERT, W.: 1966, “Kekropidensage und Arrhephoria: Vom Initiationsritus zum Panathenäenfest”, **Hermes**, vol. 94: 1, s. 1-25

CALDER, W. M.; WILAMOWITZ-MOELLENDORF, U. von: 1983, **Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff: selected correspondence 1869-1931**, Napoli, Jovene.

CAMERON, A.: 1965, “Wandering Poets: A Literary Movement in Byzantine Egypt”, **Historia**, vol. 14, s. 470-509.

—: 1967, “Notes on The Sophiae, The Sophianae and The Harbour of Sophia”, **Byzantion**, vol. 37, s. 11-20.

—: 1992, “Genre and Style in Callimachus”, **TAPhA**, vol. 122, s. 305-312.

—: 1995, **Callimachus and His Critics**, Princeton-New Jersey, Princeton University Press.

CARGILL, J.: 1995, **Athenian Settlements of the Fourth Century B.C.**, Brill, Leiden.

CARPENTER, R.: 1948, “The Greek Penetration of the Black Sea”, **AJA**, vol. 52, s. 1-10.

CARTLEDGE, P.: 2002², **Sparta and Lakonia: A Regional History 1300-362 BC**, London, Routledge.

CAZZANIGA, I.: 1968, “Uno spunto dell'Hecale Callimachea in un passo della Vita di S. Filareto di Niceta d' Amnia?””, **Parola del Passato**, vol. 23, s. 224-227.

CHANTRAINE, P.: 1933, **La formation des noms en grec ancien**, Paris, Champion.

CIRESOLA, M. T.: 1958, “Gli scoli della Chioma di Berenice di Callimaco nel Papiro 2258 della raccolta di Ossirinco”, **RIL**, vol. 92, s. 269-285.

- CLAYMAN, D. L.: 2014, **Berenice II and the Golden Age of Ptolemaic Egypt**, Oxford, Oxford University Press.
- CLUZEAU, F.: 2009, "Homeros'ta Epik Bellek", ed. E. Öyken, **Navisalvia: Sina Kabağaç'ı Anma Toplantısı: Memoria**, İstanbul, Arkeoloji Sanat Yayınları, s. 13-22.
- : 2016: "Mythos'tan Bios'a Homeros", **Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları** 30, Ed. Ş. T. Duralı, İstanbul, s. 943-970.
- COUAT, A.; CAHEN, E.: 1931, **Alexandrian poetry under the first three Ptolemies, 324-222 B.C.**, çev. J. Loeb, London, William Heinemann Ltd.
- COZZOLI, A. T.: 2011, "The Poet as a Child", **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, Susan Stephens, Leiden, Brill, s. 407-428.
- CRUMP, M. M.: 1997, **The Epyllion from Theocritus to Ovid**, Oxford, Bristol Classical Press.
- CUDDON, J. A.; PRESTON, C. E.: 1999⁶, **The Penguin Dictionary of Literary Terms and Titerary Theory**, London, Penguin Books.
- ÇELGİN, G.: 1990, **Eski Yunan Edebiyatı**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- : 1999, "Kalimakhos'un Lâtin Ozanlarına Etkisi", İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 15-18.
- : 2000, **Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- : 2007, "Kallimakhos'un "Telkhin'lere Yanıtı"na Yansıyan Şiir Sanatına Dair Görüşleri", **Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan: VITA Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol**, ed. Metin Alparslan, H. Peker, M. Doğan Alparslan, İstanbul, Ege Yayınları, s. 163-174.
- : 2018, **Eski Yunanca Türkçe Sözlük**, İstanbul, Alfa Yayınları.
- DEL CORNO D.: 1962, "Ricerche intorno alla Lyde di Antimaco", **Acmé**, vol. 15, s. 57-95.

- DENNISTON, J. D.: 1954², **The Greek Particles**, Oxford, Clarendon Press.
- DROYSEN, J. G.: 1836, **Geschichte des Hellenismus**, Hamburg, Friedrich Perthes.
- FAIRWEATHER, J.: 1974, "Fiction in The Biographies of Ancient Writers", **AncSoc**, vol. 5, s. 231-275.
- FALIVENE, M. R.: 2011, "The Diegeseis Papyrus: Archaeological Context, Format, and Contents" **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, 2011, s. 81-92.
- FANTUZZI, M.: 2001, "'Homeric' Formularity in the Argonautica of Apollonius of Rhodes", **A Companion to Apollonius Rhodius**, ed. T. Papanghelis & A. Rengakos, Leiden, Brill, s. 221-241.
- : 2004, "Epyllion", **DNP IV**, 2004, s. 1170-1172.
- : 2010, "Sung Poetry: The Case of Inscribed Paeans", **A Companion to Hellenistic Literature**, ed. J. J. Clauss & M. Cuypers, Chichester, Wiley Blackwell, 2010, s. 181-196.
- : 2011, "Speaking with Authority: Polyphony in Callimachus' Hymns", **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, s. 429-453.
- FORD, A.: 1997, "Epic as Genre", **A New Companion to Homer**, ed. I. Morris & B. Powell, Leiden, Brill, s. 396-414.
- FOWLER, M.: 1943, "The Myth of 'EPIXΘONIOS'", **CPh**, vol 38: 1, s. 28-32.
- FRASER, P. M.: 1972, **Ptolemaic Alexandria**, vol. I, Oxford, Oxford University Press.
- : 1972, **Ptolemaic Alexandria**, vol. II, Oxford, Oxford University Press.
- FRISK, H.: 1960, **Griechisches Etymologisches Wörterbuch**, vol. I [α-κo], Heidelberg, Universitätsverlag Winter.

- GARLAND, R.: 1997, "Whose 'Life' Is It Anyway?", **Arion**, vol. 5: 2, s. 207-221.
- GENTILI, B.: 1961, "The Oxyrhynchus Papyri part 25 by E. Lobel, E. G. Turner and R. P. Winnington-Ingram", **Gnomon**, vol. 33: 4, s. 331-344.
- GITTLER, J. B.: 1941, **Social Thought among the Early Greeks**, Athens, The University of Georgia Press.
- GOETTE, H. R.: 2001, **Athens, Attica and the Megarid: An Archaeological Guide**, London, Routledge.
- GREEN, P.: 1990, **Alexander to Actium: The Historical Evolution of the Hellenistic Age**, Berkeley, University of California Press.
- GRIFFITH, M.: 1983, "Personality in Hesiod", **Classical Antiquity**, vol. 2: 1, s. 37-65.
- GUTZWILLER, K. J.: 1981, **Studies in the Hellenistic Epyllion**, Königstein, Anton Hain.
- : 2012, "The Hecale and Hellenistic Conceptions of Short Hexameter Narratives", **Brill's Companion to Greek and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach, Leiden, Brill, s. 221-244.
- HAPP, H.: 1962, "Zu ἀσγάνδης, ἀσκανδής, ἀστάνδης = 'Bote'", **Glotta: Zeitschrift für griechische und lateinische**, vol. 40: 3, s. 198-201.
- HARDER, A.: 1987, "Some Thoughts about Callimachus SH 239 and 253", **ZPE**, 1987, s. 21-30.
- : 1989, "Politian and the Fragments of Callimachus", **Studi Umanistici Piceni**, vol. 9, s. 77-83.
- : 2004, "Callimachus", **Narrators, Narratees, and Narratives in Ancient Greek Literature**, ed. R. Nünlist, A. M. Bowie & I. De Jong, Leiden, Brill, s. 63-82.
- HARRISON, S. J.: 2017, "The Lost Heir: C. Claudius Marcellus in Augustan Poetry", **Phaos**, vol. 17: 1, s. 69-82.

- HEATH, M.: 1985, "Hesiod's Didactic Poetry", **CQ**, vol. 35: 2, s. 245-263.
- HEMMERDINGER, B.: 1970, "De la Méconnaissance de Quelques Etymologies Grecques", **Glotta: Zeitschrift für griechische und lateinische**, vol. 48: 1s. 40-66.
- HENRICHS, A.: 1983, "Die Kekropidensage im PHerc. 243: von Kallimachos zu Ovid", **Cronache Ercolanesi**, vol. 13, s. 33-43.
- HILL, G. F.: 1922, **British Museum: Catalogue of the Greek Coins of Arabia, Mesopotamia and Persia**, London.
- HOKROCKS, G.: 1997, "Homer's Dialect", ed. I. Morris & B. Powell, **A New Companion to Homer**, Leiden, Brill, s. 193-217.
- HOLLIS, A. S.: 1992, "Attica in Hellenistic Poetry", **ZPE**, vol. 93, s. 1-15.
- : 2002, "Callimachus: Light From Later Antiquity", **Entretiens sur l'antiquité classique (Fondation Hardt)**, vol. 48, s. 35-54.
- HUNT A. S.; LITT, D. (ed): 1910, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. VII, London, Egypt Exploration Fund.
- : 1927, **The Oxyrhynchus Papyri 17: 2065-2156**, London, Egypt Exploration Fund.
- HUNTER, R. L.: 1988, "Short on Heroics': Jason in the Argonautica", **CQ**, vol. 38: 2, s. 436-453.
- HUNTER, R. L.; FANTUZZI, M.: 2002, "Apollonius [2] Rhodius", **BNP** 1, Leiden, Brill, s. 869-874.
- : 2005, **Tradition and Innovation in Hellenistic Poetry**, Cambridge, Cambridge University Press.
- HUTCHINSON, G. O.: 1988, **Hellenistic Poetry**, Oxford, Oxford University Press.

- HUXLEY, G. L.: 1969, **Greek Epic Poetry from Eumelos to Panyassis**, Cambridge, Harvard University Press.
- HENGSTL, J.: 2009, “Talion”, **Brill’s New Pauly: Antiquity**, vol. 14, ed. H. Cancik & H. Schneider, Leiden, Brill, s. 121.
- JACKSON, S.: 1992, “Apollonius' Jason: Human Being in an Epic Scenario”, **G&R**, vol. 39, s. 155-162.
- JACOBY, F.: 1949, **Atthis: The Local Chronicles of Ancient Athens**, Oxford, Clarendon Press.
- KAEMMEL, H.: 1881, “Ilgen, Karl David”, **ADB**, vol. 14, s. 19-23.
- KALDELLIS, A.: 2008, **Hellenism in Byzantium: The Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition**, Cambridge, Cambridge University Press.
- KIM, L.: 2020, “Homer in Antiquity”, ed. C. Pache, **The Cambridge Guide to Homer**, part III, Cambridge, Cambridge University Press, s. 415-434.
- KLEIN, T. M.: 1975, “Callimachus, Apollonius Rhodius and the Concept of the Big Book”, vol. 73, **Eranos**, s. 16-25.
- KNOX, P. E.: 1985, “Wine, Water, and Callimachean Polemics”, **Harvard Studies in Classical Philology**, vol. 89, s. 107-119.
- KORTE, A.: 1929, **Hellenistic Poetry**, New York, Columbia University Press.
- KOUGEAS, S.: 1913, **Ο Καισαρείας Αρέθας και το έργον αυτού: συμβολή εις την ιστορίαν της πρώτης αναγεννήσεως των ελληνικών γραμμάτων εν Βυζαντίω**, Βιβλιοπωλείον Ελευθερουδάκη και Μάρτ, Ατina.
- KRAFT, F. K.: 1837, **Vita Caroli Davidis Ilgenii**, Altenburg.
- KREVANS, N.: 1993, “Fighting against Antimachus: the *Lyde* and the *Aetia* reconsidered”, ed. M. A. Harder, R F. Regtuit, G. C. Wakker, **Hellenistica Groningana**, vol. I, Groningen, s. 149-160.

- : 2000, “On the Margins of Epic: The Foundation-poems of Apollonius”, **Hellenistica Groningana**, vol. 4, ed. M. A. Harder, R. F. Regtuit & G. C. Wakker, Leuven, Peeters Publishers, s. 69-84.
- LAPP, F.: 1965, **De Callimachi Cyrenaei Tropis et Figuris**, Bonn, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität.
- LATACZ, J.: 2001, **Homeros: Batının İlk Ozanı**, çev. D. Ç. Sazcı, İstanbul, Homer Kitabevi.
- : 2004, “Epic”, **DNP IV**, s. 1039-1050.
- : 2015, “The Structure of the *Iliad* (STR)”, **Homer’s Iliad: The Basel Commentary**, ed. A. Bierl & J. Latacz, Berlin, Walter de Gruyter, s. 151-163.
- LAWALL, G.: 1966, “Apollonius’ Argonautica: Jason as Anti-Hero”, **YCS**, vol. 19, s. 121-169.
- LEFKOWITZ, M.: 1980, “The Quarrel between Callimachus and Apollonius”, **ZPE**, vol. 40, s. 1-19.
- : 2012², **The Lives of the Greek Poets**, Baltimore, The Johns Hopkins University Press.
- LEHNUS, L.: 1989, **Bibliografia Callimachea 1489–1988**, Genova, Pubblicazioni del Darficlet.
- : 2003, “Callimachus [3] of Cyrene”, **BNP 2**, Leiden, Brill, s. 974-978.
- : 2011, “Callimachus Rediscovered in Papyri”, **Brill’s Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, s. 21-38.
- LESKY, A.: 1966, **A History of Greek Literature**, çev. J. Willis & C. de Heer, London, Methuen.
- LEVIN, D. N.: 1962, “Apolloniana Minora”, **TAPhA**, vol 93, s. 154-163.

- LEWIS, D. M.: 1963, "Cleisthenes and Attica", **Historia**, vol. 12, s. 22-40.
- LIVREA, E.: 1995, "Callimaco, Fr. 114 Pf., il "Somnium" ed il "Prologo" Degli 'Aitia'", **Hermes**, vol. 123, s. 47-62.
- LLOYD-JONES, H.: 1977, "Callimachus Fr. 46: An Addendum to P. Sorbonne Inv. 2248", **ZPE**, vol. 26, s. 57-58.
- : 1984, "A Hellenistic Miscellany", **SIFC**, vol. 77, s. 52-72.
- LLOYD-JONES, H.; REA, J.: 1968, "Callimachus, Fragments 260-261", **HSCP**, vol. 72, s. 125-145.
- LOBEL, E.; ROBERTS, C. H.; WEGENER, E. P. (ed.): 1941, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XVIII, London, Egypt Exploration Society.
- LOBEL, E.; WEGENER, E. P.; ROBERTS, C. H.; BELL, H. I.: 1948, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XIX, London, Egypt Exploration Society.
- LOBEL, E.; WEGENER, E. P.; ROBERTS: 1952, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XX, London, Egypt Exploration Society.
- LOBEL, E.: 1956, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXIII, London, Egypt Exploration Society.
- : 1964, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXX, London, Egypt Exploration Society.
- LOBEL, E.; ROBERTS, C. H.; TURNER, E. G.; BARNS, J. W. B. (ed.): 1957, **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXIV, London, Egypt Exploration Society.
- LOBEL E.; TURNER: 1959, E. G. **The Oxyrhynchus Papyri**, vol. XXV, London, Egypt Exploration Society.
- MAAS, P.: 1966², **Greek Metre**, çev: H. Lloyd-Jones, Oxford, Clarendon Press.
- MACKAIL, W.: 1911, **Lectures on Greek Poetry**, London, Longmans.
- MCCREDIE, J. R.: 1966, "Fortified Military Camps in Attica", **Hesperia**, Suppl. 11.

- MOST, G. W.: 1982, "Neues zur Geschichte des Terminus, 'Epyllion'", **Philologus**, vol. 126, s. 153-156.
- MURRAY, J.: 2012, "Burned after reading: the so-called list of Alexandrian librarians in *P. Oxy. X 1241*", **Aitia**, (Çevrimiçi) <https://journals.openedition.org/aitia/544>, 17 Temmuz 2020.
- NAUMANN, W.: 1853, **Ilgeniana: Erinnerungen an D. Karl David Ilgen, Rector der Schule zu Pforte, insbesondere an dessen Reden in Erholungsstunden. Eine kleine Anekdotensammlung**, Leipzig.
- NEAKE, A. F.: 1835, "Callimachi: Hecale", **RhM**, vol. III, s. 509-568.
- NELSON, S. A.: 1998, **God and the Land: The Metaphysics of Farming in Hesiod and Virgil**, New York, Oxford University Press.
- NEWMAN, J. K.: 1993, "Epic", **New PEPP**, ed. A. Preminger & T. V. F. Brogan, Princeton, Princeton University Press, s. 361-375.
- NÜNLIST, R.: 2015, "Homeric Meter", **Homer's Iliad: The Basel Commentary: Prolegomena**, ed. A. Bierl & J. Latacz, Berlin, Walter de Gruyter, s. 116-121.
- O'ROURKE, D.: 2017, "Hospitality narratives in Virgil and Callimachus: The ideology of reception", **The Cambridge Classical Journal**, vol. 63, s. 118-142.
- OSBORNE, R.: 1985, **Demos: The Discovery of Classical Attika**, Cambridge, Cambridge University Press.
- ØSTERUD, S.: 1976, "The Individuality of Hesiod", **Hermes: Zeitschrift für klassische Philologie**, vol. 104, 1976, s. 13-29.
- OSWALD, S.: 2014, "Metrical Laws", **Encyclopedia of Ancient Greek Language and Linguistics**, vol. II, ed. G. K. Giannakis, Leiden, Brill, s. 419-423.

- ÖYKEN, E.: 2003, “Roma Lirik Şiirinde Ölçü ve İnsan Duygulanımı Üzerine Bir Çözümleme”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi).
- PACK, R. A.: 1965², **The Greek and Latin Literary Texts from Greco-Roman Egypt**, Ann Arbor, University of Michigan Press.
- PARKER, R.: 1987, “Myths of Early Athens”, **Interpretations of Greek Mythology**, ed: Jan N. Bremmer, Kent, Croom Helm Ltd, s. 187-214.
- PARRY, M.: 1971, **The Making of Homeric Verse**, ed. A. Parry, Oxford, Clarendon Press.
- PARSONS, P. J.; KASSEL, R.: “Callimachus: Victoria Berenices”, **ZPE**, vol. 25, 1977, s. 1-51.
- PARSONS, P.: 2011, “Callimachus and his Koinai”, **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, s. 134-152.
- PECK, H. T.: 1896, **Harper's Dictionary of Classical Antiquities**, New York, Harper & Brothers.
- PETROVIC, I.: 2012, “Rhapsodic Hymns and Epyllia”, **Brill's Companion to Greek and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach ve S. Bär, Leiden, Brill, s. 149-176.
- PFEIFFER, R.: 1928, “Ein Neues Altersgedicht des Kallimachos”, **Hermes**, vol. 63, s. 302-341.
- : 1968, **History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age**, Oxford, Clarendon Press.
- : 1976, **History of Classical Scholarship from 1300 to 1850**, Oxford, Clarendon Press.

- PICKARD-CAMBRIDGE, A. W.: 1968², **The Dramatic Festivals of Athens**, Oxford, Oxford University Press.
- PONTANI, F.: 2011, "Callimachus Cited", **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Leiden, Brill, s. 93-117
- POWELL, B. B.: 2004, **Homer**, Oxford, Blackwell Publishing.
- POWELL, B.: 1906, "Erichthonius and the Three Daughters of Cecrops", **Cornell Studies in Classical Philology**, vol. 17, s. 1-86.
- REILLY, J. F.: 1953, "Origins of the Word 'Epyllion'", **CJ**, vol. 49, no: 3, s. 111-114.
- RENEHAN, R.: 1975, **Greek Lexicographical Notes: A Critical Supplement to the Greek-English Lexicon of Liddell-Scott-Jones**, *Hypomnemata* 45, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht.
- RENGAKOS, A.: 2001, "Apollonius Rhodius as a Homeric Scholar", **A companion to Apollonius Rhodius**, ed. T. Papanghelis & A. Rengakos, Leiden, Brill, s. 193-216.
- ROSSI, L. E.: 1971, "I Generi letterari e Loro Leggi Scritte e non Scritte nelle Letterature Classiche", **BICS**, vol. 18, s. 69-94.
- ROSSITER, S.: 1981⁴, **Blue Guide to Greece**, Ernest Benn Limited, London.
- RUIJGH, C. J.: 1971, **Autour de 'τὰ ἐπική': Études sur la syntaxe grecque**, Amsterdam, Hakkert.
- RYDEN, L.: 2002, **Life of st Philaretos the Merciful Written by His Grandson Niketas: A Critical Edition with Introduction, Translation, Notes, and Indices**, Uppsala, Uppsala University Library.
- SCHERLING, C.: 1897, **Quibus Rebus Singulorum Atticae Pagorum Incolae Operam Dederint**, Leipzig, I.B. Hirschfeldt.
- SCHMIEL, R.: 1987, "Callimachus' Hymn to Delos: Structure and Theme", **Mnemosyne: Bibliotheca Classica Batava**, vol. 40: 1, s. 45-55.

- SEIDENSTICKER, B.: 2005, "Dithyramb, Comedy, and Satyr-Play", **A Companion to Greek Tragedy**, ed. J. Gregory, Chichester, Wiley-Blackwell, s. 38-54.
- SERRAO, G.: 1979, "Antimaco di Colofone primo 'poëta doctus'", **Storia e civiltà dei Greci**, vol. 3: 5, s. 299-310.
- SETTON, K. M.: 1944, "Athens in the Later Twelfth Century", **Speculum**, vol. 19: 2, s. 179-207.
- SHEFTON, B. B.: "Herakles and Theseus on a Red-Figured Louterion", **Hesperia**, vol. 31: 4, 1962, s. 330-368+414-415.
- SMYTH, H. W.: 1956, **Greek Grammar**, ed. G. M. Messing, Cambridge, Harvard University Press.
- SOURMELIS, D.: 1854, **Αττικά: ή περί δήμων Αττικής εν οίς και περί τινών μερών του Άστεως**, Αθήνα, Τύποις Αλεξάνδρου Κ. Γκαρπολά.
- SOURVINOU-INWOOD, C.: 1971, "Theseus Lifting the Rock and a Cup near the Pithos Painter", **JHS**, vol. 91, s. 94-109.
- STEPHENS, S.: 2011, "Introduction", ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus and S. Stephens, **Brill Companion to Callimachus**, Leiden, Brill, s. 1-19.
- STINTON, T. C. W.: 1977, "Pause and Period in the Lyrics of Greek Tragedy", **CQ**, vol. 27: 1, s. 27-66.
- THOMAS, R. T.: 1979, "New Comedy, Callimachus, and Roman Poetry", **Harvard Studies in Classical Philology**, vol. 83, s. 179-206.
- THOMPSON, D'Arcy W.: 1895, **A Glossary of Greek birds**, Oxford, Clarendon Press.
- THOMPSON, E. M.: 1912, **An Introduction to Greek and Latin Palaeography**, Oxford, Clarendon Press.
- TILG, S.: 2012, "On the Origins of the Modern Term 'Epyllion': Some Revisions to a Chapter in the History of Classical Scholarship", **Brill's Companion to Greek**

- and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach ve S. Bär, Leiden, Brill, s. 29-54.
- TOOHEY, P.: 1992, **Reading Epic: Introduction to the Ancient Narratives**, New York, Routledge.
- TRAIL, J. S.: 1975, "The Political Organization of Attica: A Study of the Demes, Trittyes, and Phylai, and Their Representation in the Athenian Council" **Hesperia. Journal of the American School of Classical**, Suppl. 14.
- TRIMBLE, G.: 2012, "Catullus 64: The Perfect Epyllion?", **Brill's Companion to Greek and Latin Epyllion and Its Reception**, ed. M. Baumbach, Leiden, Brill, s. 55-79.
- TRYPANIS, C. A.: 1981, **Greek Poetry: From Homer to Seferis**, London, Faber & Faber.
- UEBEL, F.: 1973, "Literarische Texte unter Ausschluß der cristlichen", **APF**, vol. XXII, s. 321-366.
- VAN SICKLE, J.: 1980, "The Book-Roll and Some Conventions of the Poetic Book", **Arethusa**, vol. 13: 1, s. 5-42.
- VESSEY, D. W. T. C.: 1971, "The Reputation of Antimachus of Colophon", **Hermes: Zeitschrift für klassische Philologie**, vol. 99: 1, s. 1-10.
- VITELLI, G.; NORSA, M.; BARTOLETTI, V.; v.d.: 1913, **PSI**, vol. 2, Floransa.
- VISSER, E.: 2006, "Homer and Oral Poetry", **Ancient Greece: From The Mycenaean Palaces to the Age of Homer**, ed. S. D. Jalkotzy & I. S. Lemos, Edinburgh, Edinburgh University Press, s. 427-438.
- VOGLIANO, A.: 1937, "Diegeseis di poemi di Callimaco", **PRIMI**, vol. I, s. 66–145.
- WALBANK, M. B.: 1991, "Leases of Public Lands", **Agora**, vol. 19, s. 145-217.
- WALKER, H. J.: 1995, **Theseus and Athens**, Oxford, Oxford University Press.

- WEBER, G.: 2011, "Poet and Court", **Brill's Companion to Callimachus**, ed. B. Acosta-Hughes, L. Lehnus, S. Stephens, Brill, Leiden, s. 225-244.
- WEBSTER, T. B. L.: 1964, **Hellenistic Poetry and Art**, London, Methuen.
- WEST, M. L.: 1982, **GM**, Oxford, Clarendon Press.
- : 1987, **Introduction to Greek Metre**, Oxford, Clarendon Press.
- : 1988, "The Rise of Greek Epic", **JHS**, vol. 108, s. 151-172.
- : 1999, "The Invention of Homer", **CQ**, vol. 49: 2, s. 364-382.
- : 2012⁴, "Hesiod," **OCD**, ed. S. Hornblower & A. Spawforth, Oxford, Oxford University Press.
- : 2013, **The Epic Cycle: A Commentary on the Lost Troy Epics**, Oxford, Oxford University Press.
- WEST, S.: 1985, "Venus Observed? A Note on Callimachus, Fr. 110", **CQ**, vol. 35, s. 61-66.
- WHITEHEAD, D.: 1986, **The Demes of Attica, 508/7- ca. 250 B.C.: A Political and Social Study**, Princeton, Princeton University Press.
- WIFSTRAND, A.: 1933, **Von Kallimachos zu Nonnos**, Lund, Gleerup.
- WILAMOWITZ-MOELLENDORF, U. von: 1907, **Einleitung in die griechische Tragödie**, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung.
- : 1916, **Die Ilias und Homer**, Berlin, Weidmannsche Buchhandlung.
- : 1924, **Hellenistische Dichtung in der Zeit des Kallimachos**, Berlin, Wiedmann.
- WILSON, N.: 1996re, **Scholars of Byzantium**, Massachusetts, The Medieval Academy of America.
- WOLFF, É.: 1988, "Quelques précisions sur le mot 'Epyllion'", **RPh**, vol. 62, s. 299-303.

WRIGHT, F. A.: 1932, **A History of Later Greek Literature**, London, Routledge & Kegan Paul PLC.

ZANKER, G.: 1977, "Callimachus' Hecale: A New Kind of Epic Hero?", **Antichthon**, vol. 11, s. 68-77.

—: 1979, "The Love Theme in Apollonius Rhodius' Argonautica", **Wiener Studien**, vol. 92, s. 52-75.

